CAROLI SIGONII DE REP. HEBRAEORUM LIBRI 7. ... INDEX RERUM, &...

Carlo Sigonio

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT EM NUELE
14
35 M
22

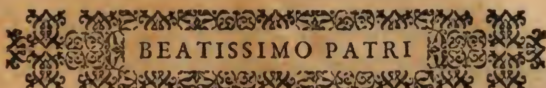
Alexandri Pollini.

CAROLI SIGONII
DE REP. HEBRAEORVM
LIBRI VII
AD GREGORIVM XIII
PONTIFICEM
David MAXIMVM Camerarius

Index rerum, & verborum locupletiss.

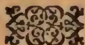

BONONIAE,
Apud Ioannem Rossium. MDLXXXII.
Curiæ Episc. & S. Inquisit. concessu.

BEATISSIMO PATRI

GREGORIO XIII PONTIFICI MAXIMO

Carolus Sigonius.

VM *magna omnibus ijs debetur laus hominibus,* BEATISS. PATER, *qui curas, et cogitationes ſuas ad hominum ſalutem, & commoda contulerunt, tum potiſsimum ingentem illi ſibi apud omnes honorem, & gratiam pepererunt, qui conſtituendis ciuitatibus, ferendis legibus, atque obſtringendis religione, atque officio populis ſtuduerunt. Itaque animaduertere licet, præclara, ac magna in omni memoria ſæculorum ingenia vehementer in hoc ſtudio elaboraſſe, atque huius præcipue laudis cupiditate flagraſſe. Siquidem qui ſapientia, atque eruditione ceteris præſtiterunt, ferme aut nouas ciuitates inſtituerunt,*

aut sese administrandis veteribus tradiderunt, aut certe illarum optime gerendarum sibi præcepta relinquenda putarunt. Ex quo tantum honoris, ac dignitatis adepti sunt, vt in hunc vsque diem præclaris mortalium vocibus illorum memoria celebretur. Quod cum ita sit, nemo tamen omnium contrà dubitat, quin multo illorum industria humano generi vtilior, atque ad commendationem posteritatis illustrior futura fuerit, si, quod ipsi humano ingenio, ac studio adumbrare conati fuerunt, id ipsum ab initio singulari, ac præcipua summi Dei cura, ac sapientia expressum fuisse intellexissent; atque ita ad eius vnius Iuris, quod ille statuisset, rationem & ipsi sua siue informanda, siue in administranda ciuitate consilia conuertissent. Neque enim aut Solon, aut Lycurgus, aut Charondas, aut Plato, aut aliquis eorum alius, qui populos institutis, & legibus instruxerunt, Remp. Hebræorum, quod ex eorum liqueat monumentis, cognitam habuerunt. quæ tamen omnium non solum antiquißima, sed etiã præstantißima fuit. quippe quam ardens præsentis ipsius Dei consilium, verbumq́ descripsit. & perspecta diligenter, ac tradita mirifica ad vitam constituendam ornamenta, atque ad sacras litteras intelligendas allatura præsidia fuit. Hoc ego iam tum intelligere cœpi, cum quarto abhinc anno iussu Sanctitatis Vestræ

ad

ad Ecclesiasticam historiam perlustrandam, atque, vbi res postulare videretur, supplendam me contuli. Quod ipsum cum acriter obsequendi magis studio, quàm perficiendi spe adhuc curauerim, sumpsi initium edendi ab eo, quod præclarum huius mihi operis fundamentum est visum. quippe Hebraicam, quam ceteri neglexerunt, Remp. mihi pro virili pluribus describendam suscepi. quæ vt insignis fuit forma Ecclesiæ Christianæ, atque expressa ad viuum imago beatæ vitæ in cælesti ciuitate degendæ, sic principium esse debet totius historiæ, quam intendimus, Ecclesiasticæ contexendæ. Quod meum consilium cum ego ad Illustriß. Card. Palæotum, Episcopum nostrũ, atque alios summos viros, ac summo iudicio, pietateq́ præditos detulissem, maximum cepi fructum laboris mei, cum ipsum grauißimo eorum sensi testimonio comprobari. Quare extrema eò alacriore animo persecutus faciendum mihi duxi, vt opus augustißimo S. Vestræ nomini consecrarem, vt quæ non solum huius, quam describo, reip. principatum in terris tenet, sed in summis etiam suis laudibus hanc maximam habet, quòd veteri instaurandæ Ecclesiæ mirifice studet. Nam, vt omittam singularem in recuperanda antiqua eius ditione industriam, hæc varia doctrinarum Collegia ad subleuandas inopum, eiectarumq́ nationum ærumnas

 instituit,

instituit, ac vectigalibus magnis instruxit. hæc menses, diesq; temere præcurrentes opportune retraxit, ac labantem festorum dierum rationem solerti adhibita correctione constituit. hæc ius pontificium superiorum hominum incuria aliqua ex parte corruptum recognouit, emendauit, & illustrauit, ac sacra denique Biblia ad pristinam redigere integritatem decreuit. Quamobrem S. Vestram imis, vt debeo, precibus oro, vt meum quoque non alienum ab hac ratione laborem hilari, quemadmodum spero, fronte recipiat, qui vestra omnium grauissima auctoritate confectus ad studia eorum, qui diuinis aluntur litteris, excitanda ab homine iampridem nomini, familiæq; vestræ deditissimo diuulgatur. cuius consilia, actaque omnia vtinam Deus ad Ecclesiæ suæ incrementum fortunet, ac vitam ad eam rem longissimam largiatur. Bononiæ Anno Sal. MDLXXXII. X. Kal. Septemb.

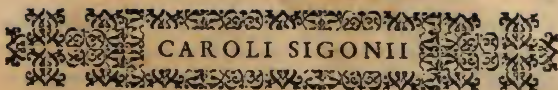

CAPI-

CAPITA

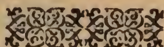

CAROLI

CAROLI SIGONII

DE REPVBLICA HEBRÆORVM LIBER PRIMVS,

Qui de forma Reip. inſcribitur,

ROPOSITVM eſt mihi hoc loco, veterem Hebræorum Remp. à Deo antiquitus inſtitutam, atque intimis penetralibus ſacrarum litterarum incluſam inueſtigare, atque inuentam quoquo modo in lucem, pôſterorum memoriæ, prodere. Res eſt enim, vt omnes fatentur, cum per ſe ad cognoſcendum præclara, tum ad ſacros libros intelligendos vſqueadeo opportuna, vt iure mirari quiſque poſſit, veterum adhuc neminem in hoc genere lucubrationis elaboraſſe, quos conſtat magno, atque excellenti ingenio, doctrinaque fuiſſe, atque incredibili quodam diuinarum rerum exponendarum ſtudio exarſiſſe. Vtinam autem hoc & ipſe aliquanto ante vidiſſem. neque enim aliunde prima probandæ operæ, atque induſtriæ meæ rudimenta ſumpſiſſem. Quod quidem & temporum ordinem ineunti, & propriæ ſalutis rationem habenti fuit magnopere faciendum. Verum voluntati Dei obtemperare oportuit. qui occulto, credo, conſilio grauiores fortaſſe

annos meos tractationi omnium sanctissimæ reseruauit. quodque adolescens studio ad scribendum incitato non cogitaui, quem ille sibi populum delegisset, quamq. eius remp. lege data instituisset, iam grandem natu, viribus in dies magis ad lucubrandum elanguescentibus, ostendere voluit. Est enim mihi, vt dixi, consilium, his libris Hebraicorum sacrorum, sacerdotumq. descriptionem, Consiliorum, Iudiciorum, & Magistratuum rationem, totamq. pacis, belliq. disciplinam ex sacris litterarum monumentis erutam aperire. Feci hoc idem olim iuuenis in Atheniensibus, & Romanis, vt eorum leges, instituta, ciuitatem, & remp. varijs eorum voluminibus abdita palam facerem. verum, vt nunc sentio, conatu aliquanto ad scriptionis commendationem insigniore. quòd illorum commentarij, vt maiorem verborum ad scribendum facultatem suppeditarunt, sic firmiora ad conijciendam ex tanto temporum interuallo antiquitatem adiumenta subministrarunt. Adde, quòd res hæ minora quoque orationis ornamenta ferunt. neque enim elegantia verborum, vt illæ, sed sanctitate mysteriorum hominibus cõmendatæ sunt. Quin etiam in ipsis veteris Latini interpretis, vt oportet, vestigijs insistenti ea sæpe adhibenda dicẽdi genera sunt, quæ elegantes, & eruditæ fortasse multorum aures aspernari merito possint. Verum in re magna, ac maxime necessaria quencumque conatum opinor esse laudandum, &, si facultas fortasse desit perficiendi, non improbandam tamẽ esse voluntatem experiendi. Quam ob rem accedamus ad rem, Deo ipso in nostrum auxilium inuocato, qui per prophetam dixit: *Beati, qui scrutantur testimonia mea, & in toto corde exquirunt me.* neq; enim aliud est testimonium Dei, quàm Christus ipse, filius eius, qui totius Hebraicæ historiæ finis est. ad quem omnia legis mandata,

omnia

omnia prophetarum vaticinia, omnia Hebræorum acta per arcana quædam mysteria referuntur. Hic est.n.Moyses, qui verum hominibus Deum, veramq. illius legẽ ostendit. hic est Iosue, qui deuictis aduersarijs cælestem eis Chananæam distribuit. hic est Dauid, qui cælestem Hierusalem à Deo sibi ab initio destinatam ædificauit. hic est Salomon, qui cæleste templum, templum inquam non manufactum, eisdem credentibus præparauit. hic est demum rex ille, qui Iudæos, & proselytos eius æque in cælo cõpotes reip. fecit, cuius adumbrata imago à Deo Moysi in terris tradita fuit. Vt enim in hac terrestri rep. Dauid rex cum XII principibus tribuum Israelitarum populum iudicauit, sic in illa cælesti Iesus rex cũ XII Apostolis populum fidelium iudicabit. Quoniam autem sic sermonem hunc dispusuimus, vt duas eius partes Religionem, Ciuitatemq. fecerimus, placet, antequam ad eas explanandas veniamus, rei illustrandæ caussa, vetustam Hebræorum originem demonstrare, ac legis traditæ, reipublicæ institutæ, & vrbis illi imperio destinatæ in vniuersum historiam enarrare, lectore harum antiquitatum admonito, vtilem admodum, frugiferamq. operam suscepturum, si prius, quàm se ad hæc cognoscenda contulerit, aliquã ex sacris historijs actionum Hebraicarum haustam animo notionem habuerit. cui officio nos quoque pro virili nostra seruiuimus in eo commentario, in quo sacram B. Sulpicij Seueri historiam explicuimus.

De populo Hebræorum. Cap. I.

QVONIAM vero hic populus primum Hebræorum, deinde Israelitarum, tum Iudæorum nomen tulit, ac varias sibi subinde sedes, & formas asciuit, sane res po-

ſcit,vt ante omnia,quis,ac qualis extiterit,& vnde has ille mutationes acceperit, videamus.

Primum igitur omnium ſatis conſtat,quattuor à principio hominũ quaſi ſtirpes,aut propagines extitiſſe. quas ſcriptura ſacra γενέσεις, ideſt generationes appellat, vnam vero à primo homine Adam vſq; ad Noe,alteram à Noe ad Abraham, tertiam ab Abraham ad Dauidem regem, quartam à Dauide ad eum, de quo diximus, Chriſtum, pertinuiſſe;ac ſecunda quidẽ ætate Hebræos, tertia Iſraelitas, quarta verò Iudæos emerſiſſe. Hebræi vero gens fuit omnium, de quibus litteris ſit proditum, antiquiſſima,cum Aſſyriam,quæ regio in primis ſcriptis gentilium celebratur, ſecunda ætate tenuerit. Cum autem in prioribus ſtirpibus alij natura duce Deum vnum, ac verum,alij vero ſimulachra falſorum Deorũ coluerint,Hebræi progenies eorum fuere,qui vltro Deum cognouerunt, ac cognitum adorarunt. Itaque ſuccedente tempore eoſdem ſic Deus dilexit, vt non ſolum eis ſe præcipue patefecerit, ſed ad extremum ex eis quoque filium ſuum Ieſum Chriſtum naſci ad ſalutem generis humani voluerit.Quæ omnia pluribus ſacrorum librorum voluminibus explicata nos hic breuiter complectemur.

ADAM igitur, qui vt primus homo à Deo creatus primus Deum creatorem ſuum perſpexit,ſic primus mandato Dei violato, ſe cum tota hominum poſteritate perſundedit,tres præcipue filios habuit,Caim,Abel,& Seth. ex quibus Caim fratri Abeli vitam ademit, ac prorſus à Deo defecit,& progeniem ex ſe impiam propagauit,quę Deos plures,& falſos aſciuit.& propterea ſcriptura illius rationem non habuit, vt quę ad vnam Chriſti Saluatoris progeniem ex piorum genere prodituram incumberet. Seth vero in paterna Dei cognitione ferme cum ſua progenie

genie perstitit. & ob id scriptura eam vsquè ad extremũ recensuit, tamquàm eam, cui se Deus indicaturus, & vnde salutem perditis hominibus esset missurus. Fuit vero eius posteritas talis. Seth, Enos, Cainas, Malaleel, Iared, Enoch, Mathusala, Lamech, & Noe. Huius vero ætate cum pij homines, nempe ex progenie Seth, cum filiabus impiorum, nimirum eorum, qui à Caim originem ducebant, connubia contraxissent, ac malitiam in terras inuectam cumulauissent, Deus nefario facto illorum accensus genus humanum vlcisci constituit, ac diluuio aquarũ sup vniuersas terras immisso omnes vtriusque sexus homines perdidit, vno Noe, viro iusto cum familia eius excepto, qui in arca iussu Dei a se constructa seruatus est. Reliquit autẽ Noe tres filios, Sem, Cham, & Iaphet. Vt autẽ progenies Sem in patrio Dei cultu, quanquam non vniuersa, perseuerauit, sic soboles Cham, & Iaphet prorsus ab eo defecit. Quare scriptura posteritatis Sem tantummodo meminit, quæ secunda ætate floruit: nempe Sem, Arphaxad, Sale, Heber, Phaleg, Reu, Sarug, qui desciscens à Deo primus dicitur Deorum simulachra fecisse, Nachor, & Thare, qui pariter in patris, auique suscepta impietate mansere. Hæc vero progenies prima Hebræorum nomen gessit. siquidem post diluuium, cum arca in montibus Armeniæ constitisset, Noe, ac filij eius Sem, Cham, & Iaphet in Oriente habitauerunt. ea vero regio fuit ratione illorum cis Tigrim amnem, magna ex parte post Assyria nominata. Sem autem genuit Arphaxad, qui Tigrim transiuit, & in Caldæa consedit, vt S. Hieronymus etiam confirmauit. Itaq; sunt, qui putent, eos, qui cum Arphaxad traiecere, nempe filios, & nepotes eius, primum Hebræos dictos esse, quòd vltra flumen venissent. nam apud Hebræos Heber significare vltra. vnde il-

lud eſt Geneſis x: *Sem pater fuit omnium filiorum Heber,* ideſt omnium, qui vltra flumen venerunt. Inde poſteri quoque Cham, & Iaphet alias adire terras ſtatuerunt, cumq; in Chaldæam tempore Heber, qui fuit filius Sale, nepos Arphaxad, conceſſiſſent, & campos Senaar tenuiſſent, antequam inde cederent, auctore Nebrod, Cham nepote, gloriæ cauſſa ſtatuerũt, vrbem cũ turri condere, quæ altitudine ſua cœlum attingeret. Erat adhuc, vt inquit ſcriptura, terra vnius labij, ideſt vna tantum lingua omnes vtebantur, quam ab Adami ore hauſerant. Deus autem fœdam eorum audaciam auerſatus linguarum diuerſitatem immiſit, vt alter alterius intelligere mandata non poſſet. itaque cum ex gloria, quam affectabant, confuſionẽ nacti fuiſſent, quę babel dicitur, & turris, & vrbs, & regio inde Babel, Babylonis, & Babyloniæ nomen inuenit. Heber autem, quòd expers conſilij ædificandæ turris fuerat, veterem ſermonẽ retinuit, quo Hebræi ex poſteritate Sem vſi fuerant. Quare S. Auguſtinus in libris de Ciuitate Dei, Hebræos prorſus ab ipſo Heber dictos fuiſſe aſſeruit. Abraham certe, qui ſextus ab Heber fuit, capite XIIII Hebræus vocatur. Inde diuiſis inter ſe terris Heber in Caldæa, & Oriẽte remãſit. Iaphetis vero poſteritas Occidentem occupauit, Cham autem, quæ intermedia ſita ſunt. Atque hæc quidem Hebræorum non minus vera, quàm vetus, origo, & prima gentis incunabula celebrantur primis decem capitibus Geneſis explicata. Cum porro Thare filius Nachor, abnepos Phaleg adhuc in Chaldæa vitã traduceret, & in Vr vrbe agens eos Deos coleret, quorum ſimulachra Sarug auus ſuus inſtituiſſet, venit inde cum filio Abraham, & Lot nepote in Meſopotamiam, regionem inter Tigrim, & Eufratem fluuios ſitam, & ſedes in vrbe Charris poſuit.

Ab

Ab hoc porrò tempore Hebræorum cum priſca, tum ſancta hiſtoria incipit. quæ Abraham præcipuum, & gentium, & rerum gerendarum auctorem eſt conſecuta. Thare enim vita functo Abraham à Deo monitus, & promiſſis ingentibus excitus cum Lot, fratris filio, inde Eufratem, Iordanemq. traiecit, & in terram Chanaam venit, quæ poſtea Iudææ nomen accepit, & oppidum Sichem tenuit in ea parte, quæ poſtea Samaria nominata eſt. Promiſſa vero Dei Abrahæ facta, ac ſæpius repetita hæc fuerunt. *Vade in terram, quam tibi monſtrauero* (monſtrauit autem Chananæam) *ibi faciam te in gentem magnam, & benedicam te, & magnificabo nomen tuum, & eris benedictus, & benedicam benedicentibus te, & maledicam maledicentibus te, atque in te benedicentur omnes cognationes terræ*. Tria vero promiſſa fuerunt, terra Chananæa, quã poſteri eius cum imperio, & gloria poſſiderent, gens Iſraelitarum ſecundum carnem, & omnes gentes ſecundum fidem. quod ad Ieſum Chriſtum ab illo multis poſt ſeculis oriturum omnes conſtantiſſime referunt, qui dicitur filius Abraham. Poſt autem querenti Abrahæ, quòd filiorum compos factus non fuiſſet, & ſeruum ſuum heredem habiturus eſſet (nã vxor eius Sara ſterilis erat) dixit Deus: *Suſpice cœlum, & numera ſtellas, ſi potes, ſic erit ſemen tuũ.* & alio loco iterans idem promiſſum ait, ſe multiplicaturũ ſemen eius, ſicut arenas maris. Suſcepit inde ex Agar ancilla filiũ Iſmael, ex Sara verò coniuge Iſaac. ex quibus duo populi prodierunt, Iſmaelitæ, qui à Deo defecerunt, & Hebrei, qui in auita religione manſerunt. Iſaac inde duos filios genuit Eſau, qui & Edom, & Iacob, qui à Deo Iſrael appellatus eſt. Ab Edom Idumæi populi, à Deo auerſi manarunt, ab Iſraele Iſraelitæ, qui veterẽ Dei notitiã cõſeruarunt. de quibus nobis præcipue diſſerendũ eſt.

De populo Israelitarum, & XII tribubus eorum. Cap. II.

CETERVM ipsum Israelem Deus in primis dilexit, eiq. promissa auo Abrahæ facta redintegrauit. Ille vero genuit filios duodecim, nempe ex Lia vxore sex, Ruben, Simeon, Leui, Iuda, Issachar, & Zabulon, inde ex ancilla Bala duos, Dan, & Nephtalim, tum ex altera ancilla Zelpha totidem, Gad, & Aser, postremo ex secunda coniuge Rachele Ioseph, & Beniamin. Fratres inde decem Iosephum, quòd patri carus in primis esset, & sapientiæ laude præstaret, inuidia deprauati ipso insciente patre mercatoribus Aegyptijs vendiderunt. illi vero eũ Putiphari curatori regio tradiderunt. Ioseph autem propter egregiam somniorum interpretationem regi cognitus primum, deinde summis honoribus cultus ab eodem annonæ curandæ cum summa auctoritate præfectus est, quo tempore per septem annos terra ipso præmonente extrema inopia rei frumentariæ laborauit. Qua compulsus Iacob filios decem in Aegyptum ad frumentum coemendum misit, quod ibi Iosephi prudentia in multos annos congestum ad leuandas Aegyptiorum angustias diceretur. Eos vero Ioseph agnitos, neque ab eis agnitus varie primum illusit, deinde, vbi se patefecit, metu trepidantes fraternam in gratiam, amoremq. recepit. atque, vt ad se patrem cum familia vniuersa deducerent, imperauit. nam penuriam per multos adhuc annos terras esse cõflictaturam. Hac igitur occasione Iacob terram Chananæam, in qua vixerat peregrinus, reliquit, & cum septuaginta capitibus ex familia in Aegyptum se contulit, vbi magno honore à Iosepho filio exceptus aliquot annos egit, ac demum moriens duos Iosephi filios Manassem,

ſem, & Effraim adoptauit, ac duodecim filijs ſuis adiunxit, & ſolemni benedictione affecit. Illo inde ex humanis rebus exempto Ioſeph principatum familiæ geſſit, ac poſt aliquot annos, & ipſe naturæ conceſſit, relictis in Aegypto vndecim fratribus,& duobus filijs,qui ſubinde, vt Deus promiſerat, ingentem, ac numeroſam nepotum ſobolem procrearunt, quæ à Iacob,qui Iſrael dicebatur, Iſraelitarum nomen accepit. Hic autem populus,vbi ſuccreuit, diuiſus eſt in partes tredecim, quas tribus vocarunt,prout XIII principes generis fuerunt, Ruben,Simeō, Leui, Iudas, Iſſachar, Zabulon, Dan, Nephtalim, Gad, Aſer, Beniamin, Manaſſes,& Effraim,qui ijdem tribubus nomen impoſuerunt. Cum autem Ioſepho morte extincto Iſraelitæ in Aegypto à rege nouo indigna ſeruitute, atque intolerabili premerentur, Deus illorum miſericordia motus,vt promiſſa ſuperiora præſtaret, Moyſi, Leui pronepoti, oues in ſolitudine Arabię paſcenti ex ardenti rubo ſe obtulit, pręcipiens, vt eos ex Aegypto educeret, & in terram Chananęam,quam illis antiquitus ſedē propriam,ac perpetuam deſtinaſſet,adduceret,nam ſe illi affuturum, atque aſſidue auxilium allaturum. Ita Moyſes diuinis pręceptis obediens, fratre Aaron adiuuante, regem Aegypti omni ope exitum inhibentem varijs plagis affectum eluſit, ac ſexcenta hominum millia ex Aegypto eduxit. Inde Rubro mari ope Dei traiecto, cum perſequētium Aegyptiorum manus euaſiſſet, per ſolitudinem Arabiæ longo inſtituto itinere tranſijt, atque ibi, ita volente Deo, populum, licet reluctantem, atque inuitum annos quadraginta retinuit. Ibi primo anno Deus Moyſi iterum ſe oſtendit, atque homini ad ſe in montem Horeb ſolitudinis Sinai aduocato legem inciſam duabus lapideis tabulis dedit, eamq. in poſterum ab Iſraelitis ſeruandam

uandam esse præscripsit.ea vero vniuersam reipublicæ rationem,qua vti eos vellet,continuit. Moyses autem omnia populo à Deo mandata denuntiauit, isq. se dicto audientem fore,spopondit. Inde anno XL in campis Moab prope Iordanem amnem eam latius repetiuit, atque in volumen redegit,quod Deuteronômium dixit.ac paulo post moriens ducatum Israelitarum Iosue Naue filio ex tribu Effraim tradidit.Is demũ, Iordane traiecto, terram Chananęam obtinuit,ac reges eius XXXI deuicit,atque armis regionem ferme totam ab Amorrhæis, Chananæis, Gergesæis, Hettæis, Heuæis,Iebusæis,& Pherezæis habitatam subegit. Quo facto Dei iussu illam duodecim tribub. partim arbitrio, partim sorte diuisit. Regio trans Iordanem, quam Moyses armis pepererat,atque Rubenitis, Gaditis, & dimidiæ parti Manassensium distribuerat, eisdem est confirmata. Inde Iudæ, Effraim, & alteri parti Manassis regionis pars inter Iordanem, & mare est assignata. Reliquam inde æquis portionibus diuisam septẽ, quæ reliquæ erant,tribus in sortem coniecerunt, Simeõ, Beniamin, Dan, Issachar, Zabulon, Nephtalim, & Aser, ita vt Iuda vicina Arabiæ loca,Nephtalim, & Aser à contraria parte Syriæ finitima obtinuerint,ac longitudo prouinciæ à Dan vrbe ad Bersabee peruaserit, quarum illa Syriam,hæc Arabiam attigit.Tribus autem Leui,quæ tertiadecima erat, iussu Dei ab hac sortitione summota est. neque enim eis pars vlla terræ est data,sed sacerdotia,primitiæ,decimæ,oblationes,& victimæ attributæ.præterea sex Refugij ciuitates, quarum vna erat in tribu Nephtalim,altera in Effraim, tertia in Iuda, reliquæ trans Iordanem in Ruben, Gad, & Manasse,in quas confugere posse Deus reos cædis non voluntariæ sanxit.atque his alias inde in omnibus nouem dispersas tribubus adiecerũt, ita

vt

vt XLIII ciuitates incolerent vnà cum ſuburbanis earum locis,quibus iumenta ſuſtinere propria poſſent.Hæc in libro Ioſue.Quare Leuitæ tribum propriam non confecerunt,ſed ei tribui aſcripti ſunt,in cuius finibus habitarũt. Vnde Numerorum primo ſcriptum eſt:*Tribum Leui noli numerare,nec pones ſummã eorum cum filijs Iſrael.* & xvij Iudicum:*Fuit puer ex Bethleem Iuda,ex cognatione populi Iudæ,& Leuites,& habitauit ibi,egreſſuſq; de ciuitate Bethleem peregrinari voluit, vbicunque ſibi commodum reperiſſet. Cum veniſſet in montem Effraim, & declinaſſet parumper in domum Michæ,interrogatus eſt ab eo, vnde veniſſet. qui reſpondit, Leuita ſum de Bethleem Iuda,& vado, vt habitem,vbi potero.* Fuit porro lege cautum, ne puella heres nuberet niſi viro ex eadem tribu,& cognatione, vt Numerorum vltimo in Hebraica veritate: *Omnis filia, quæ poſſederit hereditatem ex tribubus filiorum Iſrael,erit in vxorem vni ex cognatione tribus patris ſui,vt poſſideant filij Iſrael vnuſquiſque hereditatem patrum ſuorum.* Quãobrem ſacris placet Euangelij expoſitoribus,quoniã Maria virgo heres eſſet, Ioſeph viro ex eadem tribu, & cognatione nupſiſſe, ac propterea S. Matthæum,& S.Lucam,cum Mariæ progenitores afferre deberent, Ioſeph maiores,tamquam eoſdem,expoſuiſſe.Ab hac tamen lege Leuitæ excepti ſunt. his enim cũ ceteris omnibus ius connubij iam inde ab initio fuit. Vnde ſcriptum eſt XIX Iudicum: *Vir Leuites habitans in monte Effraim accepit vxorem de Bethleem Iuda*. Et Ioiada pontifex ex tribu Leui in matrimonio habuit Ieſabeth ſororem Ochoziæ regis Iudæ,XXII ſecundi Paralip. Quo factum, vt S.Eliſabeth,quæ erat de filiabus Aaron,teſte S.Luca, ideſt ex genere Leuitico, cognata eſſe potuerit Mariæ virginis, quæ erat ex tribu Iuda,neque neceſſe ſit dicere,Mariam

ex

ex tribu Leui fuiſſe, vt nonnulli cenſuere. ſic enim futurū erat, vt Chriſtus non ex Iuda, & ſanguine Dauidis, ſed ex Leui carnis originem traheret, contra omnia ſacrorum voluminum teſtimonia.

Hæ vero tribus omnes, poſtquam ſedes firmas in Chananæa locarunt, republica, quam Deus præſcripſerat, inſtituta, primum Iudicibus paruerunt, deinde regibus Sauli Beniamitæ, & Dauidi Iudæo, qui ſedem Hieroſolymis vrbe Iudæ poſuit, ac Salomoni Dauidis filio, qui templum Hieroſolymis cōdidit. quo tempore regnum Iſraelitarum gloria inter mortales excelluit, prout Deus aliquando ſpoponderat euenturum. Atque hæ tribus ſunt, quarum nos ſumus remp. deſcripturi.

De populo Iudæorum, Effraimitarum, & Samaritarum. Cap. III.

SALOMONE inde ex humanis rebus exempto tribus duæ Iuda, & Beniamin Roboam Salomonis filium regem ſequutæ Regnum Iudæorum conſtituerunt, aliæ decem, cum ad Hieroboam filium Nabath ex tribu Effraim ſe contuliſſent, alterum Regnum Effraimitarum, ſiue Iſrael condiderunt. vnde Hieremias VII: *Proieci omnes fratres veſtros, vniuerſum ſemen Effraim*, ideſt decem tribus Iſrael. Et Oſee ſæpe nominat Effraim, & Iudam pro Iudæis, & Effraimitis. Quoniam vero magna inter Iudam, & Beniamin coniunctio interceſſit, propterea ambæ pro vna tantum tribu à ſcriptura acceptæ, atque vno Iudæorum nomine nuncupatæ ſunt, vt poſtea demonſtrabitur. atque ita reſp. ad Iudæos ſolos redacta eſt.

Hoc diuortio facto magnæ inde inter Iudæos, & Effraimitas

fraimitas contentiones, ac dira odia exarſerunt. Etenim Hieroboam decem tribus à cultu Dei ad ſimulachra veneranda auertit, ne populus ſuus ad templum Hieroſolymorum quotannis ex lege conueniens aliqua ratione à ſe defectionem iniret. Quo ſcelere perpetrato Leuitæ vrbes, quas in decem tribubus incolebant, reliquerunt, ſeq. in tribum Iudam, & Beniamin contulerunt, atque ita ſacra ſibi à Deo commendata, viciniores templo Hieroſolymitano facti, diligentius coluerunt. quemadmodum xi ſecundi Paralip. ſcriptum eſt. Cōtendere autem armis cū his ſæpe Iudæi, ac Galilæam regionem eorum, ex qua incolas Teglatphulaſſar Aſſyriæ rex, Phacee regnante, deiecerat, atq; in Aſſyriam tranſportarat, ipſi regnante Achazo ſibi vindicauere. xv, & xvj quarti Regum. Neque ita multo poſt Effraimitæ ceteri, qui ſe tanta impietate obſtrinxerant, Deo volente, bello ſubacti in Aſſyriam regnante Oſee à Salmanaſſare rege tranſlati ſunt.

Eorum vero vacuam regionem ſubinde homines de Babylone, Cutha, Aua, Emath, & Sepharuaim, eò traducti, expleuerunt, qui cum vrbem in tribu Effraim, nomine Samariam, vnde etiam regio ipſa Samaria dicebatur, obtinerent, Samaritæ vocati ſunt. Hi vero cum patriam Deorum ſuperſtitionem tuentes paſſim à leonibus vorarentur, edocti, id fieri, quòd verum Deum Iudæorum non colerent, nec legem eius tenerent, accito ex Aſſyria permiſſu regis ſacerdote legem quidem Dei ſuſceperunt, ſed ſimul cū vero Deo proprijs etiam Deis cultum adhibuerūt. Quare de eis ita ſcriptum eſt xvii quarti Regum: *Et cum Dominum colerent, dijs quoque ſuis ſeruiebant iuxta conſuetudinem gentium, de quibus tranſlati fuerant Samariam. vſque in præſentem diem morem ſequuntur antiquum. non timent Dominum, neque cuſtodiunt cerimonias*

eius,

eius, atque iudicia, & legem, & mandatum, quod praeceperat Dominus filijs Iacob, quem cognominauit Israel, & percusserat cum eis pactum, & mandauerat eis dicens. Nolite timere Deos alienos, & non adoretis eos, neque colatis eos, & non immoletis eis, sed Dominum Deum vestrum, qui eduxit vos de terra Aegypti. Illi vero non audiuerunt, sed iuxta consuetudinem suam pristinam perpetrabant. Fuerunt igitur gentes istæ timentes quidem Dominum, sed nihilominus, & idolis suis seruientes. nam & filij eorum, & nepotes, sicut fecerunt patres sui, ita faciunt vsque in præsentem diem.

Interiecto inde aliquot annorũ interuallo Iudæi quoque à Nabucdonosore Babyloniorũ reges subacti, vrbe Hierosolymorum, temploq. incenso in Babyloniam traducti remp. amiserunt. verum post annos lxx, Israelitis, siue Effraimitis in Assyria remanentibus in patriam redierunt, iuxta illud Osee primo: *Non addam vltra misereri domui Israel, sed obliuione obliuiscar eorum. & domui Iuda miserebor, & saluabo eos in Domino Deo suo.* ac mox Cyro rege Persarum copiam faciente templum, & vrbem instaurare cœperunt. Verum, quod Iudæorum in Samaritas odium stimulauit, ne tum opus perficere possent, à Samaritis inhibiti sunt. Inde Dario rege Persarum rerum potiente non solum inuitis illis cõsummauerunt, sed eos etiam Galilæam sibi in exilio ademptam reddere coegerunt, & rẽp. recuperare cœperunt. vt Iosephus litteris prodidit. Inde multis interpositis annis res ad Darium vltimum peruenit, quem Alexander Magnus deuicit. quo regnante Manasses frater Iaddi pontificis, cũ ex lege alienigenã vxorem repudiare cõpelleretur, nẽpe Sanabalat Samaritæ, præfecti Darij regis filiam ad socerũ ipsum confugit, qui se illum pontificem effecturum promisit. Alexander autem victor mirificis Iudæos honoribus extulit,

ac

ac religionem eorum magnifecit. Sanabalat autem defe-ctione ad Alexandrum inita, permissu eius templum Hierosolymitano simile in monte Samariæ celsissimo, nomine Garyzin, extruxit. atque ei Manassem ipsum generũ pontificem declaratum præfecit. Hinc Samaritæ sublatis animis æquales iam se Iudæis factos existimantes progeniẽ se esse Ioseph patris Effraim, idest veros Effraimitas, prædicarunt, & se pariter cũ eis Dei cultores dixerunt. atque eos, qui criminum aliquorum apud Iudæos conuicti ad se confugerent, excipere benigne consueuerunt. Inde res Iudæorum aliquot post annos ab Antiocho Epiphane Syriæ rege afflictæ, lex, & sacra eorum euersa sunt. Quare animaduersa Samaritæ perterriti se non Deũ, sed Deos colere asseruerunt, nec se Israelitas, sed Sidonios esse dixerunt, ac templum ipsum Ioui Cretensi se dedicaturos esse professi sunt. atque ita præsentem armati regis iracundiam eluserunt. Ea vero tempestate perfuncti, inde ambo & Iudæi, & Samaritani rursus opibus florere cœpere, ita vt armis aliquando inter se dècertarent. Demum Samaritani à Ioãne Hyrcano rege Iudæorum subacti, & templo exuti Iudæis subiecti sunt. Fuit autem illud semper Iudæis incommodi, quòd in Galilæã prouinciam suam euntes, atque inde redeuntes ferme per Samariam terram à sacris suis auersam transire cogebantur. Ad extremum autem vterque populus varijs seditionibus agitatus Romanorum in potestatem cõcessit. Hæc ex libris Esdræ, & Iosephi.

De lege Israelitis à Deo data. Cap. IIII.

EXPOSITIS ijs, quæ ad populi, de quo acturi sumus, notitiam pertinebant, redeo ad legem huic populo à Deo

à Deo latam, quæ rempublicam à nobis describendam continuit. Hæc igitur lex per Moysem à Deo data duo præcipue capita est complexa, vitam religiosam, & disciplinam ciuilem. Quarum ratio duobus potissimum iussis est comprehensa, cultu Dei, & caritate proximi. vnde illud: *Diliges Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum tuum, sicut te ipsum.* Ea vero dilatata ad decem numerũ peruenerunt. quorum tria Deũ attigerunt; vt vnus Deus coleretur, ne in vanum nomen eius appellaretur, & vt honos sabbatis haberetur, quòd eo die ipse ab opere quieuisset. sæpe autem hæc repetita sunt: *Nolite timere Deos alienos, & non adoretis eos, & non immoletis eis, sed Dominum Deum vestrum, qui eduxit vos de terra Aegypti.* Septem vero proximum spectarunt, vt parentes honorarentur, ne cædes, furtum, atque adulterium fieret, ne falsum testimonium diceretur, neque vxor, neque res alterius cuperetur. atque ea duabus lapideis tabulis sunt incisa. Hæc verò decem latius inde, atque vberius explicata ad quattuor tantum iussa redacta sunt. quorum duo Mandata, & Præcepta, duo Iustificationes, & Iudicia nominata sunt, atque vt priora Deum, sic posteriora proximum attigerunt, multisque partibus singula constiterunt. De quibus postea, & quid singula fuerint, & vnde originem traxerint, dicam, si prius loca aliquot legis, in qua hæ voces, tanquam præcipuæ eius partes, repetitæ sunt, proferam. nam in hoc maxime & legis, & reip. huius ratio continetur. Exodi xv: *Constituit ei Deus præcepta, ac iudicia dicens: Si audieris vocem Dei tui, & obedieris mandatis eius, custodierisq. omnia præcepta eius.* xxi: *Facite præcepta mea, & iudicia custodite.* xxvi: *Si in præceptis meis ambulaueritis, & mandata mea custodieritis.* Et in extremo: *Hæc sunt iudicia, atque præcepta, & leges, quas dedit Dominus inter*

se

se, & filios Israel in monte Sinai per manum Moysi. Inde in fine Numerorum: *Hac sunt mandata, atque iudicia, quæ mandauit Dominus per manum Moysi ad filios Israel in campestribus Moab.* Quare Moyses quarto Deuteronomij repetiuit: *Mandauit mihi Dominus, vt docerem vos iustificationes, & iudicia.* Item: *Scitis, quòd ego docuerim vos præcepta, atque iustitiam, sicut mandauit mihi Dominus Deus.* Postremo concludens: *Hæc est lex, quam proposuit Moyses coram filijs Israel, & hæc testimonia, & iustificationes, atque iudicia, quæ loquutus est ad filios Israel.* Et VI: *Hæc sunt præcepta, iustificationes, atque iudicia, quæ mãdauit Deus noster, vt docerem vos.* Atque hæc quidem in Lege ita vsurpata sunt. Inde vero qui post consequuti sunt eodem etiam modo legem sequentes loquuti sunt. vt Iosue XXIIII: *Proposuit populo præcepta, & iudicia.* & secundo tertij Regum dixit Dauid ad Salomonem: *Fac, vt custodias Dei mandata, & iustificationes, & iudicia, & testimonia, sicut scriptum est in lege Moysi.* Et XVII quarti: *Custodite præcepta, & iustificationes, & omnem legem, quam mandauit nobis Deus.* Et XIX secundi Paralip: *Iosaphat constituit iudices sacerdotes, qui iudicarent lites de mandato, cæremonijs, iustificationibus, & iudicijs.* Et xxiiii: *Percussit Iosias rex fœdus coram Domino, vt ambularet post eum, & custodiret præcepta, & testimonia, & iustificationes eius in toto corde suo.* Iam vero Dauid in psalmo CXVIII repetit sæpe, se obseruasse, aut præterijsse, aut doceri cupere, quæ in lege continentur, nempe mandata, præcepta, iustificationes, iudicia, & testimonia Dei. vt cum ait: *Tu mandasti mandata omnia custodiri nimis. Vtinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas. In via testimoniorum tuorum delectatus sum. In iustificationibus tuis meditabor. Testimonia tua meditatio mea*

est. & consilium meum iustificationes tuæ. Viam iustificationum tuarum instrue me. Et psalmo XVII: *Quoniam omnia iudicia eius in conspectu meo, & iustitias eius non repuli à me.* & CIIII: *Vt custodiant iustificationes eius, & legem eius requirant.* & CXLVII: *Qui annunciat verbum suum Iacob, iustitias, & iudicia sua Israel.* & Nehemiæ decimo: *Iurarunt, vt ambularent in lege Dei, vt facerent, & custodirent vniuersa mandata Domini Dei nostri, & iudicia eius, & iustificationes eius.* & Ezechielis XLIIII: *Iustificationes meas iustificabunt, & iudicia mea iudicabunt, & leges meas, & præcepta mea in omnibus diebus festis meis custodient.*

Hæc ex pluribus Testamenti veteris locis pauca protulisse, sufficiat. Nunc venio ad singularum harum vocum explicationem. Mandata, quæ Græcus interpres ἐντολὰς vertit, verba fuisse videntur, quibus Deus iussit, aut prohibuit aliquid fieri, quod præcipue se ipsum attingeret. Præcepta, quæ ille προστάγματα vertit, quibus rationem, qua id fieret, ordinauit. nam in illa voce πρόσταγμα ordinatio quædam insita est. vnde pro ea aliquando Latinus interpres cæremonias edidit. neque enim solũ iussit Deus, vt se supra omnia colerent, sed etiam sui colendi ritum demonstrauit, nempe cum de tabernaculo, sacrificijs, diebus festis, sacerdotibus, & eorum officijs tradidit. atque hæc quidem duo ad Deum relata sunt, Iustificationes vero, & Iudicia ad proximum. Iustificationes enim, quas Græci δικαιώματα vertunt, iussa fuerunt, quibus Deus docuit, quo modo de proximo ab absolutionem iudicare, & quos innocentes, ac iustos habere, & pronunciare deberemus. iuxta illud psalmi VII: *Iudica me Domine secundum iustitiam meam, & secundum innocentiam meam super me.* Neque vero hæc cælestis illa iustificatio est, de qua

qua post in Euãgelio differetur, qua, vt Theologi loquuntur, *per inhærentem nobis Dei gratiam verè, formaliterq́; iusti sumus,* sed iudicialis, atque terrena. Id ita esse probatur ex ipso verbo δικαιῶ, quod ijdẽ in veteri testamẽto vsurpauere pro iustifico, i. iustũ, innocentẽq; pronuncio. vt Exodi XXIII in ipsamet lege, vbi de iustificationibus agitur: *Nõ iustificabis impiũ.* i. nõ absolues, græce οὐ δικαιώσεις. Vnde Isaias: *Væ, qui iustificatis impiũ pro muneribus.* & Leuitici secũdo: *Aequũ iudiciũ sit ciui, & aduenæ.* græce δικαίωσις μία. i. pariter absolue peregrinum, ac ciuem. Et Deut. XXV: *Si fuerit cõtrouersia inter homines, & ad iudicandũ venerint, & iustificauerint iustũ, & cõdemnauerint impium.* græce δικαιώσωσι. & Prouerb. xvij: *Qui iustificat impiũ, & condẽnat iustum, abominabilis est vterque apud Deũ.* Et apud S. Matthæũ xij: *Ex verbis tuis iustificaberis, & in verbis tuis condẽnaberis.* Iudicia porro iussa fuerũt, quibus Deus ostẽdit, quemadmodũ cõdẽnationis sententiã ferre, & quos sontes, & iniustos habere, ac pronũciare oporteret. etenim κρίνειν, i. iudicare vsurparũt pro condẽnare. vt XV Genesis: *Gentẽ, cui seruituri sunt, ego iudicabo.* & secũdo Paralip. xxxvj: *Ammonitæ nos nitũtur eijcere de possessione, quã tradidisti nobis Domine Deus noster. ergo nõ iudicabis eos?* idest non condemnabis. S. Matthæus VI: *Nolite iudicare, & non iudicabimini.* S. Ioannes quarto: *Non veni, vt iudicẽ mundum, sed vt saluum faciã.* & VII: *Nunquid lex nostra iudicat, nisi prius audierit ab ipso, & cognouerit, quid egerit?* Iudicij porro in lege præscripti hoc sit exemplum: *Nocturnum furem occidito;* iustificationis, *Diurnum dimittito.* item iudicij: *Qui prudens hominem occiderit, capite pœnas luet;* iustificationis: *Qui imprudens, rite exul erit.* Testimonia vero, quorum sæpe supra est facta commemoratio, fuere verba, quibus Deus ipse

testatus est, se eos, qui mandata, præcepta, iustificationes, & iudicia à se in lege tradita custodissent, bonis varijs, sed ad hanc vitam spectantibus affecturum, qui vero secus, malis. Vnde dixit Hieremias IX: *Non attendunt mandata tua, & testimonia tua, quæ testificatus es in eis*. & quarto Regum, XVII: *Abiecerunt legitima Dei, & pactum, quod pepigit cum patribus eorum, & testificationes, quibus contestatus est eos*. Eorum vero hoc sit exemplum, Exodi XIX: *Si audieritis vocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis. mea enim est omnis terra, & vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta*. Et Deuteronomij XI: *Si custodieritis mandata mea, quæ ego præcipio vobis, & feceritis ea, vt diligatis Dominum Deum nostrum, & ambuletis in vijs eius adhærentes ei, disperdet Dominus gentes istas ante faciem vestram, & possidebitis eas, quæ maiores, & fortiores vobis sunt*. Inde multa alia bona pollicetur, & mala comminatur, quas vocat benedictiones, & maledictiones. In Euangelio porro eædem etiam voces eodem modo vsurpatæ sunt à S. Luca capite primo: *Erant iusti ambo ante Deum incedentes in omnibus mandatis, & iustificationibus Domini sine querela*. Quippe significat, Zachariam, & vxorem custodisse legem Domini, quoniam partes eius duas pręcipue coluerunt, Mandata, & Iustificationes. quorum illa Deũ, hæc proximum attingunt. Ac de summa quidem legis hęc dicta sint. quę ita pręponere libuit, quoniam ex his quattuor vocibus, tãquã ex summa legis, vniuersa hęc nostra de rep. disputatio deducetur. redeo ad legis historiã.

Hęc igitur lex primũ duabus lapideis tabulis à Deo, deinde volumini scripto à Moyse consignata est. Iussit autem Deus, vt secunda legislatio à regibus legeretur, & cognosceretur, item à pontifice in solemnitate Taber-

bernaculorum populo traderetur. De primo scriptum est Deuteronomij XVII: *Rex postquã sederit in solio regni sui, describet Deuteronomium legis huius in volumine acci piens exemplar à sacerdotibus Leuiticæ tribus, & habebit secum, legetq. illud omnibus diebus vitæ suæ, vt discat time re Dominum Deum suum, & custodire verba, & iustificationes eius, quæ in lege præcepta sunt.* De secundo XXXI: *Post septem annos anno Remissionis in solemnitate Taberna culorum conuenientibus cunctis ex Israel in loco, quem ele gerit Dominus, leges verba legis huius coram omni Israel, audientibus eis, vt audientes discant, & timeant dominum, & custodiant, impleantq. omnes sermones legis huius.* Profectis ergo Israelitis in Chananæam diu in hoc instituto perseueratum est. Inde sub regibus eius obliterata memo ria est. Quod cum Iosaphat rex Iudæ cognouisset, vt erat summa pietate ornatus, *misit de principibus, qui docerent in ciuitatibus Iuda, & erudiebant populum.* vt XVII secundi Paralipomenon scriptum est. Deinde vero res eò aut malitiæ, aut negligentiæ venit, vt volumẽ etiam legis scri ptum è memoria Iudæorum exciderit. Tum casu inuentum in templo, dum instaurabatur, ab Helciapontifice ad Iosiam regem delatum est. Quod vt ille legit, *subito discissis vestibus dixit: Magna ira Domini accensa est aduer sus nos, quia non audierunt patres nostri verba libri huius, vt facerent omne, quod scriptum est nobis.* Vnde librũ populo recitari iussit, & se obseruaturum spopondit. sic enim XXIII quarti Regum: *Percussit fœdus coram Domino, vt ambularent post Dominum, & custodirẽt præcepta eius, & testimonia, & iustificationes in omni corde, & in tota anima sua, & suscitarent verba fœderis huius, quæ scripta erant in libro illo. acquieuitq. populus pacto.* Inde paucis interiectis annis, cum Iudæi in Babyloniam traduceren-

tur, Legis quoque volumen euanuit. Reuersis autem illis in patriam, Esdras scriba, & sacerdos eam aut amissam restituit, aut corruptam emendauit eo modo, quo nunc habemus. vnde ipse scripsit: *Esdra parauit cor suum, vt inuestigaret legẽ Domini, & faceret, & doceret in Israel præceptum, & iudicium.* Atque ab illo scribæ, idest legis doctores in rep. dimanarunt, vt postea ostendetur. Hi deinde libri iussu Ptolemæi Philadelphi regis Aegypti per LXX interpretes Grece conuersi sunt. Post aliquot inde annos Antiochus Epiphanes, rex Syriæ, coegit eos à lege hac Dei deficere, & legem ipsam comburere. Locus est in principio Maccabæorum: *Scripsit omni regno suo, vt esset omnis populus unus, & relinqueret vnusquisque legem suã. & multi Israel consenserunt seruituti eius, & sacrificauerunt idolis, & coinquinauerunt sabbatum. & misit rex libros per manũ nuntiorum in Hierusalem, & in omnes ciuitates Iudæ, vt sequerentur leges gentium terræ, & prohiberent holocausta, & sacrificia, & placationes fieri in templo Dei, & prohiberent celebrari sabbatum, & dies solemnes, & iussit coinquinari sancta, & sanctum populum Israel, & iussit ædificari aras, & templa, & idola, & immolari carnes suillas, & pecora communia, & relinquere filios suos incircuncisos, & coinquinari animas eorum in omnibus immunditijs, & abominationibus, ita vt obliuiscerentur legem, & immutarent omnes iustificationes Dei, & quicunque non fecissent secundum verbum regis Antiochi, morerentur.* & paullo post: *Per vniuersas ciuitates Iudæ in circuitu ædificauerunt aras, & ante ianuas domorum, & in plateis incendebant thura, & sacrificabant. & libros legis Dei combusserunt igni, scindentes eos, & apud quencunque inueniebantur libri testamenti Domini, & quicunque obseruabant legem Domini, secundum edictum regis trucidabant eum.*

Hoc

Hoc malo paullo vltra biennium Iudæa misere laborauit. successit enim mox Iudas Maccabæus, qui recepta vrbe & legem,& legis disciplinam in statum pristinum reuocauit. Assamonæis inde posteris eius regnantibus multæ subinde hæreses emersere, vt Scribarũ, Sadducæorũ, & Pharisæorum. qui ferme scribæ, idest legis doctores fuerunt,qui legem varie interpretantes populum vanis erroribus imbuerunt. Quos subinde excepit Christus, qui prædicatione sua cum veritatem docuit, tum in primis inanem eorũ doctrinam elusit, ac nouam legem intulit, nouoq. testamẽto sedes hominibus se non in Chananæa, sed in cælo daturum, qui vocib. suis paruissent,ostendit, denuncians,se venisse,non vt legem solueret,sed adimpleret. recte. nam cum lex exempli gratia homicidium vetuisset, ipse non solum occidere,sed etiam succensere fratri prohibuit.cum lex adulterium sustulisset, ipse non modo adulterium, sed etiam petulantem mulieris intuitum interdixit, adijciens: *Nisi iustitia vestra abundauerit plus quàm iustitia Pharisæorum, aut Scribarum, non intrabitis in regnum cælorum.* Ac de lege quidem,quod ad propositum nostrum attinet,in vniuersum hæc dicta sint.

De forma reip. Israelitarum. Cap. V.

SEQVITVR, vt de forma reip.disseram, quam Deus aut superiore lege præscripsit, aut post induci neglecta lege permisit. Ceterum cum de forma reip.quæritur,nihil aliud quæritur,nisi penes quem principatũ summa rerum fuerit constituta.Hæc vero apud Hebræos primum penes optimates posita fuit, deinde penes reges. quorum principatuum illum Aristocratiam,hoc Regnum Græci vocarunt. Aristocratia fuit sub Moyse, Iosue, Se-

nioribus, & Iudicibus, Regnum ſub regibus.

De Ariſtocratia ſub Moyſe ſignificauit Moyſes xiii Deuteronomij, cum dixit: *Non facietis in terra Chananæa, quæ nos hic facimus hodie, ſinguli quod ſibi rectum videtur. non enim vſque in præſens tempus veniſtis ad requiē, & poſſeſsionem, quam Dominus Deus veſter daturus eſt vobis.* Ac multis quidem, iiſque bonis, & prudentibus viris Moyſes rem totam commiſit, vt alij ſacra, alij profana curarent. (ex ijs autem, qui operam rebus ſacris dederunt, vnus fuit Pontifex, reliqui Sacerdotes, & Leuitæ. qui vero profana adminiſtrarunt, alij conſultationibus, alij iudicijs vacauerunt, nonnulli pacis, quidam belli ſtudia coluerunt.) omnes vero non ex arbitrio voluntatis, ſed ex præſcripto legis ſuo fungi munere, in primiſq. Iudicia, & Iuſtificationes exercere conſtituit. Atque ita deinde tempore Ioſue, & Iudicum in terra Chananæa, diſpertitis poſſeſſionibus, eſt ſeruatum. Etenim ad Ioſue dixit Deus cap. primo: *Confortare, & eſto robuſtus valde, vt cuſtodias, & facias omnem legem, quam pracepit tibi Moyſes ſeruus meus, nec declines ad dextram, vel ad ſiniſtram, vt intelligas cuncta, quæ agis.* Et poſt præcipienti illi reſpondere Iſraelitæ: *Omnia, quæ præcepiſti nobis, faciemus, & quocunque miſeris, ibimus. Sicut obediuimus in cunctis Moyſi, ita obediemus & tibi.* Inde Ioſue moriturus, aduocatis Iſraelitis, eadem verba repetijt, quæ ad ſe Deus tradens imperium fecerat, de lege Dei cuſtodienda, cap. xxiii. promiſitq. populus, ſe Dei præceptis obediturum.

De Seniorum imperio ſignificatur ſecundo Iudicum: *Seruierunt Iſraelitæ Domino cunctis diebus Ioſue, & Seniorum, qui poſt eum uixerunt, & nouerunt omnia opera Domini, quæ fecerat in Iſrael.* Iudicibus inde rerum potientibus eodem modo ariſtocratia fuit. ſi quidem illis principatum

patum administrantibus & lex, vt ante valuit, & Deus ipse imperium tenuit. Hoc autem ita esse, probatur etiã ex Iosepho, qui libro IIII Antiquitatum legem Dei ad hunc locum pertinentem explicuit, sic loquentem faciẽs Moysem: *Aristocratia, & vita, quæ ex ea degitur, res optima est, nec vos capiat desiderium alterius reip. sed hanc amate leges habentes dominas, ex ijs omnia facientes. satis enim est, vt Deus præsit. Quodsi regis cupiditas vos incesserit, is ex eadem gente sit.*

Hanc vero aristocratiam, in qua lex potissimum cum Deo dominata est, Regnum ipsum excepit. Regnum autem apellarunt imperiũ summum vnius hominis non ex lege, sed ex arbitrio imperantis. quem à Samuele Iudice postularunt, his verbis VIII primi Regum: *Constitue nobis regem, vt iudicet nos, vt vniuersæ habent nationes.* Quod vt ille audiuit, subito Deum, quid opus esset facto, consuluit. qui ita respondit: *Audi vocẽ populi in omnibus, quæ loquuntur tibi. nõ enim te abiecerũt, sed me, ne regnem super eos.* & addit: *Verumtamen contestare eos, & prædic eis ius regis, qui regnaturus est super eos.* Significauit enim aperte, Iudicibus rerum summam ex lege habentibus regnasse Deum super Hebræos, quia lex dominata esset; imperio vero ad regem gentium more translato, Deum non regnaturum, cum non penes legem, sed penes voluntatem vnius hominis summa rerum esset futura. probe!. etenim, vt optime dixit Aristoteles in Politicis, *Qui legẽ vult imperare, Deum vult imperare, qui regem, idest hominem, belluam. quòd non semper ratione, sed plerunque cupiditate ducatur.* Hoc autem arbitrarium Regis imperium expressit Deus, cum addidit: *Filios & filias, & prædia, & seruos vobis auferet, & greges vestros addecimabit, & vos eritis ei serui. neque clamantes audiemini à Deo.*

Vnde

Vnde dixit Dauid psalmo 11: *Ego constitutus sum rex à Deo super montem sanctum Sion. Dixit Dominus ad me. Postula à me, dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Reges eos in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringes eos.* Hæc autem duo regis imperia, eius inquam, qui lege tenetur, & qui legibus est solutus, Aristoteli quoque nota fuerunt. atque illud nullum proprium reip. genus facere, atque in omni rep. reperiri posse, hoc vero proprie regnum appellari, putauit. sic enim inquit: *Deinceps disputandum est de rege, qui omnia ex voluntate gerit. nam qui ex lege rex dicitur, non est reip. species, quia in omnibus rebus publicis dux belli perpetuus esse potest, vt in democratia, & aristocratia. & multi creant vnum dominum administrationis. Plenum autem Regnum vocatur, quo cuncta rex sua voluntate gerit.* Hoc ergo modo Hebræi, postquam sedes in terra Chananæa locarunt, primum Iudicibus paruerunt, qui ex lege præfuerunt, deinde more aliarũ gentium Regibus, qui ex voluntate imperarunt. quorum primus Saul, secundus Dauid fuit, à quo inde hereditarium regnum inter Iudæos euasit, donec res ad Sedeciam peruenit, qui à Nabucdonosore rege cum populo captiuus in Babyloniam est abductus. Reuersis vero in patriam post annos septuaginta Iudæis, res iterũ ad optimatũ statum est adducta. quo tẽpore, vt inquit Iosephus libro XI, pontifices, qui pro tẽpore fuerũt, & sacerdotum, & iudicum partes impleuerunt, donec populo ab Antiocho seruitute oppresso, Leuitica Assamonæorum familia insurrexit, qui primum sub titulo Principis, deinde sub nomine Regis manentibus veteribus institutis rẽ Iudæorum vniuersam administrarunt. Quibus extinctis reges proselyti Ascalonitæ successere, qui rectius appellari tyranni potuissent; ex quibus. Hero-

des

des Magnus Antipatri filius,& Archelaus filius,& Agrippa nepos in Iudæa, Herodes Antipa tetrarcha in Galilæa,ac ſubinde duo Herodes Agrippæ reges in Chalcidica potiti rerum ſunt, qui poteſtatem à Romanis Iudæam illo tempore obtinentibus creandorum pro arbitrio pontificum acceperunt. inde pulſis demum Aſcalonitis Romani ſubactæ Iudææ magiſtratum, & tributum impoſuerunt. ac legibus eorum magna ex parte ſeruatis regionis imperium, & procurationem ſibi vindicarunt. ac poſtremo rebellãtibus eis vrbem cum templo inflammauerunt, ac gentem prope totam profligauerunt.

Eſt porro illud quoque tenendum,remp.Hebræorum quodammodo tripartitam fuiſſe.vna.n.fuit,quæ vniuerſum populum,ideſt XII tribus,complexa eſt; altera,quæ ſingulas ipſius populi tribus;tertia,quę ſingulas ſingularũ tribuum ciuitates. Primæ reip. ſedes in ea collocata vrbe fuit, quam Deus religionis cauſſa ſibi aſciuit. (quæ verò ea vrbs fuerit, poſt dicetur.) ibi enim ſummus magiſtratus, ſummus ſenatus, populus,iudiciumq. conſedit. Fuit tamen interim aliquando interregnum.quod ſignificatur in libro Iudicum,cum ſcribitur: *Erat Iſrael ſine regibus, & quiſque faciebat, quod rectum videbatur,* innuens, non tribus ſingulas, aut ciuitates ſuis principibus vacauiſſe, ſed vniuerſam duodecim tribuum remp. ſummis præſidibus, & tutoribus caruiſſe.

Secunda reſp.præfectum vnum habuit, qui Princeps. tribus dictus eſt; itemq. alios, qui familiarum principes nominati ſunt, qui tamen omnes ſummo principi, penes quem tota erat reſpublica, paruerunt.

Tertia vero hoc mõ cõſtituta fuit. Vnaquæque ciuitas ſuũ habuit ſenatũ, qui de reb.ad ipſam ꝑcipue ꝑtinentib. decerneret,& cauſſas priuatas,capitaléſq.cognoſceret,&

ſuos

ſuos magiſtratus, q ſenatũ haberent, & iudicia exercerẽt. Quamobrem Reſp. Hebræorum populum habuit, ſenatum, iudices, & magiſtratus. Vnde apud Ioſue cap. xxiii ſcriptum eſt: *Conuocauit filios Iſrael, & Senatum eorum, & principes eorum, & iudices eorum, & ſcribas eorum*. Arma etiam, quæ publico populi nomine extra fines ferenda erant, à ſolo rege, & ſummo ſenatu decreta ſunt, adiuuantibus ſingulis tribuum, & familiarum principibus, & ciuitatibus, quemadmodum poſt ſuo loco probabitur.

De ciue Iſraelita, & Proſelyto. Cap. VI.

EXPLICATA Hebraicæ reip. forma, ſequitur, ut qualis huius reip. ciuis fuerit, demõſtretur. Cenſuit igitur Ariſtoteles, varios pro varietate rempublicarum ciues exiſtere. qui uero optimæ reip. ciuis eſſet, eum & conſiliorum, & iudiciorum compotem eſſe. Quæ definitio ad ciuem quoque accommodari Hebræum poteſt, vt is demum in eorum rep. ciuis fuerit, qui particeps conſiliorum, iudiciorumq. extiterit. Nam ſacra non omnibus cõmunia, ſed propria Leuitarum fuerunt. Eſt præterea illud etiam admonendum, Hebræorum populum bipartitum fuiſſe, vnum indigenarum, qui Græce αὐτόχθονες, alterum aduenarũ, qui προσήλυτοι dicti ſunt. quo nomine Proſelytorum vſi ſunt etiam, qui Latine ſacras hiſtorias cõuerterunt. Indigenę fuere omnes, qui ab Iſraele genus, vt dixi, trahentes cum lege circuncisionem ſumpſerunt. quam Deus Abrahæ mandauerat xviii Geneſis, his verbis: *Infans octo dierum circuncidetur in vobis. maſculus, cuius præputij caro circumciſa non fuerit, delebitur anima illius de populo ſuo, quia pactum meum irritum fecit*. Proſelyti fuere

fuere alienigenæ, qui ex gentibus procreati, ſed ab idolorum ad Dei cultum traducti circunciſione donati ſunt. quos Deus pro indigenis haberi mandauit Exodi XII, loquens de inſtitutione Paſchę: *Quod ſi quis peregrinorũ in veſtram voluerit tranſire coloniam, et facere Phaſe domini, circuncidetur prius omne maſculinum eius, & ſic rite celebrabit, eritq. ſicut indigena terræ. ſi quis autem circunciſus non fuerit, non veſcetur ex eo. eadem lex erit indigenæ, & colono, qui peregrinatur apud vos.* ſic Latinus. at Gręce aptius: *indigenæ, & proſelyto, qui acceſſerit ad vos.* & Leuitici XVII: *Homo quilibet de domo Iſrael, & de aduenis, qui peregrinantur inter vos, qui obtulerit holocauſtum, ſiue victimam, & ad oſtium Tabernaculi Teſtimonij non adduxerit eam, vt offerat Domino, interibit de populo ſuo.* & ſecundo: *Aequum iudicium ſit ciui, & aduenæ.* i. proſelyto. Quemadmodum autẽ gentiles circunciſi ad Iudęos trãſirent, extat exemplum Sicimitarũ in Geneſi tẽpore Iacob. itẽ Achior, Iudith XIIII: *Achior uidens virtutem, quam fecit Deus Iſrael, relicto gentilitatis ritu credidit Deo, & circuncidit carnem præputij ſui, & appoſitus eſt ad populum Iſrael, & omnis ſucceſſio generis eius vſque in hodiernum diem.* Ioannes inde Hyrcanus rex Idumęos ſubactos ad circunciſionem accipiendam adegit. Quare Herodes Idumęus proſelytus fuit, non antiqua ſtirpe Iudæus. Itaque, vt ipſe regnum Iudęorum proſelytus cepit, ſic pontificatum etiam proſelytis tradidit. Quantum vero ſtudium poneretur à Iudęis in eo, vt proſelytos facerent, ideſt, vt gentiles circunciderent, docuit Chriſtus alloquens eos Matth. XIII: *Vos circuitis mare, & aridam, vt faciatis vnum proſelytum, &, cum fuerit factus, facitis eum filiũ gehennæ duplo, quàm vos.* Hinc ſecundo Paralip. XXX: *Hilaritate perfuſa eſt omnis turba Iuda tam Sacerdotum, & Leuitarum,*

uitarum, quàm vniuersæ frequẽtiæ, quæ venerat ex Israel, proselytorum quoque de terra Israel, & habitantium in Iuda. & Ezechielis XIIII: *Homo de domo Israel, & de proselytis, quicunque aduenæ fuerunt in Israel, si alienatus fuerit à me, & posuerit idola in corde suo.* & Actuum II: *Iudæi, & Proselyti.*

De vrbe reip. sede. Cap. VII.

REGIO porro, in qua hæc constituta resp. fuit, Magnæ pars Syriæ fuit. cuius longitudo à Syria Antiochena ad Aegyptum, & Arabiã, latitudo à mari Syriaco ad Cœlẽ Syriã, Arabiamq. alterã prodijt. Hãc mediã ferme Iordanes fluuius secuit, qui, vt inquit Plinius, ortus e fonte Paneade, vbi primam conuallium occasionem est nactus, in lacum se fundit, quem plerique Genesaram nominarunt. (in Euangelio vero stagnum Genesareth, & mare Tiberiadis appellatur.) Inde velut inuitus Asphaltitem lacum (quod etiam mare mortuum dicitur) dirum natura petit. à quo postremo absorptus aquas laudatas pestilentibus miscet. Vniuersa regio antiquitus in sacris litteris terra, vt dixi, Chanaam, siue Chananæa dicta est, tum cum Abraham iussu Dei huc ex Mesopotamia transijt. atque per ea tẽpora à septem populis habitata fuit, Amorrhęis, Chananæis, Gergesæis, Hettæis, Heuæis, Iebusæis, & Pherezæis. quibus etiam Philistæi siue Palæstini adiungi possunt. Inde posteri Israel, cũ hanc armis occupauissent, terram Israel appellarunt, atque in XII, vt dixi, partes diuiserunt, quas tribus vocarunt, trans Iordanem Ruben, Gad, & Manasse, cis Iordanem Iudam, Beniamin, Simeon, Effraim, Dan, Aser, Issachar, Zabulon, & Nephtalim. Decem inde tribub. à duabus auulsis, & post in Assy-

Aſſyriã tranſportatis partes huius regionis hæ celebrari cis Iordanem cœperunt, Iudæa, Samaria, Galilæa interiores, Palæſtina vero maritima, Ituræa, Trachonitis, & Chalcidica trans Iordanem. Iudæa à tribu Iudæ vocata ferme his inſignita vrbibus fuit, Hieruſalem, Bethel, Hierico, Arimathia, Emmaus, ſiue Nicopoli, Bethleem, Hebron, Cariathiarim, & Eleutheropoli. Samaria ab vrbe eius nominis appellata, quam in monte Somer tribus Effraim Amri rex condidit, hæc oppida habuit, Silo, Sichem, ſiue Sichar, & Samariam. Galilæa hoc nomine iam tum, cum Iſralitæ traiecerunt, nuncupata, oppida amplexa eſt, Nazareth, Naim, Caparnaum, Bethſaidam, quæ poſt Iulias, & Paneadẽ, quæ poſt Tiberias appellata eſt. eaq. duplex fuit, ſuperior ad mare Syriacũ pertinens, & inferior ad mare Tiberiadis. Palæſtinæ vrbes celebratæ Geth, Gaza, Azotus, Accaron, & Aſcalon. Inde præualentibus Iudæorum opibus tota regio Iudææ nomen inuenit, quã poſt Chriſtum etiam Paleſtinam, & Terram ſanctam nominauerunt. Cum ergo, vt ad priora redeam, totius populi Iſraelitici vna cõmunis duodecim tribuum eſſet reſp., ſtatuẽdus etiam locus fuit vnus, quo omnes ex ſuis tribubus, atque oppidis conuenirent, vbi Deo ſacrificia facerent, primitias offerrent, conſilia in commune agitarent, iudicia tractarent, & is demum ſederet, qui ſummæ rerum ſacrarum, & profanarũ præeſſet. Hunc verò Deus ſtatuit eſſe illum, quem ipſe inuocando ſuo nomini delegiſſet. ſic enim in lege loquutus eſt cap. XII Deuteronomij: *Non facietis ita Domino Deo veſtro, ſed ad locum, quem elegerit Dominus Deus veſter de cunctis tribubus veſtris, vt ponat nomen ſuum ibi, & habitet in eo, venietis, & offeretis in eo holocauſta, & victimas veſtras. Non poteris comedere in oppidis tuis decimam frumenti, & vini, & olei tui, ſed*

coram

coram Domino Deo tuo in eo loco, quem ipſe elegerit. & cap. XVII: *Si iudicum ſententiam in portis tuis videris variari, aſcende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, vt ibi nomen eius euoces*. Elegit autem eas vrbes, in quibus Tabernaculum, & Templum ſuum eſt cõſtitutum. [hę vero fuere duæ, Silo in Samaria, & finibus Eſtraim, deinde, illa reprobata, Hieruſalem in Iudæa, ac tribu Iudę. De Silo hæc habemus teſtimonia. Cum Ioſue mandato Dei Tabernaculum cum Arca in Silo poſuiſſet, ibi etiã ſedem religionis, & reip. collocauit. Vnde illa ſunt in illius hiſtoria capite XXII: *Congregati ſunt omnes filij Iſrael in Silo, ibique fixerunt Tabernaculum Teſtimonij.* & XXII: *Conuenerunt omnes in Silo, vt aſcenderent, & dimicarent contra eos, qui trans Iordanem erant.* & Iudicũ XXI: *Venerunt omnes ad domum Dei in Silo, & in conſpectu eius ſedentes vſque ad veſperum leuauerunt vocem.* & paullo poſt: *Ecce ſolemnitas Domini eſt in Silo anniuerſaria, quæ ſita eſt ad ſeptentrionem vrbis Bethel ad orientalem plagam viæ, quæ de Bethel tendit ad Sichimam.* Inde Deus reiecta Silo delegit Hieruſalem, & montem Sion in tribu Iuda, eoq; domum ſuam transferri cum tota rep. voluit, ac demum Silo quoque euertit. ſic enim loquitur VII apud Hieremiã: *Ite ad locum meum in Silo, vbi habitauit nomen meum à principio, & videte, quæ fecerim ei propter malitiam populi mei Iſrael.* & alibi: *Faciam domui huic, in qua inuocatum eſt nomen meum, ſicut feci Silo*. Elegit autem Hieruſalem tempore Dauidis regis. is enim Iebuſæos, quos Iudas, & Beniamin olim eijcere inde non potuerant, profligauit, atque ibi primus iubente Deo ſedem poſuit, arca in montem Sion tranſlata. Qua de re ſcriptum eſt VI ſecundi Paralip. vbi Deus ita loquitur: *A die, qua eduxi populum meum de terra Aegypti, non elegi ciuitatem de cunctis tribubus*

bus Iſrael, vt ædificaretur in ea domus nomini meo. neq; elegi quempiã alium virum, ut eſſet dux in populo meo Iſrael, ſed elegi Hieruſalem, vt ſit nomen meum in ea. &. quarto Regum XXI: *In templo hoc, & Hieruſalem, quam elegi de cunctis tribubus Iſrael, ponam nomen meum in ſempiternum*. Hinc Ioſephus legem hanc Dei ſic concepit: *Sancta vna vrbs ſit terræ Chananæorum in loco pulcherrimo, & virtute illuſtri, quem Deus illi elegerit, & templum vnũ in ea ſit, & altare vnum ex lapidibus non politis, in alia vero vrbe neque templum, neque altare ſit. Deus enim vnus eſt, & vnum Hebræorum genus. ter uero quotannis in eã ad templum ex finibus terræ conueniant, quam Hebræi poſſederunt, & Deo offerãt ex eis, quæ habent, & de futuris adhortentur, & conuenientes inter ſe, & conuiuantes amici ſint. Eſt enim honeſtum, non ignorare, ſe inter ſe contribules eſſe, & eorumdem participes ſtudiorum exiſtere*. Itaque Dauid huc alludens dixit pſalmo LXXVII: *Et repulit tabernaculum Ioſeph, neque tribum Effraim elegit, ſed elegit tribum Iudæ montem Sion, quem dilexit, & ædificauit inſtar Excelſorum ſacrarium ſuum*, ſiue *ſicut vnicornium ſanctificiũ ſuum*: Significat enim Deo non placuiſſe, vt templum ædificaretur in Silo in tribu Effraim, & tabernaculo Ioſeph patris Effraim, qui illam terram extra ſortem à patre acceperat, vt ſcriptum eſt XLVIII Geneſis, & poſt in ea vrbe ſepulturam acceperat, vt Ioſue XXIIII, ſed voluiſſe, vt extrueretur in Hieruſalem in tribu Iudæ. Huc etiam, credo, pertinent verba illa Samaritanę mulieris apud S. Ioannem. quæ Chriſtum ita allocuta eſt: *Patres noſtri in monte hoc adorauerunt, & vos dicitis, quia Hieroſolymis eſt locus, vbi adorare oportet*. Patres enim ſuos vocauit Effraimitas, à quibus ſe manaſſe Samaritæ iactabant, eoſq. adoraſſe ait in monte Effraim, de quo Ioſue XX. *Sichem in*

monte Effraim. nempe per eos annos, quibus domus Dei fuit in Silo; Iudæos vero eam laudem sibi vindicare, & locum adorationis esse in Iuda, non in Effraim, quòd esset in vrbe Hierosolymitana, contendère. Hanc vero religionis, & ciuitatis translationem in Hierusalem à Dauide factam ipse etiam psalmo cxxi cecinit, inquiens: *Hierusalem, quæ ædificatur, vt ciuitas, cuius participatio eius in id ipsum. Illuc enim ascenderunt tribus, tribus Domini, testimonium Israel, ad confitendum nomini Domini. Quia illic sederunt sedes in iudicio, sedes super domum Dauid.* Significat enim tribus, idest populum ascendisse Hierusalem, primum, vt laudarent Deum, deinde, vt poscerent ius siue à magistratibus, siue à iudicibus, tum cum à se ædificata, & in formam ciuitatis redacta est.

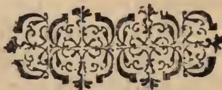
Ceterum vrbs Hierusalem, vt latius, qualis fuerit, explicemus, primis temporibus Salem dicta fuit, & regi Melchisedec paruit. qui, sacerdos cum esset, Abrahamo à bello redeunti, quod pro Lot captiuo suscepit, occurrit, ac panem, & vinum obtulit, vt narratur xiiii Genesis. Populus autem, qui illam incoluit, iam tum Iebusæus dicebatur. quem Iudas, & Beniamin extrudere vrbe non potuit vsque ad tempora Dauidis. Itaque vrbs in vtraque tribu fuit. nam xv Iosue scriptum est, Iudam Iebusæos incolas Hierusalem exigere non potuisse. in vaticinio vero Moysis Deuteronomij xxxiii: *Beniamin amantissimus Domini habitabit confidenter in eo, quasi in thalamo tota die morabitur, & inter humeros illius requiescet*, prædicitur, fore, vt Beniamin inter humeros Domini requiescat, quòd templum esset condendum in tribu eius. & xviii Iudicum additur, Beniamin non potuisse eijcere Iebusæũ habitatorem Hierusalem, sed inter eos sedes posuisse. Ex quibus intelligi potest, vrbẽ Hierusalem magnitudine sua

vtrique

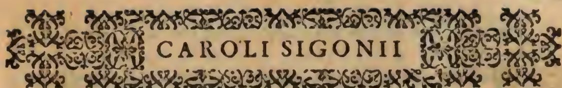
vtrique tribui communicatam. Quocirca ſunt etiam, qui cenſeant, partem ipſius templi in tribu Beniaminis fuiſſe. Hæ certe duæ tribus propter vicinitatem, & coniunctionem pro vna tantum habitæ ſunt. quemadmodum poſt etiam in diuortio tribuum factum eſt, cum Iudas, & Beniamin Roboamum ſequutæ vnum Iudæ nomen adeptæ ſunt. Dauid autẽ ſpiritu diuino inſtinctus (nam Deus illã ſibi, ideſt templo ſuo, ſedẽ delegerat.) vbi primũ regnum adeptus eſt, Iebuſæos vrbe exterminauit, atque ea extructa, murorum ambitum prolatauit. atq; ibi arcem in vno colle montis Sion condidit, quæ vrbem deſpectaret, ac munitam Ciuitatem Dauid vocauit. atque eò domiciliũ ſuum cum Arca fœderis trãſtulit. poſt autem, cum in altero eiuſdem Sionis colle, Moria vocato, condere templũ vellet, non probante Deo, eam gloriam filio Salomoni reliquit. qui regnum adeptus opus perfecit, atque in eius præſidium arcem in tertio eiuſdem montis colle conſtruxit, teſte Ioſepho v Belli, & vii Antiquitatum. Roboamo inde Salomonis filio regnante Siſac rex Aegyptiorũ vrbem cepit, & theſauros regios aſportauit. Ezechia vero rerum potiente Sennacherib rex Aſſyriorum acri obſidione, ſed fruſtra, fatigauit. Inde Nabucdonoſor rex Babyloniorum ſemel ſub rege Ioacim, iterum ſub rege Ioachim cepit, ac tertio ſub Sedecia receptam euertit. atque vnà cum templo ſuccendit. populumq. in Babyloniã captiuum abduxit. Populo inde poſt LXX annos in Iudæã permiſſu Cyri Perſarum regis reuerſo templum per Zorobabelem, vrbs per Neemiam, lex per Eſdram eſt reſtituta, arx quoque in tertio colle non longe à templo refecta. Mox ab Anthiocho Epiphane Syriæ rege vrbs direpta, lex cremata, templum profanatum eſt. Neque ita multo poſt omnibus his per Iudam Aſſamonæum rece-

ptis, ac nouo opere restitutis florere opib. ciuitas cœpit. donec prauo duorum fratrum regum, Hyrcani, & Aristo buli dissidio Cn. Pompeius dux Romanus bellum in Syria gerens adductus ipsam occupauit, ac templo pepercit. quam paullo post Antigonus Aristobuli filius Parthorum ope recepit. Antigono vero Herodes Ascalonita rex à Romanis declaratus C. Sosio Syriæ proconsule opem ferente ademit. ac tandiu posteritas eius tenuit, quoad in potestatem Iudæorum beneficio Romanorum reuersa defecit. Quo tempore à Tito Cæsare Vespasiani Imp. filio rursus in ditionem adducta, & cum templo solo æquata, atque combusta est. Ad extremum Christiana iam fide ascita per Hadrianum, sed sine templo, refecta, ab eo Aelia est nominata.

Atque hæc quidem sunt, quæ in vniuersum de rep. Hebræorum præponenda censuimus, vt his fundamentis iactis deinceps expeditius ad reliqua pergeremus.

CARO-

DE REPVBLICA HEBRÆORVM LIBER II.

Qui de locis ſacris inſcribitur.

De Religione. Cap. I.

XPOSITA propoſitæ reip. forma, ſane ſequitur, vt partes eius eo, quo inſtituimus, ordine, perſequamur. Quoniam autẽ Reſp. Hebręorum religioſa, & ciuili vita, vt diximus, continetur, præcipue illud agemus, vt primum de Religione, deinde de Ciuitate loquamur. In hac vero diuiſione conſtituenda verba ipſa legis ſectabimur. cuius hæ, vt dixi, partes fuere, Mãdata, Pręcepta, Iuſtificationes, & Iudicia. quorum Mãdata, & Præcepta ferme ad Religionẽ pertinuerũt, Iuſtificationes vero, & Iudicia ad Ciuitatem. Quoniam vero Religio, ideſt Dei colendi ratio in lege pręſcripta, & ſępe poſt repetita in quattuor item partes fuit diuiſa, in loca ſacra, dies ſacros, ritus ſacros, & perſonas ſacras (ſiquidem Deus certis ſe in locis coli voluit, & certis diebus præcipuum ſibi honorem haberi, ac certis ritibus, & à certis perſonis) propterea illud quoque curabimus, vt deinceps ſigillatim de his omnibus diſſeramus.

De locis ſacris. Cap. II.

LOCA ergo ſacra, ideſt terreſtria ipſa ſanctitatis domicilia, multa fuerunt. A principio enim Deus Tabernaculum, atque in eo Sanctum Sanctorum, Arcam, & Altaria ſibi inſtituit, deinde pro Tabernaculo Templum in vrbe Hieroſolymorum cõſtrui voluit. Interim vero paſſus eſt etiam, ſibi ſacrificari extra Tabernaculum, & Templum in collibus ſub opacis arboribus, quæ illi Excelſa dixerunt. Poſt autem iniuſſu Dei templa alia duo, vnum in Samaria, alterum in Aegypto ſunt condita. Quin etiã & in vrbe Hieruſalem, & in prouincijs quædam conuenticula inſtituta ſunt, quas Synagogas vocarunt. quæ poſtea deletis templis ſolæ remanſerunt. Quæ cum ita ſint, ſatis apparet, ſi huic parti ſatisfacere cumulate velimus; neceſſe eſſe, vt hæc ſingula declaremus. Quamobrem à Tabernaculo exordiamur.

De Tabernaculo, Sancto Sanctorum, Arca fœderis, altaribus, & ornamentis eorum. Cap. III.

CETERVM Tabernaculum, quod etiam Sanctuarium dictum eſt, fuit huiuſmodi. Aedificium erat inſtar templi ex lignis confectum, quod per partes compingi, ac diſſolui, ac quocunque deferri potuit. in quo locus erat ſanctior velo diſtinctus, Sanctuarum Sanctuarij, ac Sancta Sanctorum appellatus. ibi vero Arca Fœderis ſeruabatur. quæ operculum habebat Propitiatorium, & Oraculum appellatum, duobus Cherubin alas ſuper extendentibus inſignitum, & altare aureum Thymiamatis. extra velum autem erat menſa cum

XII panibus ſacris,qui dicebantur Propoſitionis. præterea Candelabrum cum lucernis ſeptem, & labrum aureum,& altare aureum Thymiamatis. extra vero Tabernaculum cum labro æneo altare æneum Holocauſti, ac præterea atrium, & tentorium. Hæc vero omnia Deus Moyſi facienda præſcripſit, cum eſſet in mõte Sinai XXV Exodi, his verbis: *Facite mihi* SANCTVARIVM, *& habitabo in medio veſtri iuxta omnem ſimilitudinem Tabernaculi, quod oſtendam tibi, & omnium vaſorum in cultu eius. ſicq. facietis illud:* Inde ſic orditur de ARCA dicere,& ornamentis eius. *ARCAM de lignis Setim compingite, & deaurabis eã auro mundiſſimo intus, & foris, facieſq. ſupra coronã auream per circuitum, & quattuor annulos aureos, quos pones per quattuor arcæ angulos. duo circuli ſint in latere vno & duo in altero. Facies quoq; VECTES de lignis Setim, & operies eos auro, induceſq. per circulos, qui ſunt in arcæ lateribus, vt portetur in eis, qui ſemper erũt in circulis. poneſq. in Arca Teſtificationem, quam dabo tibi. Facies & PROPITIATORIVM de auro mũdiſſimo. duos quoque CHERVBIN aureos, & productiles facies ex vtraque parte Oraculi. Cherub vnus ſit in latere vno, & alter in altero. vtrunque latus Propitiatorij tegant expandentes alas, & operientes Oraculum, reſpicienteſq. ſe mutuo verſis vultibus in Propitiatorium, quo operienda eſt Arca, in qua pones Teſtimonium, quod dabo tibi.* Quibus dictis inde pergit loqui de menſa, & inſtrumentis eius. *Facies & MENSAM de lignis Setim, & inaurabis eam auro puriſſimo. Facieſq. illi LABRVM aureum per circuitum, & ipſi labro CORONAM interraſilem, atque ſuper illam alteram coronam aureolam. Parabis quoque ACETABVLA, & PHIALAS, THVRIBVLA, & CYATHOS, in quibus offerenda ſunt libamina, ex auro puriſſimo. Et*

pones super mensam PANES PROPOSITIONIS *in conspectu meo semper. Facies & CANDELABRVM de auro purissimo, hastile eius, calamos, scyphos & sphærulas, ac lilia ex ipso pendentia. Facies & LVCERNAS septem, & pones eas super Candelabrum, vt luceant ex aduerso. EMVNCTORIA quoque, & vbi, quæ emuncta sunt, extinguantur, fiant auro purissimo.* His demonstratis inde TABERNACVLVM de lignis Setim fieri præcepit, atq; in eo partem vnam sanctiorē, quam Sanctum Sanctorum vocauit. & Tabernaculi ipsius formam, magnitudinem, ornatumq. ostendit. Quæ, quia longa oratione texuntur, recitare supersedebimus, locum indicasse contenti. Quo sermone absoluto ita de Velo, & Propitiatorio subdit: *Facies VELVM de hyacintho, & purpura, coccoq. bis tincto, & bysso retorta. inseretur autem velum per circulos, intra quos pones Arcam Testimonij, quo & Sanctuarium, & Sanctuarij Sanctuarium diuidentur. Pones & PROPITIATORIVM super Arcam Testimonij in Sancto Sanctorum, Mensamq. extra velum, & contra mensam Candelabrum in latere Tabernaculi meridiano. Mensa enim stabit in parte Aquilonari.* Inde de Tentorio, Altari Holocausti, & Atrio loquitur ita: *Facies & TENTORIVM in introitu Tabernaculi de hyacintho, & purpura, coccoq. bis tincto, & bysso retorta. Facies & ALTARE de lignis Setim, & operies illud ære, faciesq. in vsus eius lebetes ad suscipiendos cineres, & forcipes, atque fuscinulas, & ignium receptacula, omnia vasa ex ære, craticulamq. in modum retis æneam. Facies & ATRIVM Tabernaculi cum columnis uiginti.* Postremo de altari thymiamatis, labro ęneo, oleo sacro, & thymiamate sic concludit: *Præcipe filijs Israel, vt offerant tibi OLEVM de arboribus oliuarum purissimum, vt ardeat Lucerna semper in Tabernaculo Testimonij*

nij extra velum, quod oppansum est Testimonio. Facies quoque ALTARE *ad adolendum thymiama de lignis Setim, vestiesq. illud auro purißimo, ponesq. altare contra velum, quod ante Arcam pendet Testimonij, coram Propitiatorio, quo tegitur Testimonium. Et adolebit incensum super eo Aaron suaue fragrans. Facies & LABRVM æneum cum basi sua ad lauandum, ponesq. illud inter Tabernaculum Testimonij, & Altare. Sume tibi aromata myrrhæ, cinnamomi, calami, casiæ, olei, faciesq. vnctionis* OLEVM *Sanctum, & vnges ex eo Tabernaculum Testimonij, & Arcam Testamenti, & Mensam cum basibus suis, & omnia sanctificabis. Sume quoque aromata stacten, onycha, & galbanum boni odoris, & thus lucidißimum, faciesq.* THYMIAMA, *& pones coram Tabernaculo Testimonij, quo in loco apparebo tibi*. Hæc in Exodo à capite xxv vſque ad xxx ita præcipiuntur. Sacrificia inde omnia ad Altare Holocausti ad oſtium Tabernaculi facienda mandauit Leuitici XVII: *Homo quilibet de domo Israel si occiderit bouem, aut ouem, siue capram in castris, vel extra castra, & non obtulerit ad ostium Tabernaculi oblationem Domino, sanguinis reus erit. Homo de domo Israel, & de aduenis, qui peregrinantur apud vos, qui obtulerit holocaustum, siue victimam, & ad ostium Tabernaculi non adduxerit eam, vt offeratur Domino, interibit de populo suo*. Hæc autem omnia ſubinde perfecta ſunt à Moyſe, Iſraelitis cuncta, quæ iuſſa erant, ſummo ſtudio conferentibus, cap. XXXVII, & XXXVIII. in quibus de altari aureo, & æneo, nempe thymiamatis, & holocauſti præcipue ſic ſcriptum eſt; *Fecit & altare Thymiamatis de lignis Setim, vestiuitq. illud auro purißimo. Fecit & altare Holocausti de lignis Setim, operuitq. illud laminis aureis, & in vsus parauit ex ære vasa diuersa, lebetes, forcipes, fuscinulas, uncinos, & ignium receptacula, craticu-*

ticulamq. eius in modum retis fecit æneam, & subter eam in altaris medio arulam fusis quattuor annulis per totidem reticuli summitates ad immittendos vectes ad portandum, quos & ipsos fecit de lignis setim, & operuit laminis æneis, induxitq. in circulos, qui in lateribus altaris imminebant. ipsum autem altare non erat solidum, sed cauum ex tabulatis, & intus vacuum. Inde cap. XL sic concludit: *Fecit Moyses omnia, quæ præceperat Dominus. Quippe mense primo anni secundi prima die mensis collocatum est Tabernaculum, erexitq. Moyses illud, & posuit tabulas, & bases, & vectes, statuitq. columnas, & expandit tectum super Tabernaculum imposito desuper operimento. Posuit & Testimoniũ in Arca subditis infra vectibus, & Oraculum desuper. cũq. intulisset Arcam in Tabernaeulum, appendit ante eam velum. Posuit & Mensam in Tabernaculo Testimonij ad plagam septentrionalem extra velum, ordinatis coram Propositionis panibus. Posuit & Candelabrum in Tabernaculo Testimonij è regione Mensæ in parte australi, locatis per ordinem lucernis. Posuit & Altare aureum sub tecto Testimonij contra velum, & adolcuit super eo incensum aromatum. Posuit & Tentorium in introitu Testimonij, & Altare, Holocaustum, & sacrificia. Labrum quoque statuit inter Tabernaculum Testimonij, & altare implens illud aqua. Laueruntq. Moyses, & Aaron, & filij eius manus suas, & pedes, cum ingrederentur tectum Fœderis, & accederent altare. Erexit & atrium per gyrum Tabernaculi, & altaris ducto in introitu eius tentorio.* Quod autem scriptum est, Moysem posuisse Testimonium in arca, declarat magis Deuteronomij x inquiens: *Reuersusq. de monte descendi, & posui tabulas in arcam, quam feceram, quæ hucusque ibi sunt, sicut præcepit mihi Dominus.* Præter hæc fuit etiã IGNIS perpetuus à Deo cælitus ad incẽdẽda Holocausta demissus,

ſus,de quo loquitur Leuitici VI.& nos infra loco idoneo diſſeremus: *Ignis in altari ſemper ardebit,quem nutriet ſa cerdos ſubijciens ligna mane per ſingulos dies,et impoſito ho locauſto deſuper adolebit adipes Pacificorum.* Ceterum Tabernaculum Teſtimonij,& Arca fœderis, ſiue Teſtimonij,ſiue Teſtamenti dicta ſunt, quòd in ijs tabulæ legis aſ ſeruarentur,in quibus continebatur Teſtimonium,Teſta mentum,Pactum, & Fœdus, quod percuſſiſſet cum eis Deus. ex quo fœdere populus Deo cultum exhibere,& Deus populum in tutelam acceptum tueri præcipua cura debebat.Nam XIX Exodi dixit Deus: *Si audieritis vocem meam,& cuſtodieritis pactum meum,eritis mihi in peculium de cunctis populis.* Et Leuitici XXVI: *Si in præceptis meis ambulaueritis, ponam tabernaculum meum in medio veſtri,& non abijciet vos anima mea,ambulabo inter vos, & ero Deus veſter,voſq; eritis populus meus.*

Hæc de Tabernaculo,arca,menſa,altaribus,& ceteris ſcripta reperiuntur in lege.repetuntur vero etiã à S.Pau lo IX ad Hebręos: *Tabernaculum factum eſt primum, in quo erant candelabra, & menſa, & propoſitio panum, quæ dicitur Sancta. poſt velamentũ autem ſecundũ Tabernacu lum,quod dicitur Sancta Sanctorum,aureum habens thuri bulum, & arcam Teſtamenti circuntectam ex omni parte auro,in qua vrna aurea habens manna,& virgam Aaron, quæ fronduerat,et tabulæ Teſtamenti,ſuperq; eã erant Che rubin gloriæ obumbrãtia Propitiatorium.* Declarat inde,vt hoc tabernaculum terrenum, & manufactum typus fuerit tabernaculi cæleſtis,& non manufacti,quod introiuit Chriſtus,qui noui teſtamenti fuit mediator.Nam & legẽ Chriſti poſtea quoque Teſtamentum vocarunt, quòd in eo ipſe teſtatus ſit,ſe bona cæleſtia,& perpetua legis ſuæ cultoribus præbiturum. Declarantur etiam à S.Hieronymo

mo epiſtola cxxv i i i : *Legimus in Exodo tabernaculum, menſam, candelabrum, altare, columnas, tentoria, coccum, byſſum, hyacinthum, purpuram, ex auro, argento, ære vaſa diuerſa, tabernaculum diuiſum in tria, duodecim panes per ſingulas hebdomadas menſæ impoſitos, in candelabro ſeptem lucernas, altare hoſtijs, holocauſtisq́; expoſitum, crateras, ſcyphos, thuribula, phialas, mortariola, paxillos, pelles rubras, pilos caprarum, & ligna imputribilia. Tanta, & talia offeruntur in Tabernaculo Dei, vt nullus deſperet ſalutem. alius aurum ſenſuum, alius argentum eloquij, alius vocem æris exhibet. Totus mundus in Tabernaculi deſcribitur ſacramento. Primum, & ſecundum veſtibulum omnibus patet. Aqua enim, & terra cunctis mortalibus data ſunt. In Sanctis vero Sanctorum, quaſi ad æthera, & in cælum paucorum introitus, & volatus eſt. Duodecim panes duodecim menſium ſignificant circulum. ſeptem lucernæ ſeptem errantia aſtra demonſtrant*. Hæc iſti. Refero me ad hiſtoriam.

Hoc igitur, de quo dixi, Tabernaculum, quod ita cōſtitutum erat, vt quemadmodum ſcriptum eſt quarto Numerorum, diſſolui in partes, & rurſus cōpingi, ac quocunque liberet, perinde atque Arca, deferri, poſſet, delatum eſt in terram Chananæam à Deo promiſſam, tum cum populus Ioſue duce Iordanem exſiccatum traiecit, ſacerdotibus, & leuitis hæc ipſa ſuis humeris perferentibus, atque in caſtris, quæ in Galgalis ſita fuerant, poſita ſunt. quo eodem tempore vrbis Hiericuntis, Leuitis arcam circum muros ferentibus, mænia prociderunt. Ioſue i i i i, & v. Inde victoria parta vtraque perlata ſunt in Silo oppidum tribus Effraim, vnde erat dux Ioſue. ſic enim octauo decimo eſt proditum: *Congregati ſunt omnes filij Iſrael in Silo, ibiq. fixerunt Tabernaculum Teſtimonij*. Itaq; poſt ad oſtiū Tabernaculi ibi poſiti ſortitio, atq; diuiſio terræ

per-

perfecta est. sic enim capite proximo: *Hæ sunt possessiones, quas sorte diuiserunt Eleazar sacerdos, & Iosue, & principes familiarum, ac tribuum filiorum Israel in Silo coram Domino ad ostium Tabernaculi Testimonij.* Hoc aũt facto domus Dei, & sedes religionis in Silo est collocata. siquidem eò post ter in anno sacrificiorum causa conuenire instituerunt, vt in locum, quem sibi Deus propterea delegisset, prout in lege mandatum erat, Exodi XXIII: *Ter in anno apparebit omne masculinum tuum in conspectu omnipotentis Domini Dei Israel. Cum enim tulero gentes a facie tua, & dilatauero terminos tuos, nullus insidiabitur terræ tuæ ascendente te, & apparente in conspectu Domini Dei tui ter in anno.* Atque ita per omne imperium Iudicum manente Arca in Silo, eò quoque religionis caussa populi conuentus est factus. Itaq; XVIII, in interregno, quod fuit inter Sampsonem, & Heli, scriptum est: *Mansit apud eos idolum Michæ omni tempore, quo fuit domus Dei in Silo.* & XX: *Qui surgentes venerunt in domum Dei, hoc est in Silo.* & sequenti: *Venerunt omnes ad domum Dei in Silo.* & paullo post: *Ecce solemnitas Domini est in Silo anniuersaria.* Mox autem, cũ Heli pontifex iudicatum administraret in Israel, & bellum cũ Philistæis parum prospere gereretur, placuit ad perterrefaciendos hostes arcam ipsam ex Silo in castra contra hostes adducere. prœlio vero infelicissime edito arca in hostium potestatem concessit, & filij Heli ceciderunt. quo nuncio accepto Heli iam ætate confectus mortuus corruit. vt refertur quarto primi Regum: *Afferamus ad nos*, inquiunt, *de Silo arcam fœderis Domini, & veniat in medium nostri, vt saluet nos de manu inimicorum nostrorum. Misit ergo populus in Silo, & tulerunt inde arcam fœderis Domini exercituum sedentis super Cherubin.* Inde addit: *Et commisso prælio*

arca Dei capta est, duo quoque filij Heli mortui sunt. His actis Arca à Philistæis in oppidum suum Azotum delata est, & in templo Dagon constituta. quo facto simulachrũ ipsum Dagon ad terram decidit, & Azotiorum populus magna à Deo plaga ꝑcussus mori cœpit. Quare ex Azoto ad Gethæos translata est. Verum & ipsis ea de re pestilentia pereuntibus ad Accaronenses traducta fuit. quibus etiam intereuntibus placitum est, post septem menses Arcã ad Israelitas remittere, atque ita nouo plaustro imposita duabus vaccis deuehenda commissa est. Vaccæ autem vitulorum, quos domi reliquerant, prorsus oblitæ nullo impellente recta euntes vltro vsque ad fines Philistæorum, & Iudæ peruenerunt. ibiq. à Iudæis Bethsamitis in holocaustum Deo oblatæ sunt. pereuntes autem & ipsi Bethsamitæ eò, quòd arcam Domini cõspexissent, miserunt nuncios Cariathiarim, ciues eius rogantes, vt Arcã reciperent, qui profecti eam ad se adduxerunt, & domũ Aminadab in Gabaa oppidum Beniamin intulerunt, & Eleazarum filium eius sanctificarunt, vt custodiret eam. v, vi, & vii primi Regum. Inde Tabernaculum sine Arca, regnante Saule, delatum fuit in oppidum Nobe, tribus Beniamin, vbi erat Achimelec pontifex. xxi primi Regũ. Post autem ætate Dauidis delatum fuit in Gabaon oppidum quoque Beniamin. vt primo primi Paralip. *Tabernaculum fœderis Domini erat in Gabaon, quod fecit Moyses in solitudine.* & xvi: *Dauid constituit Sadoc Sacerdotem, & fratres eius sacerdotes coram Tabernaculo Domini in Excelso, quod erat in Gabaon, vt offerrent holocausta Domino super altare holocautomatis iugiter mane, & vespere iuxta omnia, quæ scripta sunt in lege Domini, quam præcepit Israeli:* & xxi: *Tabernaculum Domini, quod fecerat Moyses in deserto, & altare holocaustorum erat ea tempestate in Gabaon.*

Gabaon. 'Dauid inde rex Arcam extulit è domo Aminadab, vt in Hieruſalem, ſiue in Sion Ciuitatem ſuam adduceret, verum vbi vidit, Ozan, qui illam inter vehendum inclinantem ſuſtinere conatus fuerat, repentina morte correptum, ea re perculſus repoſuit eam in ędibus Obed Edom Getthęi. poſtquam autem audiuit, Deum benedixiſſe Obed, & omnia bona eius, poſt tres mēſes nouo Tabernaculo facto adduxit eam ex ędibus eius in Ciuitatē ſuam cum ingenti omnium gratulatione, & plauſu. & poſuit in loco ſuo in medio Tabernaculi, quod ipſe ei tetendit. Atque ita Tabernaculum, quod fecerat Moyſes, manſit in Gabaon tempore Salomonis. ſic enim ſcriptum eſt ſecundo primi Paralipomenon: *Salomon abijt in Excelſum Gabaon, vbi erat Tabernaculum fœderis Domini, quod fecit Moyſes, Arcam autē Dei adduxerat Dauid de Cariathiarim in locum, quem præparauerat ei, & vbi fixerat illi Tabernaculū, hoc eſt in Hieruſalem.* Neq; huius Tabernaculi veteris poſt alia memoria in ſacris litteris vſurpatur. Salomon inde perfecto templo, ac Sanctuario conſtituto Arcam cū Tabernaculo Dauidis ex Ciuitate Dauid eò traiecit, & omnia vaſa Sanctuarij, quę erāt in Tabernaculo illo. ſiquidem ſcriptum eſt tertio Regum, & primo Paralipomenon: *Et intulerunt ſacerdotes arcā fœderis Domini in locum ſuum in Oraculum Templi in Sanctum Sanctorum ſubter alas Cherubin. Siquidem Cherubin expandebāt alas ſuper locum arcæ, & protegebant arcam, & vectes eius deſuper. In Arca vero non erat aliud, niſi tabulæ lapideæ, quas poſuerat in ea Moyſes in Horeb, quando pepigit Dominus fœdus cum filijs Iſrael, cum egrederentur de terra Aegypti.* Fuit inde Arca cum tabernaculo Dauidis in templo, quoad templum à Babylonijs eſt incenſum. in qua rerum confuſione IGNIS Perpetuus holocauſtorum

vnà

vnà cum tabernaculo,& arca, & altari incensi abscondità sunt. Res narratur à Iudæis Hierosolymitanis in epistola missa ad Aegyptios, Maccabæorũ secundo: *Cum in Persidem,* inquiunt, *ducerentur patres nostri, sacerdotes acceptum ignem de altari occulte absconderunt in valle, vbi erat puteus altus, & siccus, & in eo contutati sunt eum, ita vt omnibus esset ignotus locus.* & post: *Eodem tempore Hieremias propheta iussit tabernaculum, & arcam diuino responso ad se facto comitari secum vsque quo exijt in montem, in quo Moyses ascendit, & vidit Dei hereditatem, & veniens ibi Hieremias innenit locum speluncæ, & tabernaculum, & arcam, & altare incensi intulit illuc, & ostium obstruxit, & accesserunt quidam, qui sequebantur, vt notarent sibi locũ, & non potuerunt inuenire. Vt autem cognouit Hieremias, culpans illos dixit, quod ignotus erit locus, donec congreget Deus congregationem populi, & propitius fiat, & tunc Dominus ostendet hæc, & apparebit maiestas Domini, & nubes erit, sicut & Moysi manifestabatur.* Reuersi inde in patriã Iudæi templum quidem secundum ædificarunt, sed neq; ignem, neque arcam, neque tabernaculum inuenerunt. De igne scriptum est in epistola Iudęorum hoc modo: *Cũ præterijssent anni multi, & placuit Deo, vt mitteretur Neemias, qui sacerdotes nepotes illorum, qui absconderant, misit ad requirendum ignem, &, sicut narrauerunt nobis, non inuenerunt ignem, sed aquam crassam, & iussit, eos hauri re, & afferre sibi, & sacrificia, quæ imposita erant, iussit aspergi aqua ipsa, & ligna, quæ erant superposita. Vtq. hoc factum est, & tempus affuit, quo sol refulsit, qui prius erat in nubilo, accensus est ignis magnus ita, vt omnes mirarentur. Consumpto aũt sacrificio, ex residua aqua Neemias iussit lapides maiores perfundi. Quod vt factum est, ex eis flamma accensa est, sed & ex lumine, quod refulsit ab altari,*

ri, consumpta est. Talmudici vero asserunt, neque Arcam, neque Tabernaculum inuenta esse, verum pro ijs in Sanctuario lapidem positum esse tres digitos è terra eminentem, ac supra thuribulum habentem. Reliqua vero vetera Tabernaculi ornamenta, altaria, mensæ, instrumenta refecta, vt res tulit, vsque ad extrema Templi tempora remanserunt.

De Excelsis. Cap. IIII.

TABERNACVLO exposito Excelsa sequuntur. Hi vero colles alti fuerunt, in quibus contra legem Dei, sed tamen patiente Deo, sub frondosis arboribus sacrificarũt. Ac primum quidem Deuteronomij XII Deus ea prohibuit his verbis: *Subuertite omnia loca, in quibus coluerunt gentes, quas possessuri estis, deos suos super montes excelsos, & colles, & subter omne lignum frondosum. Dissipate aras earum, & confringite statuas, lucos igne comburite, & idola comminuite, disperdite omnia nomina eorum de locis illis. non facietis ita Domino Deo vestro.* Deinde vero Iudicum tempore ad ea sacrificari permisit. Hoc vero primus fecit Gedeon sub quercu, sexto Iudicum: *Tulit,* inquit, *omnia sub quercu, & obtulit Deo.* De hoc vero instituto sic S. Augustinus in librum Iudicum: *Deus consuetudinẽ populi sui, qua præter eius tabernaculum, tamen nõ dijs alienis offerebant, sed Domino Deo suo, sustinebat potius, quàm vetabat, etiam sic exaudiens offerentes.* Inde ea consuetudo ad tempora Regum peruenit, nondum condito Templo. vt nono primi Regum regnante Saule: *Hodie venit in ciuitatem, quia Sacrificium est hodie populo in Excelsum.* & secundo primi Paralipom: *Salomon abyt in Excelsum Gabaon, vbi erat tabernaculum fœderis Domi-*

ni, quod fecit Moyses in solitudine. & tertio tertij Regum: *Attamen populus immolabat in Excelsis, non enim ædificatum erat templum nomini Domini vsque in diem illum. Dilexit autem Salomon Dominum, excepto, quòd in Excelsis immolabat, & accendebat thymiama. abijt itaq; in Gabaon, vt immolaret ibi. illud quippe erat Excelsum maximum.* Templo inde constructo nō tamen Excelsa deseruerunt. Nam Hieroboam rex Israel defectione à Deo facta fana in Excelsis fecit. atq; exemplo eius reliqui reges Israel Deos alienos in Excelsis coluerunt. vnde scriptum est septimo decimo quarti Regum: *Aedificauerunt sibi Excelsa in cunctis vrbibus suis, feceruntq. statuas, & lucos in omni colle sublimi subter omne lignum nemorosum, & adolebant ibi incensum super aras in morem gentium, quas sustulerat Dominus à facie eorum.* Quare Deus permisit, Osee regem cum omni populo à Salmanassare rege Assyriorum captiuum in Assyriam duci, regnumq. eorum deleri. Eodem vero modo neq; Roboam rex Iudæ priscam Dei religionem integram conseruauit. siquidem eo permittēte Iudæi *ædificauerunt sibi aras, & statuas, & lucos super omnem collem excelsum, & subter omnem arborem frondosam.* Neque ea posteri eius reges Asa, aut Iosaphat, licet pietate prestantes, sustulerunt. siquidem scriptum est XII tertij Regum: *Fecit Iosaphat rectum, quod erat in conspectu Domini, verumtamen Excelsa non abstulit. adhuc enim populus sacrificabat, et adolebat incensum in Excelsis.* Inde Amasias, Azarias, & Achaz reges pariter Excelsa seruarunt. nam de Achaz legitur: *Immolabat victimas, & adolebat incēsum in Excelsis, & in collibus sub omni ligno frondoso.* Hæc deinde Ezechias rex dissipauit ille quidem, sed filius eius Manasses restituit. de quo ita proditum est: *Aedificauit Excelsa, quæ dissipauerat Ezechias pater eius,*

eius, & erexit aras Baal, & fecit lucos, sicut fecerat Achab rex Israel. Tandem Iosias subsequutus omnem eiusmodi Excelsorũ consuetudinem aboleuit. sic enim de illo refertur secundo Paralipomenon vigesimo quarto: *Mundauit Iudam, & Hierusalem ab Excelsis, & lucis, simulachrisque, & sculptilibus.* & vigesimo tertio quarti Regum: *Deleuit aruspices, quos posuerant reges Iudæ ad sacrificãdum in Excelsis per ciuitates Iudæ, & contaminauit Excelsa, vbi sacrificabant Sacerdotes de Gabaa vsque Bersabee. verumtamen non ascendebant sacerdotes Excelsorum ad altare Domini in Hierusalem, sed tantum comedebant Azyma in medio fratrum suorum. Excelsa quoque, quæ erant in Hierusalem, quæ ædificauerat Salomon rex Idolis, polluit. Insuper & altare, quod erat in Bethel, & Excelsum, quod fecerat Hieroboam, & altare illud excelsum destruxit, atque combussit, succenditq. etiam lucum. insuper omnia fana Excelsorum, quæ erant in ciuitatibus Samariæ, quæ fecerãt reges Israel ad irritandum Dominum, abstulit.* Itaque S. Augustinus de Iosia loquens sic dixit: *Notantur reges, qui inter opera laudabilia sua non destruxerunt Excelsa, vbi contra legem Dei populus sacrificare consueuerat. & qui destruxit, maiore prædicatione laudatur.* Atque hic quidem Excelsorum exitus fuit.

De Templo Hierosolymitano. Cap. V.

POST Tabernaculum Templum cõstructum est. Hoc vero sibi vt fieret, à principio Deus præmonuit, Deuteronomij XII: *Non sacrificabitis Domino Deo vestro super excelsos colles, sed ad locum, quem elegerit Dominus Deus vester de cunctis tribubus vestris, vt ponat nomen suum ibi, & habitet in eo, venietis, & offeretis in illo loco holocau-*

sta, & victimas vestras, decimas, & primitias manuum vestrarum. & post: *Caue ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris, sed in eo, quem elegerit Dominus in vna tribuum tuarum, offeres hostias, & facies quæcunque præcipio tibi.* Dauid inde rex, antequam regnum filio Salomoni permitteret, hostibus omnibus circũquaque deuictis, & pace toto Imperio parta, de Templo demum Deo ædificando consilium cepit, idque cum Nathan propheta cõmunicauit, turpe esse asserens, se in domo Cedrina habitare, Arcam vero Dei in medio pellium positam esse. Quod consilium cum Nathan approbasset, tamen reuersus ad eũ mandato Dei monuit, ne faceret. nam id decus esse à Deo Salomoni illius filio reseruatum. Verba vero Dauid sunt XXVIII primi Paralip: *Audite me fratres mei. Cogitaui, vt ædificarem domum, in qua requiesceret arca fœderis Domini, & scabellũ pedũ Dei nostri, & ad ædificandũ omnia præparaui. Deus aũt dixit mihi. Non ædificabis domum nomini meo, eò quòd sis vir bellator, & sanguinem fuderis. sed elegit Dominus Deus Israel me de vniuersa domo patris mei, vt essem rex supra Israel in sempiternũ.* & post: *Salomõ filius ædificabit domũ meam. ipsum enim elegi mihi in filium, & ego ero ei in patrem.* & VII secundi Regum: *Hæc dicit Dominus: Numquid tu ædificabis mihi domum ad habitandum? neque enim mansi in domo, ex quo eduxi Israel de terra Aegypti vsque ad diem hanc, sed fui semper mutans loca tabernaculi, & in tentorio manens cum omni Israel.* Item: *Cum autem completi fuerint dies tui, suscitabo semen tuum post te, & firmabo regnum eius, ipse ædificabit domum nomini meo.* Inde Dauid, vt à pestilentia liberaretur, emit aream in monte Sion nomine Moria ab Areuna Iebusæo ex monitu prophetæ Gad, atque ibi altare extruxit, & obtulit Holocausta, & Pacifica, & Deum pro-

propitiauit. Post autem comparatis omnibus ad templũ ædificandum impensis ante mortem Salomoni filio accito dixit: *Fili mi volũtas mea fuit, vt ædificarem domum nomini Dei mei, sed factus est sermo Domini ad me dicẽs, Multum sanguinem effudisti, & plurima bella bellasti, non poteris ædificare domum nomini meo tanto effuso sanguine corã me. filius qui nascetur tibi, erit uir quietissimus, faciã enim eum requiescere ab omnibus inimicis suis per circuitum, & ob hanc causam Pacificus vocabitur, & pacem, & ocium dabo in Israel cunctis diebus eius. ipse ædificabit domum nomini meo. Nunc ergo fili mi ædifica domũ Domino tuo.* Præcepit quoq; cunctis principibus Israel, vt adiuuarent eũ, quem regem constituit. Hæc ferme tertio Regum, & primo Paralip. Salomon inde anno regni sui quarto templũ inchoauit in monte Moria, idest in altero colle montis Sion, qui demonstratus fuerat patri eius in loco, quem parauerat in area Areunæ Iebusæi. consummauit autem opus spatio septem annorum. Forma, amplitudo, & magnificentia, qua omnia ædificia superauit, refertur vtroque in libro, multis verbis, quæ propter longitudinem huc transferre, non videtur operæpretium. Additur inde, postquam de templi constructione peroratum est, de ornamentis, & instrumentis eius, qualia Tabernaculi fuerunt, libro III Regum, cap. VII, hoc modo: *Præterea fecit Salomõ Oraculum in medio domus in interiore parte, vt poneret ibi arcam fœderis Domini. fecit etiam porticum ante tẽplum, & omnia vasa, altare aureum, & mensam, super quam ponerentur panes Propositionis, aureã, & candelabra aurea quinque ad dexterã, & quinque ad sinistram contra oraculũ ex auro puro, & quasi lilij flores, & lucernas desuper aureas, & forcipes aureos, & hydrias, & fuscinulas, & phialas, & mortariola, & thuribula de auro purissimo. Et*

cardines ostiorum domus interioris Sancti Sanctorum, & ostiorum domus Templi ex auro erant. et intulit quæ sanctificauerat Dauid pater suus, argentum, & aurum, & vasa, reposuitq. in thesauris domus Domini. Item primo Paralip. tertio, & quarto: *Fecit domum Sancti Sanctorum, & in ea Cherubin duos; & Velum ex hyacintho, purpura, cocco, & bysso, & intexuit ei Cherubin; & altare aneum, & mare fusile, conchas decem, candelabra aurea decem, mensas decem, phialas aureas centum, omnia vasa domus Dei, & altare aureum, & mensas, & super eas panes Propositionis, cădelabra cum lucernis suis, thymiateria, & thuribula & phialas, & mortariola ex auro purissimo*. Hic actis inde narratur, vt Tabernaculum Dauidis cum Arca Moysis in Sanctum Sắctorum Templi magna cũ pompa transſlata sunt. Sic enim in Regibus: *Venerunt inde cuncti senes de Israel, & tulerunt Arcam Sacerdotes, & portauerunt Arcam Domini de Ciuitate Dauid, idest de Sion, & Tabernaculum fœderis, & omnia vasa Sanctuarij, quæ erant in Tabernaculo, & intulerunt sacerdotes Arcam fœderis Domini in locum suum in Oraculum Templi in Sanctum Sanctorum subter alas Cherubin. Siquidem Cherubin expandebant alas super locum Arcæ, & protegebant Arcam, & vectes eius desuper. In Arca vero non erat aliud, nisi tabulæ lapideæ, quas posuerat in ea Moyses in Horeb, quando pepigit Dominus fœdus cum filijs Israel, cum egrederentur de terra Aegypti*. Quibus rebus perfectis rex populo benedixit, & preces ad Deum super Templum fudit. quæ propter longitudinẽ omittuntur. ac facto sacrificio *Templum dedicauit, ac medium atrij sanctificauit, quod erat ante Templum. Quippe fecit Holocaustum ibi, & Sacrificium, & adipem Pacificorum, quoniam altare æreum, quod erat coram Domino, minus erat, & capere non poterat Holocaustum, &*

ſtum, & Sacrificium, & adipem Pacificorum. Inde apparuit ei Dominus dicens. Exaudiui orationem tuam. Sanctificaui domum hanc, quam ædificaſti, vt ponerem nomē meū ibi in ſempiternum. Tu quoque ſi ambulaueris coram me, ſicut ambulauit pater tuus, in ſimplicitate cordis, et in æquitate, & feceris omnia, quæ præcepi tibi, ponam regnum tuū regni Iſrael in ſempiternum. Si autem auerſione auerſi fueritis vos, & filij veſtri non ſequentes me, ſed colueritis Deos alienos, auferam Iſrael de ſuperficie terræ, quam dedi, & templum, quod ſanctificaui nomini meo, proijciam à conſpectu meo. Adijcitur etiam illud, Salomonem inde ter quotannis obtuliſſe Holocauſta, & Pacificas victimas ſuper altare, quod ędificauerat Domino, & adoleuiſſe Thymiamata coram Domino. ſignificat autem Paſcha, Pentecoſten, & Tabernacula, vt poſt docebimus.

Mortuo Salomone Hieroboā filius Nabat ex tribu Effraim traductis ad ſe decē tribubus regnū contra Roboā filium eius inuaſit, quod Iſrael appellauit, & ne populus ſuus deſiderio Templi Hieroſolymitani captus à ſe aliquando deficeret, ipſe à Deo defecit, cunctoq. populo ab auita Dei religione ad idolorum cultum auerſo, duos vitulos, vt duodecimo tertij Regum narratur, conſecrauit, vnum in Bethel, alterum in Dan, atque altare ibi erexit. Quem ſequuti reliqui deinceps reges Iſrael certatim in eadem impietate manſerunt. Quare Deus permiſit, Oſee regem captiuum cum omni populo à Salmanaſſare rege Aſſyriorum abduci.

Eadem ratione reges Iudæ Templum non omni, qua decuit, ſanctitate habuerunt. Quin etiam Athalia, ſiue Gotholia regina, ſtudio impietatis ipſum corrupit. Quod vt ſucceſſor eius Ioas nepos cognouit à Ioiada pontifice in Dei pietate educatus, ipſum inſtaurari

præcepit. atque ita exacta à Iudæis legitima pecunia, atque ei rei gazophylacio, de quo postea dicemus, instituto refecit. vt in Regibus, & Paralipomenis scriptum est. Inde res eò vecordię processit, vt sacris ritibus templi neglectis Achaz rex ipsum etiam Tēplum, & vasa eius polluerit. Quare Ezechias post ad populum ita dixit: *Patres vestri auertere facies suas à tabernaculo Domini, clauserunt ostia, quæ erant in porticu, & extinxere lucernas, incensumq. non adoleuere, & holocaustum non obtulere in Sanctuario Deo Israel.* Atq; his dictis mandauit, vt *mundarent templum, & vasa eius, quæ rex Achaz polluerat.* Succesit inde Iosias, qui Templum iterū instaurauit. Sic enim narratur de illo in Regib: *Præpositi domus Domini distribuant pecuniam exactam ijs, qui operantur in templo Domini ad instauranda sarta tecta templi.* Non multis vero post annis Iudæi vrbe, tēploq. à Nabucdonosore incensis in Babyloniam abierunt. manseruntq. vt inquit Osee cap. 11. sine sacrificio, sine altari, sine ephod, & sine theraphim per annos LXX. Quibus exactis, ipsis permissu Cyri regis Persarum in solum patrium restitutis, Iosue Pontifex, & Zorobabel Princeps erexerunt altare in solo Hierusalem, vt offerrent Holocausta. Inde noui Templi fundamenta iecerunt. Verum mox à Samaritis hostibus impediti opus intermittere Cambysis regis iussu coacti sunt. Itaque vix post annos quadraginta sex rege Dario Hystaspis filio concedente consummauerunt, ac dedicarunt. vt Esdræ quarto, quinto, & sexto narratur. Hoc vero Templum secundum multis verbis ab Ezechiele descriptum, multis rebus primo inferius fuisse à Talmudicis dicitur. primum enim diuina præsentia caruit, quæ ad Propitiatorium responsa, vt suo loco dicetur, edebat, deinde Spiritu sancto, qui prophetas afflare

desiuit,

desiuit,cum vltimus Malachias sub Dario fuerit, tertiò igne sacro, qui in aquam concretus inuentus est, quartò lapidibus, qui in Rationali pontificis erant,quorum con spectu sacerdotes occulta intelligebant, quintò Arca, & Propitiatorio, & duobus Cherubin Arcæ hærentibus, quæ inuenta fuisse,illi negant, vt supra diximus. Post ali quot inde annos re Iudæorum ab Aegyptijs regibus ad Syros traducta, Antiochus Epiphanes rex Syriæ Hiero solymam ex Aegypto accitus à Tobiæ filijs,quos per seditionem Onias pontifex vrbe deiecerat, venit, *& intrauit in Sanctificationem cum superbia, & accepit altare aureum, & candelabrum luminis, & vniuersa vasa eius. & mensam Propositionis, & libatoria, & phialas, & mortariola aurea, & velum, & coronas, & ornamentum aureum, quod in facie templi erat, & comminuit omnia. ac biennio post reuersus adificauit abominandum idolum desolationis super altare Dei*, idest, vt tradit Iosephus, ipsum Ioui Olympio dedicauit,atque, Onia pōtifice interfecto, Alcimum Pontificem ex non pōtificali genere fecit.Mac cabæorum primo. Verum biennio post Iudas Assamoneus cognomine Maccabæus Princeps Iudæorum exor tus vrbe recepta ipsum Templum mundauit, atq; omnia in antiquum statum redegit ipsa Abominatione sublata. Siquidem, vt ibi scriptum est, cum pulsis hostibus dixisset: *Ecce nunc contriti sunt inimici nostri, ascendamus nunc mundare Sancta,& dedicare,ascenderunt in montem Sion,& viderunt Sanctificationem desertam,& altare profanatum, & portas exustas. Tunc ordinauit Iudas viros,ut pugnarēt aduersus eos,qui erant in arce,donec emundarent Sancta.& elegit sacerdotes sine macula voluntatem habentes in lege Dei, & mundauerunt Sancta, & tulerunt lapides contaminationis in locum immundum.& destruxit altare*

altare holocaustorum, quod profanatum erat, ne forte illis esset in opprobrium, quia contaminauerant illud gentes. & reposuerunt lapides in monte domus in loco apto, quoadusq; venisset propheta, & responderet de eis. & acceperunt lapides integros secundum legem, & ædificauerunt altare nouũ secundum illud, quod fuit prius, & ædificauerunt Sancta, & quæ intra domum erant intrinsecus, & ædem, & atria sanctificauerunt. Et fecerunt vasa sancta noua, & intulerunt candelabrum, & altare incensorum, & mensam in templum, & incensum posuerunt super altare, & accenderunt lucernas, quæ super candelabrum erant, & lucebant in templo, & posuerunt super mensam Panes, & appenderunt vela, & consummauerunt omnia opera, quæ fecerant, & ante matutinũ surrexerunt quinta, & vicesima die mensis Casleu mensis noui, & obtulerunt sacrificium secundum legem super altare holocaustorum nouum, quod fecerunt secundum tempus. & secundum diem, in qua contaminauerãt illud gentes; in ipsa dedicatum est in Canticis. Et fecerunt dedicationem altaris diebus octo, & obtulerunt Holocausta cum lætitia, & sacrificium Salutaris, ac Laudis. Et statuit Iudas, & fratres eius, & vniuersa ecclesia Israel, vt agatur dies Dedicationis altaris in temporibus suis ab anno in annum per dies octo à quinta, & vicesima die mensis Casleu cum lætitia. Et ædificauerunt in tempore illo montem Sion, & per circuitum muros altos, & turres firmas, ne quando venirent gentes, & conculcarent eum, sicut antea fuerat, & collocauit illic exercitum, vt seruarent. Postremo Herodes rex Templum reædificare, atque altius excitare cupiens ad Iudæos locutus sui consilij sic rationẽ explicuit: *Nostis, templum hoc à patribus nostris ædificatum, cum è Babylonia reuertissent. & quia desunt ei ad altitudinẽ cubiti sexaginta ad instar illius, quod Salomon construxerat,*

ſtruxerat, nemo negligentiam pietatis noſtrorum parentum accuſet, quia nō culpa illorum factum eſt breuius templum. Sed Cyrus, & Darius Hyſtaſpis filius huiuſmodi menſuram ædificationis fieri præceperunt. Quibus illi ſeruientes, vel ſucceſſoribus eorum, & poſt illos Macedonibus, non habuerunt aptum tempus, quo ad eiuſdem antiqui formam iſtius menſuram perducerent. Inde addidit; ſe velle inchoatum opus corrigere, & integrum Deo præbere. Itaque paratis rebus omnibus ad tātum opus neceſſarijs, Templo diſturbato in ijſdem fundamentis noua impoſuit, & ſuper ea templum excitauit, longitudine centum cubitorum, latitudine totidem, altitudine centum viginti. Oſtendit inde Ioſephus huius hiſtoriæ auctor libro Antiquitatum VII magnificentiā huius operis multis verbis, poſt alio loco ſitum cum turri munita his: *Collis erat ſaxoſus paullum erectus à parte Orientali Ciuitatis, pronus ſuper arcem, quam dudum rex Salomon per Dei prouidentiam magnis operibus muro circundederat ab inferioribus incipiens, quē vallis altiſsima circundabat, à latere Aquilonis turris alta, quam ante Herodem reges Aſſamonei conſtruxerant, & Barin nominarant, vt illic ſacerdotalem ſtolam deponerent, qua, cum opus eſſet, vt ſacrificaret, pontifex induebatur. Hanc vero Herodes ſeruauit. quo mortuo ſub Romanis fuit vſque ad tempora Tiberij Cæſaris. ea enim à Tiberio reddita eſt inſtante Vitellio Syriæ proconſule, cum Hieroſolymam profectus benigne à populo eſſet ſuſceptus. Eam vero turrim Herodes muniens ad templi cuſtodiam in gratiam M. Antonij Triumuiri amici ſui Antoniam appellauit. Ex aduerſo templi ipſa vrbs in modum theatri ſtabat circundata valle altiſsima per omnem auſtralem tractum. Hæc vno anno, & quinque menſibus ab Herode perfecta ſunt. anno regni eius octauo decimo dedicatio templi ipſo regis die natali magna*

li magna lætitia celebrata est. Hęc Iosephus libro xv. Sunt autem, qui templum ab Herode non refectum, sed auctum, vetere conseruato, putent, atque à Iosepho ipso falsa relata esse; quia Iudæi post excessum Herodis, cum audissent, Iesum dicentem: *Soluite templum hoc, & in tribus diebus ego suscitabo illud*, responderunt: *Quadraginta sex annis ædificatum est templum*, nunquam ita dicturos asserentes, si verum fuisset, templum illud intra biennium ab Herode constructum. nam ea verba conuenire Templo, quod Zorobabel sub Cyro inchoauerat, & sexto anno Darij post annos sex, & quadraginta absoluerat. Quorum opinionem ego non approbo. neque.n. tantæ temeritatis hominem esse puto, qui ea scribat de re præsertim insigni, quæ multorum etiam viuentium redargui testimonijs possit. neq; enim Iosephus longe ab Imperio Augusti Cæsaris abfuit, sub quo Templum Herodes ædificauit, aut Tiberij, sub quo Iudæi hæc dixerunt. Verum Iudæi, cum redarguere Christum vellent, & scirent, Templum primum à Salomone conditum spatio septem annorum, secundum à Zorobabele quadraginta sex, tertiũ ab Herode vnius anni, & paullo amplius, neque primũ, neque tertium nominarunt, vt ea, quæ parum caussæ suæ fauerent, sed secũdum. multo. n. longius absunt tres dies à quadraginta sex annis, quàm ab vno. In morte inde Christi Velum Tẽpli scissum est à summo ad imum. Caligula inde Imp. synagogas Iudæorum ad sui ipsius cultum traduxit, & suis statuis exornauit, ac Templũ ad eã vsque diem inuiolatum suo nomini dedicauit. ex quo apparuit, vocem, quam Iudæi temere coram Pilato effuderant, cum se neminem regem habere, nisi Cæsarem, dicerent, merito in illorum iam capita recidisse. vt scribit Iosephus. Ad extremum Vespasiano Imperante suborto

ex defe-

ex defectione bello Titus Cæsar, vrbe expugnata, siue inuitus, siue volens hoc Tēplum incēdit eodem die, quo à Babylonijs olim fuerat inflammatum. Quam cladem pluribus verbis Iosephus memoriæ prodidit. Hadrianus inde Imp. Iudæos rursus rebellantes subegit, ac captam vrbem solo æquauit, ac reliquias Templi igne deleuit. Tumq. demum Iesu Christi vox diuina completa, qua dixit, fore, vt Hierosolymis lapis super lapidem non remaneret. Hadrianus autem Templum Domini ad tollendam religionem terra obruit, ac Templum aliud Veneri dedicauit. vt Eusebius scripsit. Quare S. Paulinus ad Seuerū scripsit: *Vbi sacra nati Saluatoris infantia vagierat, illic Veneris lamenta fingentium lasciuis luctibus infamis ritus vlulabat.* & Seuerus in Historia: *Hadrianus existimās, se Christianam fidem loci iniuria perempturum, in Templo, ac loco Dominicæ passionis dæmonum simulachra constituit.* Hoc autem Idolum Daniel cap. IX vocauit Abominationem desolationis, cum dixit: *Et erit in templo abominatio desolationis, & vsque ad consummationem, & finem perseuerabit desolatio.* neque enim hæc verba in desolationem Epiphanis conueniunt.

De Templo Samariæ. Cap. VI.

ALTERVM Templum fuit in Samaria. Quippe Manasses frater Iaddi pontificis, cum vxorem alienigenā legibus dimittere cogeretur, ad socerum suum Sanabalat Darij Persarum regis præfectum confugit, atque ab illo auxiliū implorauit. Sanabalat autem, ne genero summæ nobilitatis viro spoliaretur, suasit, vt à Iudæis deficeret, ac mox permissu Alexādri Magni victoris templum in Samaria in monte Garizin altissimo condidit. atq; ibi

Manassem

Manassem pontificem collocauit inter Samaritas, qui, vt dixi, homines ex Assyria profecti fuerant, ac legem Dei ita receperant, vt tamen veterem idolorum cultum non destituerent, ac propterea Iudæis infensi essent. quod Templum Trāsgressorum est appellatum. Hinc exarsit inter eos de loco adorandi Dei certamen, atque contentio. Cum enim in lege traditum esset, vt vno tantum in loco Deus coleretur, quem ille elegisset, ac primum Silo in tribu, & monte Effraim delegisset, deinde illa reprobata Hierusalem in tribu Iuda, & monte Sion asciuisset, Samaritæ, qui montem Effraim obtinebant, sibi eam laudem vindicabant, quòd in Silo primum inuocatum esset nomen Domini, Iudæi vero contrà ad se id decus trahebant, quòd postea Sionem Deus ipsi Silo præposuisset, vt Dauid scripserat, quem ipsi non accipiebant. neque.n. nisi quinque libros Moysis approbabant. Qua de re cum aliquando disceptaretur coram Ptolemæo Philometore rege, ille pro Iudæis pronunciauit, vt Iosephus libro XIII scriptum reliquit. Hoc vero Templum post Antiochus Epiphanes, cū in Iudæam infestus venisset, Ioui Hospitali, ipsis Samaritis non repugnantibus, consecrauit. Ad extremum autem Ioannes Hyrcanus rex Iudæorum, cum Samariam Iudæorum imperio subiecisset, Tēplum hoc funditus euertit post annos ducētos, quàm fuerat cōditum, teste eodem in loco Iosepho. Veterem inde quæstionem post aliquot annos tetigit Samaritana mulier loquens cum Christo Iudæo. vt est apud S. Ioān. cap. IIII: *Patres nostri in monte hoc adorauerunt, & vos dicitis, quia Hierosolymis est locus, vbi adorare oportet. cui respondit Christus: Veniet hora, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis patrem.*

De tem-

De Templo Aegyptio. Cap. VII.

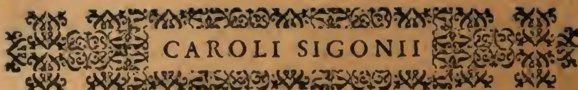
TERTIVM templum Iudęorum conditum est in Aegypto ab Onia. Etenim ætate Antiochi Epiphanis, seditione Hierosolymis orta Onias Oniæ põtificis filius, eius, quẽ Epiphanes interfecerat, vrbe profugus ad Ptolemæum Aegypti regem, & ipsius Epiphanis hostem, se contulit, atque accepto ab eo in Heliopolitana præfectura solo ibi oppidum Hierosolymis simile condidit, Templumq. ædificauit. ibiq. pontifex inter eos Iudæos, qui seditione vrbe pulsi in Aegyptum concesserant, præfuit. Quo vero tempore Titus Cæsar templum Hierosolymis inflãmauit, eodem hoc à Paulino proconsule Aegypti claudi est iussum, ita vt vestigium diuini cultus in eo nullum remaneret, post trecentos triginta annos, quàm fuerat constitutum, vt Iosephus libro Belli septimo prodidit. Extat epistola Iudæorum Hierosolymitanorum ad Iudæos Aegyptios, petẽtium, vt festum dedicationis Templi sui agerent, quemadmodum alia celebrarent, libro secundo. Maccab. cap. primo, quam in manus sumere, non erit inutile.

De Synagogis. Cap. VIII.

HACTENVS de Templo, siue de Templis sit dictum. sequitur, vt de Synagogis agamus. etsi enim hæ non templa fuerunt, tamen aliquid templo simile habuerunt. Origo autem synagogarum non fuit vetusta. neq; enim in historia Iudicum, aut Regum vlla earum memoria celebratur. Ego vero, si quid in eiusmodi antiquitate concipienda coniecturæ est concedendum, eas in Babylonico exilio primum constructas putarim, vt qui Templo

plo carerent, in quo aut orarent, aut docerent, locum aliquem ſimilem Templo haberẽt, in quem eiuſmodi officij gratia conuenirent. atque hoc idem feciſſe reliquos diſperſionis Iudæos in Aſia, Aegypto, & Europa cenſuerim. Itaque in prouincijs, vbi Templum non fuit, frequentiſſima fuit ſynagogarum conſuetudo. Poſtquam autem Iudæi ex Babylonia redierunt, ac Templum in vrbe Hieroſolymorum reſtituerunt, ſimul etiam inſtitutum iam ſynagogarum vſum retinuerunt, vt Iudæi Hieroſolymitani in Templo legem audirent, prouinciales vero, cum ad vrbem veniebant, in Synagogis. In commentarijs certe Hebræorum ſcriptum eſt, vltimis temporibus in vrbe Hieroſolyma quadringentas octoginta ſynagogas conſtitutas fuiſſe, quòd Iudæi eò ex omnibus regionibus conuenirent. Erant ergo Hieroſolymis ſynagogæ peregrinorum, templũ ciuium. in reliqua vero Iudæa, & Galilæa, & in ceteris prouincijs, in quibus Iudæi poſt diſperſionem verſabantur, erant ipſorum etiam incolarũ, quibus Hieroſolyma adire, non erat commodum. De Hieroſolymitana vna ſynagoga mentio fit præcipue Actuũ cap. VI: *Surrexerunt quidam de Synagoga, quæ appellatur Libertinorum, & Cyranenſium, & Alexandrinorum, ac eorum, qui erant è Cilicia, & Aſia diſputantes cum Stephano.* Hi enim omnes erant Iudæi, verum in prouincijs habitantes. qui cum Hieroſolyma negociorum ſuorum cauſſa adibant, nõ ad Templũ, ſed ad ſynagogam, quam ipſi ſibi parauerant, conuenire inſtituerant. item apud Ioannem XVIII: *Ego ſemper docui in ſynagoga, & in templo, quo omnes Iudæi conueniunt.* De ceteris cap. Actuum XV: *Moyſes à temporibus antiquis habet in ſingulis ciuitatibus, qui eum prædicent in ſynagogis, vbi per omne ſabbatum legitur.* Moyſem autem intelligit libros eius. & IX: *Paulus petijt à ponti-*

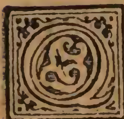
à pontifice epistolas in Damascum ad synagogas, vt si quos inuenisset huius sectæ viros, ac mulieres, vinctos perduceret in Hierusalem. De synagogis Galileæ, quas Christus, & Asiæ, quas S. Paulus adiuit, multa in Euangelijs, & Actis testimonia extant, quæ postea referentur, vbi de Scribis agetur. Hæ vero synagogæ aliquando à priuatis hominibus, & quidem etiam gentilibus, pij officij caussa construebantur, vt illa VII Lucæ in Capharnao à centurione Romano. sic enim dixere Iudæi: *Dignus est, vt sanes illi seruum. diligit enim gentem nostram, & synagogam ædificauit ipse nobis.* Vt autem in templo sacerdotes, & pontifex principatum gerebant, sic in synagogis scribæ, & eorum princeps is, qui synagogæ princeps, siue archisynagogus dicebatur. & probri loco maximi ducebatur, si quis synagogæ, idest cœtus illius, qui ad audiendum conueniebat, expers factus fuisset. Vnde scriptum est apud S. Ioannem IX: *Conspirauerunt Iudæi, vt si quis confiteretur, eum esse Christum, extra synagogam fieret.* & XII: *Ex principibus multi crediderunt in eum, sed propter Pharisæos non confitebantur, vt è synagoga non eijcerentur.* Quin etiam in ijsdem locis Scribæ ambitionis caussa prima cathedras affectarunt. quod Christus eis obiecit, cum præcipuam illorum contundere superbiam vellet. Sed de officio scribarum in synagogis post suo loco pluribus, vbi etiam alia de synagogis adijcientur. nunc enim hæc de synagogis dicere voluimus, vt eas diuersum aliquid à templo esse, ostenderemus. cuius rei argumento est, quòd eædem euerso etiam templo in hunc vsque diem seruatæ sunt. vnde Ecclesiæ Christianorum opposita est Synagoga Iudæorum.

DE REPVBLICA HEBRÆORVM LIBER III.

Qui de diebus ſacris inſcribitur.

De Annis Hebraicis. Cap. I.

VONIAM de locis ſacris diximus, deinceps ſequitur, vt de diebus, prout propoſueramus, agamus. Quæ diſputatio quò apertius explicetur, prius de tota ratione Hebraicorũ annorũ, ac menſiũ diſſeretur. Hebræi igitur, vt ſatis inter interpretes conſtat, annum habuerunt lunarem ex menſibus duodecim, & diebus trecentis quinquaginta quattuor conſtitutum; eum vero duplicem: vnum, quem naturalem, & vulgarem, alterum, quem ciuilem, & ſacrum appellauerunt. Naturalis ab initio mũdi ſub æquinoctium autumnale eſt inſtitutus, quo tempore ipſi etiam mundum à Deo creatum exiſtimarunt. Ciuilis ante egreſſum Hebræorum ex Aegypto ſub æquinoctium vernũ à Deo præſcriptus eſt, ille poſt conditos fructus, hic ante inchoatam meſſem. Vt autem lunaris annus fieret ſolaris, ideſt ſpatio, quo ſol Zodiaco circumuoluitur, finiretur, qui curſum ſuum diebus trecentis ſexaginta quinque, ac quadrante abſoluit, opus inter-

cala-

calatione vndecim dierum, & quadrantis, qui superer-rant, fuit.

Ceterum numerus duodecim mensium confirmatur quarto tertij Regum: *Habebat Salomon duodecim præfectos super omnem Israel, qui præbebant annonam regi, & domui eius. per singulos enim menses in anno singuli necessaria ministrabant.* & IIII Danielis: *Post finem duodecim mensium in aula Babylonis deambulabat.* & III Esther: *Mense primo, cuius vocabulum est Nysan, missa est sors in vrnam, & exiuit mensis duodecimus, qui vocatur Adar.*

De anno vero naturali incipiente à mense Septembri docet Cap. XXIII Exodi: *Custodies solemnitatem in exitu anni, quando congregaueris omnes fruges tuas de agro.* & XXXIIII: *Solemnitatem hebdomadarum facies tibi in primitijs frugum messis tuæ triticeæ, & solemnitatem, quādo redeūte anni tempore cuncta conduntur.* Adde, quòd annus septimus, & annus quinquagesimus ordiebatur à septimo mense, vt postea demonstrabitur, tanquam ab eo, vnde vetus, & naturalis annus exordium sumeret. Quin etiam Chaldæus Paraphrastes locum ex VIII tertij Regum ita expressit: *Conuenerunt ad Salomonem in mense Fortium festo die, quem vocabant olim primum mensem, at nunc est septimus.* Iosephus autem libro Antiq. primo tradidit, diluuium Noe cœpisse secundo mense anni, qui à Macedonibus vocatur Dios, ab Hebræis Mareshuan, qui respondet apud Romanos Octobri.

De institutione vero sacri anni sic pręcepit Deus in Aegypto cap. XII Exodi: *Mensis iste vobis principium mensium primus erit in mensibus anni.* Eum vero mensem post vocauit Cap. XXXIII *mensem Nouarum frugum,* & XXXIIII *mensem verni temporis.* Quare omnium consensu putatur fuisse idem, atque Martius.

De intercalatione non extat præceptum in lege vllũ, verum interpretes asserunt, eã necessariam fuisse, vt conseruaretur ratio mensium, qui à noua semper luna exorsi sunt, & Paschæ, quam quartadecima die primi mensis celebrari oportuit paullo ante messem, & Tabernaculorũ, quæ perfecta vindemia celebrari Deus præcepit. Eos vero dies Iudæi interposuerunt secundo, & quarto quoque anno post mensem duodecimum, qui dicitur Adar. Itaque eum mensem tertiumdecimum vocant Veadar, quasi alterum Adar, dierum viginti duorum, & viginti triũ, vicibus alternatis, habita ratione quadrantis.

De mensibus. Cap. II.

MENSES porro singulos instituerunt à noua luna. eos vero ante exilium Babylonicum nominarunt à numero, prout quisque primus erat, aut secundus, aut tertius vsque ad duodecimum. Post reditum autem ex Babylonia his ferme, vt aiunt interpretes, ornati sunt nominibus Nisan, zius, siue Iar, Siuan, Tamuz, Ab, Elul, Ethanim, siue Tisri, Bul, siue Mareshuan, Casleu, Thebet, Sebat, Adar, qui respondent Martio, Aprili, Maio, Iunio, Iulio, Augusto, Septembri, Octobri, Nouembri, Decembri, Ianuario, & Februario. Ex his autẽ alij xxx dies alternatim habuerunt, alij xxix. vnde illi pleni, hi caui vocati sunt. Qua ratione CCCLIIII dies emerserunt. Prioris appellationis testimonio est caput Exodi XL: *Mense primo quartadecima die mensis ad vesperam Phase Domini est.* & Numer. IX: *Faciat Phase Domino in mense secũdo quartadecima die mẽsis ad vesperam.* & primi Paralip. XXVII: *Primæ turmæ in primo mense Iesboan præerat. Secundi mensis habebat turmam Dudia. Dux turmæ tertiæ in mense ter*

tio erat Banaias. Quartus mense quarto Azabel, Quintus mense quinto Samaoch, Sextus mense sexto Hira. atq. ita deinceps vsque ad duodecimum.

De nominibus alijs postea mensibus inditis docet quintum tertij Esdræ: *In secundo anno regni ipsius mense Nysan primo.* tertium Esther: *Mense primo, cuius vocabulum est Nysan.* Baruc primum: *Decima die mensis Siuan.* Sextum secundi Esdræ: *Vicesimo die mensis Elul.* Zachariæ VII: *In quarta mensis noni, qui est Casleu.* & primum: *Quarta vndecimi mensis Sabath.* & primi Maccab. XVI: *Mense vndecimo, hic est mensis Sabath.* Esther XVI: *Mensis duodecimus, qui vocatur Adar.* Sextum tertij Regum: *Mense Zio, ipse est mensis secundus.* Item: *Anno quarto fundata est domus Domini in mense Zio, & in anno vndecimo mẽse Bul, ipse est mẽsis octauus, perfecta est domus.* & VIII: *Conuenit Israel in mense Bethanim, siue Ethanim in solemni die, ipse est mensis septimus.* reliqua ex interpretibus. At quia lunares quoque menses sunt, propterea nõ semper mensibus Romanorum responderunt, sed sæpe in binos singuli incurrerunt.

De Septimanis. Cap. III.

MENSES inde singulos in septimanas, seu hebdomadas diuiserunt. Septimum autem quenque diem vocauere sabbatum, ideſt requietem, quòd eo die post opus sex dierũ Deus quieuisset. atque ea de caussa ipsam etiã septimanã sabbatum appellarunt. Paralip. tricesimo tertio secũdi: *Qui sibi per singulas hebdomadas succedere consueuerant.* & Lucas XVIII: *Ieiuno bis in Sabbato,* ideſt in septimana. Hinc dixere primam, & vnam, & alteram Sabbati, pro prima, & secunda die septimanæ. vt S. Marcus XVI: *Et valde mane vna Sabbatorum.* ac mox: *Sur-*

gens mane prima Sabbati.& S.Matthæus:*Vespere Sabbati, quæ lucescit in prima Sabbati,* ideſt veſpere eius diei, qui ſuccedit primus ſeptimanæ, ſiue veſpere præcedente pri mum diem ſeptimanæ. & Actuum xx: *Vna Sabbati cum conueniſſemus ad frangendum panem.*Eſt autem prima,ſiue vna Sabbati, dies, quam Chriſtiani Dominicam vocant,quam etiam commemorauit S. Ioannes in Apocalypſi: *Fui in ſpiritu Dominica die.* Vnde dixit poſt S. Hie ronymus aduerſus Vigilantium: *Per vnā Sabbati,hoc eſt in die Dominico,omnes conferre,quæ Hieroſolymam in ſola tia dirigantur,Apoſtolus Paulus præcepit.* id autem præcepit ſecunda ad Corinthios xvI: *Per vnam Sabbati vnuſquiſque veſtrum apud ſe reponat.*

De diebus profeſtis. Cap. IIII.

DIES porro vocarunt lunas,ita vt primam,& ſecun dam lunam,ac primam,& ſecundam diem ponerent pro eodem. vt primo tertij Eſdræ: *Ioſias immolauit* Ph*aſe quartadecima luna primi menſis*, pro eo quod alibi fuit ſcriptum, *quartadecima die*. Dies porro ſiue æſtiui,ſiue hyberni eſſent,duodecim horas habuerunt,& noctes totidem, ſed inæquales.vnde ſcripſit S. Ioannes Cap. II: *Nonne duodecim ſunt horæ diei?*& Matthæus xx idem ſignificauit,vbi horæ tertiæ,ſextæ,nonæ,& demum vndecimæ meminit,tanquam extremæ diei.Ex his autem diebus alii profeſti fuerunt, alij feſti. Profeſti, quibus opus exercere fas fuit,matutino,& veſpertino holocauſto cōfecto.Feſti,quibus ab opere abſtinere neceſſe fuit. Profe ſti vero aut primi menſium fuerunt, qui Neomeniæ dicti ſunt, aut inter ſeptimanas interiecti., de quibus ſeorſum agemus.

De

De Neomenijs. Cap. V.

SINGVLA ergo mensium initia sacra esse Deus constituit. quos dies Græci Neomenias, Latini Kalendas vocarunt, ita ut proprium holocaustum, quo insignirentur, haberent, cessationem tamen ab operibus non haberent. sic enim mandatum est Numerorum XXVIII: *In Kalendis, idest mensium exordijs, offeretis holocaustum Domino vitulos de armento duos, arietem vnum, agnos anniculos septem immaculatos, & tres decimas similæ ex oleo in sacrificio per agnos singulos holocaustum suauissimi odoris, atque incensi Domino. Libamenta autem vini, quæ per singulas fundenda sunt victimas, ita erunt. media pars hin per singulos vitulos, tertia per arietem, quarta per agnum. hoc erit holocaustum per omnes menses, qui sibi vertente anno succedunt.* Quod sic explicuit Iosephus: *In initio mensis & quotidiana sacrificia, & duos vitulos cum agnis anniculis septem, & arietem mactant, hoedum vero pro declinatione peccatorum, si forte per casum obliuionis eueniant.* Hinc secundo secundi Paralip. scriptum est: *Ad holocaustomata Neomenijs, quæ mandata sunt Israeli.* & octauo: *Salomon obtulit holocausta super altare Domini, vt per singulos dies offerretur in eo iuxta præceptum Mosi in Sabbatis, et in Kalendis.* & Esdræ secundo: *Fecerunt holocaustum iuge in Kalendis. &* Isaiæ primo: *Kalendas vestras, & solemnitates vestras odiuit anima mea.*

De diebus singulis. Cap. VI.

DIES vero ceteri inter septimanas interiecti ex præscripto Dei haud prorsus religione caruerunt. Nam licet operibus pro necessitate vacarunt, tamẽ matutinum,

ac veſpertinū holocauſtū iuge facere à Deo iuſſi ſunt. vt ſcriptum eſt Exodi XXIX, & Numerorum XXVIII: *Hæc ſunt ſacrificia, quæ offerre debetis, agnos anniculos immaculatos duos quotidie in holocauſtum ſempiternum, vnum offeretis mane, alterum ad veſperam, decimam partem ephi ſimilæ, quæ conſperſa ſit oleo puriſsimo, & habeat quartam partem hin. holocauſtum iuge eſt, quod obtuliſtis in monte Sinai in odorem ſuauiſsimum incenſi Domini. & libabitis vini quartam partem hin per agnos ſingulos in ſanctuario Domini, alterumq. agnum ſimiliter offeretis ad veſperam iuxta omnem ritum ſacrificij matutini, & libamentorum eius oblationē ſuauiſsimi odoris Domino.* & Leuit. XXIII: *Offeretis oblationes Domino holocauſta, & libamenta iuxta ritum vniuſcuiuſque diei.* Quam legem ſic expreſsit Ioſephus: *Ex publico ſumptu lex agnum anniculum ſingulis diebus docet occidi inchoante die, & terminante.* Vnde II Paralip. ſecundo ſcriptum: *Ad holocauſtomata mane, & veſpere, quæ mandata ſunt Iſraeli.*

De diebus feſtis. Cap. VII.

FESTOS autem dies ſabbata nominarunt. vt Leuit. XIX: *Sabbata mea cuſtodite.* Hæc vero à veſpera ad veſperam celebrata ſunt. ſic enim poſt præcepit Deus XXIII: *A veſpera ad veſperam celebrabitis ſabbata veſtra.* item: *Die primo à die octauo erit ſabbatum, ideſt requies.* Celebrarunt autem non ſolum ab opere ceſſando, ſed etiam offerendo, orando, & interdum etiam animas ſuas affligendo, ideſt ieiunando, vt poſt apparebit. Ex his autē alij à Deo, alij ab hominibus inſtituti ſunt. à Deo Sabbatum, Paſcha cum Azymis, Primitiæ cum Pentecoſte, Tubæ, Expiationes, Tabernacula cum Collectis, annus

ſepti-

ſeptimus,& annus quinquageſimus;ab hominibus Encæ nia,& quædam alia minus inſignia,quæ ſuo loco prodẽ tur.agamus ergo de ſingulis.

De Sabbato. Cap. VIII.

In primis autem ſeptimum diem,quem Sabbatum ap pellarunt,ſummo honore colendum mandauit Deus. at que ita ab omni opere in eo ceſſandum,vt ne ignem qui dem domeſtici vſus cauſſa ſuccenderent. primum Exo- di xx:*Memento vt diem Sabbati ſanctifices.Sex diebus ope raberis,& facies omnia opera tua ,ſeptimo autem die Sab- batum Domini Dei tui eſt.nullum facies opus in eo. Sex .n. diebus fecit cœlum,& terram,& mare, & omnia , quæ in eis ſunt.& requieuit in die ſeptimo.idcirco benedixit Domi nus diei Sabbati , & ſanctificauit eum.* & xxxv: *Non ſuc- cendetis ignem in omnibus habitaculis veſtris per diem Sab bati*. Deinde Leuitici xxiii: *Sex diebus facietis opus, dies ſeptimus,quia Sabbati requies eſt , vocabitur ſanctus. nullum opus facietis in eo*. Eo vero die ſacrificari , & Pa- nes Propoſitionis refici iuſsit. De ſacrificio Numero- rum xxviii: *Die ſabbati offeretis duos agnos anniculos immaculatos , & duas decimas ſimilæ oleo conſperſæ in ſa- crificio,et liba,quæ rite fundantur per ſingula Sabbata.*De Panibus xxiiii: *Accipies ſimilam , & coques ex ea duo- decim panes. Per ſingula Sabbata mutabuntur coram Do- mino ſuſcepti à filijs Iſrael fœdere ſempiterno.* Hæc porro his verbis explicuit Philo in libro de ſacrificijs:*Publica ſa crificia alia fiunt quotidie,alia ſeptimo quoque die, alia in nouilunijs , alia in ieiunijs , alia tribus diebus feſtis præci- puis. Quotidie iuſſu legis agni duo mactantur,mane, ac ve ſpere cum gratiarum actione,alter pro diurnis, alter pro no ctur-*

cturnis beneficijs, quæ aſsidue Deus largitur humano generi. Septimo die is numerus duplicatur, in æternitatis honorem, quòd ſeptimus dies mundi natalis ſit. Quotidie ēt bis incenſa ſunt thura in ara, quæ intra velum eſt, oriente ſole occidenteq. ante matutinum, & poſt veſpertinum ſacrificium. Panes item ſeptimo quoque die proponuntur in ſacra menſa, cū panibus autē ſal, & thus menſæ imponitur.

De Paſcha, & Azymis. Cap. IX.

PRAECIPVVS etiam honos Paſchæ habitus eſt. Hoc vero quādo inſtitutum, cur ita vocatum, & qua ratione celebratum ſit, ita demonſtrabitur, vt lex primū proferatur, deinde explicatione ornetur. Sic ergo de Paſchate mandauit Deus Hebræis adhuc in Aegypto agentibus, Exodi XII: *Menſis iſte vobis principium menſium primus erit in menſibus anni. decima die menſis huius tollat vnuſquiſque agnum per familias, et domos ſuas ſine macula maſculum anniculum, & hoedum, & quartadecima die immolabit eum ad veſperam, & ſumet de ſanguine, & ponet ſuper vtrumque poſtem, & ſuper liminaribus domorum, in quibus comedent illum, & edent carnes nocte illa aſſas igni, & azymos panes cum lactucis agreſtibus. non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, ſed aſſum tātum igni. renes veſtros accingetis, calciamenta habebitis in pedibus tenentes baculos in manibus, & comedetis feſtinantes. eſt enim Phaſe, ideſt tranſitus Domini, & tranſibo per terram Aegypti. Erit autem ſanguis vobis in ſignum in ædibus, in quibus eritis, & videbo ſanguinem, & tranſibo vos, nec erit in vobis plaga diſperdens, quando percuſſero terrā Aegypti. Habebitis autem hunc diem in monumentum, & celebrabitis eam ſolemnem Domino in generationibus veſtris*

ſtris cultu ſempiterno. Mox de Azymorum diebus ita ſubiecit: *Septem dies Azyma comedetis. in die primo non erit fermentum in domibus veſtris. quicunque comederit fermẽtum, peribit anima illa de Iſrael à primo die vſque ad diẽ ſeptimum. Dies prima erit ſancta, atque ſolemnis, & dies ſeptima eadem feſtiuitate venerabilis. nihil operis facietis in eis exceptis ijs, quæ ad veſcendum pertinent. Et obſeruabitis Azyma vſque ad diem viceſimam primam eiuſdem menſis ad veſperam. Septem diebus fermentatũ non inuenietur in domibus veſtris, qui comederit fermẽtatũ, peribit anima illius de cœtu Iſrael tam de aduenis, quàm de indigenis terræ.* & mox: *Cum introieritis in terram, quam Dominus daturus eſt vobis, vt pollicitus eſt, obſeruabitis cæremonias iſtas. & cum dixerint vobis filij veſtri. Quæ eſt iſta religio? dicetis eis. Victima trãſitus Domini eſt, quando tranſijt per domos filiorum Iſrael in Aegypto percutiens Aegyptios, & domos noſtras liberans.* Deinde Leuitici XXIII de Paſcha, & Azymis eadem repetijt: *Menſe primo, & quartadecima die menſis ad veſperam Phaſe Domini eſt. Septem diebus Azyma comedetis. dies primus erit vobis celeberrimus, ſanctusque. nullum opus ſeruile facietis in eo, ſed offeretis ſacrificium in igne ſeptem diebus. dies autem ſeptimus erit celebrior, & ſanctior. nullumque opus ſeruile facietis in eo.* Item XVI Deuteronomij: *Sex diebus comedes Azyma, et in die ſeptima, quia Collecta eſt Domini Dei tui, non facies opus.*

Dixi, quid ſit in lege, nunc expoſitionem proferam legis. Repetendum eſt igitur, annum ante Moyſem incœpiſſe ab æquinoctio autumni mẽſe Septembri, Deum autem mandaſſe Moyſi, vt ordirentur ab eo menſe, quo ex Aegypto egrederentur, qui tum primus menſis dictus, poſt autem Nyſan appellatus eſt, & idem apud Romanos,

nos, atque Martius fuit, & æquinoctium vernum continuit. vnde Exodi XIII mensis Nouarum frugum est dictus: *Hodie egrediemini mense Nouarum frugum.* & Deuteronomij XII: *Obserua mensem Nouarum frugum, & verni primum temporis, vt facias Phase.* Iccirco vero ita dictus est, quoniam in Aegypto, & Syria mense Martio segetes maturescere incipiunt. Sic enim scribit Philo libro III de vita Moisis: *Moses primum mensem fecit eum, qui in vernum æquinoctium incidit, nō sicut quidam, qui præcedentibus id honoris tribuunt, non obseruato naturæ beneficio. nunc enim maturescunt segetes ad victum necessariæ, arborum vero fœtus pubescūt recens editi, secundis mensis inferendi. quippe sine tritico, hordeo, ceterisq. similibus frugibus nō viuitur, sine vino, et oleo, fructibusq. arboreis quædā gētes ætatem producūt in annos plurimos. eius mensis die quarta decima sub ipsum tempus, quo luna suum orbem solet complere lumine, celebratur migrationis publica festiuitas, quam Chaldaice Pascha nominant. quo tempore, non vt alias, plebeij homines victimas adducunt ad altare mactādas à sacerdotibus, sed iubente lege tota gēs sacrificat, dū pro se quisque mactat hostiam suis manibus.* Itē in libro de decalogo: *Patria Hebræorum lingua Pascha dicitur, quando populariter singuli sacrificant nō expectatis sacerdotibus, ipsi permissu legis fungentes sacerdotio quotānis per vnum diem destinatum huic negocio. quādo etiam offertur manipulus gratiarum actionis pro vbertate camporum, & frugum abundantia.*

Phase ergo, siue Pascha, id est transitus Domini, celebrabatur quartadecima luna, siue quartadecima die mēsis Martij ad vesperam, cum singulæ familiæ sibi agnum occiderēt, & assatū cū azymis ederēt. Sequens aūt dies, id est quintadecima & Pascha, & prima Azymorum voca-

cabatur,inde ſeptima ab illa,nempe viceſima prima,erat ſeptima Azymorum, quam Collectam dicebant, quia tum fruges terræ metebant, ac colligebant. Quoniam autẽ dies feſtus apud eos incipiebat a veſpere, propterea quarta decima die Phaſe celebrari incipiebat, & in quinta decima deſinebat, quam & Paſcha,& primã Azymorum diximus.Sic enim locutus eſt S.Lucas: *Dies Azymorum,qui dicitur Paſcha.* item: *Venit dies Azymorum, in quo neceſſe erat occidi Paſcha.* & S. Marcus: *Primo die Azymorum,quando Paſcha immolabant.* Hic enim Paſcha pro agnō Paſchali accipitur,vt in illo:*Paſcha noſtrũ immolatus eſt Chriſtus.*

Cautum inde lege Synedrij fuit, vt traditur ab Hebræis in libro Seder Olã, ne Paſcha celebraretur die ſeptimanæ ſecundo,quarto,& ſexto,ſi in eos incidiſſet.Itaque ſi dies quintadecima menſis incurrebat in ſextum diem ſeptimanæ,Paſcha differebatur in poſterum diem, qui erat Sabbatum.quemadmodum factum aiunt eo anno,quo Chriſtus eſt paſſus.Ille autem, vt multi opinantur interpretes,à lege Dei nolens recedere,celebrauit illud feria quinta veſpere.Iudæi vero morem nouum,aut traditionem patrum ſequuti feria ſexta veſpere,vnde ſolẽnitas Sabbati initium erat ductura. Neque vero interpretes multi aliter congruere verba S. Ioannis cum verbis aliorum Euangeliſtarum poſſe arbitrantur. quorum hi Paſcha celebratum eſſe à Chriſto feria quinta veſpere tradunt,ille vero ipſum in Paraſceue i. præparatione Paſchæ,ideſt pridie Paſchæ eſſe paſſum exponit. Accedit,quòd in ipſa Paraſceue,quæ dies eſt ſexta,Iudæi dixerunt,ſe nolle prætorium ingredi, ne cõtaminarentur, & comedere Paſcha poſſent. id quod eo die non mane, ſed veſpere erant facturi, qui ad ſolemnitatem ſequentis,

tis Sabbati pertinebat. Neque vero ſolum dies prima Azymorum Paſchatis nomine decorata eſt, ſed etiam reliquæ. vt à S. Luca Act. XII: *Erant dies Azymorum. Quẽ cum apprehendiſſet, miſit in carcerem volens poſt Paſcha producere eum populo.*

Non eſt præterea illud ſilentio prætereundum, ex præcepto Dei Paſcha celebrari non potuiſſe, niſi in vrbe regni metropoli. Deuteronomij XVI: *Non poteris immolare Phaſe in qualibet vrbium tuarum, quas Dominus daturus eſt tibi, ſed in loco, quẽ elegerit Dominus Deus tuus, vt habitet nomen eius ibi.* Itaque in Silo primum, deinde Hieruſalem celebrari eſt ſolitum.

Vt autem hæc ipſa illuſtriora reddantur, placet his quoque paſchata apparate celebrata, de quibus litteræ ſacræ loquantur, attexere. Celebratum eſt igitur primum Paſcha in terra Chananæa à Ioſue, vt ſcriptum eſt v Ioſue: *Manſerunt filij Iſrael in Galgalis, & fecerunt Phaſe quartadecima die menſis ad veſperam in campis Hiericho, & comederunt de frugibus terræ, altero azymos panes, & polentam huius anni.* Alterum tempore Ezechiæ regis Iudæ. de quo ſic II Paralip. XXX: *Inito conſilio Regis, & principum, & vniuerſi cœtus Hieruſalẽ, decreuerunt, vt facerent Phaſe menſe ſecundo. non enim potuerant facere in tempore ſuo, quia ſacerdotes, qui poſſent ſufficere, ſanctificati non fuerant, & populus nondum congregatus fuerat in Hieruſalem.* & poſt: *Fecerunt filij Iſrael, qui inuẽti ſunt in Hieruſalem, ſolemnitatem Azymorum ſeptem diebus ſolemnitatis immolantes victimas pacificas, & laudantes Dominum Deum patrum ſuorum. & placuit vniuerſæ multitudini, vt celebrarent etiam alios dies ſeptem. quod & fecerunt cum ingenti gaudio. factaque eſt grandis celebritas in Hieruſalem, qualis à diebus Salomonis fi-*

lij Dauid regis Iſrael in ea vrbe non fuerat. Tertium factũ eſt à Ioſia rege XXIII quarti Regum: *Non eſt factum Phaſe tale à diebus Iudicum, qui iudicauerunt Iſrael, & omnium dierum regum Iſrael, & regum Iudæ, ſicut in octauo decimo anno regis Ioſiæ.* Item II Paralip. XXXV. & tertio Eſdræ primo. Quartum, poſtquam è Babylonia redierunt. VI primi Eſdræ: *Filij Iſrael tranſmigrationis fecerunt paſcha quarta decima die menſis primi, & fecerunt ſolemnitatem Azymorum ſeptem diebus in lætitia.* Hactenus de Paſcha, & Azymis.

De Pentecoſte. Cap. X.

SEQVVNTVR Primitiæ, & Pentecoſte, quæ etiam Hebdomades appellatæ ſunt. Quæ vero hæc fuerint, & quibus diebus peracta ſint, eadem, vt ante, ratione tradetur, nempe primum loca legis prodendo, deinde breuem eorum explicationem adijciendo. Sic igitur de die Primitiarum præcepit Deus Leuitici XXIII: *Cũ ingreſſi fueritis terram, quam ego dabo vobis, & meſſueritis ſegetem, feretis manipulos ſpicarum primitias meſſis veſtræ ad ſacerdotem, qui eleuabit faſciculum coram Domino, vt acceptabile ſit pro vobis, altero die Sabbati, & ſanctificabit illum, & eodem die cædetur agnus immaculatus anniculus in holocauſtum Domino, & libamenta offerentur cum eo, duæ decimæ ſimilæ conſperſæ oleo in incenſum Domino, odoremque ſuauiſsimum, liba quoque vini, quarta pars hin.* Quibus dictis ſubijcit de Pentecoſte poſt ſeptẽ hebdomadas celebranda ita: *Numerabitis inde ab altero die Sabbati, in quo obtuliſtis manipulum primitiarum ſeptem hebdomadas plenas vſque ad alteram diem expletionis hebdomadæ ſeptimæ, ideſt quinquaginta dies, & ſic offe-*

offeretis sacrificium nouum Domino panes primitiarum duos, septem agnos immaculatos anniculos, & vitulum de armento vnum, & arietes duos, & erunt in holocaustum cum libamentis suis in odorem suauissimum Domino. Facietis & hircum pro peccato, duosque agnos anniculos hostias Pacificorum. Item Numerorum XVIII, & Deuteronomij XVI: *Septem hebdomadas numerabis tibi ab ea die, qua falcem in segetem miseris, & celebrabis diem festum hebdomadarum Domino Deo tuo.* Rationem autem offerendarum primitiarum docuerat secundo Leuitici inquiens: *Si obtuleris munus primitiarum frugum tuarum Domino de spicis adhuc virētibus, torrebis igni, & confringes in morem farris, & sic offeres primitias tuas Domino fundens super ea oleum, & thus imponens, quia oblatio Domini est. de qua adolebit sacerdos in memoriam muneris partem farris fracti, & olei, ac totum thus.* Qualis vero hæc ratio esset, apertius quoque Iosephus explicuit Antiq. tertio: *Secunda Azymorum die, quæ est sexta decima mensis Martij, frugum, quas messuerunt (non enim ante attingunt) partem sumunt. ac rati primum Deo honorem habendum, à quo earum copiam acceperunt, hoc modo illi earum primitias offerunt. Vbi manipulum spicarum siccarūt, & tuderunt, hordeaque ipsa ad molendum nudarunt, assarium altari Deo admouent, & pugillum vnum ex eo inijciētes, reliquum ad vsum sacerdotis relinquunt. atque inde publice messis facienda potestas datur. Sacrificant autem in Primitijs frugum agnum in holocaustum Deo. Hebdomade vero septima post hoc sacrificium transacta (hæ hebdodes dies sunt quadraginta nouem) quinquagesima die afferunt ad Deum panes ex farina hordeacea, duo assaria, cū fermento factos, sacrificium vero agnos duos. & Deo quidē offeruntur solum, sacerdotibus vero ad cœnam præbentur.*

nec

nec licet ex eis quidquam in crastinum relinquere. & immolant in holocaustũ vitulos tres, arietes duos, agnos quattuordecim, & hircos pro peccato duos.

Ex his omnibus in vnum collatis satis intelligi potest, sexta decima die Martij, quam secundam Azymorum diximus, falcem in segetem primum esse missam, lectumque nouarum frugum manipulum Domino esse oblatum, vt sanctificaretur futura mesis, eumque diem Primitiarum vocatum; Messe inde post quadraginta nouem dies perfecta, ipso die quinquagesimo festum Pentecostes, siue Quinquagesimæ celebratum fuisse sexto die mensis Siuan, qui respondit Maio, atque eo die panes è nouis frugibus Deo oblatos esse; Festũ autem Pentecostes alio nomine festum Hebdomadũ esse dictum, quòd in fine hebdomadum ageretur. vnde illud est secundo Maccabæorum duodecimo: *Venerunt Hierosolymam die solemni Septimanarum instante, & post Pentecosten abierunt contra Gorgiam.* & Actuum II: *Cum complerentur dies Pentecostes.*

De festo Tubarum. Cap. XI.

SEQVITVR dies Tubarũ, qui die prima septimi mensis est celebratus, quem illi Tisri, nos Septembrem vocamus. De eius vero cultu sic præcepit Deus Leuitici XXIII: *Mense septimo prima die mẽsis erit vobis Sabbatũ memoriale clangentibus tubis, & vocabitur sanctum. nullum opus seruile facietis in eo, & offeretis holocaustum Domino.* Celebratus est autem in memoriam, vt aiunt interpretes, eius diei, quo tubis clangentibus Deus legẽ Moisi in monte Sinai dedit, aut eius, cum liberatus est Isaac inuento ariete hærente cornibus. Huius vero diei men-

ti fit psalmo lxxx: *Buccinate in Neomenia tuba in insi-gni die solemnitatis vestræ, quia præceptum est in Israel.* & apud Philonem in Decalogo: *Sacrum Nouilunium, in quo tuba canitur.*

De festo Expiationum. Cap. XII.

FESTVM autem Expiationum decimam septimi mensis diem habuit dedicatam, qui etiam Ieiunij dies dictus est, quòd eo animas affligere, idest ieiunare lege iussi sunt. de eo vero sic præcipere perrexit Deus Leuitici XXIII, inquiens: *Decimo die mensis septimi dies Expiationum erit celeberrimus, & vocabitur Sanctus, affligetisque animas vestras in eo, & offeretis holocaustum Domino. nullum opus seruile facietis in eo, quia dies propitiationis est. & affligetis animas vestras die nono mensis. omnis anima, quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis suis.* De eodem vero die sic præceperat etiam XVI: *Mense septimo decima die mensis affligetis animas vestras, nullūq. opus facietis siue indigena, siue aduena, qui peregrinatur inter vos. In hac die expiatio erit vestri, atque mundatio ab omnibus peccatis vestris. coram Domino mundabimini. Sabbatum enim requietionis est. & affligetis animas vestras religione perpetuo. Expiabit autē sacerdos, qui vnctus fuerit, Sanctuarium, Tabernaculum Testimonij, atque Altare, sacerdotes quoque, et vniuersum populum. Eritque vobis hoc legitimum sempiternum, vt oretis pro filijs Israel, & pro cunctis peccatis eorum semel in anno.* Quomodo vero hæc expiatio peccatorū, & Tabernaculi fieret capro emissario in deserta emisso, eodem capite traditur. quæ res quia ad pontificis officium pertinuit, in eum locum reijcietur, in quo de pontifice disputabitur.

Hic

Hic vero dies Ieiuniũ appellatus eſt à Hieremia XXXVI: *Leges de volumine audiente populo in domo Domini in die Ieiunij*. Quare Ioſephus dixit VI Belli: *Die expiationum ieiunare mos fuit cunctis.*

De feſtis Collectarum, & Tabernaculorum. Cap. XIII.

VLTIMA fuit celebritas Tabernaculorũ, quæ per octo dies peracta eſt. ex quibus primus, qui Septembris quintus decimus fuit, & octauus, qui fuit viceſimus ſecũdus, Collecta fructuum dictus eſt, vt diſtingueretur ab illa altera collecta frugum, de qua diximus. De eo vero ſic XXIII Leuitici: *A quinto decimo menſis ſeptimi erunt feriæ Tabernaculorum ſeptem diebus Domino. Dies primus vocabitur celeberrimus, atque ſanctiſsimus, & offeretis holocauſtum Domino. eſt enim cœtus, atque* COLLECTAE. *nullum opus ſeruile facietis in eo. A quinto decimo ergo die menſis ſeptimi, quando congregaueritis omnes fructus terræ veſtræ, celebrabitis ferias Domini ſeptem diebus. die primo, & die octauo erit ſabbatum, ideſt requies, ſumetisque vobis die primo fructus arboris pulcherrimæ, celebrabitisque ſolemnitatem eius ſeptem diebus per annũ. menſe ſeptimo feſta celebrabitis, & habitabitis in vmbraculis ſeptem diebus. Omnis, qui de genere eſt Iſrael, manebit in tabernaculis, vt diſcant poſteri veſtri, quòd in tabernaculis habitare fecerim filios Iſrael, cum educerem eos de terra Aegypti*. Eadem repetuntur Numerorum XXIX, adiectis ſacrificijs, quæ ſingulis feſtis facienda ſunt: *Die prima offeretis holocauſtum in odorem ſuauiſsimum Domino vitulum de armento vnum, arietem vnum, & agnos anniculos immaculatos ſeptem. Quintadecima vero die offeretis*

retis holocaustū vitulos de armento tredecim. in die altero offeretis vitulos de armento duodecim, arietes duos, agnos immaculatos quattuordecim. die tertio vitulos vndecim, arietes duos, agnos immaculatos quatuordecim. die quarto vitulos decem, arietes duos, & agnos quattuordecim. die quinto vitulos nouem, arietes duos, agnos quattuordecim, die sexto vitulos octo, arietes duos, agnos quattuordecim, die septimo vitulos septem, arietes duos, agnos quattuordecim. die octauo, qui est celeberrimus, vitulum vnum, arietē vnum, agnos anniculos immaculatos septem. Hæc offeretis Domino in solemnitatibus vestris præter vota, & oblationes spontaneas in holocausto, in sacrificio, in libamine, et in hostijs pacificis. & Deuteromij XVI: *Solemnitatem Tabernaculorum celebrabis per septem dies, quando collegeris de area, & torculari fruges tuas, & epulaueris in festiuitate tua.*

Tabernacula ergo, monumētum illius temporis, quo populus in deserto sub tabernaculis fuit, in Collectas fructuum inciderunt in autumno in exitu anni veteris, siue naturalis, vt significatur XXIII Exodi: *Facies & solemnitatē in exitu anni, quando congregaueris omnes fruges tuas de agro,* & XXXIIII: *Facies & solemnitatē, quādo redeunte anni tempore cuncta conduntur.* Significat enim æquinoctium autumnale naturalis anni præteriti finem, & principium sequentis in mense Septembri. De his vero magna lætitia celebratis agitur Heremiæ octauo post restitutam vrbem: *Inuenerunt scriptum in lege, præcepisse Dominum in manu Moisi, vt habitent filij Israel in tabernaculis in die solemni mense septimo, vt prædicent, & diuulgent vocem in vniuersis vrbibus suis, & in Hierusalem dicentes: Egredimini in montem, & afferte frondes oliuæ, & frondes ligni pulcherrimi, frondes myrti, & ra-*

mos palmarum, & frondes ligni nemorosi, vt fiant taberna cula, sicut scriptũ est. Et egressus est populus, & attulerunt, feceruntq. sibi tabernacula vnusquisque in domo sua, & in atrijs suis, & in atrijs Domus Dei, & in platea portæ aqua rum, & in platea portæ Effraim. Fecit ergo vniuersa eccle- sia eorum, qui redierant de captiuitate, tabernacula, & ha bitauerunt in tabernaculis. non enim fecerunt à diebus Io- suæ filij Nun taliter filij Israel vsque ad diem illam. & fuit lætitia magna nimis. Legit autem in libro legis Dei à die primo vsque ad diem nouissimum, & fecerunt solemnita- tem septem diebus, & in die octauo COLLECTAM *iuxta ri- tum.* De eorumdem etiam ritu scribit diserte Iosephus libro tertio Antiquitatum, cuius verba prætereunda silẽ tio non videntur: *Quintadecima die eiusdem mensis tem- pore ad hiemem vergente Deus tabernacula figere iussit sin gulos per familias, metuentes frigus pro anni custodia. dũ- que in patriam peruenirent, in illa vrbe, quam propter tẽ- plum metropolim haberent, eos octo diebus festiuitatem age re, & holocausta facere, & sacrificare Deo, & pacificas ho- stias offerre præcepit. vtque in manibus portarent ramos myrti, & salicis, summitatesq. palmarum, & virgulas ma li Persici. Prima itaque dierum fit holocaustum hostiarum ex tredecim bobus, & agno vno, aut pluribus, & arietibus duobus, adiecto hirco pro declinatione peccatorum. sex au- tem diebus ipse quidem numerus agnorum, & arietum cũ hirco sacrificatur, subtrahitur autem singulis diebus vnus bos, donec ad septimũ veniatur, & ab omni opere die octauo requiescunt, & Deo vitulum immolant, & arietẽ, & agnas septem, & hircum pro declinatione peccatorum.* Hoc vero festum dicitur Græce Scenopegia, ad quod celebran- dum in Hierusalem legitur in Euangelio etiam venisse Christus.

Ceterum festi omnes, de quibus dictum est, dies præcipue ad tres rediguntur PASCHA, PENTECOSTEN, ET TABERNACVLA. Atque hi sunt, quibus quotannis virilis sexus omnes ter conuenire ex omnibus Iudeæ finibus debuerunt in vrbem Hierusalem, vt sacris interessent. sic enim mandauit Deus Exodi XXIII: *Tribus vicibus per singulos annos mihi festa celebrabitis, solemnitatẽ Azymorum custodies, septem diebus comedes Azyma tempore mensis Nouorum, & solemnitatem meßis primitiuorũ operis tui, quæcunque seminaueris in agro, & solemnitatẽ in exitu anni, quando congregaueris omnes fruges tuas de agro. Ter in anno apparebit omne masculinum tuũ in conspectu Domini Dei tui in loco, quem elegerit.* nempe, vt diximus *in solemnitate* Azymorum, *in solemnitate Hebdomadarum, & in solemnitate Tabernaculorum*. Siquidem secundo Paralip. octauo scriptum est: *Tunc obtulit Salomon holocausta Domino super altare Domini, quod extruxerat ante porticũ, vt per singulos dies offerretur in eo iuxta præceptum Moisi in sabbatis, & Calendis, & in diebus festis ter per annum, idest in solemnitate Azymorũ, & in solemnitate Hebdomadarum, & in solemnitate Tabernaculorum.*

Cum autem tria Sabbata, siue festa fuerint, ad quæ quotannis adire viros singulos oportuerit, Pascha, Pentecoste, & Tabernacula, merito quæri potest, quodnam ex his fuerit illud, quod S. Lucas VI vocat sabbatum secundoprimum, inquiens: *Factum est autem in Sabbato secundoprimo, cum Iesus transiret per sata, vellebant discipuli eius spicas.* neque enim Pascha fuit, quia XIIII die Martij nondum erant maturæ spicæ, neque Pentecoste, quia sexta Maij mesis iam absoluta erat. & si alterum eorum esset, tamen ratio non extaret, cur secundoprimum

mum diceretur. Omnino autem conſentientibus omnibus inter Paſcha, & Pentecoſtèn illud inciderit, neceſſe eſt, cum eo tantum tempore meſsis vigeret. Hoc loco multa interpretes ex ingenio confinxerunt, quorum nihil probabilius, atque aptius ab eruditis hominibus iudicatur, quàm quod à S. Ioanne Chryſoſtomo affertur, fuiſſe ſabbatum, ſeu ſeptimum diem, qui in Neomeniam Aprilis inciderit, ita vt duplex tum feſtum fuerit, ſeptimus dies, & Neomenia. Verum & hæc expoſitio reprobari poteſt; primum, quia ſola coniectura fulcitur, deinde, quia rationem non affert, cur tale ſabbatum ſecundo primum dicatur, tertio, quia Neomenia ſacer quidem erat dies, non tamen feſtus, cum opus exerceretur. quare talis dies duplex ſabbatum eſſe non potuit. Quid igitur cenſes? dicet aliquis. bona cum venia omnium, qui ſecus ſcripſerunt, exponam non refellendæ alienæ, ſed meæ, vt in præſens eſt, ſententiæ declarandæ gratia. Hebræi non ſemper celebrabant Paſcha primo menſe, ſed interdum ſecundo, vt apparet ex II Paralip. XXX: *Inito conſilio regis, & principum, & vniuerſi cœtus Hieruſalem, decreuerunt, vt facerent Phaſe menſe ſecundo. non. n. potuerunt facere in tempore ſuo, quia ſacerdotes, qui poſſent ſufficere, ſanctificati non fuerant, & populus nondum congregatus fuerat in Hieruſalem.* Cum autem ſecundo menſe faciebant, fortaſſe ſecundo primum vocabant, ſignificantes paſcha ſecundo menſe celebratum, quod primo oportuit. quo modo Græci hyſteron proteron, ideſt poſterius prius appellabant, cum poſteriore loco dicebant, quod priore dicere debuerant. Venit ergo Chriſtus primo menſe ad Paſcha ſub meſſem, quo non celebrato, venit iterum ſecundo iam media meſſe. Vnde dixit S. Marcus II loquens de eadem re: *Et factũ*

eſt iterum, cum Sabbatis ambularet per ſata. Græce autē apertius: *Et factum eſt, illum iterum iter facere per ſata*, ex quo conuincitur, omnino illud *iterum* referendum eſſe ad Chriſtum bis per ſata euntem, non autem ad Phariſæos bis eum calumnijs onerantes. vt Ianſennius cenſuit. Si autem bis per ſata iter fecit, ergo iterum Hierusalem ad ſabbatum adijt, quod ſecundo menſe celebratum eſt, cum fortaſſe primo non potuiſſet.

De Septimo anno. Cap. XIIII.

PERTINVIT ad hanc etiam obſeruationem Annus ſeptimus, qui Sabbatarius dictus eſt. quia eo remiſſio terræ à cultura concedebatur. De eo vero ſic præceptum eſt Exodi XXIII: *Sex annis ſeminabis terram tuam, & congregabis fruges eius. anno autem ſeptimo dimittes eam, & requieſcere facies, vt comedant pauperes populi tui, & quidquid reliquum fuerit, edant beſtiæ agri, ita facies in vinea, & olіueto tuo.* & Leuitici XXXV: *Quando ingreſſi fueritis terram, quam ego dabo vobis, ſabbatizet populus Sabbatum Domini. Sex annos ſeres agrũ tuũ, & ſex annis putabis vineam tuam, colligesq; fructus eius. Septimo autem anno Sabbatum erit terræ requietionis Domini. agrum non ſeres, & vineam non putabis. quæ ſponte gignet humus, non metes. & vuas primitiarum tuarũ non colliges, quaſi vindemiam. annus enim requietionis terræ eſt, ſed erunt vobis in cibum.* Et paucis interiectis: *Quod ſi dixeritis, quid comederimus anno ſeptimo, ſi non ſeuerimus, neque collegerimus fruges noſtras? dabo benedictionem meam vobis anno ſexto, & faciet fructus trium annorum, feretisque anno octauo, & comedetis veteres fruges vſque ad nouũ annũ. donec naſcantur noua, edetis vetera.*

Quo-

Quomodo vero remiſſio ſeptimo quoque anno eſſet facienda, deinceps docetur xv Deuteronomij his verbis: *Septimo anno facies remiſsionem, quæ hoc ordine celebrabitur. Cui debetur aliquid ab amico, uel proximo, ac fratre ſuo, repetere non poterit. A peregrino, et aduena exiges, ciuem, & propinquum repetendi non habebis poteſtatem. et omnino indigens, & mendicus non erit inter vos. Fænerabis gentibus multis, & ipſe à nullo accipies mutuum. Caue, ne forte ſubrepat tibi impia cogitatio, et dicas in corde tuo, Appropinquat ſeptimus annus remiſsionis, & auertas oculos tuos à paupere fratre tuo, nolens ei, quod poſtulat, mutuum commodare. Cum tibi venditus fuerit frater tuus Hebræus, aut Hebræa, & ſex annis ſeruierit tibi, in ſeptimo anno dimittes eum liberum. et quem libertate donaueris, nequaquam vacuum abire patieris, ſed dabis viaticũ de gregibus, & de area, & torculari tuo.*

De anno quinquageſimo. Cap. XV.

QVINQVAGESIMVS item annus Sabbatarius fuit, quia remiſſio dabatur ſeruis à miniſterio ſeruili. atque ager alienatus redibat ad veterem poſſeſſorem. De eo vero ſic ſcriptum eſt Leuitici xxv: *Numerabis quoque tibi ſeptem hebdomades annorum, ideſt ſepties ſeptem, quæ ſimul faciunt annos quadraginta nouem, & clanges buccina menſe ſeptimo, decima die menſis, propitiationis tempore in vniuerſa terra veſtra. ſanctificabisq; annum quinquageſimum, & vocabis remiſsionem cunctis habitatoribus terræ tuæ. ipſe enim eſt iubileus. Reuertetur homo ad poſſeſsionem ſuam, & vnuſquiſque redibit ad familiam priſtinam, quia iubileus eſt, & quinquageſimus annus. Quando vendes quippiam ciui tuo, vel emes ab eo, ne con-*

contristes fratrem tuum, sed iuxta numerum annorum iubilei emes ab eo, & iuxta supputationem frugum vendet tibi. Quanto plures anni remanserint post iubileum, tanto crescet & pretium, & quanto minus temporis numraueris, tanto minoris & emptio constabit. tempus enim frugũ vendet tibi. Hinc Numerorum XXXVI quibusdam rogantibus de nubendis filiabus Salphaad ex tribu in tribum, ac dicentibus: *Si alterius tribus homines has vxores acceperint, sequetur possessio sua, & translata ad aliam tribum de nostra hereditate minuetur. atq. ita fiet, vt cũ iubileus, idest annus quinquagesimus remissionis aduenerit, confundatur sortium distributio, et aliorum possessio ad alios transeat,* responsum est, in lege scriptum esse: *Nubant, quibus volunt, tantum, vt sua tribus hominibus, ne cõmisceatur possessio filiorum Israel de tribu in tribum.* Quinquagesimus autem annus dictus est Iobeleus, quòd eum Leuitæ per tubas arietinas, quæ dicũtur Hebræis Iobelim, conuocato populo, vt supra scriptum est, indicerent. vnde illud est VI Iosue: *Septimo die sacerdotes tollent septem buccinas, quarum vsus est in iubileo.* Atque hæ quidem celebritates à Deo institutæ sunt.

De Encænijs. Cap. XVI.

QVAS vero homines instituerunt, hæ ferme fuerunt, Encænia, festum Iephte, Iudith, & Esther, & post aliæ quoque. Encænia vero fuerunt solemnitas anniuersaria in dedicatione Templi adhibita. est enim ἐγκαινίζειν consecrare, ac dedicare, vt supra diximus, vnde in consecratione quoq. Regis est vsurpatum. Quattuor autem Templi Hierosolymitani dedicationes diuersis anni tẽporibus obseruatæ sunt. Prima fuit Salomonis mense septimo

ptimo. de qua Regum tertio: *Dedicarunt templum Domini Rex, & filij Israel. Fecit illo tempore Salomon celebritatem solemnem, & omnis Israel cum eo diebus quattuordecim.* & secundo Paralip. VII: *Fecit Salomon solemnitatẽ in tempore illo septem diebus, fecitq. die octauo collectam, eò quòd dedicasset altare septem diebus, & solemnitatem celebrasset septem diebus. Igitur vicesimo tertio mensis septimi dimisit populos ad tabernacula sua.*

Secunda fuit templi secundi, nempe Zorobabelis, instituta à Iudæis in solum patrium restitutis mense Adar, qui respondit Februario. de qua Esdræ VI: *Compleuerunt domũ Dei istam vsque ad diem tertium mensis Adar, fecerunt autem dedicationem domus Dei in gaudio.* Iosephus autẽ addit, hoc factũ vicesimo tertio mensis Adar paullo ante festum Paschæ.

Tertia dedicatio non templi fuit, sed Altaris, cum Iudas Maccabæus altare holocausti instaurauit, quod Antiochus rex profanauerat, idque dedicauit mense nono, idest Nouembri. de qua Maccab. primo: *Fecerunt dedicationem altaris diebus octo. & statuit Iudas, & fratres eius, & vniuersa ecclesia Israel, vt agatur dies dedicationis altaris in tẽporibus suis ab anno in annũ per octo dies à vicesima quinta die Casleu cum lætitia, & gaudio.* Vnde Iudæi Hierosolymitani scripsere ad Aegyptios: *Facturi quinta, & vicesima die mensis Casleu purificationem templi necessarium duximus, significare vobis, vt & vos quoque agatis, sicut & diem Scenopegiæ, & diem Ignis, qui datus est, quando Neemias ædificato templo, & altari obtulit sacrificia.* Ac de his Encænijs per hiemem factis videtur intellexisse S. Ioannes, cum scripsit: *Et facta sunt Encænia in Hierosolymis, & hiems erat, & ambulabat Iesus in templo in porticu Salomonis.*

Quar-

Quarta fuit dedicatio templi ab Herode constructi, quæ in diem natalis eius incidit, & magna pompa celebrata est. Iosephus libro xv.

De ceteris diebus festis. Cap. XVII.

Præter hæc multi alij dies fuere festi ab Hebræis, prout tulit occasio, instituti, quos vno capite complectemur, ordinem temporum persecuti. In primis ergo in exitu anni celebratus est planctus filiæ Iephte Iudicis Israel, quam pater virginem immolauerat. Cum enim vouisset Domino, *Si tradidisset sibi in manus Ammonitas, se quicunq. primus de domo sua sibi redeunti obuiam prodijsset, eum holocaustum Domino oblaturum, occurrit ei vnigenita filia eius cum tympanis, & choris. Quare ille, vt vouerat, fecit.* Quare, vt scriptum est xi Iudicum: *Exinde mos increuit in Israel, & consuetudo seruata est, vt post anni circulum conueniant in vnum filij Israel, & plangant filiam Iephte Galaaditæ diebus quattuor.*

Habuerunt etiam in honore diem, quo ignis cœlestis, quem extinctum post Babylonicum exilium repererunt, suscitatus est. De quo in epistola Iudæorum Hierosolymitanorum ad Aegyptios: *Facturi quinta, & vicesima die mensis Casleu purificationem templi necessarium duximus, significare vobis, vt & vos quoque agatis, vt diem scenopegiæ, & diem Ignis, qui datus est, quando Neemias ædificato templo, & altari obtulit sacrificia.* inde res narratur, vt alio loco rettulimus. Hunc diem Iudæi celebrant die vicesimo mensis Casleu, id est Nouembris, quem Festum Luminum Iosephus vocauit.

Dies etiam, quo victoria de Holoferne regis Assyriorum

rum præfecto per Iudith viduam Hebræam relata est. decreto Iudæorum inter festos relatus est. sic enim scriptum est Cap. XVI: *Dies victoriæ huius festiuitatis ab Hebræis in numero sanctorum dierum accipitur, & colitur à Iudæis ex illo tempore vsque in præsentẽ diem.* is à Iudæis celebratur die XXV mensis Casleu.

Quin etiam victoria Esther aduersus Aman, qui Iudæos in crucẽ agere constituerat, festum diem habuit ex instituto Mardochæi consultoris eius. De eo vero sic Cap. IX: *Dies tertiusdecimus mensis Adar vnus apud omnes interfectionis fuit, & quartadecima die cædere desierunt. Quem constituerunt esse solemnem, vt in eo omni tẽpore deinceps vacarent epulis, gaudio, atque conuiuijs. At hi, qui in vrbe Susan cædem exercuerant, tertiodecimo, & quartodecimo die eiusdem mensis in cæde versati sunt: quintodecimo autem die percutere desierunt. Et idcirco eundem diem constituerunt solemnem epularum, atque lætitiæ. Hi vero Iudæi, qui in oppidis non muratis, ac villis morabantur, quartumdecimum diem mensis Adar conuiuiorum, & gaudij decreuerunt, itaut exultent in eo, & mittant sibi mutuo partes epularum, & ciborum. scripsit itaque Mardochæus omnia hæc, & litteris comprehensa misit ad Iudæos, qui in omnibus regis prouincijs morabantur, tam in vicino positis, quàm procul, vt quartamdecimam, & quintãdecimam diem mensis Adar pro festis susciperent, & reuertente semper anno solemni celebrarent honore, quia in ipsis diebus se vlti sunt Iudæi de inimicis suis, & luctus, atque tristitia in hilaritatem, gaudiumq. conuersi sunt, essentque dies isti epularum, atque lætitiæ, & mitterent sibi inuicem ciborum partes, & pauperibus munuscula largirentur. Susceperuntq. Iudæi in solemnem ritum cuncta, quæ eo tempore facere cœperant, & quæ Mardochæus litteris facienda man-*

mandauerat. Aman enim filius Amadathi ſtirpis Agag, hoſtis, & aduerſarius Iudæorum, cogitauit contra eos malũ, vt occideret illos, atque deleret: & miſit phur, quod noſtra lingua vertitur in ſortem. Et poſtea ingreſſa Eſther ad regem, obſecrans vt conatus eius litteris regis irriti fierent: & malum, quod contra Iudæos cogitauerat, reuerteretur in caput eius. Denique & ipſum, & filios eius affixerunt cruci, atque ex illo tempore dies iſti appellati ſunt phurim, ideſt ſortium, eò quòd phur, ideſt ſors in vrnam miſſa fuerit. Feſtum autem hoc dictum eſt Mardochæus. vt ſecundo Maccabæorum vltimo ſcriptum eſt: *Decreuerunt habere celebritatem tertiadecima die menſis Adar, quæ dicitur voce Syriaca Pridie Mardochæi.*

Demum diem etiam honorarunt, quo victoriam de Nicanore duce Demetrij regis Syriæ pepererũt. de qua Ioſephus libro XII: *Hæc victoria contigit quartadecima die menſis Adar. quam celebrant quotannis feſtum colentes diem.*

Ieiunarunt etiam tertio die menſis Tiſri, ſiue Septembris propter mortem Godoliæ, de qua XXV quarti Regum: *Factum eſt in menſe ſeptimo venit Iſmahel, & decẽ viri cum eo, percuſſeruntq. Godoliam, qui & mortuus eſt.* Neque vero ſolum hoc die ieiunarunt, ſed multis præterea alijs, quæ nunc etiam obſeruant, ex proprio inſtituto, non Dei. Quæ huic commentario attexere non eſt viſum.

Vetus

Vetus Kalendarium Hebræorum. Cap.xiix.

His expoſitis,nunc ad eorum , quæ dicta ſunt, ſubleuandam,fulciendamue memoriam ſingulorum ſubinde menſium,ac dierum feſtorum, profeſtorumq. Hebraicorum diſpoſitionem,quæ à Latinis Kalendarium dicitur, ſubtexemus. ea vero fuit huiuſmodi.

MARTIVS.

Primus menſis,ſiue Niſan. Dies xxx.

1	*1*	*Dies. Neomenia.*	*Quotidianũ ſacrificiũ fiebat, (et Neomenia.*
2	*2*	*Dies.*	*quot.ſacr.*
3	*3*	*Dies.*	*quot.ſacr.*
4	*4*	*Dies.*	*quot.ſacr.*
5	*5*	*Dies.*	*quot.ſacr.*
6	*6*	*Dies.*	*quot.ſacr.*
7	*7*	*Dies. Sabbatum.*	*quot.ſacr.& Sabbati.*
		Ceſſabatur etiam ab accendendo igne.	
8	*8*	*Dies.*	*quot.ſacr.*
9	*9*	*Dies.*	*quot.ſacr.*
10	*10*	*Dies.*	*quot.ſacr.*
11	*11*	*Dies.*	*quot.ſacr.*
12	*12*	*Dies.*	*quot.ſacr.*
13	*13*	*Dies.*	*quot.ſacr.*
14	*14*	*Dies. Sabbatum.*	*quot.ſacr.& Sabbati.*
		Agnus ad veſperam mactabatur,& edebatur,atq. ab omni opere ceſſabatur .	
15	*15*	*Dies.*	*quot.ſacr.*
		Paſcha. Prima dies Azymorum.ab opere ceſſabatur.dies erat ſancta.	
16	*16*	*Dies.*II *Azymor.*	*quot.ſacr.*

Manipulus pro primitijs frugum offerebatur. Meſsio inchoabatur. Initium ſeptem Hebdomadum, ideſt XLIX dierum, qui meſsi faciendæ deſtinati erant.

17	*17*	*Dies.* III *Azym.*	*quot.ſacr.*
18	*18*	*Dies.* IIII *Azym.*	*quot.ſacr.*
19	*19*	*Dies.* V *Azym.*	*quot.ſacr.*
20	*20*	*Dies.* VI *Azym.*	*quot.ſacr.*
21	*21*	*Dies Sab.* VII *Azy.*	*quot.ſacr.*

Collecta frugum. Azymis comedendis finis imponebatur. Dies erat ſanctior, quàm prima Azymorum.

22	*22*	*Dies.*	*quot.ſacr.* I. *meſsis Hebdomas*
23	*23*	*Dies.*	*quot.ſacr.*
24	*24*	*Dies.*	*quot.ſacr.*
25	*25*	*Dies.*	*quot.ſacr.*
26	*26*	*Dies.*	*quot.ſacr.*
27	*27*	*Dies.*	*quot.ſacr.*
28	*28*	*Dies. Sabbatum.*	*quot.ſacr. & Sabbati.*
29	*29*	*Dies.*	*quot.ſac.* II. *meſsis Hebdomas*
30	*30*	*Dies.*	*quot.ſacr.*

APRILIS.

Secundus Menſis, ſiue Iar. Dies XXIX.

31	*1*	*Dies. Neomenia.*	*Quot.ſacr. & Neomenia.*
32	*2*	*Dies.*	*quot.ſacr.*
33	*3*	*Dies.*	*quot.ſacr.*
34	*4*	*Dies.*	*quot.ſacr.*
35	*5*	*Dies. Sabbatum.*	*quot.ſacr. & Sabbati.*
36	*6*	*Dies.*	*quot. ſacr.* III *meſsis Hebdo-*
37	*7*	*Dies.*	*quot.ſacr.* *(mas*

38

38 *8 Dies.* *quot.ſacr.*
39 *9 Dies.* *quot.ſacr.*
40 *10 Dies.* *quot.ſacr.*
41 *11 Dies.* *quot.ſacr.& Sabbati.*
42 *12 Dies. Sabbatum.* *quot.ſacr.* IIII *meſsis Hebdo-*
43 *13 Dies.* *quot.ſacr.* *(mas.*
44 *14 Dies.* *quot.ſacr.*
45 *15 Dies.* *quot.ſacr.*
46 *16 Dies.* *quot.ſacr.*
47 *17 Dies.* *quot.ſacr.*
48 *18 Dies.* *quot.ſacr.*
49 *19 Dies. Sabbatum.* *quot.ſacr.& ſabbati.*
50 *20 Dies.* *quot.ſacr.* V *meſsis Hebdo-*
51 *21 Dies.* *quot.ſacr.* *(mas.*
52 *22 Dies.* *quot.ſacr.*
53 *23 Dies.* *quot.ſacr.*
Feſtum arcis mundatæ à Simone Principe.
54 *24 Dies.* *quot.ſacr.*
55 *25 Dies.* *quot.ſacr.*
56 *26 Dies. Sabbatum.* *quot.ſacr.*
57 *27 Dies.* *quot.ſacer.* VI *meſsis Hebdo-*
58 *28 Dies.* *quot.ſacr.* *(mas.*
59 *29 Dies.* *quot.ſacr.*

M A I V S.

Tertius menſis,ſeu Siuan. Dies xxx.

60 *1 Dies. Neomenia.* *quot.ſacr.& Neomenia.*
61 *2 Dies.* *quot.ſacr.*
62 *3 Dies.* *quot.ſacr.*
63 *4 Dies. Sabbatum.* *quot.ſacr.& Sabbati.*
64 *5 Dies.* *quot.ſacr.* VII *meſsis Hebd.*

65 *6 Dies. quot.ſacr.*

Feſtum Hebdomadum, ſeu Pentecoſtes.

Sacrificium Hebdomadum.

66 *7 Dies. quot.ſacr.*
67 *8 Dies. quot.ſacr.*
68 *9 Dies. quot.ſacr.*
69 *10 dies. quot.ſacr.*
70 *11 dies. Sabbatum. quot.ſac.& Sabbati.*
71 *12 dies. quot.ſacr.*
72 *13 dies. quot.ſacr.*
73 *14 dies. quot.ſacr.*
74 *15 dies. quot ſacr.*
75 *16 dies. quot.ſacr.*
76 *17 dies. quot.ſacr.*
77 *18 dies. Sabbatum. quot.ſacr.& Sabbati.*
78 *19 dies. quot.ſacr.*
79 *20 dies. quct.ſacr.*
80 *21 dies. quot.ſacr.*
81 *22 dies. quot.ſacr.*
82 *23 dies. quot.ſacr.*
83 *24 dies. quol.ſacr.*
84 *25 dies. Sabbatum. quot.ſacr.*
85 *26 dies. quot.ſacr.*
86 *27 dies. quot.ſacr.*
87 *28 dies. quot.ſacr.*
88 *29 dies. quot.ſacr.*
89 *30 dies. quot.ſacr.*

I V N I V S.

Quartus menſis, ſeu Tamuz. Dies. xxix.

90 *1 dies. Neomenia. quot.ſacr. & Neomenia.*

91	*2 dies. Sabbatum.*	*quot. ſacr.*
29	*3 dies.*	*quot. ſacr.*
93	*4 dies.*	*quot. ſacr.*
94	*5 dies.*	*quot. ſacr.*
95	*6 dies.*	*quot. ſacr.*
96	*7 dies.*	*quot. ſacr.*
97	*8 dies.*	*quot. ſacr.*
98	*9 dies. Sabbatum.*	*quot. ſacr. & Sabbati.*
99	*10 dies.*	*quot. ſacr.*
100	*11 dies.*	*quot. ſacr.*
101	*12 dies.*	*quot. ſacr.*
102	*13 dies.*	*quot. ſacr.*
103	*14 dies.*	*quot. ſacr.*
104	*15 dies.*	*quot. ſacr.*
105	*16 dies. Sabbatum.*	*quot. ſacr. & Sabbati.*
106	*17 dies.*	*quot. ſacr.*
107	*18 dies.*	*quot. ſacr.*
108	*19 dies.*	*quot. ſacr.*
109	*20 dies.*	*quot. ſacr.*
110	*21 dies.*	*quot. ſacr.*
111	*22 dies.*	*quot. ſacr.*
112	*23 dies. Sabbatum.*	*quot. ſacr. & Sabbati.*
113	*24 dies.*	*quot. ſacr.*
114	*25 dies.*]	*quot. ſacr.*
115	*26 dies.*	*quot. ſacr.*
116	*27 dies.*	*quot. ſacr.*
117	*28 dies.*	*quot. ſacr.*
118	*29 dies.*	*quot. ſacr.*

I V L I V S.

Quintus menſis, ſeu Ab. Dies xxx.

119	1	*dies. Neomenia. & Sabbatum*	*quot. ſacr. Neomeniæ, & Sabbati.*
120	2	*dies.*	*quot. ſacr.*
121	3	*dies.*	*quot. ſacr.*
122	4	*dies.*	*quot. ſacr.*
123	5	*dies.*	*quot. ſacr.*
124	6	*dies.*	*quot. ſacr.*
125	7	*dies.*	*quot. ſacr.*
126	8	*dies. Sabbatum.*	*quot. ſacr. & Sabbati:*
127	9	*dies.*	*quot. ſacr.*
128	10	*dies.*	*quot. ſacr.*
129	11	*dies.*	*quot. ſacr.*
130	12	*dies.*	*quot. ſacr.*
131	13	*dies.*	*quot. ſacr.*
132	14	*dies.*	*quot. ſacr.*
133	15	*dies. Sabbatum.*	*quot. ſacr. & Sabbati.*
134	16	*dies.*	*quot. ſacr.*
135	17	*dies.*	*quot. ſacr.*
136	18	*dies.*	*quot. ſacr.*
137	19	*dies.*	*quot. ſacr.*
138	20	*dies.*	*quot. ſacr.*
139	21	*dies.*	*quot. ſacr.*
140	22	*dies. Sabbatum.*	*quot. ſacr. & Sabbati.*
141	23	*dies.*	*quot. ſacr.*
142	24	*dies.*	*quot. ſacr.*
143	25	*dies.*	*quot. ſacr.*
144	26	*dies.*	*quot. ſacr.*
145	27	*dies.*	*quot. ſacr.*
146	28	*dies.*	*quot. ſacr.*

147 29 dies. Sabbatum. quot.ſacr.
148 30 dies. quot.ſacr.

A V G V S T V S.

Sextus Menſis,ſeu Elul. Dies XXIX.

149 1 dies. Neomenia. quot.ſacr.& Neomenia.
150 2 dies. quot.ſacr.
151 3 dies. quot.ſacr.
152 4 dies. quot.ſacr.
153 5 dies. quot.ſacr.
154 6 dies Sabbatum. quot.ſacr.& Sabbati.
155 7 dies. quot.ſacr.
156 8 dies. quot.ſacr.
157 9 dies. quot.ſacr.
158 10 dies. quot.ſacr.
159 11 dies. quot.ſacr.
160 12 dies. qnot.ſacr.
161 13 dies. Sabbatum. quot.ſacr. & Sabbati.
162 14 dies. quot.ſacr.
163 15 dies. quot.ſacr.
164 16 dies. quot.ſacr.
165 17 dies. quot.ſacr.
166 18 dies. quot.ſacr.
167 19 dies. quot.ſacr.
168 20 dies. Sabbatum. quot.ſacr.& Sabbati.
169 21 dies. quot.ſacr.
170 22 dies. quot.ſacr.
171 23 dies. quot.ſacr.
172 24 dies. quot.ſacr.
173 25 dies. quot.ſacr.
174 26 dies. quot.ſacr.

175 *27 dies. Sabbatum. quot. ſacr. & Sabbati.*
176 *28 dies. quot. ſacr.*
177 *29 dies. quot. ſacr.*

SEPTEMBER.

Septimus Menſis, ſeu Tiſri. Dies xxx.

178 *1 dies. Neomenia. quot. ſacr. & Neomeniæ.*

Feſtum Tubarum. Ceſſatur ab opere. offertur holocauſtum proprium. Ab hoc die Iudæi annum incipiunt, mundum in hoc creatum eſſe putantes.

179 *2 dies. quot. ſacr.*
180 *3 dies. quot. ſacr.*

Ieiunium propter mortem Godoliæ.

181 *4 dies. quot. ſacr.*
182 *5 dies. Sabbatum. quot. ſacr. & Sabbati.*
183 *6 dies. quot. ſacr.*
184 *7 dies. quot. ſacr.*
185 *8 dies. quot. ſacr.*
186 *9 dies. quot. ſacr.*
187 *10 dies. quot. ſacr.*

Feſtum expiationum, ſeu Propitiationis cum Ieiunio. Indictio Iobelei in annum ſeptimum, & quinquageſimum. offertur holocauſtum proprium.

188 *11 dies. quot. ſacr.*
189 *12 dies. Sabbatum. quot. ſacr. & Sabbati.*
190 *13 dies. quot. ſacr.*
191 *14 dies. quot. ſacr.*
192 *15 dies. Collecta frugum. 1. dies Tabernaculorum, ſiue Scenopegiæ. quot. ſacr.*

Ceſ-

Cessatur ab opere. Dies celeberrimus. proprium sacrificium fit.

193	16	*dies.*II *dies Tabern.quot.sacr. & Proprium.*	
194	17	*dies.*III *dies Taber.quot.sacr. & Proprium.*	
195	18	*dies.*IIII *dies Taber.quot.sacr.& Proprium.*	
196	19	*dies.*V *dies Tab.Sab.quot.sacr.et Sab.& Propriũ*	
197	20	*dies.*VI *dies Taber. quot.sacr. & Proprium.*	
198	21	*dies.*VII *dies Taber.quot.sacr. & Proprium.*	
199	22	*dies.*VIII *dies Tab. quot. sacr. & Proprium.*	

Cessatur ab opere. Dies celeberrimus.

200	23	*dies.*	*quot.sacr.*

Encænia templi Salomonis.

201	24	*dies.*	*quot.sacr.*
202	25	*dies.*	*quot.sacr.*
203	26	*dies. Sabbatum.*	*quot.sacr. & Sabbati.*
204	27	*dies.*	*quot.sacr.*
205	28	*dies.*	*quot.sacr.*
206	29	*dies.*	*quot.sacr.*
207	30	*dies.*	*quot.sacr.*

OCTOBER.

Mensis Octauus, seu Mareshuan. Dies XXIX.

208	1	*dies. Neomenia.*	*quot.sacr.& Neomeniæ.*
209	2	*dies.*	*quot.sacr.*
210	3	*dies. Sabbatum.*	*quot.sacr.& Sabbati.*
211	4	*dies.*	*quot.sacr.*
212	5	*dies.*	*quot.sacr.*
213	6	*dies.*	*quot.sacr.*
214	7	*dies.*	*quot.sacr.*
215	8	*dies.*	*quot.sacr.*
216	9	*dies.*	*quot.sacr.*

217	*10 dies. Sabbatum.*	*quot. sacr. & Sabbati.*
218	*11 dies.*	*quot. sacr.*
219	*12 dies.*	*quot. sacr.*
220	*13 dies.*	*quot. sacr.*
221	*14 dies.*	*quot. sacr.*
222	*15 dies.*	*quot. sacr.*
223	*16 dies.*	*quot. sacr.*
224	*17 dies. Sabbatum.*	*quot. sacr. & Sabbati.*
225	*18 dies.*	*quot. sacr.*
226	*19 dies.*	*quot. sacr.*
227	*20 dies.*	*quot. sacr.*
228	*21 dies.*	*quot. sacr.*
229	*22 dies.*	*quot. sacr.*
230	*23 dies.*	*quot. sacr.*
231	*24 dies. Sabbatum.*	*quot. sacr. & Sabbati.*
232	*25 dies.*	*quot. sacr.*
233	*26 dies.*	*quot. sacr.*
234	*27 dies.*	*quot. sacr.*
235	*28 dies.*	*quot. sacr.*
236	*29 dies.*	*quot. sacr.*

NOVEMBER.

Nonus Mensis, siue Casleu. Dies xxx.

237	*1 dies. Neomenia.*	*quot. sacr. & Neomeniæ.*
238	*2 dies. Sabbatum.*	*quot. sacr. & Sabbati.*
239	*3 dies.*	*quot. sacr.*
240	*4 dies.*	*quot. sacr.*
241	*5 dies.*	*quot. sacr.*
242	*6 dies.*	*quot. sacr.*
243	*7 dies.*	*quot. sacr.*
244	*8 dies.*	*quot. sacr.*

245	9	*dies. Sabbatum.*	*quot. ſacr. & Sabbati.*
246	10	*dies.*	*quot. ſacr.*
247	11	*dies.*	*quot. ſacr.*
248	12	*dies.*	*quot. ſacr.*
249	13	*dies.*	*quot. ſacr.*
250	14	*dies.*	*quot. ſacr.*
251	15	*dies.*	*quot. ſacr.*
252	16	*dies. Sabbatum.*	*quot. ſacr.*
253	17	*dies.*	*quot. ſacr.*
254	18	*dies.*	*quot. ſacr.*
255	19	*dies.*	*quot. ſacr.*
256	20	*dies.*	*quot. ſacr.*
257	21	*dies.*	*quot. ſacr.*
258	22	*dies.*	*quot. ſacr.*
259	23	*dies. Sabbatum.*	*quot. ſacr. & Sabbati.*
260	24	*dies.*	*quot. ſacr.*
261	25	*dies.*	*quot. ſacr.*

Purificatio templi per Iudam Maccabæum, quæ inter Encænia refertur. Feſtum ignis cæleſtis ſuſcitati, quod Luminaria dicitur. Feſtum Iudith.

262	26	*dies.*	*quot. ſacr.*
263	27	*dies.*	*quot. ſacr.*
264	28	*dies.*	*quot. ſacr.*
265	29	*dies.*	*quot. ſacr.*
266	30	*dies. Sabbatum.*	*quot. ſacr. & Sabbati.*

DECEMBER.

Menſis Decimus, ſiue Thebet. Dies XXIX.

267	1	*dies. Neomenia.*	*quot. ſacr. Neomeniæ.*
268	2	*dies.*	*quot. ſacr.*

269

269	*3*	*dies.*	*quot.ſacr.*
270	*4*	*dies.*	*quot.ſacr.*
271	*5*	*dies.*	*quot.ſacr.*
272	*6*	*dies.*	*quot.ſacr.*
273	*7*	*dies.Sabbatum.*	*quot.ſacr.& Sabbati.*
274	*8*	*dies.*	*quot.ſacr.*
275	*9*	*dies.*	*quot.ſacr.*
276	*10*	*dies.*	*quot.ſacr.*
		Iudæi ieiuniant in memoriam obſidionis Nabucdonoſor.	
277	*11*	*dies.*	*quot.ſacr.*
278	*12*	*dies.*	*quot.ſacr.*
279	*13*	*dies.*	*quot.ſacr.*
280	*14*	*dies.Sabbatum.*	*quot.ſacr.& Sabbati.*
281	*15*	*dies.*	*quot.ſacr.*
282	*16*	*dies.*	*quot.ſacr.*
283	*17*	*dies.*	*quot.ſacr.*
284	*18*	*dies.*	*quot.ſacr.*
285	*19*	*dies.*	*quot.ſacr:*
286	*20*	*dies.*	*quot.ſacr.*
287	*21*	*dies.Sabbatum.*	*quot.ſacr.& Sabbati.*
288	*22*	*dies.*	*quot.ſacr.*
289	*23*	*dies.*	*quot.ſacr.*
290	*24*	*dies.*	*quot ſacr.*
291	*25*	*dies.*	*quot.ſacr.*
292	*26*	*dies.*	*quot.ſacr.*
293	*27*	*dies.*	*quot.ſacr.*
294	*28*	*dies. Sabbatum*	*quot.ſacr.& Sabbati.*
295	*29*	*dies.*	*quot.ſacr.*

IANVARIVS.

Vndecimus Menſis, ſeu Sebat. Dies xxx.

296	1	*Dies. Neomenia.*	*Quot. ſacr. & Neomenia.*
297	2	*Dies.*	*quot. ſacr.*
298	3	*Dies.*	*quot. ſacr.*
299	4	*Dies.*	*quot. ſacr.*
300	5	*Dies.*	*quot. ſacr.*
301	6	*Dies. Sabbatum.*	*quot. ſacr. & Sabbati.*
302	7	*Dies.*	*quot. ſacr.*
303	8	*Dies.*	*quot. ſacr.*
304	9	*Dies.*	*quot. ſacr.*
305	10	*Dies.*	*quot. ſacr.*
306	11	*Dies.*	*quot. ſacr.*
307	12	*Dies.*	*quot. ſacr.*
308	13	*Dies. Sabbatum.*	*quot. ſacr. & Sabbati.*
309	14	*Dies.*	*quot. ſacr.*
310	15	*Dies.*	*quot. ſacr.*
311	16	*Dies.*	*quot. ſacr.*
312	17	*Dies.*	*quot. ſacr.*
313	18	*Dies.*	*quot. ſacr.*
314	19	*Dies.*	*quot. ſacr.*
315	20	*Dies. Sabbatum.*	*quot. ſacr. & Sabbati.*
316	21	*Dies.*	*quot. ſacr.*
317	22	*Dies.*	*quot. ſacr.*
318	23	*dies.*	*quot. ſacr.*
319	24	*dies.*	*quot. ſacr.*
320	25	*dies.*	*quot. ſacr.*
321	26	*dies.*	*quot. ſacr.*
322	27	*dies. Sabbatum.*	*quot. ſacr. & Sabbati.*
323	28	*dies.*	*quot. ſacr.*
324	29	*dies.*	*quot. ſacr.*
325	30	*dies.*	*quot. ſacr.*

FEBRVARIVS.

Duodecimus Mensis, seu Adar. Dies. xxix.

326 1 *Dies. Neomenia. Quot. sacr. et Neomeniæ.*
327 2 *dies. quot. sacr.*
328 3 *dies. quot. sacr.*
329 4 *dies. quot. sacr.*
330 5 *dies. quot. sacr.*
331 6 *dies. quot. sacr.*
332 7 *dies. quot. sacr.*
333 8 *dies. quot. sacr.*
334 9 *dies. quot. sacr.*
335 10 *dies. quot. sacr.*
336 11 *Dies. Sabbatum. quot. sacr. & Sabbati.*
337 12 *dies. quot. sacr.*
338 13 *dies. quot. sacr.*
339 14 *dies. quot. sacr.*

Festum victoriæ de Nicanore à Iuda Maccabæo partæ. Ieiunium Esther.

Festum Mardochæi, siue Festum sortium minus.

340 15 *dies. quot. sacr.*

Festum Sortium maius.

341 16 *dies. quot. sacr.*
342 17 *dies. quot. sacr.*
343 18 *dies. Sabbatum. quot. sacr. & Sabbati.*
344 19 *dies. quot. sacr.*
345 20 *dies. quot. sacr.*
346 21 *dies. quot. sacr.*
347 22 *dies. quot. sacr.*
348 23 *dies. quot. sacr.*

Encænia Templi Zorobabelis.

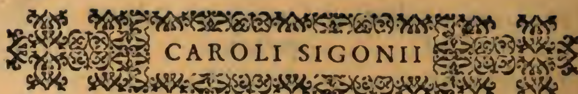
349 24 *dies. quot. sacr.*

350	*25*	*Dies. Sabbatum.*	*quot.ſacr.& Sabbati.*
251	*26*	*Dies.*	*quot.ſacr.*
352	*27*	*Dies.*	*quot.ſacr.*
353	*28*	*Dies.*	*quot.ſacr.*
354	*29*	*Dies.*	*quot.ſacr.*

MENSIS INTERCALARIS VEADAR.
ſiue ſecundus Februarius.

Inde ſecundo quoque anno menſem intercalabant dierum XXII, & quarto dierum XXIII. atque ita Lunaris annus dierum CCCLIIII redigebatur ad annum Solarem dierum CCCLXV, & quattuor horarum. is menſis tertiusdecimus Veadar dicitur.

CA-

DE REPVBLICA HEBRÆORVM LIBER IIII.

Qui de ſacris ritibus inſcribitur.

De Generibus Sacrorum rituum. Cap. I.

I M.Cicero, vir non modo diſertiſsimus, ſed etiam omni doctrinæ genere inſtructiſsimus de natura Deorum inter gentiles cæleſtis veritatis ignaros acturus initio ſibi exclamandum eſſe putauit, vt omnes adeſſent, cognoſcerent, animaduerterent, quid de religione, pietate, ſanctitate, cæremonijs, quid de templis, delubris, ſacrificijsq. ſolemnibus exiſtimandum eſſet, multo ego iuſtius inter Chriſtianos, quibus vera Dei eſt cõperta religio, id ipſum facere debeo, hiſtoriã Hebraicorum, vt pollicitus ſum, rituum, traditurus. quòd hæc narratio, vt eximia ſanctitate referta, ſic incredibili obſcuritate, ne dicam atra quadam quaſi nocte perfuſa ſit. Continet enim maiorem cæremoniarum veterum partem, quas Deus lege ſua complexus eſt. quæ hæc ſalutifera noſtra ſub auguſtis quibuſdam velãmentis ſignificãtes, vt in clarã olim Eccleſiæ luce verſatæ ſunt, ſic nunc cæcis prope obliuionis, atq. ignorantiæ tenebris inuolutæ non modi-

dicam interpretis operam, ſtudiumq. requirunt. Verum ſcriptura duce, atq; induſtria comite hãc quoque diſpellere caliginem enitemur.

Ritus ergo ſacri apud Hebræos multi fuerunt, verum præcipuum ſibi inter eos locum Oblationes vindicauerunt. Hæ vero duorum fuere generum, vnum Sacrificij, Hoſtiæ, & Victimæ, alterum Doni, & Muneris nomine nuncupatum. Vtrumque autem tribus potiſsimum de cauſsis fuiſſe videtur oblatum, Diuini numinis, cui omnis honos conuenit, honorandi, ſalutis, ac pacis ab eo impetrandæ, & peccati expiandi, atque delendi. Vnde illud eſt primo Leuitici: *De armento maſculum immaculatum offeret ad placandum ſibi Dominum.* & octauo primi Regum: *Iuraui domui Heli, quod non expietur iniquitas eius victimis, & muneribus vſque in æternum.* & octauo ad Hebræos: *Omnis pontifex ad offerendum munera, et hostias conſtituitur.* & quinto: *Omnis pontifex conſtitutus, vt offerat dona, & ſacrificia pro peccatis.* Sed de Donis poſterius. nunc de Sacrificijs..

De Generibus Sacrificiorum. Cap. II.

Sacrificium ergo appellarunt, cum ſacerdotes rẽ non modo obtulerũt, ſed etiam ſacram Deo fecerunt, exempli gratia victimam, cum eam mactarunt, & ſanguinem fuderunt; frumentum, cum triuerunt; ſimilam, cum oleo conſperſam in ſartagine frixerunt; thus, cũ adoleuerunt. Ex quibus liquet, rem ſacram Deo factam eſſe præcipue vel per ſanguinem, vel per ignem; per ſanguinem, vt victimæ, cum cædebantur; per ignem, vt libamina, cum aut in clibano, aut in ſartagine, aut in craticula coquebãtur. Quanquam ad victimas etiam ignis adhibebatur, cũ

aut

aut adeps, aut exta concremabantur, aut carnes incendebantur, aut vescendi caussa in olla elixabantur, vel flamma adurebantur. idq. Græce θυσία dictum est. Hæc porro tanto in speciem apparatu peracta sunt, vt ea interire vtile fuerit. Quis enim (inquit Homilia xxiii Origenes,) intuens sanctuarium, altare, ac sacerdotes sacrificijs operantes, & omnem ordinem, quo cuncta gerebantur, non putaret, plenissimum eum esse ritum, quo Deus creator ab omni humano genere coli deberet? Sed gratias aduẽtui Christi, qui oculos nostros ab eiusmodi aspectu remouit, atque animos ad contemplationem rerum cælestium, spiritaliumq. traduxit.

Ceterum sacrificia sex in Leuitico deinceps tradidit Deus, Holocaustum, Libamina, Pacifica, Sacrificium pro peccatis, Sacrificium pro delictis, & Sacrificium Consecrationis. Quorum quinque priora ad tria Philo rettulit, vir inter Hebræos, & Græcos eruditissimus, Holocaustum, Pacifica, & pro Peccatis, prout tres, vt dixi, caussæ fuere sacrificij offerendi. Verba eius sunt in libro de sacrificijs hæc: *Sacrificia omnia ad tria redegit legislator, Holocaustum, Pacifica, siue Salutare, et Sacrificium pro peccatis.* Inde addit: *Si quis inquirere velit caussas, cur prisci illi sacrificia factitarint, tres inueniet, vnam, cultum Dei per se honestum, ac necessarium; alteram, vtilitatem sacrificantium, quæ duplex est, dum bona impetramus, & malis liberamur. Primo generi, quod solum Dei honorem sibi proposuit, lex apte Holocaustum tribuit. quoniam victima integra absumitur, humana cupiditate nihil inde sibi vsurpante. Alterum genus lex subdistinguit, vt alio bona quærãtur, quod nominatur Pro salute, alio fuga mali, quod Pro peccato dicitur. Atque ita Holocaustum solius est Dei, cui semper debetur honos, etiam si nihil expectamus ab eo gratiæ. reliqua*

quæ duæ ſpecies ad nos proprie pertinent, vna ſalutem poſtulans, & profectum in melius, altera veniam peccatorum, et medicinam eorum, quæ deliquit anima. Ex his porro ſacrificijs quinque à priuatis, atque à populo per ſacerdotem oblata ſunt, ſextum fuit proprium ſacerdotum propter conſecrationẽ ipſorum. Horum autẽ omnium modum, ritumq. Deus in lege præſcripſit, addens quędã etiam de ſacrificio mundationis, expiationis, ſiue propitiationis, & oblationis incenſi. Quare in his omnibus explicandis eam rationem tuebimur, vt primum quæ in lege tradita ſunt, ſeorſum de ſingulis afferamus, deinde quæ de omnibus extra legem compererimus, exponamus.

De Holocauſtis. Cap. III.

Holocauſtum ergo fuit ſacrificium, in quo, ex ſententia Philonis, honorandi, atque adeo etiam propitiandi Dei gratia tota hoſtia, quæ offerebatur, diuino igne conſumebatur, ac veluti à terris in cælum cum fumo amandabatur in odorem ſuauitatis Deo. nam in reliquis, vt in Pacificis, pars incendebatur, vt adeps, & exta, pars tota ſacerdotibus vnà cum libaminibus tradebatur. quod, teſte in Homilia V Origene, etiã Holocarpoma dictũ eſt, quaſi totus fructus eſſet ille, qui Deo offerretur. Nam Holocauſtum ſolius Dei fuit. Modus autem Holocauſti his verbis traditus eſt primo Leuitici: *Homo, qui obtulerit ex vobis hoſtiam Domino de pecoribus, id eſt bobus, & ouibus offerens victimas, ſi holocauſtum fuerit eius oblatio, de armento maſculum immaculatum offeret ad oſtium Tabernaculi Teſtimonij ad placandum ſibi Dominum, ponetq. manus ſuper caput hoſtiæ, & acceptabilis erit, atque in expiationes eius proficiens. immolabitq. vitulum coram Domi-*

 no.

no. & offerent filij Aaron sacerdotis sanguinem eius fundentes per altaris circuitum, quod est ante ostium Tabernaculi. detractaq. pelle hostiæ artus in frusta concident, & subijcient in altari ignem strue lignorum ante composita, et membra, quæ sunt cæsa, desuper ordinantes, caput videlicet, & cuncta, quæ adhærent iecori, intestinis, & pedibus lotis aqua. adolebitq. ea sacerdos super altaria in holocaustum, & suauem odorem Domino. Eandem vero inde rationem seruandam esse docet, si agnos, aut capras, aut aues obtulerit in holocaustum. Neque enim integras legis paginas inde huc transferre, cōsilium est. Inde lex Holocausti traditur his verbis sexto: *Hæc est lex Holocausti. Cremabitur in altari tota nocte vsque ad mane. Ignis in eodem altari erit. vestietur tunica sacerdos, et feminalibus lineis, tolletq. cineres, quos vorans ignis exussit, & ponens super altare spoliabitur prioribus vestimentis, indutusq. alijs efferet eos extra castra, & in loco mundissimo vsque ad fauillam consumi faciet. IGNIS autem semper in altari ardebit, quem nutriet sacerdos subijciens ligna mane per singulos dies, & imposito holocausto desuper adolebit adipes Pacificorum. Ignis iste est perpetuus, qui nūquam deficit in altari.* Hactenus Deus. Hæc vero his verbis Philo explicuit: *Ante omnia seligatur mascula victima ex animalibus puris ad sacrificium, iuuencus, aut agnus, aut hoedus. Hanc qui offert, ablutas manus imponat eius capiti. tum aliquis sacerdos accipiat eam, mox alijs sanguinem eius exceptum phiala fundat per altaris circuitum. detractoque tergore victima artus in frusta concidantur, & ablutis intestinis, ac pedibus tota victima igni altaris tradatur coniectis rursum in vnum partibus, quæ modo dissectæ fuerant.* Ignis autem, de quo scriptum est in lege, ille est, qui post cælitus demissus prima Aaronis procurantis sacrificia corri-

corripuit, quo perpetuo inde ſacerdotes vſque ad Babylonicum exilium hoſtias incenderunt. Itaque cum Nadab, & Abiu filij Aaron, *eo tempore acceptis thuribulis impoſuiſſent ignem, & incenſum deſuper, offerentes coram Domino ignem alienum, quod eis præceptum non erat, egreſſus ignis à Domino deuorauit eos.* vt ſcriptum eſt Leuitici v i i: Vnde Sanctus Auguſtinus ſcripſit in Pſalmum LXV: *Holocauſtum eſt totum incenſum, ſed igne diuino.* De hoc autem igne præclare Philo in vita Moiſis: *Vulgaris ignis, tanquam contaminatus, ablegatus fuit ab altari ſanctiſsimo, & pro eo alter demiſsus cæleſti ex æthere, vt eſſet diſcrimen inter Sancta, & Profana, Humana, & Diuina. Conueniebat enim ſacrificijs attribui naturam ignis incorruptiorem, quàm eſt hæc, quæ ſeruit quotidianis vſibus.* Huius autem ſacrificij, vt etiam ceterorũ myſticam inde rationem ille reddit ex intima theologia deprompta. verum afferre, non eſt noſtri propoſiti. nos enim legem Dei oſtendere, ſat habemus, non conſilium eius in ſcribenda lege inueſtigare intendimus.

De Libaminibus. Cap. IIII.

LIBAMENTVM autem, quod proprio nomine Sacrificium dictum eſt, fuit fertum ex ſimila, ideſt farina mundiſsima ſine fermento, oleo, & thure confectum, in clibano, aut ſartagine, aut craticula coctum; aut frumentum igni toſtum. quorum pars incendebatur, pars ſacerdotibus tradebatur. Eorum vero offerendorum modus fuit talis, vt ſcribitur deinceps ſecundo Leuitici: *Anima cum obtulerit oblationem ſacrificij Domino, ſimila erit eius oblatio, fundetq. ſuper eam oleum, & ponet thus, & deferet ad filios Aaron ſacerdotis. quorum vnus tollet pugillum ple*

num similæ, & olei, ac totum thus, & ponet memoriale super altare in odorem suauissimum Domino. quod autem reliquum erit de sacrificio, erit Aaron, & filiorum eius. Sanctum Sanctorum de oblationibus Domini. Cum autem obtuleris sacrificium coctum in clibano, de simila panes scilicet absque fermento consperso oleo, & lagana azyma oleo lita; si oblatio tua fuerit de sartagine similæ conspersæ oleo, & absque fermento, diuides eam minutatim, & fundes super eam oleum; sin autem de craticula fuerit sacrificium, æque simila oleo conspergetur. quam offerens Domino trades manibus sacerdotis. qui cum obtulerit eam, tollet memoriale de sacrificio, & adolebit super altare in odorem suauitatis. quidquid autem reliquum est, erit Aaron, & filiorum eius. Sanctum Sanctorum de oblationibus Domini. Omnis oblatio, quæ offertur Domino, absque fermento fiet, nec quidquam fermenti, ac mellis adolebitur in sacrificio Domini. Primitias tantum eorum offeretis, ac munera. Super altare vero non imponentur in odorem suauitatis. Quidquid obtuleris sacrificij, sale condies, nec offeres sal fœderis Dei tui de sacrificio tuo. In omni oblatione offeres sal. Si autem obtuleris munus primitiarum frugum tuarum Domino de spicis adhuc virentibus, torrebis igni, & confringes in morem farris, & sic offeres primitias tuas Domino fundens super ea oleum, & thus imponens, quia oblatio Domini est, de qua adolebit sacerdos in memoriam muneris partem farris fracti, & olei, ac totum thus. Lex inde libamentorum traditur cap. VI: *Hæc est lex Sacrificij, et Libamentorum, quæ offerent filij Aaron coram Domino, & coram altari. Tollet sacerdos pugillum similæ, quæ cõspersa est oleo, et totum thus, quod super similam positum est, adolebitq; illud in altari in monumentum odoris suauissimi Domino. reliquam autem partem similæ comedet Aaron cum filijs suis absque fermen*

to,

to, & comedet in loco sanctuarij Tabernaculi. ideo autem non fermentabitur, quia pars eius in Domini offertur incē sum. Sanctum Sanctorum erit, sicut pro peccato, atque delicto. mares tantum stirpis Aaron comedent illud. De ijsdem libaminibus offerendis extat item præceptio xv Numerorum.

De Pacificis. Cap. V.

TERTIVM sacrificij genus, quod deinceps in Leuitico traditur, à Latino interprete Pacifica, Victimæ pacificæ, Hostia Pacificorum, Salutares hostiæ, à Græco vero εἰρηνικά, θυσία εἰρηνική, σωτήριον, θυσία εἰρηνική, dicitur. Origenes autē duplex fuisse Salutare sacrificium inquit Homilia v, vnū Voti, alterum Laudis vocatum. Ex quo elicitur, hoc sacrificium factum esse, cum aut Deum pro pace, aut salute orarunt, aut ea impetrata laudarunt, & gratias ei egerunt. In hoc porro adeps solum cremabatur in odorem suauitatis Deo, pectusculum autem, & armus erant sacerdotis. reliquæ carnes edebantur à priuatis. Modus autem huius patrandi traditus est his verbis tertio Leuitici: *Quod si hostia Pacificorum fuerit eius oblatio, & de bobus voluerit offerre marem, siue feminam, immaculata offeret coram Domino, ponetq. manum super caput victimæ suæ, quæ immolabitur in introitu Tabernaculi Testimonij. fundentq. filij Aaron sacerdotis sanguinem per altaris circuitum, & offerent de hostia Pacificorum in oblationem Domino adipem, qui operit vitalia, & quidquid pinguedinis est intrinsecus duos renes cum adipe, quo teguntur ilia, & reticulum iecoris cum renunculis, adolebuntq. ea super altare in holocaustum lignis igne supposito in oblationem suauissimi odoris Domino.* Eandem rationem inde

tuendam esse docet, si agnum, aut capram obtulerit, subijciens de adipe hæc verba: *Et fundent filij Aaron sanguinem eius* (capræ) *per circuitum altaris, tollentq. ex ea in pastum ignis Dominici adipem, qui operit ventrem, & qui tegit vniuersa vitalia, duos renunculos cum reticulo, quod est super eos iuxta ilia, & aruinam iecoris cum renunculis, adolebitq. ea super altare sacerdos in alimoniam ignis, & suauissimi odoris. omnis adeps Domini erit iure perpetuo in generationibus, & cunctis habitaculis vestris. nec sanguinem, nec adipē omnino comedens.* Inde lex editur cap. VII his verbis: *Hæc est lex hostiæ Pacificorum, quæ offertur Domino: Si pro* GRATIARVM *actione oblatio fuerit, offerēt panes absque fermento conspersos oleo, & lagana azyma vncta oleo, coctamq. similam, & collyridas admistione conspersas, panes quoque fermentatos cum hostia* GRATIARVM, *quæ immoletur pro Pacificis, ex quibus vnus pro primitijs offertur Domino, et erit sacerdotis, qui fundet hostiæ sanguinem, cuius carnes eadem comedentur die, nec remanebit ex eis quidquam vsque mane. Si voto, vel sponte quis obtulerit hostiam: eadem similiter edetur die. Sed & si quid in crastinum remanserit, vesci licitum est, quidquid autem tertius inuenerit dies, ignis absumet. Si quis de carnibus victimæ Pacificorum die tertia comederit, irrita fiet oblatio, nec proderit offerenti; quin potius quæcunque anima tali edulio se contaminauerit, præuaricationis rea erit. Caro, quæ aliquid tetigerit immundum, non comedetur, sed comburetur igni. qui fuerit mundus, vescetur ex ea. Anima polluta, quæ ederit de carnibus hostiæ Pacificorum, quæ oblata est Domino, peribit de populis suis, & quæ tetigerit immundum hominis vel iumenti, siue omnis rei, quæ polluere potest, & comederit de huiuscemodi carnibus, interibit de populis suis. adipem ouis, & bouis, & capræ non comedetis. adipem cadaueris*

mor-

morticini, & eius animalis, quod à bestia captum est, habebitis in varios vsus. Si quis adipem, qui offerri debet in incensum Domini, comederit, peribit de populo suo. Sanguinẽ quoque omnis animalis non sumetis in cibo tam de auibus, quàm de pecoribus. Omnis anima, quæ ederit sanguinem, peribit de populis suis. Qui offert victimam Pacificorum Domino, offerat simul & Sacrificium, id est Libamenta eius. tenebit manibus adipem hostiæ, & pectusculum. cumq; ambo oblata Domino consecrauerit, tradet sacerdoti, qui adolebit adipem super altare. pectusculum autem erit Aaron, & filiorum eius. armus quoque dexter de Pacificorum hostijs cedet in primitias sacerdotis. Qui habuerit sanguinem, & adipem filiorum Aaron, ipse habebit & armum dextrum in portione sua. Item cap. x: *Pectusculum, quod oblatum est, & armum, qui separatus est, edetis in loco mundissimo tu, & filij, & filiæ tuæ tecum. tibi enim & liberis tuis reposita sunt de hostijs Salutaribus filiorũ Israel, eò quòd armũ, & pectus, & adipes, qui cremantur in altari, eleuauerunt coram Domino, & pertinent ad te, & ad filios tuos lege perpetua.* De hoc vero Sacrificio sic probe Philo in libro de sacrificijs: *In sacrificio Salutaris non refert, vtrius sexus sit hostia, verũ ex eo tria hæc debentur sacerdotibus, adeps, fibra iecoris, & renes duo. cetera in epulum cedunt ei, qui obtulit. In hoc genere duobus tantum diebus epulari fas est, ita vt nihil reliquiarum supersit in tertium. offertur enim sacrificium pro salute duorum, corporis, & animæ. proinde suus cuique dies epularis tribuitur. quoniam autem tertium nihil est, cui proprie quæratur salus, vetitum est proferri epulum in tertium diem, ita vt ne per obliuionẽ quidem liceat superesse reliquias sine piaculo. Ad hoc genus pertinet illud etiam sacrificium, quod Laudis dicitur, & fit ad hunc modum. cum aliquis in nullam aduersitatem incidit vel re-*

rum externarum, vel corporis, sed quieta, tranquillaq. vita fruitur, necesse est vt Deo habeat gratias, eũq. demereatur hymnis, laudationibus, sacrificijs, & alijs gratiarum actionibus, quæ omnia comprehenduntur Laudis nomine. Hanc victimam non biduo, sicut priorem illam pro salute, sed ipsa prima die lex iubet absumi, vt qui experti sunt propensum fauorem cælestis numinis, sine cunctatione de hoc sacrificio impertiant alijs. Atque hoc præceptum est XII Leuitici: *Si immolaueritis hostiam pro gratiarum actione Domino, vt possit esse placabilis, eodem die comedetis eam, nõ remanebit quidquam in mane alterius diei.* Itaque Dauid ingenti periculo liberatus cum gratias Deo ageret psalmo cxv, dixit: *Quid Domino retribuam pro omnibus, quæ retribuit mihi? Calicem Salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo. Tibi sacrificabo hostiam Laudis, & nomẽ Domini inuocabo:*

De Sacrificio Pro peccatis. Cap. VI.

QVARTVM fuit Sacrificium sacerdotis, populi, principis, & priuati pro expiandis peccatis, de quo Leuitici quarto: *Si sacerdos, qui vnctus est, peccauerit delinquere faciens populum, offeret pro peccato suo vitulum immaculatum Domino, & adducet illũ ad ostium Tabernaculi Testimonij coram Domino, ponetq. manum super caput, & immolabit eum Domino. Hauriet quoque de sanguine vituli inferens illum in Tabernaculum Testimonij, cumq. intinxerit digitum in sanguinem, asperget eum septies coram Domino contra velum Sanctuarij, ponetq. de eodem sanguine super cornua altaris thymiamatis gratissimi Domino, quod est in Tabernaculo Testimonij. Omnem autem reliquũ sanguinem fundet in basim altaris holocausti in introitu Taber-*

bernaculi. Et adipem vituli offeret pro peccato tam eũ, qui vitalia operit, quam omnia, quæ intrinsecus sunt, duos renunculos, & reticulum, quod est super eos iuxta ilia, & adipem iecoris cum renunculis, sicut offertur de vitulo hostiæ Pacificorum, & adolebit ea super altari holocausti. Pellem vero, & omnes carnes cum capite, & pedibus, & intestinis, & fimo, & reliquo corpore efferet extra castra in locum mũdum, vbi cineres effundi solent, incendetq. ea super lignorũ struem, quæ in loco effusorum cinerum cremabuntur. Exposita ratione saerificij pro peccato sacerdotis, deinceps refertur ratio sacrificij pro peccato populi, principis, & & priuati, qui per ignorantiam peccauerint. Quæ quoniam non admodum dissimiles sunt, non videtur faciendum, vt ea huc transferamus, locum ipsum indicasse contenti. Lex autẽ huius sacrificij sic postea traditur cap. VI: *Ista est lex hostiæ pro peccato. In loco, vbi offertur holocaustum, hircus immolabitur coram Domino. Sanctum Sanctorum est. Sacerdos, qui offert, comedet cum in atrio Tabernaculi. Quidquid tetigerit carnes eius, sanctificabitur. Si de sanguine illius vestis fuerit aspersa, lauabitur in loco sancto. vas autem fictile, in quo cocta est, confringetur. Quod si vas æneum fuerit, defricabitur, & lauabitur aqua. Omnis masculus de genere sacerdotali vescetur de carnibus eius, quia Sanctum Sanctorum est. Hostia enim, quæ cæditur pro peccato, cuius sanguis infertur in Tabernaculum Testimonij ad expiandum in Sanctuario, nõ comedetur, sed comburetur igni.* Pariter inde traditur ritus, & lex sacrificij Pro peccatis ex silentio veritatis, immunditia, errore, iureiurando, & sacrorum abusu.

De Sacrificio pro delictis. Cap. VII.

QVINTVM Sacrificium fuit pro expiandis delictis. De eo vero ritu sic deinceps eodem in loco sancitũ est: *Anima, quæ peccauerit, & contempto Domino negauerit proximo suo depositum, quod fidei eius creditum fuerat, vel vi aliquid extorserit, aut calumniam fuerit, siue rem perditam inuenerit, & inficiãs insuper peierauerit, & quodlibet aliud ex pluribus fecerit, in quibus solent peccare homines, conuicta delicti, reddet omnia, quæ per fraudem voluit obtinere, integra, & quintam insuper partem Domino, cui damnum intulerat. pro peccato autem suo offeret arietem immaculatum de grege, & dabit eum sacerdoti iuxta æstimationem, mensuramq. delicti, qui rogabit pro eo coram Domino, & dimittetur illis pro singulis, quæ faciendo peccauit.* Lex autem edita est cap. VII: *Hæc quoque lex hostiæ est pro delicto. Sancta Sanctorum est, iccirco vbi immolabitur holocaustum, mactabitur & victima pro delicto. Sanguis eius per gyrum altaris fundetur. offerent ex ea caudam, & adipem, qui operit vitalia, duos renunculos, & pinguedinẽ, quæ iuxta ilia est, reticulumq. iecoris cum renunculis, & adolebit ea sacerdos super altare. incensum est Domino pro delicto. Omnis masculus de sacerdotali genere in loco sancto vescetur his carnibus, quia sanctum sanctorum est. Sicut pro peccato offertur hostia, ita & pro delicto. vtriusque hostiæ lex vna erit. ad sacerdotem, qui eam obtulerit, pertinebit. Sacerdos, qui offert holocausti victimam, habebit pellem eius. Et omne sacrificium similæ, quod coquitur in clibano, & quidquid in craticula, vel sartagine præparatur, eius erit sacerdotis, à quo offertur, siue oleo conspersa, siue arida fuerint, cunctis filijs Aaron mensura æqua per singulos diuidetur.*

De

De ſacrificio autem huiuſmodi ſic ſcriptum eſt apud Philonem, quod ei lucem afferre aliquam poſſit. *Sacrificium pro peccato nuncupatum, uariatur & perſonis, & hoſtijs; perſonis pontificis, populi, principis, priuati; hoſtijs, vitulo, hirco, capra, vel agna. vacca quoque offertur ab ijs, qui per ignorantiam peccarunt, vel ſcientes quidem, ſed mutata voluntate factum ſuum damnant, & vitam melius inſtituunt. Pontificis peccata, & populi ſimili expiantur victima, vitulo, principis minore, ſed tamen maſcula, hircus.n. cæditur. at priuati deteriore.* & poſt: *Poſtquam legislator ſcripſit de peccatis ignorantiæ, tranſit ad ea, quæ admittuntur à volentibus, ac ſciētibus. ſiquis, inquit, mētitus fuerit de ſocietate, aut depoſito, aut rapina, aut inuētione rei perditæ, deinde ad vitandā ſuſpicionem iurare non recuſarit, et tādē arguēte ſe intus cōſciētia periuriū ſuū, abnegationēq. ipſe dānans confeſſus fuerit, ac veniam petierit, merebitur delicti obliuionem. quoniam veram pœnitentiam re magis, quàm verbis approbat, dum reddit depoſitum, aut inuentū, aut vniuerſum alienum, quod vſurpauit, ſuperaddita quinta pretij parte in ſolatium eius, cui fecit iniuriam.* Ex quibus perſpici poteſt, ipſum appellare peccatum, quod per ignorantiam eſt commiſſum, delictum, quod à volente, & ſciente. S. tamen Auguſtinus cenſuit; peccatū fuiſſe perpetrationē mali, delictū vero deſertionem boni. aut peccatum, quo ſciens, delictū, quo ignorās aliquis ſe obſtrinxit. plerunque autem vtrūque pro eodem poni aſſeruit.

His à Deo mandatis acceptis, Aaron inde ad ea curāda ſe contulit, & iuſſu eiuſdem ſacrificia fecit, pro peccato ſuo, & populi, & Holocauſta, & Pacifica. eaq. demiſſus cælitus ignis incendit. vt deinceps ſcriptum eſt cap. VIII. Neque vero hæc quoque verba inſerere grauabor, cum maxime hanc tractationem valeant illuſtrare. *Aaron accedens*

cedens ad altare immolauit vitulum pro PECCATO SVO. *cuius sanguinem obtulerunt ei filij sui. in quo tingens digitum tetigit cornua altaris, & fudit residuum, et basim eius, adipemq. & renunculos, ac reticulum iecoris, quæ sunt pro peccato, & adoleuit super altare, carnem vero, & pellẽ eius extra castra combussit igni. Immolauit &* HOLOCAVSTI *victimam. obtuleruntq. filij eius sanguinem eius, quem fudit per altaris circuitum. ipsam etiam hostiam in frusta concisam cum capite, & membris singulis obtulerunt. quæ omnia super altare cremauit igni, lotis aqua prius intestinis, & pedibus. Et pro peccato* POPVLI *offerens mactauit hircum, expiatoq. altari fecit holocaustum, addens in sacrificio* LIBAMENTA, *quæ offerrentur. & adolens ea super altare absque cærimonijs holocausti matutini. Immolauit & bouem, atq. arietem, hostias* PACIFICAS *populi. obtuleruntq. ei filij sui sanguinem, quem fudit super altare in circuitum. adipem autem bouis, & caudam arietis, renunculosq. cum adipibus suis, & reticulum iecoris posuerunt super pectora. cũq. cremati essent adipes super altare, pectora eorum, & armos dextros separauit Aaron eleuans coram Domino. & extendens manum ad populum benedixit ei. Sicq. completis hostijs pro Peccato, Holocaustis, & Pacificis descendit. & ecce* IGNIS *egressus à Domino deuorauit holocaustum, & adipes, qui erant super altare. arreptisq. Nadab, & Abiu filijs Aaron thuribulis imposuerunt ignem, et incensum desuper, offerentes coram Domino ignem alienum, quod eis præceptũ non erat. egressusq. ignis à Domino deuorauit eos. Locutus est inde Moises ad Aaron, & ad Eleazar, et Ithamar filios eius, qui erant residui: Tollite sacrificium, quod remansit de oblatione Domini, & comedite illud absque fermento iuxta altare, quia sanctum sanctorum est. Comedetis autem in loco sancto, quod datum est tibi, & filijs de oblationibus Domi-*

ni,

ni, ſicut præceptum eſt mihi. Pectuſculum quoque, quod oblatum eſt, & armum, qui ſeparatus eſt, edetis in loco mundiſsimo tu, & filij tui, & filiæ tuæ tecum. tibi enim ac liberis tuis repoſita ſunt de hoſtijs Salutaribus filiorum Iſrael, eò quòd armum, & pectus, et adipes, qui cremantur in altari, deuorauerunt coram Domino, & pertineant ad te, & ad filios tuos lege perpetua, ſicut præcepit Dominus. Inter hæc hircum, qui oblatus fuerat pro peccato, cum quæreret Moyſes, exuſtum reperit, iratusq. contra Eleazar, & Ithamar filios Aaron, qui remanſerant, ait: cur non comeditis hoſtiam pro peccato in loco ſancto, quæ ſancta ſanctorum eſt, & data vobis, vt portetis iniquitatem multitudinis, & rogetis pro ea in conſpectu Domini, præſertim cum de ſanguine illius non ſit illatum intra Sancta, & comedere debueratis eã in Sanctuario, ſicut præceptum eſt mihi. Reſpondit Aaron. Oblata eſt hodie victima pro peccato, & holocauſtum corã Domino. mihi autem accidit, quod vides. quomodo potui comedere eam, aut placere Domino in cæremonijs mente lugubri? Quod cum audiſſet Moyſes accepit ſatisfactionem. Atque hæc quidem de ſingulis ſacrificijs in lege ſcripta ſunt.

Iterum de omnibus Sacrificijs. Cap. VIII.

NVNC vero, vt res omnium obſcuriſsima magis aperiatur, de ijſdem iterum ſimul agemus. ac primum diuiſionem eorum ex Ioſepho afferemus. ex qua clare itẽ differentia, quæ inter illa intercedebat, extabit, deinde multis ex ſacra hiſtoria ſacrificijs proferendis rationem omnium dilucidius explicabimus. Sic igitur inquit Ioſephus: *Duo ſunt ſacrificia, vnum, quod à priuatis, alterum, quod à populo celebratur, & quidem vtrumque duobus modis.*

dis. aut enim totum, quod immolatur, incenditur, & propte rea nomen holocaustomatis habet, aut pro gratiarum actione persoluitur, & ad epulas immolantiũ exhibetur. Vir priuatus HOLOCAVSTVM *faciens immolat bouem, agnum, & hædum annicula, boues etiam maiores. & hæc omnia masculini generis holocausta fiunt. his autem cæsis limbum altaris sanguine imbuunt sacerdotes. deinde purgantes ea mẽbratim incidunt, & sparsa sale omnia super altare imponũt lignis instructum, & subiecto igne accensum. Pedes autem cum iecore purgantes inter adipem vnà cum alijs offerunt, pelles autem sacerdotes accipiunt. atque hoc quidem Holocaustum est. Pro* GRATIARVM *vero actione sacrificium facientes eadem animalia mactant, sed matura, & anniculis grandiora, ac mascula feminis copulata. et hæc immolantes fundunt sanguinem super aram. renes autem, & adipes, & omnem pinguedinem cum reticulis iecorum, et cum his caudam agni superponunt aræ. Pectora vero, & crura dextra sacerdotibus præbent, & duobus diebus reliquis carnibus epulantur, quæcunque vero remanserint, cremant. Eadem vero etiam ratione pro* PECCATIS *hostia celebratur. qui vero victimas maiores non habent, offerunt columbas, aut turtures duas, quarum vna est in holocaustum Deo, altera sacerdotibus datur ad cibum. Qui per ignorantiam peccat, agnum, & hædum feminam eorumdem annorum offert, & sanguinem fundit sacerdos in aram, sed non sicut prius, verum angulorum tangit extremitates, & renes, aliumq. adipem cum reticulo iecoris super altare imponunt. sacerdotes autem tollunt & pelles, & carnes ea die consumendas in tẽplo. lex enim in crastinum non relinqui sinit. Qui vero peccat, sibiq. conscius est, sed neminem habet, qui ipsum possit arguere, arietem immolat lege præcipiente. cuius carnes in templo sacerdotes similiter comedent ea die. Principes autẽ*

pec-

peccantes sacrificando eadem offerunt, quæ priuati. placant autem Deum offerendo ad sacrificia taurum, & hædum masculos. Lex autem præcipit, in publicis, & priuatis sacrificijs etiam FARINAM *mundissimam adyci, in agno quidem assarij mensuram, in ariete vero duorum, in tauro trium. et hanc sanctificant super altare oleo mixtã. nam & oleũ offertur ab immolantibus, in boue hin medietatẽ, in ariete autẽ huius mensuræ tertiam partem, & quartam in agno. Hin autem mensura Hebræorum antiqua duos Choas Atticos recipit, secundum quam mensuram & vinum offerunt.* Hæc Iosephus. Ex quibus clare omnium sacrificiorum Holocausti, Pacificorum, & pro Peccato ratio perspici potest, & præcipue, vt omnibus sacrificijs Libamina, idest farina mundissima, siue simila, sint adiecta.

Nunc, vt idem confirmemus, varia etiam ex varijs locis in vnum sacrificia conferemus. Iosue VIII: *Et obtulit super altare holocausta Domino, immolauitq. pacificas victimas.* & XXII: *Vt holocausta, & sacrificium, & pacificas victimas super eo altari imponeremus.* Inde Iudicum VI: *Gedeon coxit hædum, & de farinæ modio azymos panes, carnesq. ponens in canistro, & ius carnium mittens in ollã, tulit omnia sub quercu, & obtulit Deo. cui angelus Domini: Tolle carnes, & azymos panes, et pone supra petram illam, & ius desuper funde. cumq. fecisset ita, extendit angelus Domini summitatem virgæ, quam tenebat in manu, & tetigit carnes, & panes azymos, ascenditq. ignis de petra, & carnes, azymosq. panes consumpsit.* Tum Regum primo: *Tulit Samuel agnum lactentem vnum, & obtulit illum holocaustum integrum Domino, & clamauit ad Dominũ pro Israel, & exaudiuit eum Dominus.* Et decimo: *Ego descendam ad te, vt offeras oblationem, & immoles victimas pacificas.* & XIII: *Afferte mihi holocaustũ, & Pacifica.* Item:

Dixi

Dixi: nunc descendent Philistijm ad me in Galgala, & faciem Domini non placaui. necessitate compulsus obtuli holocaustum. & VI secundi: *Obtulit Dauid holocausta, & Pacifica coram Domino.* & tertio tertij: *Salomon obtulit holocausta, & fecit victimas pacificas,* & nono: *Offerebat Salomon ter quotānis holocausta, & pacificas victimas super altare, quod ædificauerat Domino.* & quarti sextodecimo: *Immolauit Achaz rex Holocausta, & Sacrificium suum, et libauit Libamina, & fudit sanguinem Pacificorum, quæ obtulerant super altare.* Et paullo post: *Super altare maius offer Holocaustum matutinum, & sacrificium vespertinum, & Holocaustum regis, et Sacrificium eius, & Holocaustum vniuersi populi terræ, & Sacrificium eorum, et Libamina eorū, & omnem sanguinem holocausti, & vniuersum sanguinem victimæ super illud effunde.* & XXIX secundi: *Accedite, & offerte victimas, & Laudes in domo Domini.* græce ἀναφέρετε θυσίας αἰνέσεως, idest offerte sacrificia Laudis. & sequenti: *Comederunt septem diebus solemnitatis immolantes victimas Pacificorum, & laudantes Dominum Deum.*

Verum multo illustrius eadem CXXXIX secundi percipiū tur, vbi Holocaustum, & Pro peccato per partes exponuntur: *Obtulerunt simul tauros septem, & arietes septem, agnos septem, & hircos pro peccato septem, pro regno, pro sanctuario, pro Iuda. dixitq. rex sacerdotibus filijs Aaron, vt offerrent super altare Domini. Mactauerunt igitur tauros, & susceperunt* SANGVINEM *sacerdotes, & fuderunt illum super altare. mactauerunt etiam arietes, et illorum sanguinem super altare fuderunt, immolaueruntq. agnos, & fuderunt super altare sanguinem. applicuerunt hircos pro peccato coram rege, & vniuersa multitudine, imposuerūtq. manus super eos. & immolauerunt eos sacerdotes, & asperserunt sanguinem eorum coram altari pro piaculo vniuersi*

Isra-

Israelis. Pro omni quippe Israel præceperat rex vt holocaustum fieret, & pro peccato. & mox: *Obtulit vniuersa multitudo hostias, & Laudes, et holocausta mēte deuota.* & post: *Fuerunt ergo Holocausta plurima, adipes Pacificorū, & Libamina holocaustorum.* Demum sexto Esdræ: *Obtulerunt in dedicatione domus Dei vitulos centum, arietes ducentos, agnos quadringentos, hircos caprarum Pro peccato totius Israel duodecim.* & Maccabæorum quarto: *Obtulerūt Holocausta cū lætitia, & sacrificium Salutaris, & Laudis.* Atque hæc quidem in sacris historiarum libris reperiuntur. Quin etiam prophetæ eorundem sacrificiorum meminere, vt Dauid psalmo XXXIX: *Sacrificium, & oblationem noluisti, Holocaustum, et Pro peccato non postulasti.* & Ezechiel XLV: *Ipse faciet Pro peccato sacrificium, & Holocaustum, & Pacifica ad expiandū pro domo Israel.* & Prouerbiorum VII: *Victimas pro Salute deuoui, vota hodie reddidi.*

Iam vero quoniam sæpe sacrificiū Iustitiæ, & Laudis non proprie, sed trānslate vsurpatum reperitur, idest nō pro cruenta immolatione, sed pro opere caritatis, & pietatis, quod internum sacrificium dicitur, id vnde manauerit, exponendum. Hebræi cruentis sacrificijs adeo studebant, vt ea sola curantes opera caritatis erga proximum, & pietatis erga Deum omitterent, quorū illud dicitur Iustitiæ, hoc Laudis. Deus autē, vt eos corrigeret, atq. officij sui admoneret, post sæpe testatus est, se nolle holocausta, & cetera sacrificia victimarum, sed sacrificium iustitiæ, & laudis. idest vt caritas adhiberetur erga proximum, & pietas erga se, sibiq. potius animo gratiæ agerētur, quàm sanguine immolaretur. De iustitia scriptum est tertio Prouerb: *Facere iustitiam, & iudicium magis placet Domino, quàm victimæ.* Significat enim place-

re magis Deo, vt custodiatur lex, cuius partes duæ sunt, Iudicium, & Iustitia, quàm vt cruentum fiat sacrificium. & psalmo XXXIX: *Sacrificium, & oblationem noluisti, holocaustum, & Pro peccato non postulasti.* & quarto: *Facite sacrificium Iustitiæ, & sperate in Domino.* Item Osee: *Misericordiam volui, & non Sacrificium.* Rem autem ita habere etiam docuerunt, qui Euangelium tradiderunt. S. Iacobus primo: *Religio mũda, & immaculata est, visitare pupillos, & viduas in tribulatione corũ.* S. Marcus XII: *Diligere proximum, tanquam se ipsum, maius est omnibus holocaustomatis.* S. Paulus Hebr. XIII: *Beneficentiæ, & communionis nolite obliuisci. talibus enim hostijs promeretur Deus.* De Laude vero psalmo XLIX. cum enim negasset Deus, se sacrificia victimarum ab homine poscere, quia bobus non egeret, demum infertur: *Immola Deo sacrificium laudis.* i. lauda Deum. & CXV: *Tibi sacrificabo hostiã laudis, & nomen tuum inuocabo.* & CXVI: *Sacrificent sacrificium laudis.* Atque hoc ita esse, docuit S. Paulus eodem in loco, inquiens: *Offeramus hostiam laudis Deo, idest fructum labiorum confitentium nomini eius.* Sic enim dixerat Osee XIIII: *Omnem aufer iniquitatem, & reddemus vitulos labiorum nostrorum.*

De Confessionibus. Cap. IX.

SACRIFICIIS porro iunctæ fuere Confessiones. Confessionem vero appellauere Laudem, in qua in sacrificijs Dei bonitatem, & misericordiam extulerunt, his ferme verbis: *Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia eius.* Quibus vocibus etiã modos musicorum instrumentorum adiecerunt, vt psalteriorũ, cithararum, cymbalorum, tubarum, & organorum.

rum. Hæc vero maxime instituto Dauidis regis. Quarũ laudum hæc testimonia habemus. Primo Paralip. xxiii in holocausto faciendo tempore Dauidis: *Leuitæ stent mane ad confitendum, & canendum Domino. similiterq. ad vesperam tam in oblatione holocaustorum Domini, quàm in Sabbatis, & Calendis, et solemnitatibus reliquis.* & quinto secundi: *Leuitæ cantores cymbalis, & psalterijs, & citharis concrepabant, & cum eis sacerdotes centum viginti canentibus tubis. Igitur cunctis pariter & tubis, & voce, & cymbalis, & organis, & diuersi generis musicorum concinentibus, & vocem in sublime tollentibus, longe sonitus audiebatur, cum Dominum laudare cœpissent, & dicere: Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia eius.* & xxix: *Cumq. offerrentur holocausta, cœperunt laudes canere Domino, ac clangere tubis, atque in diuersis organis, quæ Dauid rex Israel præparauerat, cõcrepare. omni autem turba adorante cantores, et ij, qui tenebant tubas, erant in officio suo, donec compleretur holocaustum.* & xxx: *Constituit Ezechias rex turmas sacerdotales, et Leuiticas ad Holocausta, & Pacifica, vt ministrarent, & confiterentur, & canerent in portis castrorum Domini:* & Esdræ tertio: *Fundato à cæmentarijs templo Domini steterunt sacerdotes in ornatu suo cum tubis, & Leuitæ filij Asaph in cymbalis, vt laudarent Deum per manus Dauid regis Israel, & concinebant in hymnis, & confessione Domino, Quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia eius.* Hinc illa sunt in psalmo ci: *Confessio, & magnificentia opus eius.* & xvi primi Paralip: *Confessio, & magnificentia coram Deo.* & Ecclesiastici xxxix: *Benedicite Domino in operibus suis, date nomini eius magnificentiam, & confitemini illi in voce labiorum vestrorum.* & Esdræ ix: *Et nunc date confessionem, et magnificentiam Domino Deo*

patrum nostrorum. Videtur enim fuisse magnificētia idē, quod magnificatio, idest excellens, & magnifica quædā laudatio, & amplius aliquid, quàm confessio, & laus, quæ à Græco interprete ὁμολόγησις, & αἴνεσις dicuntur. vnde il lud: *Magnificat anima mea Dominum.* De Confessionibus vero post iterum agetur, vbi disputabitur de Cantoribus.

De Sacrificio Consecrationis. Cap. X.

HIS sacrificijs traditis cōtinenti ordine Lex alia quędam sacrificia adijcit, quæ non omnibus communia, sed singulorum propria extiterunt, quorum vnum Consecrationis, alterum Mundationis, tertium Expiationis est dictum. De quibus sequitur vt sigillatim agamus.

Sacrificium ergo CONSECRATIONIS siue τελεώσεως dictum est, quod ad solos pertinuit sacerdotes ratione suæ consecrationis, quodq. ijdem offerre mane, & vespere tenebantur in die vnctionis suæ, longe ab eo diuersum, quo ipsi vncti consecrabantur, de quo dicemus tum, cum de pontifice disseremus. De hoc vero ita in Lege præceptum est Leuitici cap. vi, in quo etiam de superioribus agitur: *Dixit Dominus ad Moisem. Hæc est oblatio Aaron, & filiorum eius, quam offerre debent Domino in die vnctionis suæ. Decimam partem ephi offerent similæ in sacrificio sempiterno, medium eius mane, & medium eius vespere, quæ in sartagine oleo conspersa frigetur. offeret autem eam calidam in odorem suauissimum Domino sacerdos, qui iure patri successerit, & tota cremabitur in altari. Omne enim sacrificium sacerdotum igne consumetur, nec quisquam comedet ex eo.* Esse autem sacrificium vnum ex senis à nobis ante propositis, apparet, cum Lex ita eodē

loco concluditur: *Ista est lex Holocausti, & sacrificij Pro peccato, atque Delicto, & pro Consecratione, & Pacificorũ victimis, quam constituit Dominus Moisi in monte Sinai, quando mandauit filijs Israel, vt offerrent oblationes suas Domino in deserto Sinai.*

De Sacrificio Mundationis. Cap. XI.

IAM vero sacrificium, quod diximus Mundationis, relatum est ad labem puerperę, leprosi, viri seminiflui, & mulieris menstruosæ, vt Expiationis ad Sanctuarium, & populum labe pollutum.

De mundatione autem puerperæ sic scriptum est Leuiuitici cap. XII: *Mulier si suscepto semine pepererit masculum, immunda erit septem diebus iuxta dies separationis menstruæ. & die octauo circuncidetur infantulus. ipsa vero triginta tribus diebus manebit in sanguine purificationis suæ. Omne sanctum non tanget, nec ingredietur in sanctuarium, donec impleantur dies purificationis suæ, sin autem feminam pepererit, immunda erit duabus hebdomadibus iuxta ritum fluxus menstrui, & sexaginta sex diebus manebit in sanguine purificationis suæ. Cumque expleti fuerint dies purificationis suæ, pro filio, siue pro filia deferet agnum anniculum in Holocaustum, & pullum columbæ, siue turturem pro peccato ad ostium Tabernaculi Testimonij, & tradet sacerdoti, qui offeret illa coram Domino, & orabit pro ea, & sic mundabitur à profluuio sanguinis sui. Ista est lex parientis masculum, aut feminam. Quod si non inuenerit manus eius, nec potuerit offerre agnum, sumet duos turtures, vel duos pullos columbarum, vnum in Holocaustum, & alterum pro peccato. orabitq. pro ea sacerdos, & sic mundabitur.* Hinc illa sunt apud S. Lucam de beata Virgine:

Et postquam impleti sunt dies purgationis eius, secundum legem Moisi, tulerunt illum in Hierusalem, vt sisterent eum Domino, sicut scriptũ est in lege Domini; Quia omne masculinum adaperiens vuluam sanctum Domino vocabitur. & vt darent hostiam secundum quod dictum est in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum.

De mundatione vero leprosi deinceps agitur XIII, & XIIII: Primum autem docetur, vt leprosus adducatur ad pontificem, siue ad sacerdotes, eorũq. cognitioni, & iudicio permittatur, vtrum color ille, qui in facie hominis natus est, vere lepra sit nec ne. cuius rei dignoscendæ multa documenta præ bentur. deinde vero ratio mundationis affertur his verbis: *Hic est ritus leprosi, quando mundandus est. Adducetur ad sacerdotem, qui egressus è castris cum inuenerit lepram esse mundatam, præcipiet ei, qui purificatur, vt offerat duos passeres viuos pro se, quos vesci licitum est, & lignum Cedrinum, vermiculumq. & hyssopum. & vnum ex passeribus immolari iubebit in vase fictili super aquas viuentes, alium autem viuum cum ligno Cedrino, & cocco, & hyssopo tinget in sanguine passeris immolati, quo asperget illum, qui mundandus est, septies, vt iure purgetur, & dimittet passerem viuum, vt in agrum auolet.* & reliqua, quæ propter longitudinem omittuntur. nam in hac re præcipua locum indicasse, satis videtur.

De viro porro feminifluo traditur XV. atque vbi signa immunditiæ illius indicata sunt, infertur: *Si sanatus fuerit, qui huiuscemodi sustinet passionem, numerabit septẽ dies post emundationem sui, & lotis vestibus, & toto corpore in aquis viuentibus erit mundus. die autem octauo sumet duos turtures, aut duos pullos columbæ, & veniet in conspectum Domini ad ostiũ Tabernaculi Testimonij, dabitq. eos sacerdoti, qui faciet vnum Pro peccato, et alterum in Holocaustum*

caustum, rogabitq; pro eo coram Domino, vt emundetur à fluxu seminis sui.

Deinceps de muliere menstruosa sic præcipitur: *Mulier, quæ patitur multis diebus fluxum sanguinis non in tēpore menstruali, vel quæ post menstruum sanguinem fluere non cessat, quamdiu subiacet huic passioni, immunda erit, quasi sit in tempore menstruo, Omne stratum, in quo dormierit, & vas, in quo sederit, pollutum erit. quicunque tetigerit eam lauabit vestimenta sua, & ipse lotus aqua immundus erit vsque ad vesperum. Si steterit sanguis, & fluere cessauerit, nummerabit septem dies purificationis suæ, & die octauo offeret pro se sacerdoti duos turtures, aut duos pullos colūbarum ad ostium Tabernaculi Testimonij, qui vnum faciet Pro peccato, & alterū in Holocaustum, rogabitque pro ea coram Domino, & pro fluxu immunditiæ eius. Ista est lex eius, qui patitur fluxum seminis, & qui polluitur coitu, & quæ menstruis temporibus separatur, vel quæ iugi fluit sanguine, & hominis, qui dormierit cum ea.*

De Sacrificio Expiationis. Cap. XII.

HIS traditis additur inde de sacrificio Expiationis, siue Propitiationis. Fuere vero Expiationes vnus, vt dictum est, ex diebus festis celeberrimis anni, die decima Septembris magna cæremonia celebratus. Eo vero die pontifex pontificalibus vestimentis indutus, ac Sancta sanctorum ingressus vniuerso populo ieiunante præcipuū quoddam sacrificium fecit, quo Sanctuarium ab labibus populi, præuaricationibus, ceterisque peccatis purgauit. Id autem his verbis traditur cap. sextodecimo: *Loquere ad Aaron, ne omni tempore ingrediatur Sanctuarium, quod est intra velum coram Propitiatorio, quo te-*

gitur Arca, ne moriatur, nisi hæc ante fecerit. Vitulũ pro peccato offeret, & arietẽ in Holocaustũ, tunica linea vestietur, feminalibus lineis verẽda celabit, accingetur Zona linea, cidarim lineam imponet capiti, suscipietq. ab vniuersa multitudine filiorũ Israel duos hircos Pro peccato, & vnũ arietẽ in Holocaustum. cumq. obtulerit vitulum, & orauerit pro se, ac pro domo sua, duos hircos stare faciet coram Domino in ostio Tabernaculi Testimonij. mittensq. super vtrumque sortem, vnam Domino, & alteram capro emissario. cuius exierit sors Domino, offeret illum pro peccato, cuius autem in caprum emissarium, statuet eum viuum coram Domino, vt fundat preces super eum, & emittet in eum in solitudinem. His rite celebratis offeret vitulum, & rogans pro se immolabit eum. assumptoq. thuribulo, quod de prunis altaris impleuerit, et hauriens manu compositum thymiama in incensum, vltra velũ intrabit in Sancta, vt positis super ignẽ aromatibus nebula eorum, & vapor operiat Oraculũ, quod est super Testimonium, & non moriatur. Tollet quoque de sanguine vituli, & asperget digito septies contra Propitiatorium ad Orientem. cumq. mactauerit hircum pro peccato populi, inferet sanguinem eius intra velum, sicut præceptũ est de sanguine vituli, vt aspergat è regione Oraculi, et expiet Sanctuarium ab immunditijs filiorum Israel, & à præuaricationibus eorum, cunctisq. peccatis. Nullus hominum sit in Tabernaculo, quando pontifex Sanctuarium ingreditur, vt roget pro se, & pro domo sua, & pro vniuerso cætu Israel, donec egrediatur. Cum autem exierit ad altare, quod coram Domino est, oret pro se, & sumptum sanguinem vituli, atque hirci fundet super cornua eius per gyrum, aspergensq. digito septies expiet, & sanctificet illud ab immunditijs filiorum Israel. Postquam autem emundauerit Sanctuarium, & Tabernaculum, & altare, tunc offerat hircum viuen.

uentem, & posita vtraque manu super caput eius confiteatur omnes iniquitates filiorum Israel, & vniuersa delicta, atque peccata eorum, quæ imprecans capiti eius emittet illum per hominem paratum in desertum. Cumq. portauerit hircus omnes iniquitates eorum in terram solitariam, & dimissus fuerit in Deserto, reuertetur Aaron in Tabernaculum Testimonij, & depositis vestibus, quibus indutus prius erat, cum intraret Sanctuariũ, relictisq. ibi lauabit carnẽ suam in loco sancto. indueturq. vestibus suis. Et postquam egressus obtulerit holocaustum Suum, ac Plebis, rogabit tam pro se, quàm pro populo, & adipem, qui oblatus est pro peccatis, adolebit super altare. ille vero, qui dimiserit caprum emissarium, lauabit vestimenta sua, & corpus aqua, & sic ingredietur in castra. Vitulũ autẽ, & hircũ, qui pro peccato fuerant immolati, & quorũ sanguis illatus est in Sãctuariũ, vt expiatio cõpleretur, asportabũt foras castra, & cõburent igni tam pelles, quã carnes, ac fimũ. & quicũque combusserit ea, lauabit vestimenta sua, & carnẽ aqua. et sic ingredietur in castra. Eritq. vobis hoc legitimum sempiternũ.

De Oblatione incensi. Cap. XIII.

PRAETER Sacrificia vero, quæ diximus, erat etiã quotidiana oblatio incensi in altari thymiamatis. & hæc vero cuiusmodi fuerit, explicabitur, primum quæ in Lege, deinde quæ extra legem reperiuntur, allatis. Exodi XI: *Candelabrum stabit cũ lucernis suis, & altare aureũ, in quo adoletur incẽsum corã Arca Testimonij. Posuit et altare aureũ sub tecto Testimonij cõtra velũ, et adoleuit super eo incensum aromatum.* & xxx, vbi agitur de altari thymiamatis constituendo: *Et adolebit incensum super eo Aaron suaue fragans mane. quando componet lucernas, incendet illud, & quando collocabit eas ad vesperam, vret thymiama*

miama sempiternum coram Domino in generationes vestras. Quo modo vero, & ex quibus aromata fierent, supra ostendimus, cum de Tabernaculo disseruimus. Hæc in Lege. Nũc quæ extra Legem. Secundo secundi Regũ: *Elegi Aaron ex omnibus tribubus Israel mihi in sacerdotem, vt ascenderet ad altare meum, & adoleret mihi incensum.* & nono tertij: *Offerebat Salomon ter quotannis Holocausta, et Pacificas victimas sup altare, quod ædificauerat Domino, & adolebat thymiama coram Domino.* & XXII: *Adhuc populus adolebat incensum in Excelsis.* & VI primi Paralip: *Aaron, & filij eius adolebant incensum super altare holocausti, et super altare thymiamatis in omne opus Sancti sanctorum.* & XXVI secundi: *Cum roboratus esset Ozias rex Iudæ, eleuatum est cor eius in interitum suum, & neglexit Dominum Deum suum, ingressusq. templum Domini adolere voluit incensum super altare thymiamatis. statimq. ingressus est post eum Azarias sacerdos, & cum eo sacerdotes Domini octoginta restiterunt regi, atque dixerunt. Non est tui officij Ozia, vt adoleas incensum Domino, sed sacerdotum, hoc est filiorum Aaron, qui consecrati sunt ad huiusce modi ministerium. egredere de Sanctuario. ne contempseris, quia non reputabitur tibi in gloriam hoc à Domino Deo. iratusq. Ozias, & tenens in manu thuribulum, vt adoleret incensum, minabatur sacerdotibus. statimq. est orta lepra in fronte eius coram sacerdotibus.* & XXIX: *Patres vestri reliquerunt Deum, incensum non adoleuerunt, & holocausta non obtulerunt in Sanctuario Deo Israel.* & Isaiæ primo: *Holocausta arietum nolui, incensum abominatio est mihi.* Quibus adijci quoque potest locus S. Lucæ insignis: *Cũ sacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis suæ ante Deum secundum consuetudinẽ sacerdotij, sorte exijt, vt incensum poneret et ingressus in templum Domini, & omnis*

mul-

multitudo populi erat foris orans hora incensi. De oblatione vero thuris sic diserte tradidit. Philo in libro de sacrificantibus: *Lex iubet duo poni altaria, materia, loco, vsuq. differentia. Alterum enim è saxis collectitijs impolitis extruitur in atrio iuxta templi vestibulum ad immolandas victimas. alterum vero aureum situm est post primum velum in penetralibus, nemini conspicuum, nisi sacerdotibus functionis suæ tempore castitatem seruantibus, quod factũ est adolendis odoribus. Vnde liquet, micam thuris oblatam ab homine pio Deo gratiorem esse multis hostijs, si offerenti non adsit probitas. quanto enim aurum præstat lapidibus, et adytum vestibulo, tanto acceptior est suffitus gratiarũ actionis, quàm mactata victima. ideo non solum materiæ pretio, artificum opere, sanctitateq. loci ara hæc augusta facta est, sed & hoc, quòd apud eam quotidie sacra exordium sumũt à gratiarum actionibus. non est enim fas immolare foris, priusquam intus summo mane suffitus factus sit. quo significatur nihil aliud, nisi Deum non delectari victimarum multitudine, sed offerentis bona mente, ac spiritus puritate.*

De Donis sacris. Cap. XIIII.

HACTENVS de sacrificijs. Nunc de Donis sacris agamus. quæ in hoc diuersa à sacrificijs fuerũt, quòd in sacrificijs oblationes aut ex toto, aut ex parte consumptæ sunt, in donis integræ, atq. illæsæ seruatæ sunt. Hæc vero aut ex Lege, aut ex voto, aut ex pura voluntate data sunt. Vnde illud est Numerorum xxix: *Hæc offeretis Domino in solemnitatibus vestris, præter vota, et oblationes spontaneas*. Ex lege, vt primitiæ, decimæ, & pecunia sacra. de quibus in vniuersum Deuteronomij xii: *Non facietis ita Domino Deo vestro. sed ad locum, quem elegerit Do-*

Dominus Deus vester de cunctis tribubus vestris, vt ponat nomen suum ibi, & habitet in eo, venietis, & offeretis ei loco illo holocausta, & victimas vestras, & decimas, & primitias manuum vestrarum, & vota, atque donaria primogenita boum, & ouium.

De Primitijs, et Decimis. Cap. XV.

PRIMITIAE porro dictæ, quæ cuique primo siue ex animalibus, siue ex hominibus, siue ex semine terræ orta sunt. Decimæ, omniũ fructuũ, quos singulis annis è terra, & pecudibus eliciebant, pars decima. Primitiæ vero siue ex lege, siue ex voto oblatæ vsui sacerdotum cedebant.

De primitijs Legis sic præcepit Deus Exodi XXII: *Primitias tuas non tardabis reddere. Primogenitum filiorũ tuorum dabis mihi. de bobus quoque, & ouibus similiter facies. septem diebus sit cum matre sua, die octaua reddes illum mihi.* & sequenti: *Primitias frugum terræ tuæ offeres in domum Dei tui.* & Numerorum V: *Omnes primitiæ, quas offerunt filij Israel, ad sacerdotem pertinent, & quidquid in Sanctuarium offertur à singulis, & traditur manibus sacerdotis, ipsius erit.*

De votiuis autem primitijs Deus loquens ad Aaron, & Leuitas sic XVII dixit: *Primitias, quas vouerint, & obtulerint filij Israel, tibi dedi, & filijs tuis, & filiabus tuis iure perpetuo. qui mundus est in domo sua, vescetur ex eis. omnẽ medullam olei, & vini, & frumenti quidquid offerunt primitiarum Domino, tibi dedi, & vniuersa frugũ initia, quæ gignit humus, & Domino deportantur, cedent in vsus tuos. qui mundus est in domo tua, vescetur ex eis. Omne, quod ex voto reddiderint filij Israel, tuum erit.* Docuit inde, vt pri

moge-

mogenita hominum, & animalium immundorum redimerentur, boum vero, ouium, & caprarum, non item: *Quidquid,* inquit, *primum erumpit è vulua cũctæ carnis, quam offerunt Domino, siue ex hominibus, siue de pecoribus fuerit, tui iuris erit, ita duntaxat, vt pro hominis primogenito pretium accipias, & omne animal, quod immundum est, redimi facias. cuius redemptio erit post vnum mensem, siclis argenti quinque, pondere sanctuarij. siclus viginti obolos habet. primogenitum autem bouis, & ouis, & capræ non facies redimi, quia sanctificata sunt Domino. sanguinem tamen eorum fundes super altare, & adipes adolebis in suauissimum odorem Domino. carnes vero in vsum tuum cedent, sicut pectusculum consecratum, & armus dexter, tua erunt.* Fuit etiam dies festus, in quo Messis primitiæ ex Lege offerebantur. de quo supra diximus.

De decimis porro hæc in Lege cõperimus, primum, vt Deo offerantur, deinde, vt ad vsum sacerdotum traducantur. Exodi XXII: *Decimas tuas non tardabis reddere.* Leuitici XXVII: *Omnes decimæ terræ siue de pomis arborũ, siue de frugibus, Domini sunt, & illi sanctificantur. Omnium decimarum bouis, & ouis, & capræ, quæ sub pastoris virga transeunt, quidquid decimum venerit, sanctificabitur Domino.*

Ceterum S. Hieronymus super Ezechielem quattuor genera decimarum elicit ex verbis Legis, vnam, quã populus Leuitis dabat, alteram, quam ex suis decimis Leuitæ dabant sacerdotibus, de quibus ambabus scribi inquit Numer. XVIII: *Præcipe Leuitis, atque denuncia. Cum acceperitis à filijs Israel decimas, quas dedi vobis, primitias earum offerte Domino, id est decimam partem decimæ, vt reputetur vobis in oblationem primitiuorum tam de areis, quàm de torculari, et vniuersis. quorum accipitis primitias offer-*

offerte Domino,& date Aaron sacerdoti omnia, quæ offeretis ex decimis,& in donaria Domini separabitis, optima,et electa erunt cuncta.

Tertium inde genus decimæ fuit, inquit ille, quam vnusquisque de populo Israel in suis horreis separabat, vt comederet eam proficiscens ad Templum in vestibulo eius,& Sacerdotes, ac Leuitas inuitaret ad conuiuiũ. de qua Deuteronomij XIIII: *Decimam partem separabis de cunctis fructibus tuis, quæ nascuntur in terra per annos singulos, & comedes in conspectu Domini Dei tui in loco, quem elegerit, vt in eo nomen eius inuocetur, decimam frumenti tui,& vini,& olei, & primogenita de armentis, & ouibus tuis, vt discas timere Dominum Deum tuum omni tempore. cum autem longior fuerit via,& locus, quem elegit Dominus Deus tuus, tibiq. benedixerit, nec potueris ad eũ cuncta portare, vendes omnia,& in pretium rediges, portabisq. manu tua,& proficisceris ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus,& emes ex eadem pecunia quidquid tibi placuerit siue ex armentis, siue ex ouibus, vinum quoque, & siceram,& omne, quod desiderat anima tua,& comedes coram Domino Deo tuo,& epulaberis tu,& domus tua, & Leuita, qui intra portas tuas est. caue ne derelinquas eum, quia non habet aliam partem in possessione tua.* Eandem vero præceptionem supra XII quoque capite posuerat, inquiens: *Ad locum, quem elegerit Dominus, omnia, quæ præcipio, conferetis, holocausta,& hostias, & decimas, & primitias manuum vestrarum,& quidquid præcipuum est in muneribus, quæ vouistis Domino, ibi epulabimini coram Domino Deo vestro vos, ac filij, ac filiæ vestræ, famuli,& famulæ, leuites, qui in vrbibus vestris commorantur. neque enim habet aliam partem,& possessionem inter vos.* & XVII Deut: *Non poteris comedere in oppidis tuis decimam frumenti,&*

ti, & vini, & olei tui, sed coram Domino Deo tuo in eo loco, quē ipse elegerit. & Tobiæ primo: *Pergebat in Hierusalem ad templum Domini, & ibi adorabat eum, omnia primitiua sua, & decimas suas fideliter offerens itaut in tertio anno proselytis & aduenis ministraret omnem decimationē.* Sunt tamen, qui à S. Hieronymo dissentiant, & tertiam hāc decimam eandem esse cum prima contendant. licitum autem fuisse, ex prima decima aliquid sumere, & cum Leuitis in templo epulari.

Quarta vero decima fuit, quæ non singulis annis, sed tertio quoque recondebatur ad pauperes sustinendos. de qua Deuteronomij XIIII: *Anno tertio separabis aliā decimam ex omnibus, quæ nascuntur tibi eo tempore, & repones intra ianuas tuas. Venietq. Leuites, qui aliam non habet partem, nec possessionem tecum, & peregrinus, ac pupillus, & vidua, qui intra portas tuas sunt, & comedent, ac saturabuntur, vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in cunctis operibus manuum tuarum, quæ feceris.* item cap. XXVI: *Quando compleueris decimam cunctarum frugum tuarū, anno decimarum tertio dabis Leuitæ, & aduenæ, & pupillo, & viduæ, vt comedant intra portas tuas, & saturentur.*

Hæc in Lege. Post Legem inde eadē obseruata sunt. vt XXXI secundi Paralip: *Præcepit Ezechias rex populo habitantiū Hierusalem, vt darent partes Sacerdotibus, & Leuitis, vt possent vacare legi Domini. Quod cum percrebuisset in auribus multitudinis, plurimas obtulere primitias filij Israel, frumenti, vini, & olei, mellis quoque, & omnium, quæ gignat humus, decimas obtulerunt. Sed et filij Israel, et Iuda, qui habitabant in vrbibus Iuda, obtulerunt decimas boum, & ouium, decimasq. sanctorum, quæ vouerant Domino Deo suo, atque vniuersa portantes fecerunt aceruos plurimos.*

Post

Post reditū inde è Babylonia primitiæ, & decimæ ad Gazophylaciū deferri cœptæ. Neemię x: *Sortes misimus, vt afferremus primogenita terræ nostræ, et primitiua uniuersi fructus omnis ligni ab anno in annum in Domo Domini. et primitiua filiorū nostrorum, & pecorum nostrorum, sicut scriptum est in Lege, & primitiua boū nostrorū, & ouiū nostrarum, vt offerrētur in domo Dei nostri sacerdotibus, qui ministrant in domo Dei nostri, & primitias ciborum nostrorum, & Libaminum nostrorum, & poma omnis ligni, vindemiæ quoque, & olei afferremus sacerdotibus ad Gazophylacium Dei nostri, & decimam partem terræ nostræ Leuitis. Ipsi Leuitæ decimas accipient ex omnibus ciuitatibus operum nostrorum. Erit autem sacerdos filius Aaron cum Leuitis in decimis Leuitarum. Et Leuitæ offerent decimam partem decimæ suæ in domo Dei nostri ad Gazophylacium in domo thesauri. ad Gazophylacium enim deportabunt filij Israel, & filij Leui primitias frumenti, vini, & olei, & ibi erunt vasa sanctificata.*

Pharisæi inde adeo exacte legem sibi obseruandam putarunt, vt etiam decimas minutorum olerum darent. quod Christus arguit apud S. Lucam xi: *Væ vobis Pharisæis, quia decimatis mentam, & rutam, & omne olus, & præteritis iudicium, & caritatem Dei. Hæc autem oportuit facere, & illa non omittere.*

De Sacra pecunia, & Gazophylacio. Cap. XVI.

Sacra vero, (hoc enim ex propositis sequitur,) pecunia fuit, quæ Siclus est dicta, quam pretium pro animabus suis dabant Domino, in vsum Tabernaculi, sic præcipiente Deo Exodi xxx: *Quando tuleris summam filiorū Israel*

Iſrael iuxta numerum, dabunt ſinguli pretium pro animabus ſuis Domino, & non erit plaga in eis, cum fuerint recenſiti. Hoc autem dabit omnis, qui tranſit ad nomen, dimidium ſicli iuxta menſuram templi. Siclus viginti obolos habet; media pars ſicli offeretur Domino. Qui habetur in numero à viginti annis, & ſupra, dabit pretium. Diues non addet ad medium ſicli, & pauper nihil minuet, ſuſceptamq. pecuniam, quæ collata eſt à filijs Iſrael, trades in vſus Tabernaculi Teſtimonij, vt ſit monumentum eorum coram Domino, & propitietur animabus earum. Hanc ergo pecuniã per multos annos ſacerdotes conſtituto templo exegerunt, deinde exigere deſierunt.

Poſt autem cum ad ſarciendum templum pecunia eſſet opus, neque vllam ſacerdotes haberent, quòd exigere deſtitiſſent, Ioas rex iterum ſolui voluit, ac propterea arcam inſtituit, in quam omnes in templum ingredientes pecuniam illam conferrent. eam arcam Perſico, & Græco vocabulo GAZOPHYLACIVM, quia gazam cucuſtodiret, & Syriaco Corbonam appellarunt. Hac de re ſic in Regum IIII. cap. XII: *Dixit Ioas ad ſacerdotes: Omnem pecuniam ſanctorum, quæ infertur in templum Domini à prætereuntibus, pecuniam pretij, & quam ſponte pro arbitrio cordis ſui inferunt in templum Domini, accipiant ſacerdotes quiſque ab exactione ſua, & inſtaurent ſarta tecta domus, ſi quid opus viderint inſtauratione. Igitur vſq. ad viceſimum tertium annum regis Ioas non inſtarauerunt ſacerdotes ſarta templi. vocauitq. rex Ioiadam pontificem, & ſacerdotes dicens eis. Quare ſarta tecta non inſtaurastis templi? nolite ergo amplius accipere pecuniam ab exactione veſtra. quando ad inſtaurationem templi daturi non eſtis illam. Et conſenſerunt ſacerdotes, ne vltra acciperent pecuniam à populo cauſſa ſartorum domus. Et ſumpſit*

Ioiada Gazophylaciũ vnum, aperuitq. foramen in tabula eius. & posuit iuxta altare ad dextram ingredientium Domus Domini. & dederunt in id sacerdotes, qui custodiebant ostium, omnem pecuniam, quæ deferebatur in templum. cumq. videret nimiam pecuniam esse in Gazophylacio, ascẽdit Scriba regis, et Pontifex, & argentarij, effuderuntq., & numerarunt pecuniam, quæ inuenta est in domo Domini, et dederunt eã promptã in manus operariorum domus Domini. Item secũdo Paralip. xxiii. Proferam vero verba Græcæ tralationis, quia aliqua ex parte clariora sunt, eadem tamen manente sententia: *Conuocauit Ioas sacerdotes, & Leuitas, & dixit eis: Exite in vrbes Iudæ, & cogite ex omni Israel pecuniam, vt sarciatur domus Dei in singulos annos, & festinate indicere. & Leuitæ non festinarunt. Et vocauit Ioas Ioiadam pontificem, & dixit ei: Cur non vidisti de Leuitis, vt exigerẽt de Iuda, & Hierusalem, quod indicatum est à Moyse, quando conuocauit Israel in Tabernaculũ Testimonij, quia Gotholia fuit exlex, & filij eius dissiparũt domum Dei. Fiat arca, & ponatur in porta domus Domini extrinsecus, & edicant in Iuda, & Hierusalẽ: Conferes Domino, vt dixit Moises ad Israel in deserto. Et dederunt omnes principes, & cunctus populus, & contulerunt, & coniecerunt in arcam ita, vt compleretur, & attulerunt arcam ad præpositos regis per manum Leuitarum, & viderunt, quod abundabat pecunia, & venit Scriba regis, & Præpositus magni sacerdotis, & exhauserunt arcam, & posuerunt in loco suo, & ita fecerunt in dies, & coaceruauerunt argẽtum multum, & dedit rex, & Ioiada sacerdos facientibus opera in opificium domus Dei.* Hæc autem eadem Iosephus aliqua quoque ex parte clarius prodidit. *Ioam*, inquit, *regem cupido resarciendi templi incessit. atque accito ad se Ioiada pontifice iussit, vt in omnem mitteret regionem Leui-*

Leuitas, & sacerdotes, qui exigerent pro vniuscuiusque capite dimidium siclum argenti ad instaurationem templi, quod à Ioram, Gotholia, & filijs eorum videbatur esse destructum. Pontifex vero hoc non fecit, sciens, à nemine conferri argentum. tertio vero, & vicesimo anno regni sui Ioas Pontificem, & Leuitas negligentiæ arguens iussit, vt in proximum annum de templi instauratione prospicerent. Itaq. Ioiadas consilium, quod gratum fuit populo, adhibuit. fecit nanque ligneam arcam, & vndique muniens eam, vnum ei foramen aperuit. quam ponens in templo iuxta sacrariũ, mandauit singulis, vt quantum vellent, in eam mitterent per foramen pro templi reparatione. ad quod opus libenter populus omnis accessit, & multum argenti, multumq. auri intulit. Quo facto euacuantes arcam præsente rege scriba simul, & sacerdotes argentum enumerauerunt, quod fuerat illatum, deinde eam in eodem loco reposuerunt, idq. quotidie obierunt. Gazophylacio inde cõstituto pecunia à Iosia rege templum sarcituro iterũ hausta est. sic enim IIII Regum scriptum est: *Misit Iosias rex Scribam templi ad Helciam sacerdotem magnum, vt consletur pecunia, quæ illata est in templum Domini, quam collegerunt ianitores templi à populo, deturq. fabris per Præpositos domus Domini, qui & distribuant eam ijs, qui operantur in templo Domini ad instauranda sarta tecta templi.* Euerso inde tẽplo simul etiã Gazophylacium est euersum, & restituto restitutum, verum id non arca tantum fuit, in quem pecunia iaceretur, sed locus amplus, in quo etiã primitiæ, & decimæ Leuitarũ repositæ sunt. vt Neemiæ x: *Primitias vindemiæ, & olei afferemus sacerdotibus ad Gazophylaciũ Dei nostri.* & post: *Ad Gazophylacium deportabunt filij Israel, & filij Leui primitias frumenti, vini, et olei.* & sequenti: *Erat super hoc Eliasib, qui fuerat Præpositus in Gazophy*

lacio domus Dei nostri. fecit ergo sibi Gazophylacium grande. & ibi ante eum reponebant munera. & II Maccabæorum: *Apollonius nunciauit Seleuco regi Syriæ, innumerabilibus pecuniis refertum esse Gazophylacium Hierosolymis, et communes copias immensas esse, quæ non pertinerent ad rationem sacrificiorum.* Hinc etiam legitur apud S. Marcū: *Sedens Iesus contra Gazophylacium aspiciebat, quomodo turba iactaret æs in Gazophylacium.* & apud S. Lucam: *Respiciens Iesus vidit eos, qui mittebant munera in Gazophylacium.*

Huic porrò Gazophylacio custos fuit præpositus, quē Isaias cap. XXII vocat ταμίαν τοῦ ἱερȣ͂. i. quęstorem templi, licet Latinus interpres vocet præpositum tēpli. Iosephus autem libro XVIII gazophylacem nominat. *Stola,* inquit, *pontificis sub sigillo gazophylacis tenebatur, à quo etiam et cetera ornamenta templi asseruabantur.* Item VII Belli: *Arcas etiam, quæ gazophylacia vocantur, incendūt, in quibus magna vis erat pecuniæ, ac vestium, atque omnes Iudæorum prope congestæ diuitiæ.* Item: *Quin etiā gazophylax, idest custos sacræ pecuniæ, comprehensus, nomine Phinees, vestes, & cingula sacerdotum indicauit.* Ac de legitimis quidem oblationibus hactenus.

De Oblationibus votiuis, & voluntarijs. Cap. XVII.

SEQVITVR, vt dicam de Oblationibus siue sacrificiorum, siue donorum, quæ ex voto, vel ex voluntate confectæ sunt. de quibus Leuitici VII: *Si voto vel sponte quis obtulerit hostiam.* & XXIII: *Hæ sunt feriæ Domini, quas vocabitis sanctissimas. offeretisq. in eis oblationes Domino, holocausta, & libamenta iuxta ritum vniuscuiusq. diei,*

diei, exceptis sabbatis Domini, donisq. vestris, & quæ offeretis ex voto, vel quæ sponte tribuetis Domino.

Vota dicta, quæ quis impetrādæ gratię caussa se Deo soluturum spopondit, quæ non reddere, nefas Deus constituit: Deuteronomij xxiii: *Quod si voueris votum Domino, ne moreris reddere illud, quia quærens quærit Dominus illud abs te, & erit tibi in peccatum.* Quæ verba sic exponit Philo de sacrificio Abel: *Votū est petitio boni alicuius à Deo, mandatur autem, vt voti compos sine mora coronam offerat Deo. In quo qui peccant, alij per beneficiorum obliuionem gratiarum actione se priuant, alij per nimiam arrogantiam se ipsos auctores bonorū suorum existimant, non Deū. alij bona quidem sua ad Deum referunt, sed suo se merito ea consequi putant.*

Voti vero concipiendi formula fuit talis. Iudicum xi: *Votum vouit Domino dicens. Si tradideris filios Ammon in manus meas, quicunque primus fuerit egressus de foribus domus meæ, eum holocaustum offeram Domino.* & primo Samuelis: *Votum vouit dicens. Domine si dederis seruæ tuæ sexum viri, dabo eum Domino omnibus diebus vitæ eius, & nouacula non ascendet caput eius.* & II Regum VIII: *Vouens vouit seruus tuus dicens. Si reduxerit me Dominus in Hierusalem, sacrificabo Domino.*

Qui vero faciebat quod Deo promiserat, is votum soluere, & votum reddere dicebatur: vt Leuitici XXII, *Qui obtulerit oblationem suam vel vota soluens, vel sponte offerens.* & II Regum VIII: *Vadam, et reddam vota mea, quæ voui Domino in Hebron.* & VII Prouerbiorum: *Victimas pro salute deuoui, vota hodie reddidi.*

Extat etiam Lex de votis faciendis, & persoluendis, quæ virum hoc modo astringit. Numer. xxx: *Si quis virorum votum Domino vouerit, aut se constrinxerit iuramen-*

to, non faciet irritum verbum suum, sed omne, quod promisit, implebit. Puellam autem, quæ erat in potestate patris, aut mulierem, quæ erat in potestate viri, si promittẽte illa pater, aut vir tacuissent, ipsam obligauit, si contra dixissent, non item. Viduam autem, & repudiatam iureiurando teneri voluit.

Vnusquisque autem aut animam suam Deo vouit, aut res suas. Si animã, pretio redimere potuit, si animal, mutari votum non potuit, & consecratum Deo mansit. domum autem si vouit, pretio aucto redimere potuit. omnis vero æstimatio siclo sanctuarij ponderata est. Siclus viginti obolos habuit. Hæc & alia huiusmodi ad votum pertinentia multis verbis tradita cõtinentur Leuitici capite extremo. Fuit autem vltimum voti genus, cum quis semetipsum Domino consecrauit. de quo dictũ est, vbi de Nazaræis est disputatum.

Vota vero in templum, perinde ac cetera dona, delata esse, indicauit Hieremias XXXIII, cum dixit: *Vox portantium vota in domum Domini.*

Quæ vero sponte oblata sunt, ea opposita sunt eis, quæ quis non solum ex voto soluit, sed etiam ex lege. vt quæ omnino à libertate voluntatis manarint. vnde Iudicum XII: *Pecunia, quæ offertur pro pretio animæ, et quã sponte, & arbitrio cordis sui inferunt in templum Domini,* & Esdræ primo: *Adiuuent eum viri de loco suo auro, & argento, & substantia, & pecoribus excepto, quod voluntarie offerunt templo Dei, quod est in Hierusalem.*

De

De Ieiunio, & ceteris afflictionibus corporis. Cap. XVIII.

VT autẽ placãdi Dei gratia sacrificia, aut oblationes fecerunt, sic etiam orandi caussa ieiunarunt, fleuerunt, saccum induerunt, sese cinere consperserunt, humi prostrauerunt, atque omnino omnes humiliandi corporis rationes exquisiuerunt. idque aut publice, aut priuatim. Publice, ieiunium vniuerso populo indicentes, Priuatim pro sua quisque religione id obeuntes. Si publice fecerunt, aut ordine fecerunt, semel in anno ex lege, aut extra ordinem, cum arbitrium, aut necessitas tulit. idq vel in dies septem, vel tres, vel vsque ad vesperam. Si priuatim, pro suo quisque arbitratu in eodem manens instituto peregit.

Legitimum, atque ordinarium ieiunium peractum est die decima Septembris in die Expiationum, idq. solum ieiunium à Deo mandatum est. quare dies ille Ieiunium, aut dies ieiunij vocatus est. de quo ante dictum est.

De ieiunio publico extra ordinem indicto agitur Paralip. secundo, cap. xx: *Iosaphat rex timore perterritus totum se contulit ad rogandum Dominum, & prædicauit ieiunium vniuerso Iuda.* & Hieremiæ xxxvi: *Factum est in anno quinto Ioacim regis Iuda in mense nono prædicauere ieiunium in conspectu Domini omni populo in Hierusalem vniuersæ multitudini, quæ confluxerat de ciuitatibus Iuda.* & Esdræ primi octauo: *Prædicaui ibi ieiunium iuxta fluuium Ahaua, vt affligeremur coram Domino Deo nostro, & peteremus ab eo viam rectam nobis.* Ieiunij porro publice celebrati insignis mentio est Iudith quarto: *Clamauit omnis populus ad Dominum instantia magna, & humiliauerunt animas suas in ieiunijs, & orationibus, ipsi, et*

mulieres eorum, & induerunt se sacerdotes cilicijs, & infantes prostrauerunt contra faciem templi Domini. Tunc Eliachim sacerdos Domini magnus circuiuit omnem Israel, allocutusq. est eos dicens, scitote, quoniam exaudiet Dominus preces nostras, si manentes permanseritis in ieiunijs, & orationibus in conspectu Domini. Ad hanc exhortationem eius deprecantes Dominum permanebant in conspectu Domini, ita vt etiam qui offerebant Domino holocausta præcincti cilicijs offerrent sacrificia Domino, & erat cinis supra capita eorum, & ex toto corde suo omnes orabant Deum, vt visitaret populum suum Israel. Item Iudicum xx: *Omnes filij Israel venerunt in domum Dei, & sedentes flebant coram Domino, & ieiunauerunt die illo vsque ad vesperam, & obtulerunt ei Holocausta, & Pacificas victimas*, & primo Regum VII: *Congregate vniuersum Israel in Masphat, vt orem pro vobis Dominum. & conuenerunt in Masphat, & hauserunt aquam, & effuderunt in conspectu Domini, & ieiunauerunt in die illa, atque dixerunt ibi: Peccauimus Domino.* & primo Maccabæorum tertio: *Et congregati sunt, & venerunt in Maspha contra Hierusalē, qui locus erat orationis in Maspha ante in Israel, & ieiunarunt illa die, & induerunt se cilicijs, & cinerem imposuerūt capiti suo, et disciderunt vestimenta sua.* & XIII secundi: *Omnibus petentibus à Deo misericordiam cum fletu, & ieiunijs per triduum continuum prostratis hortatus est eos Iudas, vt se præpararent.*

Priuati vero ieiunij ratio ex his elici locis potest. Numerorum xxx: *Si vxor vouerit, & iuramento se constrinxerit, vt per ieiunium, vel ceterarum rerum abstinentiam affligat animam suam, in arbitrio viri erit, siue faciat, siue nō faciat.* & XII secundi Regum: *Deprecatus est Dominum Dauid pro paruulo, & ieiunauit ieiunio, & ingressus seorsum*

ſum iacuit ſuper terram. Vnde XII ſecundi ipſe dixit: *Propter infantem, dum adhuc viueret, ieiunaui, & fleui. Dicebant enim. Quis ſcit, ſi forte eum mihi donet Dominus, & viuat infans?* & XXVI tertij: *Cum audiſſet Achab ſermones iſtos, ſcidit veſtimenta ſua, & operuit cilicio carnem ſuam, ieiunauitq. & dormiuit in ſacco, & ambulauit demiſſo capite*. Et primo ſecundi Eſdræ: *Cumq; hæc audiſſem, ſedi, & fleui, & luxi diebus multis, & ieiunabam, & orabam ante faciem Dei cæli*. & quinto quarti: *Si oraueris iterum, et ploraueris, & ieiunaueris ſeptem diebus, audies iterum horum maiora*. & Iudith VIII: *Iudith in ſuperioribus domus ſuæ fecit ſibi ſecretum cubiculum, in quo cũ puellis ſuis clauſa morabatur, & habens ſuper lumbos cilicium ieiunabat omnibus diebus vitæ ſuæ præter ſabbata, & neomenias, & feſta domus Iſrael*.

Hæc igitur cum eſſet Iudæorum in ieiunando conſuetudo, ſane apparet, cur Phariſæi, qui ſe ceteris religione præſtare videri volebant, ita ieiunium amplecterentur, vt bis in ſabbato ieiunarẽt, teſte S. Luca, & admiratione affecti ſint, cur, cũ ipſi ieiunarent, diſcipuli Chriſti non ieiunarent. Probatum autem eſſe ab ipſo etiam Chriſto ieiunium, liquet ex eo, quòd & ipſe more Moiſis, & Heliæ ieiunauit, & ieiunij rationem docuit, inquiens: *Cũ ieiunatis, nolite fieri, ſicut hypocritæ, triſtes. exterminant enim facies ſuas, vt pareant hominibus ieiunantes*.

Vt aũt ſacrificia iuſtitiæ, & laudis dilexit magis Deus, quàm victimarum, & ſanguinis, ſic iuſtitiam, ſiue caritatẽ potiorem ieiunio habuit, atque omnino cordis afflictionem, quàm corporis. Indicat Iſaias LVIII inquiens: *Nunquid tale eſt ieiunium, quod elegi, per diem affligere animã ſuam? nunquid contorquere, quaſi circulum, caput ſuum, et ſaccum, ac cinerem ſternere? nunquid iſtud vocabis ieiuniũ,*

& diem acceptabilem Domino? nõ ne hoc est magis ieiuniũ, quod elegi? dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimentes, dimitte eos, qui confracti sunt, liberos, & omne onus dirumpe, frange esurienti panem tuum, & egenos, vagosq. induc in domum tuam. Cum videris nudum, operi eum. & carnem suam ne despexeris. Indicat item Ioel: *Hæc dicit Dominus. Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu, & scindite corda vestra, non vestimenta vestra.* Hæc vero mandabantur Iudæis, qui studiosius ieiunia, quàm caritatem amplectebantur, & cibum facilius fastidiebant, quàm peccatum auersabantur. Ac de ritibus quidem sacris hæc dicta sint.

CARO-

CAROLI SIGONII

DE REPVBLICA HEBRÆORVM LIBER V.

Qui de perſonis ſacris inſcribitur.

De Generibus Sacrarum perſonarum. Cap. I.

IRIGE *me in veritate tua Domine, & doce me. Narrabo nomen tuum fratribus meis.* Quod enim aliud eſt nomen tuum, quàm quod inuocant ij, quos tu in ſortem vocaſti tuam? de quibus hoc mihi libro eſt diſſerendum. Neque enim, poſtquam de locis ſacris, diebus, & ritibus dixi, relinquitur aliud, quàm vt agã de perſonis, quæ horum locorum, dierum, rituum, & omnium denique cæremoniarum curam, & cuſtodiam habuerunt. Voco autem perſonas ſacras, quæ aut in miniſterio diuino verſatæ ſunt, aut quo quo modo Dei voluntatem, ac legem expoſuerunt. Hi vero fuere Pontifices, Sacerdotes, Leuitæ, Cantores, Ianitores, & Nathinæi. Item Nazaræi, Prophetæ, & Scribæ cum ſectis eorum Horum autẽ officia cum explicabimus, ſimul etiam munera Leuiticæ tribus, quæ ſecreta à ceteris fuit, expediemus; quia huic religionis, reliquis ipſius adminiſtratio reipublicæ obtigit. Leuitas enim, vt Numerorum tertio ſcriptum eſt, ſibi

bi asciuit Deus pro primogenitis Hebræorum, quos sibi bi destinarat iam tum, cum primigenas Aegyptiorum perculerat. Quos vt sorte prædiorum orbauit, sic summis alijs præmijs, atque honoribus decorauit. nā & participes eorum, quæ Deo à gratis hominibus offerebantur, effecit, & solum cultum Dei tractare, tanquam curā, sortemq. propriam voluit, sic .n. XVIII ad Aaron loquens adiecit: *In terra eorum nihil possidebis, nec habebis partem inter eos: ego pars, & hæreditas tua in medio filiorum Israel. filijs autem Leui dedi omnes decimas Israelis in possessionem pro ministerio, quo seruiunt mihi in Tabernaculo fœderis*. Ordiamur ergo à Pontificibus.

De Pontificibus. Cap. II.

VT autem omnium sacrorum principatum tenuere ij, qui Sacerdotes dicti sunt, sic inter omnes sacerdotes excelluit is, quem Pontificem appellarunt. Itaque in sacris libris non solum sacerdos, sed etiam sacerdos primus, sacerdos magnus, sacerdotum princeps, siue more Latino, Pontifex nuncupatur. quo constitu[illegible] reliqui simpliciter sacerdotes, & sacerdotes secundi, [illegible] secūdi ordinis appellati. vt XXIIII quarti Regum: *P[illegible] Iosias rex Helciæ sacerdoti magno, & sacerdotibus [illegible]i ordinis, & ianitoribus*. & IIII Iudith: *Eliachim sacerdos Domini magnus*. & III Neemiæ: *Eliasib sacerdos magnus*. & XXV Regum: *Abstulit princeps militiæ Saraiam sacerdotem primum, et Sophoniam sacerdotem secundum*. recte. Saraias enim pōtificatu maximo, Sophonias simplici sacerdotio fungebatur. Si ergo tanta in sacris ipsius pontificis auctoritas fuit, vt ceteris omnibus dignitate præstiterit, profecto qui diserte pōtificatum expresserit, magna fundamenta

damenta ad reliqua intelligenda posuerit. Dicamus igitur de Pontifice, lectore ante admonito, quoniam Deus Aaronem Moisis fratrem ex tribu Leui pontificē, filios vero eius sacerdotes constituit, propterea quæ de Aarone dicentur, ad pontificem; quæ de filijs, ad sacerdotes referenda videri; prætereavero, quoniam Deus Exodi XXVIII, Tabernaculo explicito, de Pontifice ita præcepit, vt primū de vestibus eius, deinde de consecratione, tum de conditionibus, ad extremum de muneribus egerit, ob id & nos quoque eundem ordinem in docendo conseruaturos.

VESTES ergo pontificiæ fuere octo, Superhumerale, Rationale, Tunica hyacinthina, Tunica linea stricta, Feminalia linea, Baltheus, Tiara, & Lamina aurea. his .n. Deus mandauit Moisi vt Aaronem pontificem designatum indueret. Non grauabor in hoc quoq. primum verba referre legis, deinde ea alienis auctoritatibus illustrare. sic igitur Deus de SVPERHVMERALI præcepit: *Facient Superhumerale de auro, & hyacintho, et purpura, coccoq. bis tincto, & bysso retorta, opere polymito. duas oras iunctas habebit in vtroque latere summitatum, vt in vnū redeant. sumesq. duos lapides onychinos, & sculpes in eis nomina filiorum Israel, sex nomina in lapide vno, & sex reliqua in altero iuxta ordinem natiuitatis eorum.* Adijcit inde de RATIONALI hoc modo: *Rationale quoque iudicij facies opere polymito iuxta texturā Superhumeralis ex auro, hyacintho, & purpura, coccoq. bis tincto, & bysso retorta. quadrangulum erit, & duplex. mensuram palmi habebit tam in longitudine, quàm in latitudine, ponesq. in eo quattuor ordines lapidū. in primo versu erit lapis sardius, & topazius, & smaragdus, in secundo carbunculus, saphirus, & iaspis, in tertio ligurius, & achates, & amethystus.* in

hyacinthi, & stamine byssino ob decorem, & fortitudinem, atque ita polymita arte distinctum, vt diuersos flores, ac gẽmas artificis manu non textas, sed additas arbitreris. Lineã tunicam, de qua diximus, inter vmbilicum, ac pectus hoc stringunt baltheo, qui quattuor digitorum habens latitudinem, atque ex vna parte ad crura dependens, cum ad sacrificia cursu, & expeditione opus est, in læuum humerum retorquetur.

Quartum genus est vestimẽti rotundum pileolum, quasi sphæra media sit diuisa, & pars vna ponatur in capite. riaram Græci, et nostri appellant. non habet acumen in summo, nec totum vsque ad comam caput tegit. sed tertiam partem à fronte inopertam relinquit. atque ita in occipitio vitta constrictum est, vt non facile labatur ex capite. est autẽ byssinum, & sic fabre opertum linteolo, vt nulla acus vestigia extrinsecus appareant. His quattuor vestimentis, idest feminalibus, tunica linea, cingulo, & pileo tam sacerdotes, quàm pontifices vtuntur. reliqua quattuor proprie pontificum sunt.

Quorum vnum est tunica talaris tota hyacinthina ex lateribus eiusdem coloris assutas habens manicas, & in superiori parte, qua collo induitur, aperta, quod vulgo capitium vocant, oris firmissimis ex se textis, ne facile rumpatur. in extrema parte, idest ad pedes septuaginta duo sunt tintinetnabula, totidem mala Punica, ijsdem contexta coloribus, vt supra cingulum. inter duo tintinnabula vnum malum est, inter duo mala vnum tintinnabulum, vt alterutrum sibi media sint.

Sextum est vestimentum, quod Hebraica lingua dicitur Ephod, idest Superhumerale, & solis conuenit pontificibus ex hyacintho, bysso, cocco, purpura, & auro contextum. Auri laminæ mira tenuitate tenduntur, ex quibus secta fila

tor-

torquentur cum subtegmine trium colorum hyacinthi, cocci, purpuræ, & cum stamine byssino, & efficitur palliolum miræ pulchritudinis perstringens fulgore oculos in modum caracallarum, sed absque cucullis. contra pectus nihil cõtextum est, & locus futuro Rationali derelictus. in vtroque humero habet singulos lapides clausos, & astrictos auro. onychini, aut smaragdi ab interpretibus versi. Iosephus sardonicas vocat. & in singulis lapidibus sena patriarcharum nomina sunt, quibus Israeliticus populus diuiditur, in dextro humero maiores filij Iacob, in lauo minores scripti sunt, vt pontifex ingrediens Sancta Sanctorum nomina populi, pro quo rogaturus est Dominum, portet in humeris.

Septimum vocatur Rationale. Pannus est breuis ex auro, & quattuor textus coloribus ijsdem, quibus Superhumerale, habens magnitudinem palmi per quadrum, & duplex, ne facile rumpatur. intexti sunt enim ei duodecim lapides miræ magnitudinis, atque pretij per quattuor ordines, ita vt in singulis versiculis terni lapides collocentur. in primo ordine sardius, topazius, smaragdus ponitur, in secundo carbunculus, sapphirus, iaspis, in tertio lyncurius, achates, amethystus, in quarto chrysolitus, onychinus, berillus. satisq. miror, cur hyacinthus pretiosissimus lapis horum numero non ponatur, nisi forte ipse est alio nomine lyncurius. in singulis lapidibus secundum ætates duodecim tribuum sculpta nomina sunt. Per quattuor Rationalis angulos quattuor annuli sunt aurei habẽtes contra se in Superhumerali alios quattuor, vt cum appositum fuerit Rationale in loco, quem in Ephod diximus derelictum, annulus veniat cõtra annulũ, & mutuo sibi vittis copulentur hyacinthinis. Porro ne magnitudo, & pondus lapidum contexta stamina rumperent, auro ligati sunt, atque cõclusi. nec sufficit hoc ad firmitatẽ, nisi & cathenæ ex auro fierent, quæ ob pulchritudinem fistu

Ioiada Gazophylaciū vnum, aperuitq. foramen in tabula eius. & posuit iuxta altare ad dextram ingredientium Domus Domini. & dederunt in id sacerdotes, qui custodiebant ostium, omnem pecuniam, quæ deferebatur in templum. cumq. videret nimiam pecuniam esse in Gazophylacio, ascēdit Scriba regis, et Pontifex, & argentarij, effuderuntq., & numerarunt pecuniam, quæ inuenta est in domo Domini, et dederunt eā propter in manus operariorum domus Domini. Item secūdo Paralip. xxiii. Proferam vero verba Græcæ tralationis, quia aliqua ex parte clariora sunt, eadem tamen manente sententia: *Conuocauit Ioas sacerdotes, & Leuitas, & dixit eis: Exite in vrbes Iudæ, & cogite ex omni Israel pecuniam, vt sarciatur domus Dei in singulos annos, & festinate indicere. & Leuitæ non festinarunt. Et vocauit Ioas Ioiadam pontificem, & dixit ei: Cur non vidisti de Leuitis, vt exigerēt de Iuda, & Hierusalem, quod indicatum est à Moyse, quando conuocauit Israel in Tabernaculū Testimonij, quia Gotholia fuit exlex, & filij eius dissiparūt domum Dei. Fiat arca, & ponatur in porta domus Domini extrinsecus, & edicant in Iuda, & Hierusalē: Conferes Domino, vt dixit Moises ad Israel in deserto. Et dederunt omnes principes, & cunctus populus, & contulerunt, & coniecerunt in arcam ita, vt compleretur, & attulerunt arcam ad præpositos regis per manum Leuitarum, & viderunt, quod abundabat pecunia, & venit Scriba regis, & Præpositus magni sacerdotis, & exhauserunt arcam, & posuerunt in loco suo, & ita fecerunt in dies, & coaceruauerunt argētum multum, & dedit rex, & Ioiada sacerdos facientibus opera in opificium domus Dei.* Hæc autem eadem Iosephus aliqua quoque ex parte clarius prodidit. *Ioam*, inquit, *regem cupido resarciendi templi incessit. atque accito ad se Ioiada pontifice iussit, vt in omnem mitteret regionem*

Leui-

Leuitas, & sacerdotes, qui exigerent pro vniuscuiusque capite dimidium siclum argenti ad instaurationem templi, quod à Ioram, Gotholia, & filijs eorum videbatur esse destructum. Pontifex vero hoc non fecit, sciens, à nemine conferri argentum. tertio vero, & vicesimo anno regni sui Ioas Pontificem, & Leuitas negligentiæ arguens iussit, vt in proximum annum de templi instauratione prospicerent. Itaq. Ioiadas consilium, quod gratum fuit populo, adhibuit. fecit nanque ligneam arcam, & vndique muniens eam, vnum ei foramen aperuit. quam ponens in templo iuxta sacrariũ, mandauit singulis, vt quantum vellent, in eam mitterent per foramen pro templi reparatione. ad quod opus libenter populus omnis accessit, & multum argenti, multumq. auri intulit. Quo facto euacuantes arcam præsente rege scriba simulq́, & sacerdotes argentum enumerauerunt, quod fuerat illatum, deinde eam in eodem loco reposuerunt, idq. quotidie obierunt. Gazophylacio inde cõstituto pecunia à Iosia rege templum sarcituro iterũ hausta est. sic enim IIII Regum scriptum est: *Misit Iosias rex Scribam templi ad Helciam sacerdotem magnum, vt confletur pecunia, quæ illata est in templum Domini, quam collegerunt ianitores templi à populo, deturq. fabris per Præpositos domus Domini, qui & distribuant eam ijs, qui operantur in templo Domini ad instauranda sarta tecta templi.* Euerso inde tẽplo simul etiã Gazophylacium est euersum, & restituto restitutum, verum id non arca tantum fuit, inquem pecunia iaceretur, sed locus amplus, in quo etiã primitiæ, & decimæ Leuitarũ repositæ sunt. vt Neemiæ x: *Primitias vindemiæ, & olei afferemus sacerdotibus ad Gazophylaciũ Dei nostri.* & post: *Ad Gazophylacium deportabunt filij Israel, & filij Leui primitias frumenti, vini, et olei.* & sequenti: *Erat super hoc Eliasib, qui fuerat Præpositus in Gazophy*

lacio domus Dei nostri. fecit ergo sibi Gazophylacium grande. & ibi ante eum reponebant munera. & II Maccabæorum: *Apollonius nunciauit Seleuco regi Syriæ, innumerabilibus pecunijs refertum esse Gazophylacium Hierosolymis, et communes copias immensas esse, quæ non pertinerent ad rationem sacrificiorum.* Hinc etiam legitur apud S. Marcũ: *Sedens Iesus contra Gazophylacium aspiciebat, quomodo turba iactaret æs in Gazophylacium.* & apud S. Lucam: *Respiciens Iesus vidit eos, qui mittebant munera in Gazophylacium.*

Huic porrò Gazophylacio custos fuit præpositus, quẽ Isaias cap. XXII vocat ταμίαν τοῦ ἱερῦ. i. quęstorem templi, licet Latinus interpres vocet præpositum tẽpli. Iosephus autem libro XVIII gazophylacem nominat. *Stola,* inquit, *pontificis sub sigillo gazophylacis tenebatur, à quo etiam et cetera ornamenta templi asseruabantur.* Item VII Belli: *Arcas etiam, quæ gazophylacia vocantur, incendũt, in quibus magna vis erat pecuniæ, ac vestium, atque omnes Iudæorum prope congestæ diuitiæ.* Item: *Quin etiã gazophylax, idest custos sacræ pecuniæ, comprehensus, nomine Phinees, vestes, & cingula sacerdotum indicauit.* Ac de legitimis quidem oblationibus hactenus.

De Oblationibus votiuis, & voluntarijs. Cap. XVII.

SEQVITVR, vt dicam de Oblationibus siue sacrificiorum, siue donorum, quæ ex voto, vel ex voluntate confectæ sunt. de quibus Leuitici VII: *Si voto vel sponte quis obtulerit hostiam.* & XXIII: *Hæ sunt feriæ Domini, quas vocabitis sanctissimas. offeretisq. in eis oblationes Domino, holocausta, & libamenta iuxta ritum vniuscuiusq. diei,*

diei, exceptis ſabbatis Domini, donisq. veſtris, & quæ offeretis ex voto, vel quæ ſponte tribuetis Domino.

Vota dicta, quæ quis impetrādæ gratię cauſſa ſe Deo ſoluturum ſpopondit, quæ non reddere, nefas Deus conſtituit: Deuteronomij XXIII: *Quod ſi voueris votum Domino, ne moreris reddere illud, quia quærens quærit Dominus illud abs te, & erit tibi in peccatum.* Quæ verba ſic exponit Philo de ſacrificio Abel: *Votū eſt petitio boni alicuius à Deo, mandatur autem, vt voti compos ſine mora coronam offerat Deo. In quo qui peccant, alij per beneficiorum obliuionem gratiarum actione ſe priuant, alij per nimiam arrogantiam ſe ipſos auctores bonorū ſuorum exiſtimant, non Deū. alij bona quidem ſua ad Deum referunt, ſed ſuo ſe merito ea conſequi putant.*

Voti vero concipiendi formula fuit talis. Iudicum XI: *Votum vouit Domino dicens. Si tradideris filios Ammon in manus meas, quicunque primus fuerit egreſſus de foribus domus meæ, eum holocauſtum offeram Domino.* & primo Samuelis: *Votum vouit dicens. Domine ſi dederis ſeruæ tuæ ſexum viri, dabo eum Domino omnibus diebus vitæ eius, & nouacula non aſcendet caput eius.* & II Regum VIII: *Vouens vouit ſeruus tuus dicens. Si reduxerit me Dominus in Hieruſalem, ſacrificabo Domino.*

Qui vero faciebat quod Deo promiſerat, is votum ſoluere, & votum reddere dicebatur: vt Leuitici XXII, *Qui obtulerit oblationem ſuam vel vota ſoluens, vel ſponte offerens.* & II Regum VIII: *Vadam, et reddam vota mea, quæ voui Domino in Hebron.* & VII Prouerbiorum: *Victimas pro ſalute deuoui, vota hodie reddidi.*

Extat etiam Lex de votis faciendis, & perſoluendis, quæ virum hoc modo aſtringit. Numer. XXX: *Si quis virorum votum Domino vouerit, aut ſe conſtrinxerit iuramen*

to, non faciet irritum verbum ſuum, ſed omne, quod promiſit, implebit. Puellam autem, quæ erat in poteſtate patris, aut mulierem, quæ erat in poteſtate viri, ſi promittẽte illa pater, aut vir tacuiſſent, ipſam obligauit, ſi contra dixiſſent, non item. Viduam autem, & repudiatam iureiurando teneri voluit.

Vnuſquiſque autem aut animam ſuam Deo vouit, aut res ſuas. Si animã, pretio redimere potuit, ſi animal, mutari votum non potuit, & conſecratum Deo manſit. domum autem ſi vouit, pretio aucto redimere potuit. omnis vero æſtimatio ſiclo ſanctuarij ponderata eſt. Siclus viginti obolos habuit. Hæc & alia huiuſmodi ad votum pertinentia multis verbis tradita cõtinentur Leuitici capite extremo. Fuit autem vltimum voti genus, cum quis ſemetipſum Domino conſecrauit. de quo dictũ eſt, vbi de Nazaræis eſt diſputatum.

Vota vero in templum, perinde ac cetera dona, delata eſſe, indicauit Hieremias XXXIII, cum dixit: *Vox portantium vota in domum Domini.*

Quæ vero ſponte oblata ſunt, ea oppoſita ſunt eis, quæ quis non ſolum ex voto ſoluit, ſed etiam ex lege. vt quæ omnino à libertate voluntatis manarint. vnde Iudicum XII: *Pecunia, quæ offertur pro pretio animæ, et quã ſponte, & arbitrio cordis ſui inferunt in templum Domini,* & Eſdræ primo: *Adiuuent eum viri de loco ſuo auro, & argento, & ſubſtantia, & pecoribus excepto, quod voluntarie offerunt templo Dei, quod eſt in Hieruſalem.*

De

De Ieiunio, & ceteris afflictionibus corporis. Cap. XVIII.

VT autẽ placãdi Dei gratia ſacrificia, aut oblationes fecerunt, ſic etiam orandi cauſſa ieiunarunt, fleuerunt, ſaccum induerunt, ſeſe cinere conſperſerunt, humi proſtrauerunt, atque omnino omnes humiliandi corporis rationes exquiſiuerunt. idque aut publice, aut priuatim. Publice, ieiunium vniuerſo populo indicentes, Priuatim pro ſua quiſque religione id obeuntes. Si publice fecerunt, aut ordine fecerunt, ſemel in anno ex lege, aut extra ordinem, cum arbitrium, aut neceſsitas tulit. idq vel in dies ſeptem, vel tres, vel vſque ad veſperam. Si priuatim, pro ſuo quiſque arbitratu in eodem manens inſtitu to peregit.

Legitimum, atque ordinarium ieiunium peractum eſt die decima Septembris in die Expiationum, idq. ſolum ieiunium à Deo mandatum eſt. quare dies ille Ieiunium, aut dies ieiunij vocatus eſt. de quo ante dictum eſt.

De ieiunio publico extra ordinem indicto agitur Paralip. ſecundo, cap. xx: *Ioſaphat rex timore perterritus totum ſe contulit ad rogandum Dominum, & prædicauit ieiunium vniuerſo Iuda.* & Hieremiæ xxxvi: *Factum eſt in anno quinto Ioacim regis Iuda in menſe nono prædicauere ieiunium in conſpectu Domini omni populo in Hieruſalem vniuerſæ multitudini, quæ confluxerat de ciuitatibus Iuda.* & Eſdræ primi octauo: *Prædicaui ibi ieiunium iuxta fluuium Ahaua, vt affligeremur coram Domino Deo noſtro, & peteremus ab eo viam rectam nobis.* Ieiunij porro publice celebrati inſignis mentio eſt Iudith quarto: *Clamauit omnis populus ad Dominum inſtantia magna, & humiliauerunt animas ſuas in ieiunijs, & orationibus, ipſi, et*

mulieres eorum, & induerunt se sacerdotes cilicijs, & infantes prostrauerunt contra faciem templi Domini. Tunc Eliachim sacerdos Domini magnus circuiuit omnem Israel, allocutusq. est eos dicens, scitote, quoniam exaudiet Dominus preces nostras, si manentes permanseritis in ieiunijs, & orationibus in conspectu Domini. Ad hanc exhortationem eius deprecantes Dominum permanebant in conspectu Domini, ita vt etiam qui offerebant Domino holocausta præcincti cilicijs offerrent sacrificia Domino, & erat cinis supra capita eorum, & ex toto corde suo omnes orabant Deum, vt visitaret populum suum Israel. Item Iudicum xx: *Omnes filij Israel venerunt in domum Dei, & sedentes flebant coram Domino, & ieiunauerunt die illo vsque ad vesperam, & obtulerunt ei Holocausta, & Pacificas victimas,* & primo Regum VII: *Congregate vniuersum Israel in Masphat, vt orem pro vobis Dominum. & conuenerunt in Masphat, & hauserunt aquam, & effuderunt in conspectu Domini, & ieiunauerunt in die illa, atque dixerunt ibi: Peccauimus Domino.* & primo Maccabæorum tertio: *Et congregati sunt, & venerunt in Maspha contra Hierusalē, qui locus erat orationis in Maspha ante in Israel, & ieiunarunt illa die, & induerunt se cilicijs, & cinerem imposuerūt capiti suo, et disciderunt vestimenta sua.* & XIII secundi: *Omnibus petentibus à Deo misericordiam cum fletu, & ieiunijs per triduum continuum prostratis hortatus est eos Iudas, vt se præpararent.*

Priuati vero ieiunij ratio ex his elici locis potest. Numerorum xxx: *Si vxor vouerit, & iuramento se constrinxerit, vt per ieiunium, vel ceterarum rerum abstinentiam affligat animam suam, in arbitrio viri erit, siue faciat, siue nō faciat.* & XII secundi Regum: *Deprecatus est Dominum Dauid pro paruulo, & ieiunauit ieiunio, & ingressus seorsum*

ſum iacuit ſuper terram. Vnde XII ſecundi ipſe dixit: *Propter infantem, dum adhuc viueret, ieiunaui, & fleui. Dicebant enim. Quis ſcit, ſi forte eum mihi donet Dominus, & viuat infans?* & XXVI tertij: *Cum audiſſet Achab ſermones iſtos, ſcidit veſtimenta ſua, & operuit cilicio carnem ſuam, ieiunauitq. & dormiuit in ſacco, & ambulauit demiſſo capite.* Et primo ſecundi Eſdræ: *Cumq; hæc audiſſem, ſedi, & fleui, & luxi diebus multis, & ieiunabam, & orabam ante faciem Dei cæli.* & quinto quarti: *Si oraueris iterum, et plorau eris, & ieiunaueris ſeptem diebus, audies iterum horum maiora.* & Iudith VIII: *Iudith in ſuperioribus domus ſuæ fecit ſibi ſecretum cubiculum, in quo cũ puellis ſuis clauſa morabatur, & habens ſuper lumbos cilicium ieiunabat omnibus diebus vitæ ſuæ præter ſabbata, & neomenias, & feſta domus Iſrael.*

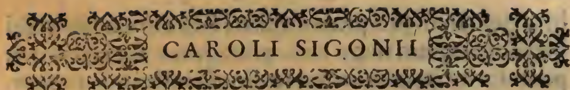
Hæc igitur cum eſſet Iudæorum in ieiunando conſuetudo, ſane apparet, cur Phariſæi, qui ſe ceteris religione præſtare videri volebant, ita ieiunium amplecterentur, vt bis in ſabbato ieiunarẽt, teſte S. Luca, & admiratione affecti ſint, cur, cũ ipſi ieiunarent, diſcipuli Chriſti non ieiunarent. Probatum autem eſſe ab ipſo etiam Chriſto ieiunium, liquet ex eo, quòd & ipſe more Moiſis, & Heliæ ieiunauit, & ieiunij rationem docuit, inquiens: *Cũ ieiunatis, nolite fieri, ſicut hypocritæ, triſtes. exterminant enim facies ſuas, vt pareant hominibus ieiunantes.*

Vt aũt ſacrificia iuſtitiæ, & laudis dilexit magis Deus, quàm victimarum, & ſanguinis, ſic iuſtitiam, ſiue caritatẽ potiorem ieiunio habuit, atque omnino cordis afflictionem, quàm corporis. Indicat Iſaias LVIII inquiens: *Nunquid tale eſt ieiunium, quod elegi, per diem affigere animã ſuam? nunquid contorquere, quaſi circulum, caput ſuum, et ſaccum, ac cinerem ſternere? nunquid iſtud vocabis ieiuniũ,*

&

& diem acceptabilem Domino? nō ne hoc est magis ieiuniū, quod elegi? dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimentes, dimitte eos, qui confracti sunt, liberos, & omne onus dirumpe, frange esurienti panem tuum, & egenos, vagosq. induc in domum tuam. Cum videris nudum, operi eum. & carnem suam ne despexeris. Indicat item Ioel: *Hæc dicit Dominus. Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu, & scindite corda vestra, non vestimenta vestra.* Hæc vero mandabantur Iudæis, qui studiosius ieiunia, quàm caritatem amplectebantur, & cibum facilius fastidiebant, quàm peccatum auersabantur. Ac de ritibus quidem sacris hæc dicta sint.

CARO-

CAROLI SIGONII

DE REPVBLICA HEBRÆORVM LIBER V.

Qui de perſonis ſacris inſcribitur.

De Generibus Sacrarum perſonarum. Cap. I.

IRIGE *me in veritate tua Domine, & doce me. Narrabo nomen tuum fratribus meis.* Quod enim aliud eſt nomen tuum, quàm quod inuocant ij, quos tu in ſortem vocaſti tuam? de quibus hoc mihi libro eſt diſſerendum. Neque enim, poſtquam de locis ſacris, diebus, & ritibus dixi, relinquitur aliud, quàm vt agã de perſonis, quæ horum locorum, dierum, rituum, & omnium denique cæremoniarum curam, & cuſtodiam habuerunt. Voco autem perſonas ſacras, quæ aut in miniſterio diuino verſatæ ſunt, aut quo quo modo Dei voluntatem, ac legem expoſuerunt. Hi vero fuere Pontifices, Sacerdotes, Leuitæ, Cantores, Ianitores, & Nathinæi. Item Nazaræi, Prophetæ, & Scribæ cum ſectis eorum Horum autẽ officia cum explicabimus, ſimul etiam munera Leuiticæ tribus, quæ ſecreta à ceteris fuit, expediemus; quia huic religionis, reliquis ipſius adminiſtratio reipublicæ obtigit. Leuitas enim, vt Numerorum tertio ſcriptum eſt, ſibi

bi asciuit Deus pro primogenitis Hebræorum, quos sibi bi destinarat iam tum, cum primigenas Aegyptiorum perculerat. Quos vt sorte prædiorum orbauit, sic summis alijs præmijs, atque honoribus decorauit. nã & participes eorum, quæ Deo à gratis hominibus offerebantur, effecit, & solum cultum Dei tractare, tanquam curã, sortemq. propriam voluit, sic .n. XVIII ad Aaron loquens adiecit: *In terra eorum nihil possidebis, nec habebis partem inter eos: ego pars, & hæreditas tua in medio filiorum Israel. filijs autem Leui dedi omnes decimas Israelis in possessionem pro ministerio, quo seruiunt mihi in Tabernaculo fœderis*. Ordiamur ergo à Pontificibus.

De Pontificibus. Cap. II.

VT autem omnium sacrorum principatum tenuere ij, qui Sacerdotes dicti sunt, sic inter omnes sacerdotes excelluit is, quem Pontificem appellarunt. Itaque in sacris libris non solum sacerdos, sed etiam sacerdos primus, sacerdos magnus, sacerdotum princep[illegible], siue more Latino, Pontifex nuncupatur. quo constitu[illegible] reliqui simpliciter sacerdotes, & sacerdotes secundi, [illegible] secũdi ordinis appellati. vt XXIIII quarti Regum: *P[illegible] Iosias rex Helciæ sacerdoti magno, & sacerdotibus [illegible]i ordinis, & ianitoribus*. & IIII Iudith: *Eliachim sacerdos Domini magnus*. & III Neemiæ: *Eliasib sacerdos magnus*. & XXV Regum: *Abstulit princeps militiæ Saraiam sacerdotem primum, et Sophoniam sacerdotem secundum*. recte. Saraias enim põtificatu maximo, Sophonias simplici sacerdotio fungebatur. Si ergo tanta in sacris ipsius pontificis auctoritas fuit, vt ceteris omnibus dignitate præstiterit, profecto qui diserte põtificatum expresserit, magna fundamenta

damenta ad reliqua intelligenda posuerit. Dicamus igitur de Pontifice, lectore ante admonito, quoniam Deus Aaronem Moisis fratrem ex tribu Leui pontificē, filios vero eius sacerdotes constituit, propterea quæ de Aarone dicentur, ad pontificem; quæ de filijs, ad sacerdotes referenda videri; præterea vero, quoniam Deus Exodi XXVIII, Tabernaculo explicito, de Pontifice ita præcepit, vt primū de vestibus eius, deinde de consecratione, tum de conditionibus, ad extremum de muneribus egerit, ob id & nos quoque eundem ordinem in docendo conseruaturos.

VESTES ergo pontificiæ fuere octo, Superhumerale, Rationale, Tunica hyacinthina, Tunica linea stricta, Feminalia linea, Baltheus, Tiara, & Lamina aurea. his .n. Deus mandauit Moisi vt Aaronem pontificem designatum indueret. Non grauabor in hoc quoq. primum verba referre legis, deinde ea alienis auctoritatibus illustrare. sic igitur Deus de SVPERHVMERALI præcepit: *Facient Superhumerale de auro, & hyacintho, et purpura, coccoq. bis tincto, & bysso retorta, opere polymito. duas oras iunctas habebit in vtroque latere summitatum, vt in vnū redeant. sumesq. duos lapides onychinos, & scuipes in eis nomina filiorum Israel, sex nomina in lapide vno, & sex reliqua in altero iuxta ordinem natiuitatis eorum.* Adijcit inde de RATIONALI hoc modo: *Rationale quoque iudicij facies opere polymito iuxta texturā Superhumeralis ex auro, hyacintho, & purpura, coccoq. bis tincto, & bysso retorta. quadrangulum erit, & duplex. mensuram palmi habebit tam in longitudine, quàm in latitudine, ponesq. in eo quattuor ordines lapidū. in primo versu erit lapis sardius, & topazius, & smaragdus, in secundo carbunculus, saphirus, & iaspis, in tertio ligurius, & achates, & amethystus.*

in

in quarto chrysolitus, onychinus, & berillus. inclusi auro erunt per ordines suos, habebunt. nomina filiorum Israel. duodecim nominibus celabuntur singuli nominibus singulorum per XII tribus, portabitq. Aaron nomina filiorum Israel coram Domino super vtrumque humerum ob recordationem. portabitque Aaron nomina filiorum Israel in Rationali iudicij super pectus suum; quādo ingredietur Sanctuarium coram Domino, & gestabit iudicium filiorum Israel in pectore suo in conspectu Domini semper. Pergit inde de TVNICA HYACINTHINA his verbis: *Facies & Tunicam superhumeralis totam hyacinthinam, in cuius medio supra erit capitium, & ora per gyrum eius textilis, sicut fieri solet in extremis vestium partibus, ne facile rumpantur, deorsū vero ad pedes eiusdem tunicæ per circuitum, quasi mala punica facies ex hyacintho, & purpura, & cocco bis tincto, mistis in medio tintinnabulis, ita vt tintinnabulum sit aureum, & malum Punicum. & vestietur ea Aaron in officio ministerij, vt audiatur sonitus, quando ingreditur, & egreditur Sanctuarium in conspectu Domini, & non moriatur.* Inde subijcit breui de Tunica LINEA STRICTA, & reliquis, inquiens: *Stringesq;* TVNICAM *bysso, &* TIARAM *byssinam facies, &* BALTHEVM *opere plumarij. Facies &* LAMINAM *de auro purissimo, in qua sculpes opere celatoris Sanctum Domino, ligabisq. eam vitta hyacinthina, & erit super tiaram imminens fronti pontificis. portabitq. Aaron iniquitatem eorum, quæ obtulerunt, & sanctificauerunt filij Israel in cunctis muneribus, & donarijs suis. erit autem lamina semper in fronte eius, vt placatus sit ei Dominus.* Ad extremum adduntur etiam FEMINALIA, his verbis: *Facies et feminalia linea, vt operiant carnem turpitudinis suæ à renibus vsque ad fœmora, & vtentur eis Aaron, & filij eius, quando ingredientur Tabernaculum Testimonij, vel quando*

do propinquant altari, vt ministrent in Sanctuario, ne iniquitatis rei moriantur. Hæc præcipiuntur in Exodo, facta vero narrantur Leuitici VIII ita: *Moises vestiuit Aaron Subucula linea accingens eũ Baltheo, & induens Tunica hyacinthina, & desuper Humerale imposuit, quod astringens cingulo aptauit Rationali, in quo erat Doctrina, & Veritas. Cidari quoque texit caput, & super eam contra frontem posuit Laminam auream consecratam in sanctificatione, sicut præceperat ei Dominus.* Atque hæc quidem in Lege.

Qualia vero hæc vestimenta fuerint, clarius Iosephus exposuit, qui stante templo floruit. à quo S. Hieronymus hæc epistola CXXVIII sumpsit, quæ in hunc locũ rei declarandæ caussa intexere libuit.

Lineis feminalibus, quæ vsque ad genua, & poplites veniunt, verenda celantur, & superior pars sub vmbilico vehementer astringitur, vt si quando expediti mactant victimas, tauros, & arietes trahunt, portantq. onera, & in officio ministrandi sunt, etiamsi lapsi fuerint, & femora reuelauerint, non pateat quod opertum est. Refert Iosephus hæc feminalia de bysso retorta solere contexi, & postquam incisa fuerint, acu consui. non enim in tela posse eiusmodi fieri.

Secunda ex lino tunica talaris, duplici sindone, quam et ipsam Iosephus byssinam vocat, quod in Hebræo sermone in lineam vertitur hæc adhæret corpori, & tam arcta est, & strictis manicis, vt nulla omnino in veste sit ruga; & vsque ad crura descendat. Hanc vulgarem camisiam possis dicere.

Tertium genus est vestimenti cingulum, vel baltheus, vel zona. Hoc in similitudinem pellis colubri, qua exuit senectutem, sic in rotundum textum est, vt marsupium longius putes. textum est autem subtegmine cocci, purpuræ, hya-

hyacinthi, & stamine byssino ob decorem, & fortitudinem, atque ita polymita arte distinctum, vt diuersos flores, ac gẽmas artificis manu non textas, sed additas arbitreris. Lineã tunicam, de qua diximus, inter vmbilicum, ac pectus hoc stringunt baltheo, qui quattuor digitorum habens latitudinem, atque ex vna parte ad crura dependens, cum ad sacrificia cursu, & expeditione opus est, in læuum humerum retorquetur.

Quartum genus est vestimẽti rotundum pileolum, quasi sphæra media sit diuisa, & pars vna ponatur in capite. riaram Græci, et nostri appellant. non habet acumen in summo, nec totum vsque ad comam caput tegit. sed tertiam partem à fronte inopertam relinquit. atque ita in occipitio vitta constrictum est, vt non facile labatur ex capite. est autẽ byssinum, & sic fabre opertum linteolo, vt nulla acus vestigia extrinsecus appareant. His quattuor vestimentis, idest feminalibus, tunica linea, cingulo, & pileo tam sacerdotes, quàm pontifices vtuntur. reliqua quattuor proprie pontificum sunt.

Quorum vnum est tunica talaris tota hyacinthina ex lateribus eiusdem coloris assutas habens manicas, & in superiori parte, qua collo induitur, aperta, quod vulgo capitium vocant, oris firmissimis ex se textis, ne facile rumpatur. in extrema parte, idest ad pedes septuaginta duo sunt tintinetnabula, totidem mala Punica, ijsdem contexta coloribus, vt supra cingulum. inter duo tintinnabula vnum malum est, inter duo mala vnum tintinnabulum, vt alterutrum sibi media sint.

Sextum est vestimentum, quod Hebraica lingua dicitur Ephod, idest Superhumerale, & solis conuenit pontificibus ex hyacintho, bysso, cocco, purpura, & auro contextum. Auri laminæ mira tenuitate tenduntur, ex quibus secta fila tor-

torquentur cum subtegmine trium colorum hyacinthi, cocci, purpuræ, & cum stamine byssino, & efficitur palliolum miræ pulchritudinis perstringens fulgore oculos in modum caracallarum, sed absque cucullis. contra pectus nihil cõtextum est, & locus futuro Rationali derelictus. in vtroque humero habet singulos lapides clausos, & astrictos auro. onychini, aut smaragdi: ab interpretibus versi. Iosephus sardonicas vocat. & in singulis lapidibus sena patriarcharum nomina sunt, quibus Israeliticus populus diuiditur, in dextro humero maiores filij Iacob, in læuo minores scripti sunt, vt pontifex ingrediens Sancta Sanctorum nomina populi, pro quo rogaturus est Dominum, portet in humeris.

Septimum vocatur Rationale. Pannus est breuis ex auro, & quattuor textus coloribus ijsdem, quibus Superhumerale, habens magnitudinem palmi per quadrum, & duplex, ne facile rumpatur. intexti sunt enim ei duodecim lapides miræ magnitudinis, atque pretij per quattuor ordines, ita vt in singulis versiculis terni lapides collocentur. in primo ordine sardius, topazius, smaragdus ponitur, in secundo carbunculus, sapphirus, iaspis, in tertio lyncurius, achates, amethystus, in quarto chrysolitus, onychinus, berillus. satisq. miror, cur hyacinthus pretiosissimus lapis horum numero non ponatur, nisi forte ipse est alio nomine lyncurius. in singulis lapidibus secundum ætates duodecim tribuum sculpta nomina sunt. Per quattuor Rationalis angulos quattuor annuli sunt aurei habẽtes contra se in Superhumerali alios quattuor, vt cum appositum fuerit Rationale in loco, quem in Ephod diximus derelictum, annulus veniat cõtra annulũ, & mutuo sibi vittis copulentur hyacinthinis. Porro ne magnitudo, & pondus lapidum contexta stamina rumperent, auro ligati sunt, atque cõclusi. nec sufficit hoc ad firmitatẽ, nisi & cathenæ ex auro fierent, quæ ob pulchritudinem fistu

lis aureis tegerentur, haberentq. & in Rationali supra duos maiores annulos, qui vncinis superhumeralis aureis necterentur, & deorsum alios duos. nam post tergum in superhumerali contra pectus, & stomachum ex vtroque latere erāt annuli aurei, qui cathenis cum Rationalis inferioribus annulis iungebantur. atque ita fiebat, vt astringerentur & Rationale Superhumerali, & Superhumerale Rationali, vt vna textura contra videntibus putaretur.

Octaua est lamina aurea, in qua est scriptum nomē Dei Hebraicis quattuor litteris, quod apud illos ineffabile nuncupatur. Hic super pileolum lineum, & commune omnium sacerdotum in pontifice plus additur, vt in fronte vitta hyacintina constringatur, totamq. pontificis pulchritudinē Dei vocabulum coronet, & protegat. Hæc S. Hieronymus ex Iosepho.

Apud eundem porro Iosephum quædam alia memorabilia ab illo prætermissa leguntur, vt de lapidibus Superhumeralis, & Rationalis, & Pileo hyacinthino. Nā de lapidibus sic scribit: *Lapides, quos ferebat super humerum pontifex, erant sardonices. cum autem Deus sacrificijs adesset, is, qui in dextro humero portabatur, micabat, & splendorem tātum emittebat, vt etiam procul positis illucesceret, cum prius ea luce careret. Per duodecim autem lapides Rationalis Deus victoriam pugnaturis prænunciabat. tanto enim splendore fulgebant, cum nondum exercitus moueretur, vt omnibus constaret, eorum auxilio adesse Deum. Cessauit autem Rationale, & sardonix annis iam ducentis, ante quam ego hæc conscriberem, cum Deus moleste ferret transgressiones legum.* Quod tempus, si veterum sæculorum memoria replicetur, in regis Ioānis Hyrcani ætatem incurrit. De pileo vero idem sic prodit: *Præter communem cum sacerdotibus pileum pontifex alterum*

pileum

pileum habuit consutum ex hyacintho variatum. quem corona aurea circũdedit, quæ tribus ordinibus distincta fuit. super quam in medio floruit calix aureus herbæ, quæ à Græcis dicitur hyoscyamos, similis. Hoc idem Talmudistæ tradunt de lapidibus Rationalis, qui splendescere desierũt, verum id iam inde à constructione secundi Templi cõtigisse, narrant. Hæc de vestibus.

CONSECRATIO vero pontificis per septem dies hoc modo facta est. Qui futurus erat sacerdos primum ad altare offerebatur, deinde aqua lauabatur, tum vestibus, quas diximus, induebatur, inde capiti oleũ sanctum infundebatur, demum sacrificio præcipuo facto consecrabatur, atque eius sanguine altare, & vestes aspergebantur. Hæc vero Exodi XXIX sic præcepit Deus: *Sed & hoc facies, vt mihi in sacerdotio consecrentur. Cum laueris Aaron cum filijs suis aqua, indues eum vestimentis Linea, & Tunica, & Superhumerali, & Rationali, quod cõstringes Baltheo, & pones Tiarã in capite eius, & Laminã sanctam super tiaram, & oleũ vnctionis fundes super caput eius. atque hoc ritu consecrabitur. Postquam initiaueris manus eius, applicabis & vitulum coram Tabernaculo Testimonij*, & quæ sequuntur. Quæ vero mandata sunt in Exodo, ea perfecta referuntur in Leuitico cap. VIII: nempe Aaronem oblatum, lotum, vestitum, vnctum: *Moises congregata omni turba ante fores Tabernaculi obtulit Aaron. cumq; lauisset eum, vestiuit pontificem subucula linea accingens eum baltheo, & induens tunica hyacinthina, & desuper humerale imposuit, quod astringens cingulo aptauit Rationali, in quo erat Doctrina, & Veritas. Cidari quoque texit caput, & super eam contra frontem posuit laminam auream consecratam in sanctificatione. Tulit et vnctionis oleum, quo liniuit tabernaculum cum omni suppel-*

lectile sua, cumq. sanctificans aspersisset altare septem vicibus, vnxit illud, & omnia vasa eius, labrūq. cum basi sua sanctificauit oleo, quod fundens super caput Aaron vnxit eum, & consecrauit. Demum affert solemne sacrificium consecrationis. quod hoc modo factum est ex mandato Dei: *Obtulit vitulum pro peccato, cumque super caput eius posuisset Aaron manus suas, immolauit eum hauriens sanguinem, & tincto digito tetigit cornua altaris per gyrum. quo expiato, & sanctificato fudit reliquum sanguinem ad fundamenta eius. adipem vero, qui erat super vitalia, & reticulum iecoris, duosq. renunculos cum aruinulis suis adoleuit super altare, vitulum cum pelle, & carnibus, & fimo cremans extra castra. Obtulit & arietem in holocaustum. super cuius caput cū imposuisset Aaron manus suas, immolauit eum, & fudit sanguinem eius per circuitum altaris, ipsumq. arietem in frusta concidens, caput eius, & artus, & adipem adoleuit igni, lotis prius intestinis, & pedibus. totumq. simul arietem incendit super altare, eò quod esset holocaustum suauissimi odoris Domino. Obtulit & arietem secundum in consecrationem sacerdotis, posuitq. super caput eius Aaron manus suas. quem cum immolasset Moises sumens de sanguine eius tetigit extremum auriculæ dextræ Aaron, & pollicem manus eius dextræ, similiter & pedis. reliquum fudit super altare per circuitum, adipem vero, et caudam, omnemq. pinguedinem, quæ operit intestina, reticulumq. iecoris, & duos renes cum adipibus suis, & armo dextro separauit. Tollens autem de canistro azymorū, quod erat coram Domino, panem absque fermento, & collyridam conspersam oleo, laganumq. posuit super adipes, & armum dextrum, tradens simul omnia Aaron. qui postquā leuauit ea corā Domino, rursum suscepta de manibus eius adoleuit super altare Holocausti, eo quòd consecrationis esset*

set oblatio in odorem suauitatis sacrificij Domino. tulitq. pectusculum eleuans illud coram Domino de ariete consecrationis in partem suam, assumensq. vnguentum, & sanguinem, qui erat in altari, aspersit super Aaron, & vestimenta eius, cumq. sanctificasset eum in vestitu suo, praecepit ei dicens. Coquite carnes ante fores Tabernaculi, & ibi comedite eas. panes quoque consecrationis edite, qui positi sunt in canistro, sicut praecepit mihi Dominus dicens: Aaron & filij eius comedent illos. quidquid autem reliquum fuerit de carne, & panibus, ignis absumet. De ostio quoque Tabernaculi non exibitis septem diebus vsque ad diem, quo complebitur tempus consecrationis vestrae. Septem enim diebus finitur consecratio, sicut in praesentiarum factum est. Hæc vero his verbis declarauit Philo libro tertio de vita Mosis: *Postquam Moses induit sacerdotes sacratis vestibus, sumpsit vnguentum suaue olentissimum, confectum arte vnguentaria, quo primum subdialia vasa, altare, labrumque perunxit aspersa septies, deinde Tabernaculum, et sacra vasa singula, arcam, candelabrum, thymiaterium, mensam, calices, phialas, ceteraq. sacrificijs seruientia. postremo adductum pontificem inunxit profuso largiter in caput eius sacro vnguine. His rite peractis iubet adduci vitulum, et duos arietes; vitulum, vt offerret in remissionem peccatorum, subindicans, cuiuis nato etiam bono, vel ob hoc ipsum, quòd natus sit, cognatum esse peccatum; propterea placandum esse Deum precibus, & victimis, ne iratus saeuiat. arietem autem vnum, qui adoleretur solidus auctori rerum omnium, cuius benignitate pro se quisque fruitur elemētis omnibus; alterum autem ad absolutam eorum, qui sacrabantur, purificationem, quem apte Consecrationis cognominauit, quòd per hoc sacrificium initiarentur sacerdotes Dei. eius sanguinis partem circum altare profudit, partem excepit phiala,*

eoque tinxit tria membra initiatorum, auriculam extremam, manum extremam, pedem extremum. significans virum perfectum debere purum esse sermone, opere, tota vita. sermonem enim auditus indicat, manus significat opera, pes totius vitæ transitum. sumpsit inde ex eo, quod circum altare profusum erat vel ex unguento, vel victimis omnibus, eoq. permisto sacerdotes aspersit, volens eos non solum externæ, subdiualisque sanctitatis fieri participes, verum etiam internæ, quando sacra facturi erant in adytis, in quibus omnia peruncta sacro unguento fuerant. deinde alijs quoque cæsis victimis, tum pro sacerdotibus ipsis, tum pro senatu, ac gente vniuersa fratrem introduxit in Tabernaculum. erat enim is dies octauus a consecratione, huius festi vltimus. superiores enim septē, fratri, filijsq. eius initiandis dati fuerant.

CONDITIONES vero illi impositæ aliæ impedimentum attulerunt, ne pontifex fieri posset, aliæ factum quibusdam quasi vinculis obligarunt. Primæ sic expressæ sunt Leuitici XXI: *Pontifex, super cuius caput fusum est unctionis oleum, & cuius manus in sacerdotio consecratæ sunt, vestitusq. est sanctis vestibus, non erit mancus, debilis, cæcus, claudus, habens maculam, albuginem, aut eiusmodi alia vitia corporis.* Vnde scripsit Philo de sacrificijs: *Sacrificare nulli sacerdoti, nisi integro, permittitur, cui ne minima quidem insit labecula.* & Aristobulus rex, vt prodit Iosephus, cum Hyrcano fratri suo pontificatum abrogauisset, nasum præsecuit, vt mutilato corpore illi spem recuperandi honoris, atque adeo etiam facultatem adimeret. Secundæ ita: *Caput suum non discooperiet, vestimenta non scindet, & ad omnem mortuum nō ingredietur omnino. super patre quoque suo, & matre sua non contaminabitur, nec egredietur de sanctis, ne polluat*

San-

Sanctuarium Domini, quia oleum sanctæ vnctionis Dei sui super eum est. virginem ducet vxorem, viduam autem, & repudiatam, & sordidam, & meretricem non accipiet, sed puellam de populo suo, ne communicet stirpem generis sui vulgo gentis suæ. In quæ sic Philo de monarchia: *Quoniā nemo, nisi vir, cooptatur in sacerdotium, non cariturus am plexuum cupidine, quæruntur ei castæ virginis nuptiæ, san ctis prognata parentibus, meretricem enim pariter animo impuram, atque corpore, ne aspicere quidem ei licet, etiam si quæstu relicto ad bonā frugem se recepit, eò quòd olim pol lutum vitæ institutum sequuta sit.*

Postremo OFFICIA eius, quæ in lege præcepta sunt, hæc fuerunt. vt Tabernaculum ingressus quotidie lucernas concinnaret, ingressus vero Sanctuarium incensū ad altare Thymiamatis adoleret, singulis septimanis panes Propositionis conficeret, ac sibi haberet, diebus festis sacrificia populi vnà cum sacerdotibus faceret. semel autem in anno in die Expiationum, sacris vestibus indutus ingressus Sanctuarium ipsum cum altari Thymiamatis ab labibus, & peccatis populi expiaret, & simul pro se, ac domo sua, & toto populo preces funderet.

De Lucernis sic Leuitici XXIIII: *Præcipe filijs Israel, vt afferant tibi oleum de oliuis purissimum, ac lucidum ad concinnandas lucernas iugiter extra velum Testimonij in Tabernaculo fœderis. Ponetq. eas Aaron à vespere vsque in mane coram Domino cultu, rituq. perpetuo in generationibus vestris. super candelabrum mundissimū ponentur sem per in conspectu Domini.* Vnde XII secundi Paralip. scriptum est: *Est apud nos candelabrum aureum, & lucernæ eius, vt accendantur semper ad vesperam.* & primo secun di Maccabæorum: *Obtulimus sacrificium, & similaginem,*

& accendimus lucernas; & proposuimus panes.

De adolendo incenso ad ea, quæ supra dicta sunt, hęc adijcimus. Secundo primi Regum. *Elegi Aaron mihi in sacerdotem, vt ascenderet ad altare meum, & adoleret mihi incensum, & portaret Ephod coram me.* In sexto primi Paralip: *Aaron, & filij eius adolebant incensum super altare holocausti, & super altare thymiamatis in omne opus Sancti Sanctorum, & vt precarentur pro Israel iuxta omnia, quæ præceperat Moises.* & XXVI: *Separatus est Aaron, vt ministraret in Sancto Sanctorũ ipse, et filij eius in sempiternũ, & adoleret incensum Domino secundum ritum suum, & benediceret nomini eius in perpetuum.*

De Panibus sic XXIIII Leuitici: *Accipies quoque similam, & coques ex ea duodecim panes, qui singuli habebunt duas decimas, quorum senos altrinsecus super mensam purissimam coram Domino statues, & pones super eos thus lucidissimum, vt sit panis in monumentum oblationis Domini. Per singula sabbata mutabuntur coram Domino suscepti à filijs Israel fœdere sempiterno. eruntq. Aaron, & filiorum eius, vt comedant eos in loco sancto. quia sancta Sanctorũ est de sacrificijs Domini iure perpetuo.* De ijsdem sic legitur primo Regum XXI: *Dixit Achimelech sacerdos Dauidi panes petenti. Non habeo laicos panes ad manum, sed tãtum panem sanctum. Dedit ergo ei sacerdos sanctificatum panem. neque enim erat ibi panis, nisi tantum Panes Propositionis, qui sublati fuerant à facie Domini, vt ponerentur panes calidi.* Vnde scripsit S. Matthæus XII: *Dixit Iesus Pharisæis. Non legistis, quid fecerit Dauid, quando esurijt, & qui cum eo erant. quomodo intrauit in domum Dei, & panes Propositionis comedit, quos non licebat ei edere, neque ijs, qui cum eo erant, nisi solis sacerdotibus?* & primo secundi Maccab: *Accendimus lucernas, & proposuimus panes.*

& pri-

& primo Paralip. IX: *De filijs Cahat super panes erant Propositionis, vt semper nouos per singula sabbata præpararent.*

De sacrificijs in diebus festis agendis præter ea, quæ de singulis sacrificijs, & diebus festis supra ex Lege protulimus, testis est Iosephus VI Belli inquiens: *Pontifex cũ sacerdotibus ascendebat ad templum septimo quoque die, et Kalendis, & in annuis festiuitatibus populi, & sacrificabat velamine præcinctus vsque ad genitalia, lineum intrinsecus habens vsque ad pedes, & super hyacinthinum indumentũ rotundum, ex quo fimbriæ pendebant alternis nodis aurea tintinnabula, & mala granata sustinentes.*

De Expiationibus supra dictum est, cum de festo die Expiationum est dictum. quo ex loco illud etiam repetendum est, quod est XVI Leuitici: *Loquere ad Aaron, ne omni tempore ingrediatur Sanctuarium, quod est intra velũ coram Propitiatorio, quo tegitur Arca, ne moriatur, nisi hæc ante fecerit. Vitulum pro peccato offeret, & arietem in Holocaustum. tunica linea vestietur, feminalibus lineis verenda celabit, accingetur zona linea, cidarim lineam imponet capiti, suscipietq. ab vniuersa multitudine filiorum Israel duos hircos pro peccato, & vnum arietem in holocaustum. Cumq. obtulerit vitulum, & orauerit pro se, ac domo sua, duos hircos stare faciet coram Domino in ostio Tabernaculi Testimonij, mittensq. super vtrũque sortem, vnam Domino, & alteram capro emissario, cuius exierit sors Domino, offeret illum pro peccato.* & reliqua, quæ longa oratione texuntur de vitulo, & hircis in expiationem peccatorum mactandis. Quæ qui cognoscere voluerit, ad superiorem, vt dixi, locum redibit. Hoc vero fecit Pontifex semel in anno, & solus Sancta Sanctorum ingressus. Sic enim præceptum est Exodi XXX: *Deprecabitur Aaron super cornua altaris thymiamatis semel per annum in sanguine,*

guine, quod oblatum est pro peccato, & placabit super eo in generationibus vestris. Atque hoc idem etiam significauit S. Paulus ad Hebræos IX: *In priore Tabernaculo semper introibant sacerdotes sacrificiorum officia consumantes, in secundo autem semel in anno solus pontifex non sine sanguine.* declarauit autem Philo de legatione ad Caium: *Sanctuarium semel quotannis pontifex ingreditur Ieiunij tempore, tantum odores incensurus, & ex more vota facturus, vt felix annus, & pax contingat omnibus hominibus. De cetero si quis non dico plebeius Iudæus, sed sacerdos vel à summo proximus, imo is ipse pontifex si duobus anni diebus, aut eadem die ter quaterue introierit, capite luet absq. venia: tantam religionem adytorum voluit esse legislator, vt hæc sola inaccessa, intactaque seruarentur.* & secundo de monarchia: *Intima templi nemini videre fas est, præter quam soli pontifici, & id ei quoque vno die duntaxat anniuersario permittitur, quo introspicit omnia. infert autē odoramenta, & foculum cum ignitis carbonibus. ibi multo suffitu fumus circumquaque offunditur, et visum offuscat, nec sinit longius prospicere.* Item Iosephus VI Belli: *Superhumerali, & Rationali pontifex vtebatur solum, cum Sancta Sanctorum ingrediebatur. quod semel in anno solus faciebat, quo die cunctis ieiunare mos erat:* & secundo aduersus Appionem: *Templum quattuor porticus habuit in circuitu, quarum singulæ propriam secundum legem custodiam habuerunt. In exteriorem ingredi omnibus licuit, etiam alienigenis, mulieribus tantum menstruatis prohibitis. in secundam mares cum vxoribus, si mundæ essent, inibant. in tertiam mares, qui mundi erant, aut purificati. in quartam sacerdotes stolis induti sacerdotalibus, in adytum soli pontifices propria stola amicti.* Quod autem scriptum est, pontificem semel in anno solum Sancta esse

ſe ingreſſum, S. Auguſtinus interpretatur, eum quotidie quidem ingreſſum eſſe propter incenſum, at ſemel in anno propter expiationem cum ſanguine purificationis. Verum poſſumus etiam dicere, eum quotidie quidem Sanctuarium eſſe ingreſſum, ſed ſacerdotum comitatu ſtipatum, ſemel autem in anno ſolum, ideſt ſine ſacerdotibus, in die Expiationum. Siquidem Leuitici XVI ſcriptum eſt: *Nullus hominum ſit in Tabernaculo, quando pontifex Sanctuarium ingreditur, vt roget pro ſe, & pro domo ſua, & pro vniuerſo cœtu Iſrael, donec egrediatur*. Hactenus de ijs, quæ propoſita fuerant, veſtibus, conſecratione, conditionibus, officijsq. Pōtificum. Nunc de lectione illorum dicamus.

HAEC igitur dignitas data eſt Aaroni primum ex mandato Dei, vt perpetuo in poſteritate eius maneret. Id autem mandarat Deus Exodi XXVIII inquiens: *Legitimum ſempiternum erit Aaron, & ſemini eius poſt eum*, & ſequenti: *Veſtem ſanctam, qua vtetur Aaron, habebunt filij eius poſt eum, vt vngantur in ea, & conſecrentur manus eorum. Septem diebus vtetur illa, qui pōtifex pro eo fuerit conſtitutus de filijs eius, qui ingredietur Tabernaculum Teſtimonij, vt miniſtret in Sanctuario.* & XXVI primi Paralip: *Separatus eſt Aaron, vt miniſtraret in Sancto Sanctorum ipſe, & filij eius in ſempiternum.* Itaque mortuo Aarone delatus eſt pontificatus ad Eleazarum filium eius. Inde poſteri Eleazari deinceps illum honorem ceperūt, ita vt filius patrem exciperet. Quare ad Phinees Eleazari filium dixit Deus: *Erit tam ipſi, quam ſemini eius pactum ſacerdotij ſempiternum*. tertio loco tranſit ad poſteros Ithamari, qui fuerat frater Eleazari. inde poſt aliquot annos rurſus redijt ad ſtirpem Eleazari, atque in ea manſit vſque ad tempora regum Syriæ poſt reuerſionē

ex Babylonia. Quo tempore pontificatus, lapsis rebus, ad alias familias Leuiticas quidem, uerum non ab Aarone fluentes, regum beneficio est traductus. quorum primi fuere reges Syriæ, secundi reges Iudæorum proselyti, tertij duces Romani, qui Syriæ, ac Iudææ prouinciæ præfuerunt. Quin etiam idem pontificatus perpetuus ita fuit, vt tandiu quisque teneret, quoad vita suppeditaret. deinde Græcorum regum arbitrio in annum, atque annos tribui cœptus est. Addo etiam, pontifices vsque ad transmigrationem rerum tantum sacrarum procurationem gessisse, cum reges remp. gubernarent, postquā autem Iudæi in patriam restituti sunt, pontificibus & sacra, & remp. esse, teste Iosepho, commissam. Itaque Asmoneorum familia è tribu Leui cum paullo post summam potestatem in rep. esset adepta, sibi non solum principatum, sed etiam Pontificatum asciuit, ac mox Principatū in Regnum conuertit, ita vt ijdem pontifices, ac reges essent. Quibus amotis tum demum diuino consilio natus est Iesus Christus, qui rex, & pontifex Iudæorum in perpetuum esset. Nam Christus Vnctum significat, quo modo regem, ac pontificem appellabant. Vnde dixit S. Paulus ad Hebræos VI: *Iesus factus est secundū ordinem Melchisedec pontifex in æternum.* Nomina vero, & series pontificum hæc fuerunt.

AARON filius Amram, nepos Cahat, pronepos Leui, primus pontifex à Moise fratre vestitus, & consecratus in Deserto Sinai. Exod. 28. Leuit. 8.

ELEAZAR Aaronis F. mortuo patri successit iussu Dei. Num. 20. Iosue. 14. moritur post Iosue. Iosue 24.

PHINEES Eleazari F. De hoc sic scriptum est Nume. 25: *Dixit Deus. Ecce ego do Phinei pacem fæderis mei, & erit tam ipsi, quàm semini eius pactum sacerdotij sempiternum,*

ternum, quia Zelatus est pro Deo suo. Iosue. 22. Iud. 20. vbi ita scribitur: *Eo tempore in Silo erat arca fœderis Domini, & Phinees filius Eleazari filij Aaron præpositus domus.* Ex quo apparet, vixisse vsque ad tempora Samsonis Iudicis. Item secundo Maccabæorum libro primo: *Phinees Zelãdo zelum Dei accepit testamentum sacerdotij æterni.*

Abisve Phineis F.

Bvqvis Abisue F.

Ozis Buquis F.

Horum pontificum meminit tantum Iosephus libro Ant. quinto, cap. vlt. Scriptura vero his præteritis Phineis ætatem vsque ad tempora Heli producit.

Heli ab Ithamaro Aaronis F. genus ducens. primo Regum. Ioseph. lib. 8.

Achitob Phineis F. Heli N. cap. 14. 1. Reg. Ioseph l. 8.

Achimelech Achitobi F. interfectus à Saule rege, quia Dauidem excepisset. 21, & 22 primi Regum. Ioseph. lib. 8.

Abiathar post Achimelech patrem occisum. 23 primi Reg. & 30. Ioseph. lib. 8. S. Marcus cap. 2.

Sadoc filius Achitob, nepos Amariæ, pronepos Meraioth, abnepos Zaraiæ, atnepos Ozis pontificis, post necem Achimelech, vnà cum Abiathare pontifex fuit, atq. ambo reportandæ arcæ affuerunt sub Dauide rege, & Tabernaculo in Silo præfuit. Secũdo Regum, 15, 17, & 19. & tertio Regũ 1. inde solus postquã Salomon rex interfecit Abiatharem Adoniæ fratri suo regnum affectanti studentem. Vnde scriptum est 3 Regum, cap. 2. *Eiecit Salomon Abiathar, vt non esset sacerdos Domini.* Salomonem autem regem Sadoc vnxit. & primus functus est sacerdotio in Templo eius. primo Paralip. cap. 6. Ioseph. lib. 10.

Achi-

ACHIMAAS Sadoci F.Ioſeph lib.10.

AZARIAS Achimaæ F.Ioſeph.l.10. at vero 3. Regum cap.4.dicitur Sadoci F.& cap.6. primi Paralip. Azarias ſacerdos primus de ſtirpe Sadoc.item cap.31.

IORAM Azariæ F.Ioſeph.lib. 10.

ISVS Iorami F.Ioſeph.lib.10.

AXIORAM Iſi F.Ioſeph lib.10.

PHIDEAS Axiorami F.Ioſeph.lib.10.

SVDEAS Phideæ F.Ioſeph.lib. 10.

Vide num hic idem ſit cum Ioiada ſacerdote, qui Ioam Iudæ regem vnxit,& dicitur pontifex. 4. Regum,cap.12. & à Ioſepho lib. 10. vixitq. eodem teſte annos centum triginta.Ioiada pontificis filius Zacharias propheta lapidatus eſt à rege Ioram.Ioſeph.lib.9.

IOEL Sudææ F.Ioſeph.lib.10.

IOATHAN Iöelis F. Ioſeph lib.10.

Hic Azarias vocatur, & eſt is, qui reſtitit Oziæ regi incenſum adolenti.2.Paralip:26.Ioſeph.lib. 9.

VRIAS Ioathæ F.Ioſeph.lib.10.

Hic vixit ſub Achaz rege Iudæ.Regum 4.cap.16.

NERIAS Ioathæ F.Ioſeph.lib.10.

ODEAS Neriæ F.Ioſeph.lib.10.

SELLVM Odeæ F.Ioſeph.lib.10.

HELCIAS Sellum F.4. Regum.22.23.& 2.Paralip.34. & Ioſephus lib.10.

Hic ſub Ioſia rege inuenit Deuteronomium amiſſum.

SARAIAS Helciæ F.interfectus in Reblatha à Nabucdonoſore rege.4. Regum.cap.vlt.Ioſeph.lib.10.

IOSEDEC Saraiæ F.in captiuitate Babylonica ſucceſsit patri,Eſdræ frater,qui poſt legem reſtituit.Ioſeph.l. 10. Euſeb.li.3.de demonſtratione Euangelica.

IESVS Ioſedec F. qui reuerſus è Babylone in patriam vrbem,

vrbem,& templum reficere cæpit. Esdræ. 2. Ioseph. l. 10. Aggæus propheta. Eusebus ibidem.

IOACIM Iesu F. cap. 12. Neemiæ. Ioseph. lib. 11. fortasse est is, qui quarto Iudith dicitur Eliachim sacerdos magnus Domini. Euseb. ibidem.

ELIASIB Ioacim F. Neemiæ 3. & 13. Ioseph. lib. 11. Euseb. ibidem.

IODAE Eliasib F. Neemiæ 12. Ioseph. lib. 11. Euseb. ibidem.

IONATHAS Iodae F. Neemiæ 12. Ioseph. li. 11. vocat Ioãnem. Euseb. ibidem.

ADV, siue IADDVS Ionathæ F. Neemias 12. Ioseph. lib. 11. Euseb. ibidem. Hic excepit Alexandrum Magnum victorem.

ONIAS Iaddi F. Ioseph. lib. 11. Euseb. ibidem.

SIMON Oniæ F. Iustus. Ioseph. lib. 12. Eusebius hunc præterit.

ELEAZAR Oniæ F. Ioseph. lib. 12. Euseb. ibidem. Ad hunc scripsit Ptolemæus Philadelphus rex Aegypti, vt ad se Biblia mitteret, vnà cum LXXII interpretibus.

MANASSES Iaddi pont. filius. Ioseph. lib. 12. Hunc præterit Eusebius.

ONIAS II Simonis Iusti F. Ioseph. libro. 12. Eusebius ibidem. Hic tributa Ptolemæo Euergeti soluere abnuit.

SIMON II Oniæ F. Simonis N. Ioseph. lib. 12. Eusebius ibidem. Hoc tempore fuit Iesus Sirac, qui Sapientiam scripsit.

ONIAS III Simonis II F. Ioseph. lib. 12. Euseb. ibidem. Ad hunc Arius rex Lacedæmoniorum legationem misit. Accusatus est à Simone quodam Beniamite apud Se-

leucum regem Syriæ. vnde seditio nata. Eodem mortuo Antiochus Epiphanes rex Syrię Iesum fratrem eius pontificem declarauit.

Iesvs, qui & Iason Simonis ii F. Ioseph. l. 12. creatus ab Antiocho Epiphane. Hunc Eusebius prӕterit. seditione concitata primus abdicatus est ab eodem Antiocho, & pontificatus ad tempus dari cœptus.

Onias iiii, qui & Menelaus, Simonis ii filius. Creatus ab Ant. Epiphane, & post necatus. Hierosolyma direpta. Liber Maccabæorum Menelaum fratrem facit Simonis cuiusdam Beniamitæ, hominis seditiosi. Hunc Eusebius prӕterit.

Lysimachvs frater Menelai. lib. 1. Maccabæorum. à Iosepho, & Eusebio omissus.

Alcimvs, qui & Ioacim ex posteris Leui, sed non Eleazari, aut Ithamari ab eodem rege suffectus. Maccab. lib. 1.

Onias Oniæ tertij pontificis filius ad Ptolemæum regem confugit, & templum in Heliopoli Aegypti condidit. Hunc Eusebius prӕterit.

Ivdas Maccabæus Matthatiæ Assamonei F. ex posteris Leui, sed non Eleazari à populo lectus. Iosephus lib. xii. Eusebius. à libro Maccabęorum prętеritus.

Ionathas Matthatię Assamonei F. Princeps Iudęorum à Demetrio rege Syrię subiectus. Maccab. lib. primo. Iosephus 13. Eusebius.

Simon Ionathæ frater Princeps. succedit fratri Ionathę. vnde pōtificatus in Assamoneorū familia vnà cū principatu fit hereditarius. Macc. 1. Ioseph. l. 13. Euseb. itidē.

Ioannes Hyrcanus Simonis F. Ioseph. l. 13. Euseb.

Aristobvlvs Ioannis F. Regis nomen assumpsit. Iosephus lib. 13. Eusebius.

Ian-

IANNEVS Alexander Ioannis. F.Rex.Iofeph. lib, 13. Eufeb.

HYRCANVS Iannei Alexandri F. Rex. pellitur à fratre minore Ariftobulo.Iofeph.l. 14. Eufeb.

ARISTOBVLVS Iannei Alexandri F.pulfo Hyrcano fratre rege,& pontifice rex fit,& pontifex.inde à Cn.Pompeio duce Romano pellitur.Iofeph.l.14.Eufeb.

HYRCANVS Iannei Alexandri F. reftitutus à Pōpeio iterum pontificatum gerit,inde capitur à Parthis,& Antigono Ariftobuli regis,& pontificis filio, ac, ne pontificatum refumere poffit,mutilatur.Iofeph.l.14.

ANTIGONVS Ariftobuli regis,& pontificis F. capto Hyrcano patruo,& mutilato rex, & pontifex. idem ab Herode Antipatri filio Afcalonita rege illi à Romanis obiecto interficitur.Iofeph.lib.15.

ANAELVS Leuites Babylonius ab Herode rege fubftitutus,& remotus.Iofeph.l.15.

ARISTOBVLVS Alexandræ Hyrcani regis, & pontificis filiæ,filius ab Herode rege fubftitutus, & remotus. Iofeph.lib.15.Frater fuit Mariamnes vxoris Herodis.

ANAELVS iterum ab Herode rege datus, & remotus. Iofeph.l.15.

IESVS Phabetis F. alienigena ab Herode rege datus, & remotus.Iofeph.l. 15.

SIMON Boethus Alexandrinus alienigena,focer regis Herodis,ab eodem datus, & remotus.Iofeph.l.15.

MATTHIAS Theophili F. Hierofolymites ab Herode rege datus, qui cum fomniaffet nocte, fe cum muliere commiftum,fequenti die,qui dies erat Ieiunij.

IOSEPHVS Elimi F. cognatus eius pro eo facerdotali munere functus eft.Iofeph.l. 17. Matthia inde remoto

IOAZARVS Simonis Boethi F. Herodis regis vxorius

M ab

ab eodem datus. Iofeph. lib. 17. Sub hoc na fcitur Iefus CHRISTVS. Nicephorus in Chrolonogia. Inde ab Archelao rege Herodis filio, & fucceffore remotus. Iofeph. lib. 17.

ELEAZARVS Simonis Boethi F. ab Archelao rege factus, & remotus. Iofeph. l. 17.

IESVS Siæ F. ab Archelao rege datus, & remotus. Iofeph. lib. 17.

IOAZARVS iterum ab Archelao rege factus. & poft relegationem Archelai à Quirino proconfule Syriæ remotus imperante in Iudæa Augufto. Iofeph. l. 18.

ANNA, fiue Annanus Sethi F. à Quirino procõfule Syriæ datus imperante Augufto, & à Valerio Grato procuratore Iudææ remotus imperante Tiberio. Iofeph. libro. 18.

ISMAELVS Iabi F. à Valerio Grato procuratore Iudææ datus, & remotus. Iof. l. 18.

ELEAZARVS Annæ pontificis F. à Valerio Grato procuratore datus, & remotus. Iofeph. l. 18.

SIMON Camithi F. à Valerio Grato procuratore datus, & remotus adhuc imperante Tiberio. Iofeph. l. 18.

IOSEPHVS CAIFAS Annæ pontificis gener à Valerio Grato procuratore datus adhuc imperante Tiberio. Iofeph. lib. 18. Euangeliftæ omnes. Actuũ 4. Sub hoc CHRISTVS eft paffus.

IONATHAS Annæ pontificis F. à Vitellio proconfule Syriæ datus imperante Caio. & ab Agrippa Herode rege Iudææ remotus. Iofeph. lib. 18. Ant. & l. 2. de bello.

THEOPHILVS Annæ pontificis F. ab Agrippa Herode rege datus, & remotus imperante Claudio. Iofeph. libro. 18.

SIMON Boethi pontificis F. Canthara ab Agrippa Herode

rode rege datus,& remotus. Ioſeph.libro.19.

MATTHIAS Annæ Pontificis F.ab Agrippa Herode rege datus,& remotus. Item.

AELIONEVS Simonis Cantharæ pontificis F.ab Agrippa Herode rege datus, & ab Agrippa Herode ſecundo rege Chalcidicæ remotus.is enim mortuo Agrippa fratre rege Iudææ ius pontifices inſtituendi à Claudio impetrauerat.Ioſeph.l.20.

IOSEPHVS Camyti F. ab Agrippa rege Calcidicæ datus,& remotus imperante Nerone.Ioſeph.l.20.

ANANIAS Nebedei F.ab Agrippa rege Chalcidicæ datus,& remotus.Ioſ.l. 20. quem S.Paulus parietem dealbatum vocauit.Act. cap.23.

ISMAELVS Siæ F.ab Agrippa rege Calcidicæ datus. Romæ obſes retentus.Ioſeph.l.20.

IOSEPHVS Cabus Simonis Cantharæ pontificis F.ab Agrippa rege Chalcidicæ datus, & remotus. Ioſeph. libro 20.

ANNA, ſiue Annanus Annæ pontificis F.ab Agrippa rege Chalcidicæ datus,& remotus. Hic S. Iacobum minorem fratrem Domini interfecit. Ioſeph. libro. 20. Actuum 12.

IESVS Damnei,ſiue Mnaſeæ F.ab Agrippa rege Chalcidicæ datus,& remotus.Ioſeph.lib.20.

IESVS Gamalielis F. ab Agrippa rege Chalcidicæ datus,& remotus.Ioſeph.lib.20.

MATTHIAS Theophli F. ab Agrippa rege Chalcidicæ datus,& remotus.Ioſ.l.20.

PHANNIAS, ſiue Phanaſſus Samuelis F. à populo tumultuāte ſorte lectus. Sub hoc Hieroſolyma à Tito capta,atq; incenſa.Ioſeph.lib.20.

Ex hac pontificum ſucceſsione apparet, ita vnum alte

ri successisse, vt nunquam bini ex ordine simul pontificatum administrarint. Quare quæsitum est à multis, atque adhuc quæritur, quid sibi voluerit S.Lucas, cum in principio Euangelij dixit: *Sub principibus sacerdotum Anna, & Caifa verbum Domini factum est super Ioannem,* cum Iosephus in illum annum, atque annos vnum tãtum Caifam pontificem ediderit; quem scriptura principem sacerdotum, & magnum sacerdotem, vt dixi, appellat. atq; idem acta tertij post anni referens, quo Caifas à S.Ioanne pontifex illius anni dicitur, scripsit: *Et Annas princeps sacerdotum, & Caifas.*

Respondet S. Augustinus in Expositione S. Ioannis, fortasse per ea tempora constitutum fuisse, vt plures simul pontifices essent, & per annos singulos vicibus ministrarent; Annam vero, & Caifam alternis annis pontificatum gessisse; aut vno anno plures administrasse. Verũ quoniam sine auctoritate loquitur, nec sententiæ certus est, & Iosephus his temporibus proximus certa pontificum successione allata consuetudinem illam aperte redarguit, fit, vt caussam aliam quęrendam esse existimem. Puto igitur, partim veterem consuetudinem esse seruatam, vt nunquam nisi vnus summus pontifex esset, partim nouam inductam, vt pontificij omnes, id est qui pontificatum gessissent, pontifices vocarentur, vt qui ex consuetudine vetere dignitatem semel susceptam vsque ad mortem retinere deberent. quo modo nunc episcopi etiam appellantur, & sunt, qui ecclesiam dimiserunt. Anna vero præcipue nominatus est, non quòd vere tũ pontifex esset, sed quia ex pontificijs socer erat Caifæ, qui tum erat pontifex, id est pontificatum vere administrabat. Eadem enim ratione Iosephus libro Belli secundo imperãte Claudio nominat Ionatham, & Annam ponti

ficos,

fices,cum tamen tum vere tantum Ionathas pontificatui præesset,Anna vero ex pontificijs Ionathæ pater esset. Item post nominat Ananum eiusdem Annæ filium,& Iesum simul pontifices,cum tamen Ananus abrogatus,Iesus suffectus fuisset. & libro quarto vocat Ananum pontificum vetustissimum,& mox Iesum post Ananum ætate maximum,idest eorum,qui pontificatum gessissent.Item post Phanniam pontificem creatum nominat probatissimos inter pontifices Iesum Gamalielis filium, & Ananũ Annæ filium,qui pontificij erant.& eodem Phannia subrogato,tamen Ananum vestem pontificiam gessisse adscribit.& lib.xx Antiquitatum, pontifices cum sacerdotibus contendisse inquit.atque hoc modo inde semper loquitur, vt pontifices pro pontificijs ponat. de Anna vero scribit:*Felicissimus Anna fuit, filios namque omnes Dei pontifices vidit,atque ipse primum hunc honorē plurimis annis gessit.quod nemini pontificum apud nos contigit.*

De Sacerdotibus. Cap. II.

VT autem vnus,& summus extitit pontifex, sic sacerdotes & multi fuere, & minore dignitate, atque auctoritate,quàm pontifex.id autem planum fiet, si in his eadem considerabimus, quæ in Pontifice exquisiuimus, nempe vestitum, consecrationem, conditiones, atque officia.

AC Vestes quidem sacerdotum eæ fuere,quas cum pontificibus communes diximus, tunica linea,baltheus, mitra,feminalia.de quibus sic pręcipitur Exodi xxviii: *Filios quoque Aaron applicabis,et indues tunicis lineis, cingesq. baltheo,& impones eis mitras,eruntq. sacerdotes mihi*

hi lege perpetua.& mox: *Facies & feminalia linea, vt operiant carnem turpitudinis suæ à renibus vsque ad femora, & vtentur eis Aaron, & filij eius, quando ingrediuntur Tabernaculum Testimonij, vel quando propinquant altari, vt ministrent in Sanctuario, ne iniquitatis rei moriantur.* Factum autem narratur VIII Leuitici: *Filios Aaronis oblatos vestiuit tunicis lineis, & cinxit baltheis, imposuitq; mitras, vt iusserat Deus.*

Extra ordinem etiam sacerdotes induere Ephod, i. Superhumerale, sed lineum. XXIII primi Regum: *Irruit in sacerdotes, & trucidauit octoginta quinque viros vestitos Ephod lineo.* Vbi notauit S. Hieronymus, EPHOD illud fuisse lineum, non autem ex hyacintho, bysso, cocco, purpura, & auro, vt pontificiũ. *Ephod,* enim vt inquit S. Eucherius, *duo genera, vnum lineum, & simplex, quod sacerdotes habebant, alterum diuersis coloribus ex auro, purpura, bysso, hyacintho, gemmisq. contextum, quo soli pontifices vtebantur. Sacerdotale vocatur Ephod bad, idest Superhumerale lineum.*

Ritus autẽ CONSECRATIONIS idem fuit, atque pontificis, nempe vt offerrentur, lauarentur, vestirentur, vngerentur, & consecrarentur. Exodi XXIX: *Filios quoq. Aaronis applicabis ad ostiũ Tabernaculi. cumq. laueris eos aqua, ĩdues vestimẽtis suis, tunicis lineis, cinges balthea, impones mitras; postquã initiaueris manus eorum, applicabis & vitulum coram Tabernaculo Testimonij.* & VIII Leuitici: *Filios quoque oblatos vestiuit tunicis lineis, & cinxit baltheis, imposuitq. mitras, vt iusserat Dominus.* Inde refertur sacrificium vituli, & arietis, quod in consecratione fiebat. de quo in consecratione pontificis diximus. eodẽ enim modo & sacerdotes, & pontifex cõsecrati sunt per septem dies.

Con-

CONDITIONES porro hæ ſacerdotibus ſunt impoſitæ. Leuitici x: *Dixit Dominus ad Aaron. Vinum, & omne, quod inebriare poteſt, non bibetis tu, & filij tui, quando intrabitis in Tabernaculũ Teſtimonij, ne moriamini.* & xxi: *Ne contaminetur ſacerdos in mortibus ciuium ſuorum, niſi tantum in conſanguineis, ac propinquis, ideſt ſuper patrẽ, & matrem, & filium, ac filiam, fratrem quoque, & ſororẽ virginem, ſed nec in principe populi. nec radent caput, nec barbam, neque in carnibus ſuis facient inciſuras. Sancti erunt Deo ſuo, & non polluent nomen. incenſum enim Domini, & panes Dei ſui offerunt, et ideo ſancti erunt. Scortũ, nec vile proſtibulum ducet vxorem, nec etiam quæ repudiata eſt à marito; ſacerdotis filia ſi deprehenſa fuerit in ſtupro, & violauerit nomen patris ſui, flammis exuretur.* Hinc Ioſephus vi Belli: *Ad altare, templumq. accedebant carẽtes omni vitio ſacerdotes, veſte amicti byſsina, maxime vero mero abſtinentes, ac ſobrij religionis metu, ne quid rem diuinam faciendo peccarent.*

OFFICIA vero eorum hæc fuere, vt olea conſeruarent, vaſa Tabernaculi inſpicerent, quotidie incenſum offerrent, & ſacrificium quotidianum facerent, & ſi quãdo extra ordinem pro populo, aut pro priuatis offerendum eſſet, ipſi offerrent, & diebus feſtis ſacrificium populi agerent, & pelles Holocauſtorum detraherent.

De incenſo, & ſacrificio quotidiano, & oleis, & vaſis ſic traditur quarto Numerorum: *Ad curam Eleazar filij Aaron ſacerdotis pertinet oleum ad concinnãdas lucernas, & compoſitionis incenſum, & ſacrificium, quod quotidie offertur, & oleum vnctionis, & inſpectio totius tabernaculi, & omnium vaſorum, quæ in Tabernaculo ſunt.* Et ſexto primi Paralip. vt diximus: *Aaron, & filij eius adolebant incenſum ſuper altare holocauſti, & ſuper altare thymiama-*

tis in omne opus Sancti Sanctorum. & vt precarentur pro Israel iuxta omnia, quæ præceperat Moises. Et XXVI: *Ozias rex ingressus templum Domini adolere voluit incensum super altare thymiamatis. statimq. post eum ingressus est Azarias pontifex, & cum eo sacerdotes Domini octoginta viri fortissimi. restiterunt ergo, atque dixerunt: Non est tui officij Ozia, vt adoleas incensum Domino, sed sacerdotum, hoc est filiorum Aaron, qui consecrati sunt ad huiusmodi ministerium. egredere de Sanctuario, ne contempseris. quia nō reputabitur tibi in gloriam hoc à Deo, iratusq. Ozias, & tenens in manu thuribulum, vt adoleret incensum, minabatur sacerdotibus in domo Domini super altare thymiamatis. cumq. respexisset eum Azarias pontifex, & omnes reliqui sacerdotes, viderunt lepram in fronte eius, & expulerunt eum.* Horum autem vtrumque post confirmauit, regnante Ioa, Ioiada pontifex, de quo scriptum est: *Mandauit custodiam templi sacerdotibus, & Leuitis secundum præscriptum Dauidis iubens eos in die inferre constituta holocaustorū sacrificia, & adolere incensum secundum legem.* Vnde S. Lucas primo: *Cum sacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis suæ ante Deum secundum consuetudinem sacerdotij, sorte exijt, vt incensum poneret ingressus in templum Domini.* & S. Paulus VIII ad Hebræos: *Christus pontifex non habet necessitatem quotidie, quemadmodum reliqui sacerdotes, prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi.*

De sacrificio vero pro populo, & pro priuatis extra ordinem offerendo ad ea, quæ supra rettulimus, cum de Holocaustis, & ceteris sacrificijs scribebamus, hoc etiam adiungemus. Pro populo, XXIX secundi Paralip: Cum Ezechias rex dixisset filijs Aaron, vt offerrent super altare Domini, inde sic pergitur: *Mactauerunt tauros, & suscepe-*

sceperunt sanguinem sacerdotes, & fuderunt illum super altare. mactauerunt etiam arietes, & illorum sanguinem super altare fuderunt, immolantes agnos, & fuderunt super altare sanguinem. applicuerunt hircos pro peccato coram rege, & vniuersa multitudine, imposueruntq. manus suas super eos, & immolauerunt illos sacerdotes, & asperserunt sanguinem eorum coram altari pro piaculo vniuersi Israelis. pro omni quippe Israel praeceperat rex, vt Holocaustum fieret, & Pro peccato. Pro priuato autem, Leuitici XVII lex traditur: *Homo quilibet de domo Israel si occiderit bouem, aut ouem, siue capram in castris, vel extra castra, & non obtulerit ad ostium Tabernaculi oblationem Domini, sanguinis reus erit. Ideo sacerdoti offerre debent filij Israel hostias suas, quas occidunt in agro, vt sanctificentur Domino ante ostium Tabernaculi Testimonij, & immolent eas hostias pacificas Domino, & nequaquam vltra immolabũt hostias suas dæmonibus, cum quibus fornicati sunt.*
De sacrificijs festis diebus faciendis supra in Pontificibus dictum est.

De pellibus autem Holocaustorum detrahendis primo Leuitici, vbi agitur de Holocausto per põtificem offerendo: *Immolabit pontifex vitulum coram Domino. & offerent filij Aaron sacerdotis sanguinem eius fundentes per altaris circuitum. detractaq. pelle hostiæ artus in frusta cõcident, et subijcient in altari ignem strue lignorum ante cõposita, & membra, quæ sunt cæsa, desuper ordinantes.* & secundo Paralipomenon XXIX: *Sacerdotes vero pauci erãt, nec poterant sufficere, vt pelles Holocaustorum detraherẽt.*

Hæc vero omnia renouauit Deus, postquam ab exilio Babylonico reuerterunt, vt scriptum XLIIII Ezechielis: *Sacerdotes filij Sadoc, qui custodierunt cæremonias Sanctuarij mei, cum errarent filij Israel à me, ipsi accedent ad me,*

me, vt miniſtrent mihi, & ſtabunt in conſpectu meo, vt offerant mihi adipem, & ſanguinem. ipſi ingredientur Sanctuarium meum, & accedent ad menſam meam, vt miniſtrent mihi, & cuſtodiant cæremonias meas. Cumq. ingredientur portas Atrij interioris, ſtolis lineis induentur, nec aſcendet ſuper eos quidquam lineum, quando miniſtrant in portis Atrij interioris. vittæ lineæ erunt in capitibus eorum, & feminalia linea erunt in lumbis eorum, & non accingentur in ſudore, cumq. egredientur in Atrium exterius ad populum, exuent ſe ſtolis ſuis, in quibus miniſtrauerunt, & reponent ea in excelſis Sanctuarij, & veſtient ſe ſtolis alijs, & non ſanctificabunt populum in veſtibus ſuis. Caput autē ſuum non radent, neque comam nudabunt, ſed cooperientes cooperient capita ſua. Et vinum non bibet omnis ſacerdos, quando ingreſſurus eſt atrium interius, & viduam, & repudiatam non accipient vxores, ſed virgines de ſemine domus Iſrael, ſed & viduam, quæ fuerit vidua à ſacerdote, accipient. Et ad mortuum hominem non ingredientur, ne polluantur, niſi ad patrem, & matrem, & filium, & fratrem, & ſororem, quæ alterum virum non habuerit, in quibus contaminabuntur. & poſtquam fuerit emundatus, ſeptem dies numerabuntur ei. Et in die introitus ſui in Sanctuarium, ad Atrium interiùs, vt miniſtret mihi in Sanctuario, offeret pro peccato ſuo. non erit autem eis hereditas. ego hereditas eorum. & poſſeſsionem non dabitis eis in Iſrael. ego enim poſſeſsio eorum. Victimas & pro peccato, & pro delicto ipſi comedent. & omne votum in Iſrael ipſorum erit. & primitiua omnium primogenitorum, & omnia Libamenta ex omnibus, quæ offeruntur, ſacerdotum erunt. & primitiua ciborum veſtrorum dabitis ſacerdoti, vt reponat benedictionē domui ſuæ: omne morticinum, et captum à beſtia de auibus, & de pecoribus non comedent ſacerdotes.

His

His explicitis, nunc ex quo genere sacerdotes lecti sint,& vt in classes XXIIII distributi sint, ostendamus. Primi ergo sacerdotes fuere Nadab, Abiu, Eleazar, & Ithamar filij Aaronis,ex mandato Dei vestiti, & consecrati. Extinctis vero Nadab, & Abiu, quòd ignem alienum, non sacrum, sacrificijs intulissent, remansere Eleazar,& Ithamar,qui pontificum, & sacerdotum progeniē prodiderunt.

Dauid autem,cum ætate sua sexdecim essent familiæ ab Eleazaro profectę, octo vero ab Ithamaro, omnes sacerdotes in XXIIII classes destinauit, atque eis nomen imposuit ab eo,qui tum illius familiæ principatum gerebat. Ordo vero earum sorte ductus est, vt vna diceretur prima,altera secunda,& sic deinceps. vnde viginti quattuor sortes à S. Eucherio dictæ.

Nomina vero eorum, qui familiarum principes nomen classibus dederunt, hæc, atque hoc ordine fuerunt, vt scriptum est XXIIII primi Paralip: *Exiuit sors prima Ioarib, secunda Iedei, tertia Charib*. & quæ sequuntur hoc modo.

1	Ioarib.	13	Epha.
2	Iedias.	14	Iesbaal.
3	Charib.	15	Blega.
4	Seorim.	16	Emer.
5	Melechias.	17	Ietthi.
6	Beniamin	18	Aphisses.
7	Aecos	19	Phettias.
8	Abias.	20	Ieziel.
9	Iesus.	21	Achin.
10	Sichimas.	22	Samuel.
11	Elesub.	23	Dalias.
12	Iacim.	24	Iebeli.

Me-

Meminit vero etiam primæ classis Ioarib Iosephus in Antiquitatibus scribens; Matthatiam Assamonei nepotem sacerdotem fuisse de classe Ioarib Hierosolymitanum. & in Vita sua, cum dixit: *Mihi non solum est genus à sacerdotibus, sed etiam ex prima classe Ioarib viginti quatuor.* & octauæ, quæ fuit Abia, meminit S. Lucas: *Sacerdos quidam nomine Zacharias de vice Abia.* Quas enim nos more Romano vocauimus classes, Latinus interpres vertit modo vices, modo turmas, Græcus, ἐφημερίας, & ἐφημερίδας, vt postea apparebit. Fuere autem, teste Theophylacto, ephemeriæ idem, quod hebdomadæ. Quod ex XXIIII secundi Paralip. declaratur: *Ioiada sacerdos non dimiserat abire turmas, quæ sibi per singulas hebdomadas succedere consueuerant.* Græcus enim pro turmis habet ephemerias. vt XXV secundi Paralip: *Secundum ephemerias nostras constitutas à Dauide.* Quas vero vices, siue classes Dauid instituit, eas post Salomon ipse ex illius auctoritate descripsit, vt proditum est V secundi Paralip: *Tempore Salomonis, dum Arca in templum inferebatur, non adhuc vices, & ministeriorum ordo inter sacerdotes diuisus erat.* & octauo: *Salomon constituit iuxta dispositionem patris sui officia sacerdotum in ministerijs suis.* Huius vero instituti hæc ratio fuisse videtur. Dauid omnes sacerdotes quotidie ministerijs sacris noluit occupari, sed singulas classes singulis hebdomadibus operari. ac primum ordinem classium sorte duxit, deinde sacerdotes singularum sortiri classium voluit, quo quisq. officio in sua hebdomade fungeretur. exēpli gratia quis incensum poneret, quis sacrificaret. Sic enim scriptum est apud S. Lucam: *Cum Zacharias sacerdotio fungeretur in ordine vicis suæ ante Deum secundum consuetudinem sacerdotij sui, sorte exijt, vt incensum poneret ingressus in tēplum.*

plum.& apud Iosephum secundo contra Appionem: *Licet sint viginti quattuor classes sacerdotum, quarum singulæ plus quàm quinque millia hominum habeant, per certos tamen dies particularis fit obseruatio. quibus trãsactis alij succedentes ad sacrificia veniunt, et conuocati in templum meridie à præcedentibus claues templi, & ad numerum vasa omnia accipiunt, nulla re, quæ ad esum, aut potum attineat, in templum illata.* Quod vero S. Ambrosius, & S. Augustinus censuerunt, Zachariam summum pontificẽ fuisse, nixi ea coniectura, quòd incensum adoleuit, quod nemini facere licuerit, nisi pontifici, de eo iure dubitari fortasse possit. Neque enim Zacharias potuit esse pontifex, cum illo anno, teste Iosepho, Ioazarus pontificatum administrarit. neque de summo pontifice dixisset S. Lucas: *Sacerdos quidam.* nec pontifices habebant vices, & sortem, vt sacerdotes, & incensum non minus adolebãt sacerdotes, quàm pontifex, vt supra demonstrauimus. Quare simpliciter sacerdotem fuisse, necesse est. Mentio porro harum etiam vicium fit Esdræ VI: *Fecerunt sacerdotes in ordinibus suis, & Leuitas in vicibus suis.* & primo tertij: *Fecit Iosias Pascha statuens sacerdotes per vices dierũ stolis amictos in templo Domini.*

Iam vero singulis classibus sacerdotum quidam præerant sacerdotes, qui etiam communi nomine cum summo pontifice ἀρχιερεῖς, à Latino vero interprete principes sacerdotum, & pontifices versi sunt. Quæ res miras huic doctrinæ offudit tenebras. Sic autem loquutus est Esdra octauo: *Custodite, donec appendatis coram principibus sacerdotum, & Leuitarum, & ducibus familiarum in Hierusalem.* & S. Marcus XIIII: *Adduxerunt Iesum ad summum sacerdotem Caifam, summi vero sacerdotes quærebant aduersus Iesum testimonium.* Atque omnino in

vni-

vniuerso illo Christi iudicio alius est summus pontifex, alij sunt principes sacerdotum, qui ad summum sacerdotem conuenisse dicuntur. Talis vero fuit Esdra, qui princeps sacerdotum dicitur, nec tamen pontificatum maximũ gessit. Tales Ioannes, & Alexander. de quibus IIII Actuum: *Et Annas princeps sacerdotum, & Caifas, & Ioãnes, & Alexander, & quotquot erant è genere sacerdotali.* Nam Caifas erat vere pontifex, Annas pontificius, vt supra dictum est, reliqui principes classium sacerdotaliũ, quod expressum est in Græco, ἐκ γένους ἀρχιερατικοῦ .i. ex genere principum sacerdotum. nam Concilium, de quo ibi agitur, inibant non solum pontifex, sed etiam principes classium sacerdotalium, vt postea demonstrabimus. Talis demũ Scæua Actuum XIX: *Erant cuiusdam Iudæi nomine Scauæ, principis sacerdotum, septem filij.* neq. enim Scæua ullus pontificatum maximum gessit, aut gerere Ephesi, de qua ibi agitur, potuit.

Cum ergo sacerdotes omnes ex posteris essent Eleazari, & Ithamari, satis constat, eosdem ex tribu Leui fuisse, quæ à Deo seuocata in sacerdotium fuerat. Vnde S. Paulus VII ad Hebræos scripsit: *Is, in quo hæc dicuntur, de alia tribu est, de qua nullus altari præsto fuit. manifestũ est enim, quòd ex Iuda ortus sit Dominus noster, in qua tribu nihil de sacerdotibus Moises noster loquutus est.* De toto vero sacerdotum genere sic scripsit Iosephus primo contra Appionem: *Non solum ab initio probatissimos viros, & in Dei placatione præparatos ad hæc exercenda cõstituerunt, sed vt genus sacerdotũ sine admistione cõsisteret, prouiderũt. oportet. n. eũ, q sacerdotiũ habiturus est, ex eius gentis nasci muliere, & genus per antiquam lineam, et multis testibus approbare. Quod scilicet agimus non solum in ipsa Iudæa, sed vbicunque nostra gens reperitur, etiam ibi integri-*

tegritas circa nuptias sacerdotum seruatur, hoc est in Aegy pto, & Babylonia, & vbicunque quilibet de sacerdotum genere dispersi sunt. mittunt enim Hierosolymam conscribentes à patre nomen nuptæ, & antiquorum progenitorum, qui huius rei testimonia præbuere. Si autem bella eueniant, tunc qui de sacerdotibus supersunt, probant mulieres, quæ relinquuntur. non enim ad captiuas accedunt, & alienigenarū consortia formidantes. Ac pontifices apud nos à bis mille annis denominati filij à patre conscripti sunt. Si quis vero præuaricetur, interdicitur, ne aut ad altare accedat, aut alia sanctificatione fungatur.

De Leuitis. Cap. III.

SACERDOTES porro sequuntur Leuitæ. Hi vero duobus modis accipiuntur. nam & omnes ex tribu Leui Leuitæ dicti sunt, sub quam vocem etiam pontifices, & sacerdotes subijciuntur, & præter pontifices, ac sacerdotes reliqui, qui præcipuum sibi sacrorum ministerium vindicarunt. de quibus nunc agendum est. Leuitæ igitur omnes eiusmodi ex posteris quidem Leui, verum non ex familijs Eleazari, aut Ithamari genus traxerunt. Leui enim filios reliquit tres Gerson, Cahat, & Merari. Cahat vero Amram, Isaar, Hebron, & Oziel. Ex Amram natus est Moyses, & Aaron, ex Aarone Eleazar, & Ithamar. Vt autem ab Aarone pontificum, & sacerdotum genus per posteros Eleazari, & Ithamari est propagatum, sic per reliquos Leui filios, ac nepotes reliquum genus sacrorum ministrorum, quos Leuitas vocamus.

Horum autem ordo duplex fuit, vnus à Moise institutus, alter à Dauide. Dicam prius de priore. His Leuitis commisit Deus curam Tabernaculi, & vasorum, & instrumen-

mẽtorũ eius, & Arcæ fœderis, vt ea deferrẽt, & custodirẽt, & vt sacerdotibus ministrarent. Numerorũ primo: *Tribũ Leui noli numerare, neq. pones summã eorũ cũ filijs Israel, sed constitue eos super Tabernaculum Testimonij, et cuncta vasa eius, & erunt in ministerio, ac per gyrum Tabernaculi metabuntur. Cum proficiscendum fuerit, deponẽt Leuitæ tabernaculum, cum castra metanda, erigent. quisquis externorum accesserit, occidetur.* & tertio: *Applica tribum Leui, & fac stare in conspectu Aaron sacerdotis, vt ministrent ei, & excubent, & obseruent, quidquid ad cultum pertinet multitudinis coram Tabernaculo Testimonij seruientes in ministerio eius. dabisq. dono Leuitas Aaron, & filijs eius, quibus traditi sunt à filijs Israel. Aaron autem, & filios eius constitues super cultum sacerdotij. Externus, qui ad ministrandum accesserit, morietur. Ego tuli Leuitas à filijs Israel pro omni primogenito, qui aperit vuluam in filijs Israel. eruntq. Leuitæ mei. meum est enim omne primogenitum, ex quo percussi primogenitos in terra Aegypti. sanctificaui mihi quidquid primum nascitur in Israel. ab homine vsq. ad pecus, mei sunt.* Inde officia singulis familijs Leuitarum distribuit, inquiẽs: *Numera filios Leui per domos patrum suorum, & familias, omnem masculum ab vno mense, & supra. Numerauit Moises, & inuenti sunt filij Leui per nomina sua Gerson, & Cahat, & Merari. Filij Gerson, Lebni, et Semei. filij Cahat Amram, Isaar, Hebron, et Oziel. Filij Merari Moholi, & Musi. Lebnitæ, & Semeitæ tabernaculum metabuntur ab occidentẽ sub principe Heliasaph filio Lael, & habebunt exubias in Tabernaculo fœderis ipsum tabernaculum, & operimentum eius. tentorium, quod trahitur ante fores tecti fœderis, & cortinas atrij, tentorium quoque, quod appenditur in introitu atrij Tabernaculi, & quidquid ad ritum altaris pertinet, funes tabernaculi,*

li,

li,& omnia vtensilia eius. Amramitæ, Isaaritæ, Hebronitæ, & Ozielitæ habebunt excubias Sanctuarij, & castrametabuntur ad meridianam; princepsq. erit eorum Elisaphan filius Oziel, & custodiet arcam, mensamq. & candelabrum, altaria, & vasa Sanctuarij, in quibus ministratur, & velum, cunctamq. eiuscemodi suppellectilem. Moholitæ, & Musitæ sub principe Suriel filio Abihaiel in plaga septentironali castrametabuntur, erunt sub custodia eorum tabulæ Tabernaculi, & vectes, & columnæ, ac bases earũ, & omnia, quæ ad cultum huiuscemodi pertinent, columnæq. atrij per circuitum cum basibus suis, & paxilli cum funibus. Princeps principum Leuitarum Eleazar filius Aaron sacerdotis erit super excubitores custodiæ Sanctuarij. castrametabuntur ante Tabernaculum fœderis, idest ad orientalem plagã Moises, & Aaron cum filijs suis habentes custodiam Sanctuarij in medio filiorum Israel. quisquis alienus accesserit, morietur. Deinde cap. IIII exponit, quid eorum quisque agere, & portare debeat, arcam, velum, mensam, cortinas, tectum Tabernaculi, tentorium, funiculos, vasa, tabulas, vectes, columnas, bases, totam suppellectilem. Demũ cap. VIII legem affert: *Hæc est lex Leuitarum. A vigintiquinque annis, & supra ingredientur, vt ministrent in Tabernaculo fœderis, & custodiant, quæ ibi fuerint mandata, opera autem ipsa non facient.* Atque in his quidem officijs manserunt vsque ad tempora Dauidis, ita vt tempore Iosue ipsi arcam trans amnem Iordanem tulerint, vbi sacerdotes Leuiticæ stirpis, nomine sacerdotis late accepto, dicuntur.

DAVID inde Leuitarum ordinẽ alterum instituit, priore illo quodammodo abrogato. Nam arcæ ferendæ onere sublato Leuitas alios sacerdotum, & templi ministros, qui proprie Leuitæ dicti sunt, alios Cantores, alios

Ianitores, alios Scribas, & iudices esse cõstituit, ministrorum vigintiquattuor millia, Scribarum, & iudicum sex millia, Cãtorum quattuor millia, & totidem Ianitorum. Hoc scriptum reperitur xxiii primi Paralip: *Congregauit Dauid omnes principes Israel, & Sacerdotes, & Leuitas. numeratique sunt Leuitæ à viginti annis, & supra, & inuẽta sunt triginta octo millia virorum. Ex his electi sunt, & distributi in Ministerium domus Domini viginti quattour millia, Scribarum autem, & iudicum sex millia, porro quattuor millia Ianitores, et totidem Psaltes canentes Domino in organis, quæ fecerant ad canendum, & distribuit eos Dauid per uices filiorum Leui Gerson, Cahat, et Merari.* & post: *Dixit Dauid. Requiem dedit Dominus Deus Israel populo suo, & habitationem Hierusalem in æternum. Nec erit officij Leuitarum, vt vltra portent Tabernaculum, & omnia vasa eius ad ministrandum. Iuxta præcepta quoque Dauid nouissima supputabitur numerus filiorum Leui à viginti annis, & supra, & erunt sub manu filiorum Aaron in cultum domus Domini in vestibulis, & exedris, & in loco purificationis, & in sanctuario, & in vniuersis operibus tẽpli Domini. sacerdotes autem super panes Propositionis, & ad similæ sacrificium, & ad lagana, & azyma, & sartaginem, & ad torrendum, & super omne pondus, & mensurã. Leuitæ vero vt stent mane ad confitendum, & canendum Domino, similiterq. ad vesperam tam in oblatione Holocaustorum Domini, quàm in Sabbatis, & Kalendis, & solemnitatibus reliquis iuxta numerum, & cæremonias vniuscuiusque rei iugiter coram Domino, & custodient obseruationes Tabernaculi fœderis, & ritum Sanctuarij, & obseruationem filiorum Aaron fratrum suorum, vt ministrent in domo Domini.* Item nono eiusdem: *De genere quoque Leuitarum erunt super vasa ministerij. ad numerum enim* *efferen-*

efferentur vasa, & inferentur. De ipsis & qui credita habebunt vtensilia Sanctuarij, praerunt similæ, & vino, & oleo, & thuri, & aromatibus. filij autem sacerdotum ex aromatibus conficient. Et Matthatias Leuites primogenitus Sellū Coritæ præfectus erit eorum, quæ in sartagine frigebuntur. Porro de filijs Cahat, & fratribus eorum, super panes erunt Propositionis, vt semper nouos per singula sabbata præparent. Atque hos item ministros Dauid in XXIIII classes destinauit, easque à Gersonitis, Cahatitis, & Meraritis nominauit. vnde principes non minus Leuitarum, quam Sacerdotum primi Esdræ octauo commemorantur.

Hæc vero ita instituta à Dauide post perfecta sunt à Salomone VIII secundi Paralipom: *Constituit iuxta dispositionē patris sui officia Sacerdotum in ministerijs suis, Leuitas in ordine suo, vt laudarent, et ministrarent coram sacerdotibus iuxta ritum vniuscuiusque diei, & Ianitores in diuisionibus suis per portam, & portā.* Itaque Ezechias rex exoletum Dei cultū restituturus acciuit sacerdotes, & Leuitas, dixitq. ad eos secundo Paralip. XXIX: *Audite me Leuitæ, & sanctificamini. mundate domum Domini, auferte omnem immunditiam de Sanctuario. filij mei nolite negligere. vos elegit Dominus, vt stetis coram eo, & ministretis illi, colatisque eum, & cremetis ei incensum.* Inde ita pergitur: *Surrexerunt Leuitæ, & congregauerunt fratres suos, & sanctificati sunt, & ingressi sunt, vt expiarent domum Dei. Sacerdotes quoque ingressi templum, vt sanctifirent illud, extulerunt omnem immunditiam, sanctificauerunt Domino boues sexcentos, & oues tria millia. sacerdotes vero pauci erant, nec poterant sufficere, vt pelles Holocaustorum detraherent, vnde & Leuitæ fratres eorum adiuuerunt eos, donec impleretur opus, & sanctificarentur an*

tistites. Leuitæ quoque faciliore ritu sanctificantur, quàm sacerdotes. Inde XXXI scriptum est: *Ezechias constituit turmas (idest ephemerias, seu vices) sacerdotales, & Leuiticas per diuisiones suas vnumquenque in officio proprio tam sacerdotum, quàm Leuitarum ad Holocausta, & Pacifica, vt ministrarent, & confiterentur, canerentq. in portis castrorum Domini.* Post Iosias instaurato templo Leuitarum quoque munera renouauit. sic enim scriptum est XXXV: *Leuitis quoque, ad quorum eruditionem omnis Israel sanctificabatur Domino, locutus est. Ponite arcam in Sanctuario Templi, quod ædificauit Salomon. nequaquam enim eam vltra portabitis. nunc autem ministrate Deo vestro, & populo eius Israel, & præparate vos per domos, & cognationes vestras in diuisionibus singulorum, sicut præcepit Dauid, & descripsit Salomon, & ministrate in Sanctuario per familias, turmasq. Leuiticas, & sanctificati immolate Phase.* In primis vero mandasse videtur Leuitis, vt vice sacerdotũ detraherent pelles Holocaustorum. nã paullo post additur: *Leuitæ steterunt in turmis iuxta regis imperium. et detraxerunt pelles Holocaustorum.* Nam nisi Iosiæ instituto hoc factum dicemus, ad Ezechiæ tempus reijciemus, quo propter paucitatem sacerdotum Leuitæ hoc oneris subierunt. Neque enim adhuc reperi, vnde S. Hieronymus illud hauserit, quod in eum locũ scripsit, moris fuisse, vt Leuitæ detraherent pelles Holocaustorum, sacerdotes autem, quando Pro peccatis fiebat sacrificium. Nã perpetuum fuisse vltimis tẽporibus hoc Leuitarũ onus, ostendere videtur Ezechiel XLIIII inquiens: *Leuitæ erunt in sanctuario meo æditui, & ianitores portarum domus, & ministri domus. ipsi mactabunt Holocaustum, & victimas populi, & ipsi stabunt in conspectu eorum, vt ministrent eis. non appropinquabunt ad me, vt sacerdo-*

tio

tio fungantur mihi, neque accedent ad omne Sanctuarium meum iuxta Sancta Sanctorum.

De Cantoribus. Cap. V.

CANTORES autem à Dauide diximus institutos, vt confiterētur, & canerent in organis Domino. Hęc autem organa diuersi generis erant, tubæ, cymbala, psalteria, citharæ, & quæ præcipue organa dicebantur. Canebant autem voce hymnos, quos Dauid, Asaph, Idithun, Heman, & Hetan composuerant, & in confessione verba illa crebro vsurpabant: *Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in sæculū misericordia eius.* Tunicis porro byssinis induebantur, atque ita à sacerdotibus lineas habentibus distinguebantur. Hoc autem munus assignauit Dauid tribus filijs Iohel, qui genus trahebāt à Gersone, nempe Asaph, Heman, & Idithun. quorum XXIIII erant filij, quattuor Asaph, sex Idithum, quattuordecim Heman, qui pariter sorte ducti singulis vicenis quaternis classibus nomen dederunt. De his autem sic scriptum est eodem in loco: *Isti sunt filij Leui secundum domos familiarum suarum. miseruntq. & ipsi sortes contra fratres suos filios Aaron coram Dauid rege, & Sadoc, & Achimelec, & principibus familiarum sacerdotalium, & Leuiticarum tam maiores, quàm minores. Omnes sors æqualiter diuidebat. Igitur Dauid, & præfectus exercitus segregauerunt in ministerium filios Asaph, & Heman, & Idithun, qui prophetarent in citharis, & psalterijs, & cymbalis secundum numerū suo sibi dedicato officio seruientes. filij Asaph quattuor sub manu Asaph prophetantes iuxta regem. filij Idithun sex, qui in cithara prophetabant super confitentes, & laudantes Dominum, filij Heman quattuor-*

tuordecim Videntes regis in sermonibus Dei, vt exaltaret cornu. Vniuersi sub manu patris sui ad cantandum in templo Domini distributi erant in cymbalis, & psalterijs, et citharis in ministeria domus Domini iuxta regem. Fuit autẽ numerus eorum cum fratribus suis, qui eruditi erant in Cãtico Domini ducenti octoginta octo, miseruntq. eis sortẽ ephemeriarum secundum magnum, & paruum, perfectorum, & discentium. atq. inde ordinem earum, sunt autem vices XXIIII, persequitur hoc modo.

1	Ioseph.	13	Subael.
2	Godolias.	14	Matthatias.
3	Zaccur.	15	Ierimoth.
4	Isari.	16	Hananias.
5	Nathanias.	17	Iesbacassas.
6	Bocciau.	18	Hanani.
7	Isreela.	19	Mellothi.
8	Iesaias.	20	Eliatha.
9	Mathanias.	21	Othir.
10	Semeias.	22	Gedelthi.
11	Azareel.	23	Mahazioth.
12	Nasabias.	24	Romentiezer.

Officia vero eorum descripta multis in locis reperiuntur, præcipue autem in septimo secundi Paralip. regnante Salomone: *Sacerdotes stabant in officijs suis, & Leuitæ in organis carminum Domini, quæ fecit Dauid rex canentes per manus suas. porro sacerdotes canebant tubis ante eos.* & v: *Egressis autem sacerdotibus de Sanctuario (omnes enim sacerdotes, qui ibi potuerãt inueniri, sanctificati sunt. nec adhuc in illo tempore vices, & ministeriorum ordo inter eos diuisus erat) tam Leuitæ, quam Cantores, idest & qui sub Asaph erant, & qui sub Heman, & qui sub Idithun, filij, & fratres eorum vestiti byssinis, cymbalis, & psalterijs, & ci-*

& citharis concrepabant stantes ad orientalem plagam altaris, & cum eis sacerdotes centum viginti canentibus tubis. Igitur cunctis pariter & tubis, & voce, & cymbalis, & organis, & diuersi generis musicorum concinentibus, & vocem in sublime tollentibus, longe sonitus audiebatur, ita vt cum Dominum laudare cæpissent, & dicere: Confitemini domino, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia eius, impleretur domus Dei nube, nec possent sacerdotes stare, & ministrare propter caliginẽ. item xx: *Iosaphat rex statuit cantores Domini, vt laudarent eum in turmis suis, & antecederent exercitum, ac voce consona dicerent: Confitemini Domino, quoniam in æternum misericordia eius.* Item tertio primi Esdræ: *Concinebant in hymnis, & confessione Domino, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia eius* & XIII: *In diebus Dauid, & Asaph ab exordio erant principes constituti cantorum carmine laudantium, & cõfitentium Deo.*

Addit etiam Iosephus lib. VIII, eundem Salomonẽ stolas Leuitarum hymnos canentium ex bysso ducéties mille fecisse, libro autem xx, eosdem pro stola bysina lineam sacerdotalem impetrauisse tempore Agrippæ regis Iudææ. *Ex tribu*, inquit, *quicunque hymnorum cantores erant, regi suaserunt, vt conuocato Concilio sibi concederet stola linea vti, perinde ac sacerdotibus licebat. Rex autẽ ex sententia eorum, qui Concilium inibant, permisit, vt priore veste posita, lineam induerent. parte autem tribus in templo operante, & his concessit, vt hymnos edifcerent, quemadmodum monebant. quorum vtrumque legibus erat aduersum.*

De Ianitoribus. Cap. VI.

IANITORES porro ministri fuerunt, qui ad ianuas templi excubabant,& sacras arculas obseruabant, de quibus in primo Paralipomenon, hoc modo: *Ianitores autem Sellum,& Accub,& Telmon,& Ahiman,& frater eorum Sellum princeps. Vsque ad illud tempus in porta regis ad orientem obseruabant per vices suas de filijs* Leui, *Sellum filius Core cum fratrib. super opera ministerij, custodes vestibulorum tabernaculi, & familiæ eorum per vices castrorum Domini custodientes introitum. Phinees filius Eleazari erat dux eorum coram Domino. Zacharias filius Mosolamiæ, ianitor portæ Tabernaculi Testimonij. Omnes hi electi in ostiarios per portas ducenti duodecim, & descripti in villis proprijs, quos constituerunt Dauid, & Samuel Videns in fide sua tam ipsos, quàm filios eorum in ostijs domus Domini,& in Tabernaculo vicibus suis. Per quattuor ventos erant ostiarij, idest ad orientem,& ad occidentem, et ad aquilonem,& ad austrum. His quattuor Leuitis creditus erat omnis numerus ianitorũ, & erant super exedras, & thesauros domus Domini. per gyrum quoque templi Domini morabantur in custodijs suis, vt, cum tempus fuisset, ipsi mane aperirent fores.*

Hi vero in viginti quattuor quoque classes, siue vices, uisi sunt, vt scriptum est XXVI. Quarum septem primæ nominatæ sunt à filijs Selemiæ, Zacharia, Iadihel, Zabadia, Iathanael, Aelam, Iohanan, Elioenai, octo sequentes à filijs Obededom Semeia, Iozabad, Sachar, Nathanael, Ammiel, Issachar, Phollathi, & à filijs Semeiæ primogeniti sex, Othni, Raphael, Obed, Elzabad, Eliu, & Sãmachia. reliquas à filijs Hosæ Semri, Helcia, Tabelia, Zacharia. Quibus expositis additur. *Hi diuisi sunt in ianitores,*

res, vt essent principes custodiarum, sicut & fratres eorum, vt ministrarent in domo Domini. Missæ sunt ergo sortes ex æquo & paruis & magnis per familias suas in vnamquanque portarum. Cecidit ergo sors orientalis Selemiæ, Zachariæ filio eius septentrionalis, Obededom vero, & filijs eius ad austrum. in qua parte domus erat Seniorum Concilium. Sephim, & Hosa ad occidentem iuxta portam, quæ ducit ad viam ascensionis, custodia contra custodiam. ad oriẽtem vero Leuitæ sex, & ad aquilonem quattuor per diem. atq. ad meridiem similiter in die quattuor. & vbi erat Cõciliũ, bini, & bini. In cellulis quoque ianitorum ad occidentem quattuor in via, biniq. per cellulas. Hæ sunt diuisiones ianitorum filiorum Core, et Merari. His expletis inde de custodia sacræ pecuniæ additur: *Et Leuitæ fratres eorum super thesauros domus Domini, & thesauros sanctificatorum. Subael præpositus thesauris. Eliezer, & fratres eius super thesauros Sanctorum, quæ sanctificauit Dauid rex, & principes familiarum, & tribuni, & centuriones, & duces exercitus de bellis præliorum, quæ consecrauerant ad instaurationem, & suppellectilem templi Domini.*

Ioiada inde pontifex, regnante Ioa, constituit quosdã Leuitas ianitores ad custodiam templi, vt neminem cõtaminatum ingredi finerent, vt XXIII secundi Paralipomenon inuenitur. Eosdem vero ianitores sacram pecuniam collegisse, indicat caput XXIIII quarti Regum. vbi ita est: *Vade ad Helciam sacerdotem magnum, vt conflctur pecunia, quæ illata est in templum Domini, quã collegerunt ianitores templi à populo.* De his vero sic Philo de præmijs sacerdotum: *Aeditui alij ianitorũ officio functi sunt, alij vestibulum obseruarunt, alij nocturnas, diurnasque custodias, templi vices sortiti, egerunt, quibusdam curæ fuit, porticus, atriumque verrere & scobes, ac quisquilias*

quilias exportare, munditiemque curare.

Iam vero officia Sacerdotum, Leuitarum, Cantorum, & Ianitorum adhuc apertius referuntur xxxv secundi Paralipomenon, vbi de nobili Pascha à Iosia rege celebrato differitur. *Præparatum,* inquit, *est ministerium, & steterunt sacerdotes in officio suo, Leuitæ quoque in turmis,* (græce in diuisionibus suis) *iuxta regis imperium. & immolatum est Phase. Et effuderunt sacerdotes manu sua sanguinem. Et Leuitæ detraxerunt pelles holocaustorum, et separauerunt ea, vt darent per domos, & familias singulorum, vt offerrentur Domino, sicut scriptum est in lege Moisi. & assauerunt Phase super ignem iuxta quod in lege scriptum est. Pacificas vero hostias coxerunt in lebetibus, & cacabis, & ollis, & festinato distribuerunt vniuersæ plebi, sibi autem, & sacerdotibus postea parauerunt. nã in oblatione holocaustorum, & adipum vsque ad noctem sacerdotes fuerunt occupati. vnde Leuitæ sibi, & sacerdotibus filijs Aaron parauerunt nouissimis. Porro cantores filij Asaph stabant in ordine suo iuxta præceptum Dauid, & Heman, & Idithun prophetarum Dauid, Ianitores vero per portas singulas obseruabant, ita vt ne puncto quidem discederent a ministerio. quamobrem & fratres eorum Leuitæ parauerunt eis cibum. omnis igitur cultura Domini rite completa est in die illa, vt facerent Phase, & offerrent holocausta super altare Domini iuxta præceptum regis Iosiæ.*

De Nathinæis. Cap. VII.

NATHINAEOS inde Ianitoribus adhæsisse, docet Esdra cap. primo, vbi ordine recẽset Sacerdotes, Leuitas, Cãtores, Ianitores, & Nathinæos, qui è Babylonia redierunt. Vt autem Leuitæ Sacerdotibus, sic Nathinæi Le-

Leuitis operam ministerij præstiterunt. itaqne vt illi diaconi, sic hi subdiaconi vocari possunt. de quibus cap. IX primi Paralip: *Qui habitarunt primi in possessionibus, & vrbibus suis Israel, & sacerdotes, & Leuitæ, & Nathinæi.* & primo Esdræ, cap. II: *Omnes Nathinæi, & filij seruorũ Salomonis trecenti nonaginta duo.* Hi olim dicti Gabaonitæ, de quibus Iosue v. IX, & xx. *Liberauit Iosue Gabaonitas de manu filiorum Israel, vt non occiderẽtur. decreuitq. in illo die, eos esse in ministerio cuncti populi, & altaris Domini, cædentes ligna, & aquas comportantes vsque in præsens tempus in loco, quem elegisset Dominus.* Dauid inde auctor fuit noui nominis, nõn officij, ac pro Gabaonitis Nathinæos vocauit, vt apparet ex primo Esdræ, cap. VIII: *De Nathinæis, quos dederat Dauid, & principes ad ministeria Leuitarum.* Vnde cap. II scripsit: *Habitauerũt sacerdotes, & Leuitæ & Cantores, & Ianitores, & Nathinæi, in vrbibus suis.*

De Nazaræis. Cap. VIII.

HACTENVS dictum sit de ijs, qui sacris ministerium præbuerunt. Fuit præterea quoddam aliud genus hominum, qui Deo etiam operam suam dicarunt, licet sacra non attigerunt. Hi vero aut corpus suum Deo cõsecrarunt, aut oracula Dei fuderunt, aut legem Dei exposuerunt. quorum primi Nazaræi, secundi Prophetæ, tertij Scribæ vocati sunt. qui deinde diuersas sectas intulerunt, Sadducæos, Scribas, Pharisæos, Herodianos, & alios.

Fuere igitur Nazaræi homines, qui se Deo voto consecrauerunt, ea ratione, qua docetur Numerorum cap. VI: *Vir, siue mulier, cum fecerint votum, vt sanctificentur, & se*

& se voluerint Deo consecrare, à vino, & omni, quod inebriare potest, abstinebunt. Acetum ex vino, & ex qualibet alia potione, & quidquid de vua exprimitur, non bibent. vuas recentes, siccasq. non comedent cunctis diebus, quibus ex voto Domino consecrantur. quidquid ex vinea esse potest ab vua passa vsque ad acinum non comedent. Omni tempore separationis suæ nouacula non transibit per caput eius vsq. ad completum diem, quo Domino consecratur; Sanctus erit crescente cæsarie capitis eius. Omni tempore consecrationis suæ super mortuum non ingredietur, nec super patris quidem, & matris, & fratris, sororisq. funere cōtaminabitur. quia consecratio Dei sui super caput eius est. Omnibus diebus separationis suæ sanctus erit Domino. Sin autē mortuus fuerit subito quispiam coram eo, polluetur caput consecrationis eius, quod radet ilico in eadem die purgationis suæ, & rursum septima. in octaua autem die offeret duas turtures, vel duos pullos columbæ sacerdoti in introitu fœderis testimonij. facietq. sacerdos vnum pro peccato, & alterum in Holocaustum, & deprecabitur pro eo, quia peccauit super mortuo, sanctificabitq; caput eius in die illo, & consecrabit Domino. dies priores irriti fiant, quoniam polluta est sanctificatio eius. Tres autem potissimū Nazaræos apud Hebræos inuenio, Sampsonem, Samuelem, & Iacobum Iustum fratrem Domini. De Sampsone cap. XXII Iudicum: *Caue ne bibas vinum, & siceram, nec immundum quidquam comedas, quia concipies, & paries filium, cuius non tanget caput nouacula. erit enim Nazaræus Dei ab infantia sua.* De Samuele primo Regum Anna vouit filiū Deo his verbis: *Dabo eum Domino omnibus diebus vitæ eius, & nouacula non ascendet super caput eius.* De Iacobo sic Egisippus, teste Clemente Alexandrino: *Ex vtero matris suæ sanctus fuit, vinum, et siceram non bibit. sed ne*

que

que animal manducauit, ferrum in caput eius non aſcendit. Ceterum de voto eiuſmodi ſanctificationis præclare ſcripſit Philo in libro de ſacrificijs. *Cū aliquis,* inquit, *ſacrauit omnium rerum ſuarum primitias, ac decimas nō habens amplius materiam, in qua pietatem exerceat, ſeipſum dedicat, ideo magnum hoc votū appellatur. nihil enim quisquam poſsidet ſeipſo pretioſius, qua poſſeſsione tunc cedi tur. huius voti reo præcipiūtur hæc. primū ne mero vtatur, alioue potu ex vuis factitio, deinde ad præſtitutā diē rite offeret tres votiuas victimas agnū, agnam, & arietem, illū in holocauſtum, illam pro peccato, arietem vero in ſalutis hoſtiam. nam vouenti conueniunt hæc omnia, holocautoma, quia non ſua ſolum, ſed ſe quoque Deo dicat, pro peccato victima, quia homo cum ſit, quantumlibet perfectus, peccato non caret, pro ſalute autem, quia ſalutem ſuam acceptam refert Deo vero ſaluatori.*

De Prophetis. Cap. IX.

SEQVVNTVR homines, qui ſpiritu diuino repleti Hebræis iuſſu Dei futura bona, malaue prænunciarunt, quos primo Videntes, deinde Prophetas dixerunt. vt ſcriptum eſt libro primo Regum, cap. IX: *Olim in Iſrael ſic loquebatur vnuſquiſque vadens conſulere Deū. Venite, & eamus ad Videntem. Qui enim propheta dicitur hodie, vocabatur olim Videns.* Vt autem reliquos tutores ſe daturum Hebręis Deus oſtendit, ſic pręcipue quoque prophetas ex medio illorum excitaturū promiſit. Quin etiā antequā prophetas lege promiſſos mitteret, multos quoq. patres ſpiritu prophetico exornauit, vt Abraā, Iſaac, Iacob, & Ioſeph. quorum vaticinia extant ſacris litterarum monumentis conſignata. neque multo poſt etiam

etiam inter exteros Balaam,& Iob,aliosq. nonnullos eo munere insigniuit.

Primum autem prophetam,eumq. omnium præstantissimum dedit Moisem. de quo sic loquutus est Num. XII:*Si quis fuerit inter vos propheta Domini,in visione apparebo ei,vel per somnium loquar ad illum: At non talis seruus meus Moises.ore enim ad os loquor ei,& palam, & nõ per ænigmata,& figuras Dominum videt*. Post Moisem inde alios se excitaturum ostendit,atq. etiam excitauit. vt ipse Moises testatur XVIII Deuteronomij: *Prophetã suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui, & ponam verba mea in ore eius, loqueturq. ad vos omnia, quæ præcepero illi,qui autem verba eius, quæ loquetur in nomine meo,audire noluerit,ego vltor existam. Propheta autem, qui arrogantia deprauatus voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi,vt diceret,aut ex nomine alienorũ Deorum,interficietur. Quod si tacita cogitatione responderes,quomodo possum intelligere verbum, quod Dominus nõ est loquutus? hoc habebis signum; quod in nomine Domini propheta ille prædixerit,& non euenerit, hoc Dominus non est loquutus,sed per tumorem animi sui propheta cõfinxit, & idcirco non timebis eum.*& XVIII;*Dixit Moises. Si prophetam de gente tua,& de fratribus tuis,sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus,ipsum audies.*& XXXIV:*Et non surrexit vltra propheta in Israel,sicut Moises.*

Hic vero spiritus propheticus, quo Deus præcipue Moisem ipsum afflauit,à Moise ad Seniores LXX translatus est,ita vt & ipsi vaticinium edere cœperint. Quod declaratur Numerorum XI: *Venit Moises,& narrauit populo verba Domini congregans septuaginta viros de senibus Israel,quos stare fecit circa tabernaculum,descenditq. Dominus per nubem,& loquutus est ad eum, auferens de spiri-*

ſpiritu, qui erat in Moiſe, & dans ſeptuaginta viris. cumq. requieuiſſet in eis ſpiritus, prophetarunt, nec vltra ceſſarũt. remanſerant autem in caſtris duo viri, quorum vnus vocabatur Eldad, & alter Medad, ſuper quos requieuit ſpiritus, nam & ipſi deſcripti fuerant, & non exierant. cumque prophetarent in caſtris, cucurrit puer, & nunciauit Moiſi, Eldad, & Medad prophetant in caſtris. Statim Ioſue filius Nun miniſter Moiſi, & electus è pluribus ait. Domine mi Moiſes prohibe eos. At ille, Quid, inquit, æmularis pro me? quis tribuat, vt omnis populus prophetet, quando det eis Dominus ſpiritum ſuum?

Tempore inde Iudicum mentio fit Deborę cap. IV, quę propheti ſfuiſſe, atque vna populum iudicaſſe dicitur, & VI alterius cuiuſdam his verbis: *Populus clamauit ad Dominum poſtulans auxilium contra Madianitas, qui miſit ad eos virum prophetam, & locutus eſt. Hæc dicit Dominus.*

Demum Samuel prodijt, qui omnes ea gloria ſuperauit, cuius tẽporę *Sermo domini erat pretioſus. non erat viſio manifeſta.* Regum primo cap. ſecundo: *Abijt Samuel, et dormiuit, & vocauit eum Dominus ter. & dixit: Ecce ego facio verbum in Iſrael, quod quicunque audierit, tinnient ambæ aures eius. Creuit inde Samuel, & Dominus erat cũ eo. & cognouit vniuerſus Iſrael, quòd fidelis eſſet propheta Domini.* Ab illo inde ordinarium quoddã quaſi prophetarum collegium extitit, ita vt in ſingulis ętatibus, & ciuitatibus greges prophetarum inuenirẽtur. Vnde XXVIII primi Regum: *Saul conſuluit Dominum, & non reſpondit ei neque per ſomnia, neque per ſacerdotes, neque per prophetas.* Conuenerunt autem ad Samuelem multi ſcripturę exponendę ſtudio ſe dicantes, quibus ille præfuit. atque ex eis aliquot Deus ſuſcitauit, qui prophetę officiũ exercerent.

cerent. Itaque post Samuelem perpetua successione prophetæ fuerunt vsque ad Malachiam tempore Darij, cũ templum est restitutum. De conuentu autem virorum ad Samuelem, & vt eos Deus inspirauerit, sic x primi Regum, vbi Samuel ita loquitur ad Saulem: *Venies in collẽ Dei, vbi est statio Philistæorum, & cum ingressus fueris ibi vrbem, obuium habebis gregem prophetarum descendentiũ de Excelso, et ante eos psalterium, et tympanũ, & tibiam, & citharam, ipsosq; prophetantes, & insiliet in te spiritus Domini, & prophetabis cum eis, & mutaberis in virum alium.* & paullo post: *Venerunt ad prædictum collem, et ecce cuneus prophetarum obuius est ei, & insiluit super eum spiritus Domini, & prophetauit in medio eorum. Videntes autem eum omnes, qui nouerant eum heri, & nudius tertius, quòd esset cum prophetis, & prophetaret, dixerunt ad inuicem. Quanam res accidit filio Cis? num & Saul inter prophetas?* & XIX: *Misit Saul ad Ramatha, vt raperent Dauid, qui cum vidissent cuneum prophetarũ vaticinantiũ, et Samuelem stantẽ super eos, factus est etiam spiritus Domini in illis, & prophetare cœperunt etiam ipsi. Quod cum nũciatum esset Sauli, misit & alios nũcios, prophetarunt autem & illi. Et rursum misit Saul tertios nuncios, qui & ipsi prophetarunt. Et iratus iracundia Saul abijt etiam ipse in Ramatha, & factus est etiam super eum spiritus Domini, et ambulabat ingrediens, & prophetabat vsque dum veniret in Naioth, & expoliauit etiam ipse se vestimentis suis, & prophetauit cum ceteris coram Samuele, & cecinit nudus tota die illa, & nocte. Vnde & exiuit prouerbium. Num & Saul inter prophetas?* Ergo post Samuelem magnus fuit prophetarum prouentus, quorum omnium nomina non sunt litteris prodita. Indicat caput II quarti Regum, in quo scriptum est: *Helias sic alloquutus est Helisæum: Sede hic,*

hic, quia Dominus misit me vsque in Bethel. cumque descen dissent Bethel, egressi sunt filij prophetarum, qui erant in Be thel. Item: *Sede hic, quia Dominus misit me in Hier co. cũque venissent Hierico, accesserunt filij prophetarũ, qui erãt in Hierico.* & post; *Sede hic, quia Dominus misit me vsque ad Iordanẽ. Ierunt igitur & quinquaginta filij prophetarũ, & sequuti sunt eos.* Et post raptũ Heliæ; *Videntes filij pro phetarum, qui erant in Hierico, dixerunt. requieuit spiritus Heliæ super Helisæum.* Nomina vero prophetarum, qui sub Regum imperio, aut in seruitute Babylonica floruerunt, hæc ferme fuere, Gad, Nathan, Asaph, Idithun, Ahias, Samaias, Iad, Azarias, Hanani, Iehu, Iaziel, Eliezer, Zacharias, Helias, & Helisæus; quorum nullius extãt vaticiniorum editi commentarij. At qui prophetias suas memoriæ prodiderunt, fuere, Osee, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Michæas, Nahum, Abacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, & Malachias, qui minores prophetæ dicũtur, quòd breuiores vaticiniorũ libros reliquerint, & Isaias, Hieremias, Ezechiel, & Daniel, qui maiores appellãtur, quòd volumina prophetiarum grandiora cõscripserint. Hi vero de calamitatibus, quæ regnis Israel, & Iudæ ven tura erant, prædixerunt, multaq. de Christo vẽturo adie cerunt, quorum finis fuit in Malachia, qui præcursorẽ Christi ita prænunciauit: *Ecce ego mitto angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam.* Neque inde vsque ad Ioannem Baptistam ab illo prædictum insignis vllus propheta in populo Iudæorum est numeratus.

Quoniam autem de prophetis dicere cœpi, quos præcipue adibant, cum Deum ipsum consulere cupiebant, vt hæc dilucidior disputatio fiat, placet de vniuersa quoque consulendi Dei ratione adiungere. Cõsuluere ergo Deum Hebræi maxime per oraculum. Oraculum autem

tum consulere dicebantur, cum ad Propitiatorium Arcę fœderis accedebant, atq. ibi Deum rogabant, & ille respondebat. quod ipse Exodi vicesimo septimo admonuerat, vbi sic loquitur ad Moisem: *Loquar ad te supra Propitiatorium, ac de medio duorum Cherubin, qui erunt super arcam Testimonij, cũctaq. quæ mandabo filijs Israel.* Quod vero tum præcepit Deus vt fieret, id post fecit Moises Numerorum octauo: *Cumq. ingrederetur Moises tabernaculum fœderis, vt consuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad sede Propitiatorio, quod erat super arcam Testimonij inter duos Cherubin, vnde & loquebatur ei.* Item Iudicum primo: *Consuluerunt filij Israel Dominum dicentes: Quis ascendet ante nos contra Chananæum, & erit dux belli? dixitq. Dominus, Iudas.* Et vicesimo: *Venerunt in domum Dei, hoc est in Silo, vbi erat arca, consulueruntq. Dominum, atque dixerunt: Quis erit in exercitu nostro princeps certaminis contra filios Beniamin? Quibus Dominus respondit, Iudas.* & post: *Prius ascenderunt, & flerunt corã Domino, & consuluerunt eum dicentes: Debeo vltra procedere ad dimicandum contra filios Beniamin fratres meos, an non? Quibus ait Deus: Ascende.* Et decimo primi Regum: *Consuluerunt Dominum, vtrum nam Saul venturus esset illuc. respondıtq. Dominus: Ecce absconditus est domi.* Et vicesimo primo secundi: *Dauid consuluit oraculũ Domini, dixitq. Dominus.* Hæc vero oraculi consulendi ratio stante solum primo templo seruata est. nam in secundo Talmudici negant arcam vllam fuisse, sed lapidẽ, vt dixi, solum è terra tres digitos eminentem.

Excepto vero oraculo consultus Deus respondit modo per prophetas, modo per sacerdotes, modo per somnia. vnde scriptum est, vt dixi: *Saul consuluit Dominum, et non respondit ei neque per somnia, neque per sacerdotes, neque*

que per prophetas. Per ſacerdotes autem ideſt, per pontifi cem illud, credo, ſignificat, quod triceſimo primi Regũ refertur de Abiathar pontifice: *Ait Dauid ad Abiathar ſa cerdotem: applica ad me Ephod. & applicauit Abiathar Ephod ad Dauid. & conſuluit Dauid Dominum dicens: Per ſequar latrunculos hos, & comprehendam eos, an non? Dixitq. ei Dominus; Perſequere. abſque dubio enim comprehẽ des eos, & excuties prædam.* Eodem pertinet illud octaui decimi Iudicum: *Rogarunt ſacerdotem, vt conſuleret Dominum, vt ſcire poſſent, an proſpero itinere pergerent. Qui reſpondit eis: Ite in pace.* Hic vero ſacerdos poſt dicitur habuiſſe Ephod. Et quoniam ſcriptum eſt Exodi viceſimo quinto, inſtitutos eſſe lapides onychinos, & gemmas ad ornãdum Ephod, & Rationale, addidere Talmudici, lapides Vrim, & Thumim, ſiue Doctrinam, & Veritatem in Pectorali pontificis extitiſſe, quorum conſpectu ſacer dotes occulta intelligerent, & populo traderent, dum plus ſolito præluceren t. nam retento naturali colore nihil immutandum ſignificaſſe. atque hos etiam lapides ſecundo templo conſtructo lucere deſijſſe. vt ſupra diximus.

De propheris iam dictum eſt. *Olim,* inquit primo Regum, *ſic loquebatur vnuſquiſque vadens conſulere Deum: Venite, eamus ad Videntem, ideſt ad prophetam,* & quarti octauo: *Vade in occurſum viri Dei, & conſule Dominum per eũ dicens: Si euadere potero de infirmitate mea hac?* Inſerã hic quoque locum inſignem de prophetis conſultis à Ioſaphat, & Achab regibus, octauodecimo ſecundi Pa ralip: *Congregauit Achab rex Iſrael prophetarum quadrin gentos viros, & dixit ad eos: In Ramoth Galaad ad bellandum ire debemus, an quieſcere? at illi, aſcende, inquiunt, et tradet Deus in manu regis. Aduocatus inde Michaas primũ*

dixit eadem, deinde adiuratus, vt vera diceret, adiecit: Dominus dedit spiritum mendacij in ore omnium prophetarũ tuorum, & Dominus locutus est de te mala. accessit autem Sedecias vnus de prophetis, qui prospera nunciarant, et percussit Michaea maxillam. & ait: Per quam viam transiuit spiritus Domini à me, vt loqueretur tibi? dixit Michaeas: Tu videbis. inde ad regem: Si reuersus fueris in pace, non est locutus Dominus in me. Verum prophetæ quoque post secundi templi constructionem defecerunt, vt ante diximus.

Somniorum porro ratio fuit huiusmodi. Obseruationem somniorum Deus prohibuit, diuinam in somnis nũciationem negligi noluit. prohibuit autem Deuteronomij octauo decimo: *Nec inueniatur, qui ariolos sciscitetur, & obseruet somnia, atque auguria, nec sit maleficus, nec incantator, nec qui pythones consulat, nec diuinos, nec quaerat à mortuis veritatem. Omnia enim hæc abominatur Dominus.* Itaque secundo Paralipomenon tricesimo tertio, rex Manasses reprehenditur, quòd somnia obseruaret, & maleficis artibus inseruiret. & XXIII Hieremiæ scriptum est: *Propheta, qui habet somnium, narret somniũ, & qui habet sermonem meum, loquatur sermonem meum vere. Quid paleis ad triticum? dicit Dominus.* De spontanea vero Dei monitione per somnium multa supersunt testimonia. Numerorum duodecimo: *Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum. at non talis seruus meus Moises. ore enim ad os loquar ei. & palam, non per ænigmata, & figuras Dominum videt.* Itaque Gedeon septimo Iudicum, somnium se vidisse narrans expositionem quoque verã accepit. & tertio tertij Regum: *Apparuit Dominus Salomoni per somnium dicens: Postula quod vis vt dem tibi. &*

ille.

ille. Da mihi cor docile. Igitur vt euigilauit Salomon, & intellexit, quòd esset somnium, profectus Hierusalem stetit coram arca fœderis. Hæc autem ratio monendorum hominum seruata est à Deo vsque ad extremum. Siquidem scribit S. Matthæus: *Hæc cogitante Ioseph ecce angelus Domini apparuit ei in somnis, dicens: Ioseph filij Dauid noli timere accipere Mariam coniugem tuam.* & 11 Ioel: *Et erit in nouissimis diebus, dicit Dominus, effundam de spiritu meo super omnem carnem, prophetabunt filij vestri, & filiæ vestræ, & iuuenes vestri visiones videbunt, & seniores vestri somniabunt.* Naturalium ergo somniorum, vt quæ plerunque incerta sint, & ab incerta caussa proficiscātur, nullam habendam esse rationem, censuit Deus, non autē eorum, quæ ipse immisit. Quod cum fecit, simul etiam id egit, vt homo intelligeret, somnium illud non oportere contemni, sed veri aliquid ab illo portendi, vt ea, quæ Ioseph, & Daniel tanta cum laude ingenij coniecerunt.

Quattuor autem modis Deus siue consultus hominibus respondit, siue non consultus verba ad eos fecit. aut enim ipse simpliciter est loquutus, aut per visionem, & somnium alloquutus. aut angelus simpliciter est affatus, aut per visionem, somniumue affatus. Primi sit exemplū. *Dixit Dominus ad Abraham, Iacob, Iosue.* Secundi: *Factus est sermo Domini ad Abraham per visionem dicens.* Tertij: *Et angelus Domini de cælo clamauit dicens, Abrahā.* Quarti: *Apparuit angelus Domini Ioseph in somnis dicens.*

Deum vero verba fecisse interpretantur sacrarum literarum expositores, eum non verba, quæ auribus percipi possent, fecisse, sed eorum, ad quos loquutus est, mentem ita informasse, vt non solum res, tanquam præsentes, oculis cernerent, sed etiam se à Deo diuinitus moneri sentirent, & perinde afficerentur, ac si Deum loquen-

tem audirent, & intelligerent quæ dicerent. Quæ vero hoc modo dicta sunt, prophetia fuerunt, & quibus hæc dicta sunt, prophetę vocati sunt. Vnde tertiodecimo tertij Regũ dixit propheta quidã: *Loquutus est Dominus ad me in sermone Domini dicens: Nõ comedes panẽ, et nõ bibes aquã ibi. tum rex Hieroboã ait illi: Et ego propheta sum similis tui, & angelus loquutus est mihi in sermone Domini, dicens: Reduc eum tecum in domum, vt comedat panem, & bibat aquam.* Quod autem de verbo Dei dixi, id S. Basilius scripsit in commentario psalmi XXVIII: *Vox Dei diuersa est ab ijs vocibus, quæ in sensum aurium cadunt. id enim accidit, cum mens hominum quibus ille vocem suam tradere vult, visione quadam informatur perinde, atque in somnijs. nam vt in his animus noster quorundam veluti verborum notis imbuitur, nulla voce ad sensum aurium accidẽte, sed ipsa mente quibusdam rerum insignibus informata, sic putanda est Dei vox, quam prophetæ audisse dicuntur.* Neque vero omnes, de quibus scriptum est, *Dixit Dominus ad eos,* illud à Deo ipso loquente acceperunt, sed à Propheta aliquo, cuius mentem Deus imbuerat, illud hauserunt. Cum autem dicitur Dominus venisse ad aliquem, ea non prophetia putatur, sed simplex monitio, vt de Laban, & Abimelech.

Prophetæ igitur aut per visiõnem vigilantes, aut per somnium dormientes edocti de rebus futuris sunt, idque aut per angelum, aut sine angelo, visione, vt vocant, imaginaria, excepto vno Moise, qui sine somnio, & angelo, visione, vt appellant, intellectuali creditur instructus fuisse, atque ea, quæ edidit, prædixisse. Verum sacer sermo, vt inquit Philo de somnijs, aut tanquam rex facienda imperauit; aut tanquam præceptor vtiliter instituit, aut tanquam consiliarius opportune eos admonuit, qui sibi ipsi non

ſi non poterant conſilium capere; aut tanquam amicus arcana communicauit, quæ profanos audire nefas erat, aut demum ex quibuſdam aliquid requiſiuit, vt de Adamo. Scriptura vero, quæ ſemper de Deo loqui reuerenter eſt ſolita, tamen vt rudes homines erudiret, homini eum comparauit, atq; ei membra, motus & voces, non veritatem, ſed vtilitatem diſcentium reſpiciens tribuit. quia plerique nequeunt Deum ſine corpore cogitare, neque alio modo ad officium ſe referre, niſi audiant, Deum ire, redire, iraſci, vlciſci, ac tela ad vindicandos ſceleratos in promptu habere, atque interdum etiam hominem appellare.

De Scribis. Cap. X.

VT porro prophetæ voluntatem Dei prænunciarũt, ſic Scribæ legem eius interpretati ſunt. Huius autem rei primordia ab ipſo quoque Moſe ſunt ĩtroducta. Is enim alia voce populo tradidit, alia in ſcriptum cõtulit. Primę traditiones, ſecunda lex dicta. Quæ vero voce Moiſe ; docuit, ea primum cum Ioſue communicauit, Ioſue inde cum Senioribus, Seniores cum Prophetis, Prophetæ cũ Scribis. Has traditiones poſterior Hebręorum ſchola Cabalam hiſtoricam appellauit. De traditionibus Moiſis extat teſtimonium S. Lucæ ſexto Actuum: *Audiuimus hæc dicentem, quoniam Ieſus Nazarenus hic mutabit traditiones, quas tradidit vobis Moiſes.* Seniorum horum quoque mentio vſurpatur ſecundo Iudicum: *Seruierunt Iſraelitæ Domino cunctis diebus Ioſue, & Seniorum, qui poſt eum vixerunt, & nouerunt omnia opera Domini, quæ fecerat in Iſrael.* De traditionibus autem eorum loquitur S. Matthæus, & S. Marcus: *Quare diſcipuli tui tranſgrediuntur traditionem Seniorum? non enim lauant manus ſuas, cum*

panem manducant. Iesus autem respondens ait illis: Quare vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Item: *Pharisæi, & omnes Iudæi, nisi crebro lauerint manus, non manducant, tenentes traditionem Seniorum.*

Vt etiam Moises primus legem dedit, sic etiam primus exposuit. Indicat id quod scriptum est in Euangelio de cathedra Moisis. atque inde sequuti reliqui principes in eadem obseruatione steterunt. Vnde Leuitici x scriptum est: *Dixit Dominus ad Aaron: Vinum, & omne, quod inebriare potest, non bibetis tu, & filij tui, quando intrabitis in Tabernaculum Testimonij, ne moriamini. Et vt habeatis scientiam discernendi inter Sanctum, & Profanum, inter Pollutum, & Mundũ, doceatisq. filios Israel omnia legitima mea, quæ locutus est Dominus ad eos per manũ Moisi.* Quare Iosephus quoque scriptũ reliquit secũdo aduersus Appionem: *Legislator non semel legem suos audire voluit, sed in vnaquaque septimana alia opera relinquentes ad legem audiendam congregari, eamq. perfecte discere.* Quod idem scripsit quoque Philo libro tertio de vita Moisi: *Moris*, inquit, *fuit, Sabbatis operam dare philosophiæ principe antecedente, ac docente quæ opus facto, ac dicto essent, reliquis audientibus. ex quo nunc etiam philosophantur Sabbatis patrio more, nam oratoria in ciuitatibus scholæ sunt omnium virtutum, quibus diuina humanaq. intelliguntur, & corriguntur.* Ex mandato etiam legis septimo quoque anno Leuitæ verba legis populo tradere tenebantur.

His ita constitutis successit Dauid, qui vt ceteras reip. partes, sic hanc quoque formauit. Etenim cum Leuitarum numerum inisset, ex his sexies mille scribas, ac iudices fecit. cumq. mox sacra Leuitarum officia familijs distribueret, quasdam etiam super Israel constituit, *ad do-*

cen-

cendum, & iudicandum, vt XXIII, & XXVI primi Paralip. continetur. Qui vero hi scribæ, ac iudices fuerint, qui & docuerint, & iudicarint, nemo adhuc, quod sciam, ostẽdit. Græcus autẽ interpres priore loco eos γραμματέας, & κριτάς, posteriore, τοῦ γραμματεύειν & διακρίνειν scripsit. quibus verbis duo officia exprimuntur eorum, qui legem interpretabantur, vnum, vt verba legis legerent, alterum, vt, si opus expositione esset, exponerent. Itaque γραμματεῖς aptius verterentur Lectores, quam vocem ecclesia quoque Christiana seruauit, quàm scribæ. Quod probatur ex III Esdræ, vbi Esdra dicitur ἀναγνώστης τοῦ νόμου. i. lector legis, cum alibi dicatur γραμματεύς; idest, scriba. & ex decimo S. Lucæ. vbi loquens Christus ad legis peritum, siue scribam quendam, qui dixerat, *Doce, quid faciens vitam æternam possidebo, respondit, quid est scriptum in lege? quomodo legis?* idest quomodo profiteris munus interpretis, si hoc nescis, quod sciscitaris? Quin etiam idem cap. V. VI. X. & XI eiusmodi homines vocauit, γραμματεῖς, νομικοὺς, & νομοδιδασκάλους; idest scribas legis peritos, & legis doctores. Quod vero ijdem dicantur κριταὶ, idest iudices, & διακρίνειν; idest, dijudicare, siue distinguere, id omnino ad interpretationis rationem refertur, quę dijudicationem, & distinctionem desiderauit, præsertim vero in lingua Hebræa, in qua constat, voces paucissimas esse, atque ex notarum, & dispunctionum varietate varias significationes recipere: Probat hoc Philo in eo libro, qui inscribitur, omnes probos esse liberos. sic enim de Essæis Iudæis loquitur: *Constitutam maxime septimam habent diem, in qua ab alijs quiescunt operibus, in qua ad sacra loca adeuntes, quæ synagogæ vocantur, ordine ætatis iuuenes senioribus subsident, decoro cũ ornatu audiẽtes. deinde vnus Biblia sumens legit, alter vero ex peritissi*

mis minime nota exponit, nam pleraque per symbola anti-qua imitatione apud eos traduntur. Probat item eiusdem cum Essæis ætatis S. Paulus, qui ei consuetudini congruẽter ad Corinthios scripsit: *Prophetæ duo, aut tres in ecclesia dicãt, ceteri dijudicent.* Græce λαλείτωσαν, idest duo legãt, reliqui explicẽt. Inde post Dauidem Iosaphat rex, cum morem hunc exoleuisse, ac legẽ plerisque incognitam esse videret, *Sacerdotes, ac Leuitas per omnes ciuitates Iudæ dimisit, qui eam docerent.* Secundo Paralip. XVII: *Tertio anno regni sui misit de principibus suis, vt docerent in ciuitatibus Iuda, & cũ eis Leuitas, & cũ eis sacerdotes. docebantq. populum in Iuda, habẽtes librum legis Domini, & circuibant cunctas vrbes Iuda, atque erudiebant populum.* Idem post etiam fecit Iosias rex, inuento in templo, quod euanuisse putabant, Deuteronomio. quarto Regũ XXIII: *Ascendit rex templum Domini, & omnes viri Iuda, & vniuersi, qui habitabant in Hierusalem, cum eo sacerdotes, & prophetæ, & omnis populus. legitq. omnibus audientibus omnia verba libri fœderis, qui inuentus est in domo Domini.* Successit inde post aliquot annos calamitas Babylonica. Qua post annos LXX perfuncti in patriam sunt restituti. Ab illo tempore aperte lex permissa videtur principibus sacerdotum, & scribis. quod ex ijs, quæ dicẽtur, intelligetur. in illa certe rerũ cõfusione lex aut amissa, aut neglecta, aut corrupta potissimum aut cognitionis, aut correctionis indiguit. Itaque Esdra, qui & sacerdos, & scriba, & princeps sacerdotum, ac scribarum dicitur, in patriam iam restituto templo reuersus legis codices superiore exilio, ac clade amissos inuestigauit, ac deprauatos emendauit, atque, vt nunc sunt, ex Hebræorum traditione distinxit. idemq. populo inscio legem tradidit. Sic enim scriptum est apud eum: *Esdra parauit cor suum,*

suum, vt inuestigaret legem Domini, & faceret, & doceret præceptum, & iudicium. Item: *Congregati sunt principes familiarum vniuersi populi, sacerdotes, & Leuitæ apud Esdram Scribam, vt interpretaretur eis verba legis*. & nono tertij: *Stetit Esdras sacerdos, & lector legis super ligneum tribunal, quod fabricatum erat & assumpsit librum coram omni multitudine*. Ab Esdra vero alij instituti putantur, qui legem explanarent, difficultates tollerent, librosque custodirent, ne rursus corrumperentur. siquidem eodem in loco sic pergitur: *Dixit Esdræ principi sacerdotum, & lectori, et Leuitis, qui docent multitudinem*. Ecce, vt Esdra, qui sacerdos, & scriba dictus est, iam princeps sacerdotum, & lector legis dicatur. nam pro *Leuitis, qui docent multitudinem* nimirum ipsos principes sacerdotum, & scribas intellexit. Hi vero ab Esdra aduocati communi cum eo consilio quædam loca sacrorum librorum male affecta sanarunt, & canonem scripserunt eorum librorũ, qui maxime probarentur, vt Talmudistæ asserunt. Ergo ab illo tẽpore Principes sacerdotum, & Scribæ legis exponendæ munus præcipue obierunt, legisq. doctores, vt dicti, sic etiam habiti sunt. vnde illud est Matthæi XIII: *Omnis scriba doctus in regno cælorum similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo noua, & vetera*. & XVI: *Quid ergo scribæ dicunt, quòd Heliam oporteat primum venire?* & Marcus XVI: *Quomodo dicunt scribæ, Christum filium esse David*. Quare merito Herodes rex, homo proselytus, idest Iudæus ascititius, cum de Christo nato audisset, nec locum, vbi oriturus erat, teneret, ea de re Principes sacerdotum, & Scribas consuluit. siquidem, vt scribit S. Matthæus, conuocatis principibus sacerdotum, & scribis sciscitatus est, vbi nasceretur Christus? Post autem cum Christus docere in templo cæpisset, qui

nec

nec princeps ſacerdotum, nec ſcriba, nec Leuites eſſet, præcipuo principum ſacerdotum, & ſcribarum oculos in ſe conuertit. Quare hi potiſſimum, cuiusnam auctoritate id faceret, quæſiuerunt. nam S. Lucas xx ſic prodidit: *Docente Ieſu populum in templo, & euangelizante conueniunt principes ſacerdotum, & ſcribæ dicentes: Dic nobis, in qua poteſtate hæc facis? quis eſt, qui dedit tibi hanc poteſtatem?* Itaque S. Matthæus, & S. Marcus huic quæſtioni quaſi occurrentes ſcripſerunt, Chriſtum docuiſſe, non tanquam ſcribas, ſed tanquam poteſtatem habentem, i. non tanquam interpretem legis, ſed tanquam legislatorem. Interpretes enim illa verba in ore habere ſolebant: *Dicit Dominus.* Chriſtus autem: *Dictum eſt antiquis, ego autem dico.* Eiuſmodi vero ſcriba fuit ille, de quo S. Paulus prima ad Corinthios: *Vbi ſapiens, vbi ſcriba?* ideſt legis peritus. eiuſmodi doctor fuit Nicodemus, quē Chriſtus legis magiſtrũ vocauit, & redarguit. tales doctores illi, quibus cum Chriſtus duodennis in templo de lege diſſeruit. talis Phariſæus ille, de quo S. Matthæus xxii: *Interrogauit vnus ex Phariſæis, nomine Gamaliel, legis doctor honorabilis vniuerſæ plebi.* Denique eiuſmodi quoque fuit Ioſias ſcriba Phariſæus, de quo in vita S. Iacobi maioris: *Ioſias vnus è ſcribis Phariſæorum, miſit funem in collum apoſtoli, & poſt conuerſus martyrio cum eo affectus eſt.*

Legem porro docuere Scribæ duobus in locis, in templo, & ſynagogis. De templo indicat S. Lucas, cũ inquit, Chriſtum inuentum in templo inter doctores percontantem, & reſpondentem. item omnes euangeliſtæ, qui tradiderunt, illum ſæpe in templo docuiſſe, ac cōcionatum eſſe. Vnde apud S. Ioannem xviii ipſe de ſe dixit: *Ego docui ſemper in ſynagoga, & in templo, quo omnes Iudæi conueniunt.*

uenjunt. Et S.Paulus Actuum xxiiii: *Neque in templo inuenerunt me disputantem, neque in synagogis.* Ea caussa fecit, vt scribæ quidam scribę templi vocati sint. quod indicat decretum Antiochi Magni apud Iosephum libro xii: *Senatus, sacerdotes, scribæ templi, & sacri Cantores sint immunes à tributo, quod pro suo capite debent.* Quin etiam Helcias pontifex *legem à se inuentam dedit Saphã scribæ templi, vt regi Iosiæ legeret.* Et Iosias rex misit scribam templi ad Helciam pontificem, vt pecuniam in templi instaurationem erogaret. iiii Regum.

Synagogæ autem, vt dixi, fuerunt ædes, quo Iudæi diebus Sabbatorum conuenire instituerunt, vt legem audirent. Vnde illud Actuum xi: *Moises à temporibus antiquos habet in singulis ciuitatibus, qui eum prædicent in synagogis, vbi per omne sabbatum legitur.* De more vero docendi in synagogis ad ea, quæ supra diximus, elici potest ex eo, quod narrat Philo de Essæis, & ex eo, quod de Christo scripserunt Euangelistæ synagogas Galileæ percursante, atque ibi veritatem nunciante. S. Matthæus iiii: *Circuiuit Iesus totam Galilæam docens in synagogis eorũ, & prædicans euangelium regni.* Lucas v: *Iesus venit Nazareth, & intrauit secundum consuetudinem suam die Sabbati in synagogam, & traditus est illi liber Isaiæ prophetæ. Et descendit in Capharnaum ciuitatem Galileæ, ibiq. docebat illos sabbatis. & stupebant in doctrina eius, quia cum potestate erat sermo ipsius.* Item xiii: *Erat Iesus docens in synagogis Iudæorum sabbatis, & mulierem sanauit respondens autem archisynagogus indignatus est, quia sabbato curasset.* Hæc viuente Christo. Post mortem vero eius hæc doctrinæ in synagogis tradendæ extra Iudæam, & Galilæam memoria celebratur. Actuum ix: *Saulus petijt à põtifice epistolas in Damascum ad synagogas, vt si quos inue-*

uisset

uisset huius viæ viros, ac mulieres, vinctos perduceret in Hierusalem. inde conuersus, & ingressus in synagogas prædicabat Iesum, quoniam hic est filius Dei. & XIII: *Paulus, & Barnabas cum venissent Salaminam, prædicabant verbum Dei in synagogis Iudæorum.* Item: *Venerunt Antiochiam Pisidiæ, & ingressi synagogam die sabbatorum sederunt. post lectionem autem legis, & prophetarum miserunt principes synagogæ ad eos. cumq. dimissa esset synagoga, sequuti sunt multi Iudæorum. sequenti vero sabbato pene vniuersa ciuitas conuenit audire verbum Dei.* & XIIII: *Factum est in Iconio, vt simul introirent in synagogam Iudæorum, & loquerentur ita, vt crederet Iudæorum, & Græcorum copiosa multitudo.* & XVII: *Venerunt Thessalonicam, vbi erat synagoga Iudæorum. secundum autem consuetudinem Paulus introiuit ad eos, & per sabbata tria disserebat eis de scripturis. Cum autem venissent Berrœam, in synagogam Iudæorum introierũt. cum autem cognouissent in Thessalonica Iudæi, quia & Berrœæ prædicatum est verbum à Paulo, venerunt & illuc. Paulus inde disputauit Corinthi in synagoga per omne sabbatum interponens nomen Domini Iesu, et migrans inde intrauit in domum cuiusdam nomine Titi Iusti colentis Deum, cuius domus coniuncta erat synagogæ. Crispus autem archisynagogus credidit Domino cum omni domo sua. Deuenit inde Ephesum, & ingressus in synagogam disputauit cum Iudæis.* inde XIX: *Ephesi ingressus synagogam cum fiducia locutus est per tres menses disputans, & suadens de regno Dei.* Neque vero solum in Asia, sed etiam Romæ synagogæ Iudæorum fuerunt, & præsertim Libertinorum, qui, vt patet ex Actibus, synagogã quoque Hierosolymis habuerunt. Testis est Philo in legatione ad Caium: *Tiberius non dissimulauit, probari sibi Iudæos, qui abominarentur adulationem. alioquin passus non*

non fuisset, trans Tiberim bonam vrbis partem teneri à Iudæis. Romani vero hi erant, plerique libertini. nam captiui in Italiam abducti à dominis libertate donati fuerãt, haud quaquam aliquid ex patrijs institutis mutare coacti. sciebat enim, eos habere oratoria, & conuenire in ea, & maxime septimo quoque die, quando publice patriam docentur philosophiam. Sciebat & sacras eos ex primitijs coaceruare pecunias, ac Hierosolyma mittere. Sed tamen neque Roma eos expulit, nec Romanam ciuitatem eis ademit, neque in oratoria noui aliquid molitus est]. neq. conuenire eos vetuit ad legum interpretationes. Atque hæc quidem de scribis, idest legis doctoribus hactenus.

De Septem Iudæorum hęresibus. Cap. XI.

LOCVS inde admonet, quoniam de legis interpretibus diximus, vt de doctrina quoque Iudæorum agamus, quę vltimis celebrata temporibus, in septem partes diuisa fuit, quas septem hæreses appellarunt. fuerunt autem, teste S. Epiphanio, hæ: Sadducæi, Scribæ, Pharisæi, Hemerobaptistæ, Nazaræi, Ossæni, & Herodiani. de quibus primum sigillatim, deinde coniunctim edisseremus.

Sadducæi nomen à Sadoc accepere, Antigni discipulo, qui cum defecisset ad templum montis Garizin à Manasse inter Samaritas constructum, Alexandro Magno regnante hæresim intulit Sadducæorum, teste Rabbi Abraham in Cabala historica. Hi vero, vt inquit Iosephus, fatum negarunt, atq. omnia nostro arbitrio subiecerunt, animas mortales esse, & propterea resurrecturas non esse, dixerunt. Deum mala omnia videre negarunt, & inhumani, ac longe ab omni communione auersi fuerunt.

runt,& vt addit S.Epiphanius,Angelos, & spiritum sanctum ignorarunt,atque omnia æqualiter cum Samaritis obseruarunt, cum tamen Iudæi essent, & Hierosolymis sacrificium facerent.

Scribæ vero,inquit S. Epiphanius,*Legis expositores fuere,velut grammaticam quandam scientiam exponentes,reliqua quidem, velut Iudæi ,facientes , verum superfluam quandam,& sophisticam interpretationem inducentes,non solum secundum legem viuentes,sed etiam abundantius. vt qui vrceorum demersiones,ac purificationes seruarent , poculorum item,ac patinarum,& aliorum ministerij vasorũ, et tanquã videlicet ad sinceritatem,ac sanctitatem dispositi,crebro manus lauarent,crebroque purificationes quasdã per lauacra adhiberent,Habebant autem fimbrias quasdã significantes politiam ipsorum ad ostentationem elationis, & laudem spectantium , & phylacteria apud seipsos pallijs addebant,hoc est latas notas purpuræ, Expositiones autem apud ipsos quattuor erant,vna in nomen Mosis prophetæ,secunda in præceptorem ipsorum Acibam appellatum, siue Baracibam,tertia in Andan,siue Annan,qui & Iudas, quarta in filios Assamonei.* Neque vero dubium est, quin hi ex eorum numero fuerint,quos legis doctores diximus.

Pharisæi porro, auctore Iosepho ,*certiorem legalium rituum cognitionem professi sunt,vitam abiectam egerunt, nihil molle,nihil delicatum adhibentes . fato omnia tribuerunt , nec tamen liberum hominis arbitrium sustulerunt, iudicium Dei futurũ censuerunt , quo homines pro meritis præmia,pœnasq. consequerentur, animas immortales duxerunt,earumque post mortem alias æterno carceri destinandas,alias in vitam reuersuras,itaut bonorum animæ in corpora hominum remigrarent , malorum autem in pecudum.* De his sic S.Epiphanius: *Pharisæi eadem cum scribis sentiebant,*

bant, conuersabantur enim cum eis. Virginitati, & continentiæ studebant, frequenter orabant, cauentes, ne qua se labe corporis macularent. durissimis stratis cubabant. bis in sabbato ieiunabant, secunda, & quinta die. decimabant decimationes, dabant primitias, trigesimas, & quinquagesimas. sacrificia, ac vota exactissime persoluebant, in prædicto vero scribarum habitu incedebant per amicula, & alios ornatus, ac muliebria pallia, in latis crepidis, & calciamentorum ligulis procedentes. Dicebantur autem Pharisæi, eò quod separati essent ab alijs propter spontaneam superfluam religionem apud ipsos receptam. Phares enim Hebraica lingua separationem significat.

Hemerobaptistę *autẽ eadẽ cũ Scribis, et Pharisæis senserunt, & cum Sadducæis resurrectionem mortuorum abnuerunt. Præcipui vero illud habuerunt, quòd se quotidie baptizarunt, vnde nomen etiam acceperunt.*

Iam vero Nazaræi *à Galaaditide, & Basanitide regione, & locis vltra Iordanem originem trahentes in omnibus instituta Iudæorum seruabant, circuncisionem, sabbatum, festiuitates omnes. victimas autem non mactabant, neq. animatis vescebantur. Patres accipiebant, de quibus scribitur in quinque libris Moisis, ipsos autem libros Moisis non probabant. dicebantque Moisen fuisse, sed aliam legẽ, quàm quæ tradita esset, accepisse.*

Osseni *originem duxerunt à Nabatica regione, Ituræa, Moabitide, & Areilitide, quæ est vltra mare mortuum, Iudæi quidem genere, sed moribus hypocritæ, mentis industria versuti.* Hi à Iosepho Essæi dicuntur. atque secundo Belli his verbis describuntur: *Essæi nuptias respuerunt, alienos vero filios adoptarunt, diuitias spernentes haud certas vrbes, quas incolerent, habuerunt, & bona sua cum socijs suis communicarunt, nec vestitum, nec calceum nouum, nisi*

veteribus attritis, sumpserunt. Commerciorum nullus inter eos usus. egentibus praesto fuere, eandem ab illis beneficentiā relaturi. religionem mirifice coluere frigida aqua se quotidie abluentes. inter vescendum summum silentium adhibuere. non nisi probata continentia homines in societatem recepere. receptos autem magnis execrationibus obstrinxere, se Deum, fidem, iustitiamque culturos. deprehensos in peccatis societate deturbauere, ac ne cibum delatum caperent, vetuere, iudicia seuerissime exercuere, mortem, & cruciatus cōtempsere. animas bonorum ad fortunatas insulas abire, malorum ad loca inferna, putauere. In libro autem Antiquitatum XVIII ita: *Essaei cuncta ad Deum referunt, immortalem animam censent, in templo anathemata prohibent. sacrificia cum populo non celebrant, quòd se putant mūditia, & sanctitate illis praestare, moribus optimis sunt, agriculturae student, omnia habent communia, neque uxoribus, neq. seruis vtuntur. sacerdotes viros optimos eligunt, cibum simplicem, atque habitum parcum, & mundum adhibent.* & Plinius libro V: *Ab occidente littora Esseni fugitant vsq. qua nocent, gens sola, & in toto orbe praeter ceteras mira, sine vlla femina omni venere abdicata, sine pecunia, socia palmarum. In diem ex aequo cōuenarum turba renascitur, large frequentantibus quos vita fessos ad mores eorum fortunae fluctus agitat. Ita per saeculorum millia (incredibile dictu) gens aeterna est, in qua nemo nascitur. tam foecunda illis aliorum vitae poenitentia est. infra hos Engadda oppidum fuit, secundum ab Hierosolymis fertilitate, palmetorumque nemoribus, nunc alterum bustum. Inde Masada castellum in rupe, & ipsum haud procul Asphaltite.* Sed multo praeclarius Philo in eo libro, quem inscripsit, Omnes probos esse liberos. *In Syriae,* inquit, *& Palaestina, quae partes Iudaeorum sunt haud modicae, dicūtur quidam nomine Essaei.*

nume-

numero vltra quattuor millia, à voce Græca Essæi, quasi ὅσιοι, ideſt ſancti vocati, quoniam Dei cultores præcipue ſunt. nulla animalia ſacrificantes, ſed mentes ſuas ſacras efficiendas exiſtimantes. Hi vicatim habitant, vrbes vitantes propter eorum, qui tractant ciuitates, improbitates. eorum alij agriculturæ ſtudent, alij artes exercent, quæ pacis ſociæ ſunt. neque aurum, neque argentum ſibi condunt. neq. agros latos parant cupiditate redditcuum, ſed neceſsitate victus. Nemo bellicorum armorum apud eos eſt opifex. ſed neque in pace vllum mercaturæ genus attingunt. ſeruos non habent, ſed liberi omnes ſunt mutua miniſteria ſuppetentes. Rationalem, & naturalem philoſophiam reſpuunt, diuinam amplectuntur. Morali maxime ſtudent patriarum legum auxilio vſi. quas præcipue ſeptima die docentur. Imbuuntur autem ſanctitate, iuſtitia, cæterisq. virtutibus tres regulas adhibentes, Dei, virtutis, hominumq. amorem. Quòd Deũ diligant, illud eſt indicio, quòd perpetuam caſtitatem adhibent, iuſiurandum, & mendacium non dicunt. & quòd honorũ omniũ, nullius vero mali auctorem eſſe Deum arbitrantur. Quòd virtutis ſtudioſi ſint, ex eo perſpici poteſt, quòd pecuniam, & gloriam negligunt, quòd voluptates reſpuunt, & conſtantiam præſtant. Quòd hominum caritate flagrent, indicat, amor, & ſocietas inter eos. vna enim eſt omnibus domus, vna veſtis, vnum ærarium, vnus ſumptus. communis victus, & vita. quin etiam quæſtus in commune conferunt, ægrotantes communiter curant, & ſeniores loco parentum habent.

Herodiani vero, vt inquit Epiphanius, *omnino Iudæi erant, ſed vani, atque hypocritæ, verum Herodem putabant Chriſtum Dominum, qui in omnibus ſcripturis, legeque, ac prophetis expectatur, & ob ipſum decepti Herodem iactabant inducti ex dicto hoc. Non deficiet princeps ex Iuda, atque*

que dux ex fæmoribus ipsius, donec venerit, cui reseruatur, huic reseruatum esse dicentes, qui erat alienigena. Item Tertullianus de Præscriptionibus: *Pharisæi additamenta quædam legis astruendo à Iudæis diuisi sunt. Herodiani Christum Herodem esse dixerunt.*

Ex his autem omnibus præcipue floruere ante Christi aduentum Pharisęi, & Sadducæi. itaq. Hierosolymis, vt inquit Iosephus, populares Pharisęis, optimates Sadducęis se adiunxerunt. Pharisæorum autem extraordinarias in rep. opes ęgre inde ferens Ioannes Princeps leges ab eis allatas (hę nouæ traditiones erant pręter antiquas Mosaicas) sustulit, & ad Sadducęos se contulit. Pharisæi tamen adeo potentia valuerunt, vt post auxilio Demetrij Eucęri, Syrię regis, bellum Alexãdro regi Iudęorum intulerint, & Moabitide, ac Galaatide terra ipsum cedere compulerint. inde mortuo illo Alexandram reginam sibi obsequentem adepti leges suas recuperarunt, ac multo vehementius sęuire in vrbe, & regno toto institerunt. quousque res ad duos fratres regios recidit, Hyrcanum, & Aristobulum, quorum alter Pharisęus, alter Sadducęus fuit. Cum autem Christus euangelium suum pandere populo cœpit, Scribę, Pharisęi, Sadducęi, & Herodiani pręcipue viguerunt. ac propterea soli in Euangelio memorantur, vt qui Christo nouam doctrinam prędicãti se pręcipue obijcerent. atque vt ipsi sępe illum tentandi caussa varijs interrogationibus fatigarunt, ac verbis irretire conati sunt, sic & ipse illos insectatus, & hypocrisim, ac doctrinam eorum, vt parum vitę congruentem detegere nixus est: Recitabo ordine ipsa Euangelij loca, vt res clarissime cognoscatur. S Marcus cap. III: *Exeuntes Pharisæi cum Herodianis consilium faciebant aduersus eum, quomodo perderent eum.* & VII: *Pharisæi, & quidam*

de Scribis cũ vidissent quosdam de discipulis Domini communibus manibus, idest non lotis, manducare panes, vituperauerunt. Pharisæi.n.& omnes Iudæi, nisi crebro lauerint manus, non manducant tenentes traditionem Seniorum, & à foro venientes, nisi baptizentur, non comedunt, & alia multa, quæ tradita sunt illis seruare, baptismata calicum, & vrceorum, & æramentorum, & lectorum. S. Lucas XI: *Vos Pharisæi quod deforis est calicis, & catini, mundatis.* S. Matthęus XV: *Tunc accesserunt ad Iesum Hierosolymis Scribæ, & Pharisæi dicentes: Quare discipuli tui transgrediuntur traditiones Seniorum? nõ enim lauant manus suas, cum panem manducant. ipse autem respõdens ait illis: Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit: Honora patrem tuum, & matrem. & qui maledixerit patri, vel matri, moriatur. Vos autem dicitis: Quicunque dixerit patri, vel matri, Munus quodcunque est ex me, tibi proderit, & non honorificabit patrem suum. & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.* Quas traditiones declarans S. Hieronymus epistola CLI, sic inquit: *Quantæ traditiones Pharisæorum sint, quas hodie vocant δευτερώσεις, & quàm aniles fabulæ, euoluere nequeo. neque enim libri patitur magnitudo, & pleraque tam turpia sunt, vt erubescam dicere. dicam tamen vnum in ignominiam gentis inimicæ. Præpositos habent synagogis sapientissimos quosque, fœdo operi delegatos, vt sanguinem virginis, siue menstruatæ mundum, vel immundum, si oculis discernere non potuerint, gustu prælibent. Præterea, quia iussum est, vt diebus sabbatorũ sedeat vnusquisque in domo sua, & non egrediatur, neque ambulet de loco, in quo habitat. si quando eos iuxta litteram cœperimus artare, vt non iaceant, nec ambulent, non stent, sed tantum sedeant, si velint præcepta seruare, solent respondere, & di-*

cere. Rabakiba, & Symeon, & Hille magistri nostri tradiderunt nobis, vt bis mille pedes ambulemus in Sabbato, & cetera huiusmodi, doctrinas hominum praeferentes doctrinae Dei. Hinc scripsit S. Eucherius super primam Actuum: *Sabbati habens iter*, Sabbati iter significare mille passus. quia sabbato vsque ad montem Oliueti ire Iudaeis licitũ erat, vel certe, sicubi fuissent, tanto spatio deambulandi licentiam presumebant. Iam vero S. Marcus VIII: *Cauete à fermento Pharisaeorum, Sadducaeorum, & Herodianorum*. S. Mattheus XVI: *Accesserunt ad eum Pharisaei, & Sadducaei tentantes, & rogauerunt eum, vt signum de caelo ostenderet eis. Itaque dixit: Intuemini, & cauete à fermentis Pharisaeorum, et Sadducaeorum. tunc intellexerunt, quia non dixit, cauendum à fermẽto panum, sed à doctrina Pharisaeorum, & Sadducaeorum*. & XII: *Pharisaei videntes discipulos legere spicas sabbato, dixerunt ei. Ecce discipuli tui faciunt, quod non licet facere in sabbatis*. Item: *Tunc responderunt ei quidam de Scribis, & Pharisaeis. Magister volumus à te signum videre*. & XXII: *Accesserunt ad eum Sadducaei, qui dicunt, non esse resurrectionem, & interrogauerunt eum, in resurrectione, cuius erit de septem vxor? omnes enim habebant eam*. & post: *Pharisaei autem audientes, quod imposuisset silentium Sadducaeis, conuenerunt in vnum, & interrogauit vnus ex eis legis doctor tentans eũ*. & S. Marcus XII: *Mittunt ad eos quosdam ex Pharisaeis, & Herodianis, dicentes, licet tributa dare Caesari, an non?* His ergo tentationibus irritatus Christus mores eorum, ac vitam demonstrauit, inquiens XXII S. Matthei, & S. Luce XX: *Super Cathedram Moisi sederunt Scribae, & Pharisaei. omnia ergo, quae dixerunt vobis, seruate, & facite, secundum opera vero eorum nolite facere. dicunt enim, & non faciunt alligant autem onera grauiora, & importabilia,*

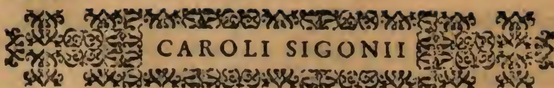
lia in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea mouere. Omnia vero opera sua faciunt, vt videantur ab hominibus. dilatant enim phylacteria sua, et magnificant fimbrias, amant autem primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi. Væ vobis Scribæ, & Pharisæi hypocritæ, quia comeditis domos viduarum oratione longa orantes, quia circuitis mare, & aridam, vt faciatis vnum proselytum, & cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo, quàm vos, quia decimatis mẽtam, & anethum, & cyminum, & reliquistis, quæ sunt grauiora legis, iudicium, misericordiam, & fidem. hæc oportuit facere, & illa non omittere; quia mũdatis quod deforis est calicis, & paropsidis, intus autem pleni estis rapina, & immunditia; quia similes estis sepulchris dealbatis, quæ à foris parent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitia; quia ædificatis sepulchra prophetarum, & ornatis monumenta iustorum. Quas autem fimbrias, & phylacteria Pharisęorum nominauit, de ijs sic mandarat Deus Numerorũ xv: *Loquere filijs Israel, et dices ad eos, vt faciant sibi fimbrias per angulos palliorum ponentes in eis vittas hyacinthinas, quas cum viderint, recordentur omnium mandatorum Domini, nec sequantnr cogitationes suas.* Consuetudinem vero totam Pharisęorum sic explicuit S. Epiphanius: *Habebant fimbrias quasdam significãtes politias ipsorum ad ostẽtationem elationis, & laudem spectantium, & phylacteria pallijs suis addebant, hoc est latas notas purpuræ. fimbriæ enim oræ, & margines sunt, phylacteria vero signa, ac notæ ipsius purpuræ, quæ inquit Dominus dilatata fuisse. nã fimbrias, et prætextus quosdam in quattuor alis amiculi vnusquisque habebat ex ipso stamine illigatas, quo tempore continenter agebant, ac virginitatem exercebant.* In Actis in-

de horum etiam mentio celebratur, vt cap. IIII: *Loquẽtibus apostolis Hierosolymis ad populũ superuenerũt sacerdotes, & magistratus templi, et Sadducæi, dolentes, quod docerent populum, & annunciarent in Iesu resurrectionẽ ex mortuis.* & V: *Exurgens pontifex, & omnes, qui cũ eo erãt, quæ est hæresis Sadducæorum, repleti sunt zelo.* & XXIIII: *Sciens Paulus, quia vna pars erat Sadducæorum, et altera Pharisæorum, exclamauit in Concilio. Viri fratres ego Pharisæus sum, filius Pharisæi, de spe, & resurrectione mortuorum ego iudicor. & cum hæc dixisset, facta est dissensio inter Pharisæos, & Sadducæos. Sadducæi enim dicunt, non esse resurrectionem mortuorum, neque angelum, neque spiritum. Pharisæi autem vtrumque confitentur.* Hactenus de septem hæresibus dictum sit.

Pharisæis autem adiuncti sunt Gaulonitæ. Hi Herode Magno regnante suborti sunt. Ea vero res ab hoc fonte profecta est. Cæsar Augustus sublatis vectigalibus tributa ordinaria in caput, & agros indixit, atque ob id totum censeri orbem Romanum instituit, ita vt Iudæam etiam, quam Herodi regi à se appellato subiecerat, censeri, ac tributum in caput pendere iusserit. Quo facto Iudas quidam extitit, qui adiuncto Sadoco Pharisęo, negauit, populũ Dei aliũ dominũ, quàm Deũ, agnoscere debere, nec cẽsũ Augusto soluẽdũ esse, ꝙ seruitutẽ ostẽderet. Hũc vero qui sectati sunt, populũ, ne tributũ Cæsari daret, solicitarũt, mortẽ vero, & supplicia contẽpserunt, in vestitu, & ceteris cũ Pharisæis consenserunt. Vnde Pharisæi quoque aliquando Christum tentandi gratia sciscitati sunt, num dandum esset tributum Cæsari, quòd ea res per ea tempora varie iactaretur. Christus autem respondit, dandũ esse, quod esset Cæsaris, Cæsari, & quod Dei, Deo, atq. ipse quoque in censum didrachma pro se, & pro

pro S.Petro pependit. Præcipue autẽ Iudas ſicarios, & Zelotas concitauit, qui gladio, & ſica eam opinionẽ tuebantur, & vitam repugnantibus a dimebant, nec vllis ſupplicijs deduci de ſententia poterãt, adeo vt pueri illa opinione imbuti pertinaci tormentorum patientia ſpectatores obſtupefacerẽt. Hæc S.Lucas II.S. Matthæus XVII. Ioſephus libro Antiq.XVIII, & Belli VII, Iſidorus libro Etymologiarum quinto, cap.XXXVI.

Atq. hoc quidẽ modo cultus, qui Deo ab hominib. ſancta in ciuitate debetur, eſt cõſtitutus. cuius ſumma eo demũ refertur, vt vita recte inſtituatur, atq. ex illius prçſcripto, & volũtate formet̃. Quod quidẽ facile obtinebitur, ſi aſſidue lex eius in ore, pectore, manibuſq. verſabitur. i. ſi dicta, conſilia, factaq. noſtra cum ea conſentient. atq. ea demum diligentia adhibebitur, vt & Deũ diligamus, & Deo dilecti eſſe conemur, prout ille ſe velle oſtendit, cum fœdere cum Hebrçis icto ſe illis futurum in Deum, Hebræos vero ſibi in populum, demonſtrauit.

DE REPVBLICA HEBRÆORVM LIBER VI.

Qui de Consilijs, & Iudicijs inscribitur.

De Ciuitate. Cap. I.

MAXIMA, ac difficilima huius disputationis parte perfecta, idest Religione satis, vt iudicare possumus, perpolita, tempus est ad reliquam aggredi. sequitur enim, vt de Ciuitate, idest de ratione administrandæ à ciuibus reip. disseratur. Neque enim cum M. Varrone, eruditissimo quondam viro, sentimus, qui de rebus diuinis, humanisq. disputaturus, ab humanis propterea se ordiri testatus est, quòd prius ciuitates extitissent, deinde religionem instituissent. cum potius contra sit, atque ille putauit. Vera enim, vt S. inquit Augustinus, religio non à terrena aliqua ciuitate instituta est, sed plane cælestem ipsam instituit ciuitatem. eam vero inspirat, ac docet verus largitor vitæ æternæ Deus, quem Varro cũ suis ęqualibus ignorauit. Ciuitatem ergo post religionem exposituri vniuersam tractationem in tres partes diuidimus, Consilia, Iudicia, & Magistratus. Sic enim in ijs quoque libris fecimus, quos de rep. Atheniẽsium composuimus.

Qua

Qua in re hanc potissimum rationem,consiliumq. sequuti sumus,Omnis ciuilis societas,vt inquit in Politicis Aristoteles,Vtilis,ac Iusti communione conciliatur.Harum enim duarum rerum soli homines notionem adepti sunt, quòd soli etiam sermonis compotes facti sint,quo illa inter se,re postulante,communicarent. Vtilitatem autem Consilia, æquitatem Iudicia perscrutantur. Quoniam autem hæc cœtus quidam siue Consultorum, siue Iudicum sunt,propterea duce, ac principe aliquo eguerunt, qui eos conuocaret,atque ad eos,quę essent de vtilitate, & iure discutienda, referret. Neque enim multitudo regi sine capite aliquo potest. Qui vero aut Consilijs, aut Iudicijs pręfuerunt, Magistratus appellati sunt. Quamobrem duobus sequentibus libris ita ciuilem hanc Hebręorum reip. administrationem persequemur, vt hæc tria præcipue, Consilia inquam,Iudicia, & Magistratus, edisseramus.

De Consilijs. Cap. II.

CONSILIA ergo appello cœtus illos,qui ea pręcipue statuerunt,quę statum reip.vniuersę continuerunt, vt bellum,pacem,annonam,fines, legum institutionem, magistratuum creationem,& quę generis eiusmodi sunt. quod est nihil aliud, quam de singulari vtili disceptare, quod comprehendi lege non potuit. Hęc vero Consilia, vt in ceteris Rebuspublicis, sic in ipsa ēt Iudaica,duo extiterunt.aut enim promiscue ab omnibus,aut seorsum à paucis,ijsq. natu grandioribus inita sunt. & quidem,si ab vniuersis,Concionem,si à parte,Senatum appellauerũt. Atque hoc etiam sensisse Dauid in Psalmis videtur.Etenim de laudibus Dei in omnibus,& ab omnibus cœtibus cele-

celebrandis agens & Concionis, & Senatus mentionem poetice fecit. vt cum inquit: *Confitebor tibi Domine in toto corde meo, in Consilio iustorum, & Congregatione.* Et alibi: *Exaltēt eum in Ecclesia plebs, et in Cathedra seniorum laudent eum.* Item: *Odiui Ecclesiam malignantium, cum impijs non Sedebo.* Pro concione enim dixit congregationem, græce συναγωγὴν, & ecclesiam, pro senatu Consiliū, seu βουλὴν, & Cathedram seniorum, tertium etiam adiuncturus, si vsus suæ, quam intuebatur, reip. permisisset.

De Concione. Cap. III.

POPVLI porro Concio in sacris libris duabus vocibus Græcis plerumque est explicata, synagoga, & ecclesia, vt ex locis quoque modo prolatis cognoscitur. Neque enim adhuc erat illa inter synagogam, & ecclesiā differentia, quæ post traditum à Christo euangelium intercessit. Vt autem tres, quemadmodum ab initio dixi, Hebræorum quasi respublicę fuerunt, totius populi, singularum tribuum, & singularum in quáque tribu ciuitatum, sic tres quoque populi Conciones extiterunt, vna, in quam omnes tribus Israel conuenerunt, altera, in quā omnes vnius tribus familiæ, tertia, in quam vniuersi cuiusque ciuitatis viri. de quibus sigillatim, quod nobis cōpertum sit, exponemus.

Vniuersi igitur populi Concio à Deo est instituta. Huius rei illa testimonio sunt, quòd is sæpe Moisen in Exodo alloquēs dixit: *Loquere filijs Israel. Loquere ad vniuersum cœtum Israel.* & quòd populus respondit: *Quæ locutus est Dominus, faciemus, & obedientes erimus.* Quin etiā cū Deus omnia Mandata, Præcepta, Iustificationes, Iudicia, & Testimonia sua exponi iussit omnibus filijs Israel, sane

ſane popularẽ hãc, de qua agimus, Cõcionẽ inſtituit. Vnde illa ſunt Exodi xxxv: *Congregata omni turba filiorum Iſrael.* & Numerorum xxvii: *Ioſue ſtabit coram Eleazaro ſacerdote, & omni multitudine, & dabit ei præcepta cunctis videntibus, & partem gloriæ ſuæ, vt audiat eum omnis ſynagoga filiorum Iſrael.* & Deuteronom. ix: *Dedit mihi Dominus duas tabulas lapideas, quando concio populi congregata eſt.*

Hanc autem vniuerſi populi Concionem nemo cõuocare potuit, niſi qui ſummo cum imperio fuit, ut Duces, Iudices, Reges, & Principes. De Duce elicitur ex xxiii Ioſue: *Vocauit Ioſue omnem Iſraelem, Seniores, Principes, Iudices, & Magiſtros eorum.* Et ſequenti: *Congregauit Ioſue omnes tribus Iſrael in Sichem, & vocauit Seniores, ac Principes, & Iudices, ac Magiſtros.* De Iudice ex vii primi Regum: *Dixit Samuel Iudex, congregate omnem Iſraelem in Maſphat.* De Rege ex xiii ſecundi: *Congregauit Dauid rex omnem populum.* Et xv ſecundi Paralipom: *Congregauit omnem Iſrael in Hieruſalem.* Inde poſt decẽ tribuum diuortium xi tertij: *Venit Roboam rex in Hieruſalem, & conuocauit vniuerſum domũ Iuda, & Beniamin.* Demum de Principe diſerte expreſſum eſt in decreto, quo Simon Princeps factus eſt, primo Maccabæorũ. vbi dicitur: *Vt nemini aduocare populum liceat ſine ipſo.*

Itaque de ratione etiam conuocandi populi ſcriptum fuit in lege, vt cum populus acciretur, vario tubæ occentu aduocaretur: *Fac tibi*, (inquit Deus Numerorum x) *duas tubas argenteas ductiles, quibus conuocare poſſis multitudinem, quando mouenda ſunt caſtra. cumque increpueris tubis, congregabitur ad te omnis turba ad oſtium Tabernaculi fœderis. ſi ſemel clangueris, venient ad te principes, & capita multitudinis Iſrael; ſi autem prolixior, ac conciſior*

ſior clangor increpuerit, mouebunt caſtra primi, qui ſunt ad orientalem plagam. in ſecundo autem ſonitu, & pari vlulatu tubæ leuabunt tentoria, qui habitant ad meridiem. Quando autem congregandus eſt populus, ſimplex tubarum clangor erit, & no conciſe vlulabunt, filij Aaron clangent tubis.

Conuenire autem conſueuit populus tribus de cauſſis, ad audiendum, ad orandum, & ad agendum. Ad audiendum, vt cum à principio conuenit ad audienda man data Dei. vt Deuteronomij IIII: *Congrega ad me populum, vt audiant ſermones meos*. Quare ſcriptum eſt primo Paralip. XXIX: *Locutusq. eſt Dauid rex ad omnem ecclesiam.*

Vbi vero ad orandum conuenit, maxime in oppido Iudæ nomine Maſpha conuenire ſolitus fuit. vt XI. Iudicum: *Iephte locutus eſt omnes ſermones ſuos coram Domino in Maſpha.* Et primo Maccabæorum tertio: *Et congregati ſunt, & venerunt in Maſpha contra Hieruſalem, qui locus orationis erat in Maſpha ante in Iſrael. & ieiunarunt illa die, & induerunt ſe cilicijs, & cinerem impoſuerunt capiti ſuo, & diſciderunt veſtimenta ſua.* Recte. ſic enim dixerat Samuel primo Regum ſeptimo: *Congregate vniuerſum Iſrael in Maſpha, vt orem pro vobis Dominum.* Quoniam autem in Maſpha neque Tabernaculum, neque Arca tum fuit, ſed in Silo, quia, vt ſcriptum eſt Iudicum XX, *diſcedentes è Maſpha venerunt ad domum Domini in Silo, & in conſpectu eius ſedentes flere cæperunt*, ſequitur, vt altare aliquod ibi ſtatutum ſit, quemadmodum in Excelſis erat, cuius cauſſa ad Dominum veniſſe dicantur, cum eò orationis cauſſa venerunt. Sic enim ſequenti quoque capite dixit: *Et perrexit omnis populus in Galgala, & immolauerunt ibi victimas pacificas coram Domino.* Cum tamen

men in Galgalis tabernaculum tum non esset. Et xv: *Et in frusta concidit eum Samuel coram Domino in Galgalis.* nam etiam in Ramatha Samuel altare construxit. septimo primi Regum.

Ad agendum autem conuenerunt duabus de caussis, vna creandi Iudicis, Regis, & Principis, altera, iubendi, aut gerendi belli. De Iudice creando scriptum est Iudicum VIII: *Populus ad Gedeonem dixit: Impera nobis.* De rege primo Regum x: *Conuocauit Samuel populum ad Dominum in Masphat, & ait ad filios Israel. Hæc dicit Dominus Deus Israel. Ego eduxi Israel de Aegypto. vos autē proiecistis Deum vestrum, & dixistis: Regē constitue super nos. Nunc ergo state coram Domino per tribus vestras, & familias.* & post: *Et statim misit populus, qui Saulem domi abscōditum conuenirent, atque eo Masphat adducto clamauit: Viuat rex.* De Principe vero sic secundo primi Maccabæorum: *Nunc te hodie elegimus esse pro Iuda nobis in Principem.*

Conuenere autem etiam in Masphat belli caussa primum contra Ammonitas, deinde contra Beniamitas, tū aduersus Philistæos. De Ammonitis x Iudicum: *Filij Israel congregati contra Ammonitas in Maspha castrametati sunt.* De Beniamitis è Gabaa xx: *Viri Israel, quasi vir vnus de Dan vsque Bersabee, & terra Galaad congregati sunt ad Dominum in Maspha. omnesq. anguli populorum & cunctæ tribus Israel in ecclesiam populi Dei conuenerūt quadraginta millia peditum pugnatorum. ad quos Leuita dixit. Adestis omnes filij Israel, decernite quod facere debeatis. Stansq. omnis populus, quasi vnius sermone respondit: Non recedemus in tabernacula nostra, nec suam quisque intrabit domum, sed contra Gabaa in commune faciemus.* Et sequenti de eadem re. *Iurarūt filij Israel in Maspha. Nullus*

lus nostrum dabit filijs Benjamin de filiabus suis vxorem. & post: *Quis est de vniuersis tribubus Israel,qui non ascẽdit ad Dominum in Maspha?* De Philistæis vero dixit Samuel primo Regum septimo: *Congregate vniuersum Israel in Maspha,vt orem pro vobis Dominum, & conuenerunt in Maspha,hauseruntq. aquam, & effuderunt in cõspectu Domini,& ieiunauerũt in die illa.& dixerũt illi.Peccauimus Domino. Iudicauitq. Samuel filios Israel in Masphat.& egressi filij Israel de Masphat persecuti sunt Philistæos.* Hactenus de populo tribuum vniuerso.

De populo vero singularum tribuum, verisimile admodum videtur, cum singulæ tribus principes suos habuerint,ipsas ex eorum auctoritate conuenisse, consultasse, iudicia fecisse, & bella gessisse. Atque aliarum quidem rerum post vestigia indagabimus, vbi de principibus tribuum differemus. Belli autem gesti duo hæc monumenta habemus. Iosue XIX: *Danitæ proprium bellum gesserunt contra Lesem vrbem,eamq. ceperunt.* Inde Effraimitæ aduersus Iephte Iudicem ita egerunt Iudicum XII: *Ecce in Effraim orta est seditio. nam transeuntes contra Aquilonem dixerunt ad Iephte. Quare vadens ad pugnam contra filios Ammon vocari nos noluisti, vt pergeremus tecum? Quibus ille. Quid commerui,vt aduersus me consurgatis in prælium? Vocatis itaque ad se cunctis viris Galaad pugnauit contra Effraim.*

Fuisse præterea in singulis ciuitatibus populum aliquem,qui corpus eius ciuitatis confecerit, ex eo colligi potest, quòd in ijsdem fuere quoque magistratus, quos Ciuitatum principes appellarunt,qui ei populo præfuerunt. Populi certe Hierosolymitani illustris est mentio, vt XXX primi Paralipomenon: *Inito consilio regis,& principũ,& vniuersæ synagogæ Hierusalem decreuere.* & mox:

Decre-

Decreuit rex, & Principes, & tota Ecclesia in Hierusalẽ, vt facerent Pascha. at VIII tertij Regum: *Stetit Salomon ante altare Domini in conspectu Ecclesiæ Israel.* Quibus ex locis apparet, alium esse populum Hierosolymitanum, alium Israeliticum, siue Iudaicum. Quoniam vero resp. Hebræorũ omnino popularis nõ fuit, verũ aut optimatiũ, aut regia, vt supra dictum est, propterea populus haud magnas admodum in illa opes habuit, cum in aristocratia Senatus, in regno Rex præualuerit. Quod si quid neruorum, aut maiestatis in populo fuit, maxime post deletum Babylonico exilio regnum id fuit, tum cum populus Assamoneos Principes sibi asciuit, & remp. Græco more constituit. Nam primo secundi Maccabæorum scriptum est, litteras publice missas esse, cum hoc indice: *Populus, qui est Hierosolymis, & Senatus, & Iudas Aristobulo magistro Ptolemæi regis salutem.* & XIIII: *Simoni pontifici, & Senioribus, & cuncto Populo.* & libro XX Iosephi: *Claudius Cæsar Principibus, Senatui, Populo, gentiq. Iudæorũ.* quasi vero populus partem aliquam reip. haberet. Item: *Pharisæi steterunt cum populo contra regem.* & apud Ciceronẽ pro Flacco: *Multitudinem Iudæorum flagrantem nonnunquam in concionibus pro rep. contemnere, grauitatis summæ fuit.* Quin etiam quantas turbas populus Hierosolymitanus in iudicio Christi concitatus cõciuerit, notum est.

Ex quo apparet, non solum, dum Iudæa regibus suis obtemperauit, sed etiam cum populo, atque Imperatori Romano paruit, iuris aliquid populari concioni fuisse, perinde atque in ceteris etiam Asię ciuitatibus, in quibus & iurisdictionem, & rei capitalis cognitionem proconsul Romanus forum agens exercuit. alia vero populus aduocata legitima concione cognouit. Legitima vero concio dicta est, quæ ex lege certis diebus coacta, vt confu-

ſa, quæ temere, & extra ordinem eſt vocata. Hæc vero probantur non ſolum teſtimonijs Romanorum, & Græcorũ, quę in libros de iure prouinciarum, & de rep. Atheniensium coniecimus, vbi de foris, & conuentibus agendis, vbi de habēda concione docuimus, ſed etiã S. Lucæ, qui peritus Gręci, & Romani moris de cõuētibus Ro. & legitima Epheſiorũ concione, quam illi eccleſiam nominabant, ſic ſcripſit Actuum XIX: *His auditis repleti ſunt ira, & exclamarunt dicentes. Magna Diana Epheſiorum. & impleta eſt ciuitas tota confuſione, & impetum fecerunt vno animo in theatrum. Paulo autem volente intrare in populum, non permiſerunt diſcipuli. Erat enim eccleſia confuſa.* & mox: *Et cum ſedaſſet ſcriba turbas, dixit. Si Demetrius, & qui cum eo ſunt, artifices, habent aduerſus aliquē cauſſam, conuentus forenſes aguntur, & proconſules ſunt. accuſent inuicem. ſiquid autem alterius rei quæritis, legitima eccleſia poterit abſolui. Et cum hæc dixiſſet, dimiſit eccleſiam.* Quo in loco ſi interpres pro eccleſia concionem reddidiſſet, ſine dubio ſententiam multo clarius expreſſiſſet. Has vero duas conciones confuſam, & legitimam ſignificauit etiam Aeſchines in oratione de ementita legatione, inquiens: *Plures conciones,* (ſiue eccleſias) *euocatas coacti eſtis inire cum metu, & tumultu, quàm conſtitutas à legibus.* Vlpianus autem in Demoſthenem prodidit, ſingulis menſibus ternas ex lege conciones habitas eſſe, quod etiam S. Ioannes Chryſoſtomus ſcribēs in Acta confirmauit. Quare merito ſedato tumultu dixit ſcriba ad Epheſios, qui confuſam concionem inierant, ſi crimē aduerſus aliquem habetis, quod deferre velitis, proconſulem Aſiæ adite, cum forum aget, & conuentum habebit, ideſt cum ius dicet Epheſi. Sin autem alia cauſſa eſt, expectate legitimam Epheſini populi concionem, atque apud

apud eam agite. Atque his dictis dimisit concionem, quę confusa erat, ideſt temere & non ex lege conuenerat. De foris porro, & cōuētib. Aſię ſic Strabo lib. XIII: *Phrygiæ, Lydiæ, & Cariæ, & Myſiæ loca ægre diſtingui poſſunt, quod inter ſe coeant. ad eorum vero confuſionem non parum attulere Romani, qui non ex gentibus eos diuiſerunt, ſed alio modo diœceſes deſcripſerunt, in quibus fora agunt, & ius dicunt.* Diœceſes porro, ſiue conuentus, ſiue fora Aſiæ, teſte Plinio, fuerunt Laodicēſis, Synnadenſis, Apamenſis, Alabandenſis, Sardiana, Smyrnæa, Epheſina, Adramyttena, & Pergamena. De concionibus autem Aſiæ, & Gręcię fluctuantibus ſic Cicero pro Flacco: *Græcorū totæ reſpublicæ ſedentis concionis temeritate adminiſtrantur. vetus illa Græcia hoc vno malo concidit, libertate immoderata, ac licentia concionum, cum in theatro imperiti homines, rerum omnium rudes, ignariq. conſederant. Quod ſi hæc Athenis accidere ſunt ſolita, quam moderationem putatis in Phrygia, aut in Myſia concionum fuiſſe? noſtras cōciones illarum nationum homines plerumque perturbant. quid cū ſoli ſunt ipſi, tandem fieri putatis?*

De Senatu. Cap. IIII.

EXPOSITA Concione dicendum eſt de Senatu. Hunc vero habuere etiam Hebręi, eūmque, vt Populum, triplicem, vnum, in quem conuenere Seniores populi vniuerſi, alterum, in quem qui erant tribuum ſingularum, tertium, in quem qui erant ſingularum ciuitatum.

Senatus vniuerſi populi conſtitutus eſt à Deo ex ſeptuaginta hominibus, qui ceteris ætate in toto Iſraele pręſtarent: Sic enim ille dixit Numer. XV: *Congrega mihi* LXX *de Senioribus Iſrael, quos tu noſti, quòd ſeniores populi*

ſint, & ſcribas, & duces ad oſtium Tabernaculi fœderis, faciesque ibi ſtare tecum onus populi, et non tu ſolus graueris. Itaque homines, qui ex hoc ordine fuerunt, Græci Senatum, ſenes, ſeniores, & ſenatores vocarunt, Conſilium Bulen, Conſilij locum Buleuterium, homines Buleutas appellarunt, quaſi dicas Conſilium, Conſiliatorium, & Conſiliarios.

Aſſedere autem hi in vrbe metropoli ſummo reip. principi, atque ab eo adhibiti vnà cum principibus populi de ſumma rerum conſilia inierunt. vnde Ioſephus illud rettulit ex lege: *Nihil agat rex ſine pontificis, ac ſenatorũ ſententia*. Horum Conſiliorum hæc teſtimonio ſunt. v Deuteronomij inquit Moiſes: *Acceſsiſtis ad me omnes principes tribuum, & ſeniores.* & xxvii: *Præcepit Moiſes, & ſeniores Iſrael populo dicentes. Cuſtodite omne mandatum, quod præcipio vobis.* Item Ioſue xxiii: *Vocauit Ioſue omnem Iſraelem, ſeniores eorum, principes eorum, iudices eorum, & ſcribas eorum.* Inde ſub Iudicibus xxi: *Seniores ſtatuerunt, vt Beniamitæ raperent virgines Siloitarum in vxores.* Tum ſub Salomone rege, ſeptimo tertij Regum: *Congregati ſunt omnes ſeniores Iſrael ad regem Salomonem in Hieruſalem.* & primo ſecundi Paralip: *Ezechias rex iniјt conſilium cum ſenioribus obturandi capita fontium.* Quamquam autem diuiſo regno ſenatus Iudęorum ex ſola tribu Iuda, & Beniamin eſt delectus, numerus tamen lxx ſeniorum eſt conſeruatus. ſiquidem Ezechiel vii dixit: *Et ſeptuaginta viri de ſenioribus Iſrael,* cum tamen ætate Ezechielis decem tribus Iſrael in Aſſyria eſſent. & Hieremias xix, ſeniores populi nominauit: *Accipe laguncu lam figuli à ſenioribus populi, & ſenioribus ſacerdotum.* Neque vero ſolum ſtante regno hic viguit ſenatus, ſed etiam illo euerſo poſt reditum Iudæorum

rum ex Babylonia idem est restitutus. siquidem apud Isaiam primo scriptum est: *Restituam iudices tuos, & consiliarios tuos, sicut antiquitus.* & apud Esdrã decimo: *Omnis, qui non venerit in tribus diebus iuxta consilium principum, & seniorum, auferetur omnis substantia eius.* & XII primi Maccabæorum: *Ionathas pontifex gentis, & Seniores, & reliquus populus Iudæorum.* & primo secundi: *Populus, qui est Hierosolymis, & Senatus, et Iudas Aristobulo magistro Ptolemæi regis salutem.* & XI: *Rex Antiochus Senatui Iudæorum, & ceteris Iudæis.* & XIIII: *Simoni Pontifici, & Senioribus, & cuncto populo.* & S. Lucas XII: *Seniores plebis summo mane vocati.* Græce Presbyterium populi. Narrat etiam Iosephus, vltimis vrbis tẽporibus Florum Iudææ procuratorem aduocatis principibus senatorum, & senatu dixisse, se velle vrbe decedere, additque, cum templo curiam etiam conflagrasse, quam ille Buleuterium nominat. Quamquam autem senatus hic consultandi gratia semper mansit, est tamen intelligendum, reges, qui in potestate remp. habuerunt, neque obnoxij legibus fuerunt, etiam sine senatus auctoritate decreta fecisse, vt qui cum summo imperio essent, non quales Deus præscripsisset, sed quales ipsi optassent.

Tribus porro singulas suos habuisse senatores ab ijs, qui vniuersi populi erant, diuersos, coniectura probabilius, quàm auctoritate certius est. Quanquam enim scriptum est XX quarti regum: *Congregati sunt ad regem Iosiam omnes seniores Iudæ, & Hierusalem.* & XXX primi: *Dauid misit dona de præda senioribus Iuda proximis suis.* & XIX Hieremiæ dixit Deus: *Occidam Consilium Iudæ,* fieri tamen potest, vt qui Iudæ Seniores dicuntur, ijdem sint cũ Senioribus populi.

Ciuitates autem sine dubio suos quæque senatores

adeptæ ſunt, ab illis, quos diximus, ſeparatos. vnde illa: *Congregati ſunt ad regem Ioſiam omnes ſeniores Iudæ, & Hieruſalem.* & Ioſephus lib. XI: *Seniores Hieruſalem grauiter ferebant, fratrem Iaddi pontificis mulierem alienigenam in matrimonio habere.* & Iudicum XI: *Perrexerunt ſeniores de Galaad, vt tollerent in auxilium ſuum Iephte. dixeruntq. ad eum. Veni, & eſto Princeps noſter.* & VIII: *Apprehendit puerum de viris Socoth, interrogauitque nomina principum, & ſeniorum Socoth.* & Ruth IIII: *Tollens Booz decem viros de ſenioribus ciuitatis Bethleem dixit ad eos.*

De Iudicijs. Cap. V.

DIXIMVS de Conſilijs, in quibus præcipue de vtilitate ciuitatis eſt diſceptatum. deinceps dicẽdum eſt de iudicijs, in quibus ſingularis æquitas definita eſt, quæ lege aut prouideri, aut præſcribi non potuit. Hæc autem Iudicia Græci Bibliorum interpretes modo κρίσιν, modo δίκην verterunt, nimirum vim ipſam duplicem iudiciorũ ſpectantes, in quibus condemnatio, & abſolutio continetur. quas his duabus vocibus, Iudicio, & Iuſtitia, ſiue Iuſtificatione, vt ſupra oſtendimus, expreſſerunt.

Iudiciorũ porro tribunalia apud Hebræos fuere duo, vnum in ſingulis ciuitatibus κρίσις vocatum, alterum præcipue Hieroſolymis, συνέδριον nominatum. quæ Latinus interpres vertit Iudicium, & Concilium. vnde dixit Chriſtus apud S. Matthæum: *Omnis, qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit Iudicio, qui autem dixerit rhaca, reus erit Concilio.* Aliud vero fuiſſe Iudicium à Concilio, oſtendit Dauid in primo pſalmo, cum dixit: *Ideo non reſurgent impij in Iudicio, neque peccatores in Concilio iuſtorum.*

De

De Iudicijs Ciuitatum. Cap. VI.

Agamus autem primum de Iudicijs Ciuitatum, deinde de Concilio Hierosolymitano, quando instituta, confirmataque sint, quinam ea inierint, qui præfuerint, vbi conuenerint, & quo demum ordine caussas cognouerint.

Dico ergo, Iudices ciuitatũ cum principibus suis, qui Græce γϛαμματοεισαγογεῖς dicti sunt, institutos esse in solitudine à Moise, primum ex auctoritate soceri sui Iethro, deinde ex Dei præcepto. Cum.n.Moises anno primo in Deserto ad caussas audiendas assedisset, monitus est à Iethro socero, vt labori illi parceret, ac viros sapientes, gnaros, & prudentes pro se ad iudicandum statueret, ac sibi tantum rerum grauiorum cognitionem reseruaret. Itaque ille tum principes, de quibus post dicetur, tribunos, centuriones, quinquagenarios, & decanos, siue, vt Græcus edit, Chiliarchos, Ecatontarchos, Pẽtecontarchos, & Decadarchos iudicibus caussarum introductores, siue grammatoisagogeos præposuit. Exodi XVIII: *Et electis viris strenuis de cuncto Israel constituit eos principes populi tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, qui iudicarent plebem omni tempore.* Quamobrem post annum quadragesimum commemorans populo quæ à se acta fuissent, intulit primo Deuteronomij: *Dixi vobis. Non valeo solus negocia vestra sustinere, & pondus, ac iurgia. Date ex vobis viros sapientes, & gnaros, & quorum conuersatio sit probata in tribubus vestris, vt ponã eos vobis principes. Tunc respondistis mihi. Bona res est, quã vis facere. Tuliq. de tribubus vestris viros sapientes, & nobiles, & constitui eos principes tribunos, & centuriones, et quinquagenarios, & decanos, qui docerent vos singula. præ*

cepiq. eis dicens. Audite illos, & quod iustum est indicate, siue ciuis ille sit, siue pererigrinus. nulla enim distantia personarum. ita paruum audietis, vt magnum, nec accipietis cuiusquam personam, quia Dei iudicium est. Quod si difficile vobis visum aliquid fuerit, referte ad me, & ego audiam. Græce autem illud apertius, & ad horum iudicum rationem explicandam accommodatius: *Et constituit eos præesse super vos chiliarchos, & ecatontarchos, & pentecontarchos, & decarchos, et grammatoisagogeos iudicibus vestris.* Pro eo enim, quod Latinus vertit, *Qui docerent vos singula,* Græcus refert, *Grāmatoisagogeos iudicibus vestris.* Accessit inde lex Dei, qua de Iudicibus hisce cautum est cap. XVI his verbis: *Iudices, & magistros constitues tibi in omnibus ciuitatibus tuis, quas Dominus Deus dat tibi secũdum tribus, & iudicabunt populum iusto iudicio. neque flectent iudicium, neque agnoscent personam, neque accipient munera.* Et hoc loco pro *Magistris* Græcus edit *Grammatoisagogeos*. Hanc autem legem sic rettulit Iosephus, vt iudices etiam sorte fuisse lectos ostendat: *Sint etiam, qui ad iudicandum sorte exierunt, ciuitatibus in summo honore. & præsentibus conuicia non dicantur. Iudices autem ius habeant pronunciandi, quod senserint, præterquā si quis eos accepisse munera ad iudicandum ostenderit. aut aliam non recti iudicij caussam attulerit.*

Vt autem eos Moises instituit, sic postea Iosaphat rex in regno Iudę confirmauit. vt traditum est XXIX secundi Paralip: *Constituit iudices terræ in cunctis ciuitatibus terræ munitis per singula loca, & præcipiens Iudicibus, Videte, inquit, quid faciatis. non enim hominis exercetis iudicium, sed Domini. & quodcunque iudicaueritis, in vos redundabit. Sit timor Domini vobiscum. & cum diligentia cũcta facite. non est apud Dominum Deum nostrum iniqui-*

tas,

tas, nec personarum acceptio, nec cupiditas munerum.

Perturbatis inde in Babylonica terra Iudicijs Iudæi, poſtquam in patriam redierũt, vt cetera, ſic hæc quoque reſtituerunt. Quod fore præmonuerat Iſaias capite primo, cum has Dei voces ediderat: *Et reſtituã iudices tuos, vt fuerant prius*. & deinde vt ita fieret, rex Artaxerſes mandauit. ſic enim ſcripſit VI apud Eſdram: *Conſtitue iudices, & Scribas, vt iudicent omni populo.* Scribas enim vocauit ipſos, quos diximus, grammatoiſagogeos. Reſtitutos inde lætatus eſt pſalmiſta auctore S. Athanaſio, qui vrbe Hieroſolyma reædificata, & iudicijs reſtitutis, prout à Domino prædictum fuerat, lætitia exultans cecinit pſalmo CXXI: *Lætatus ſum in ijs, quæ dicta ſunt mihi. In domum Domini ibimus. Stantes erant pedes noſtri in atrijs tuis Hieruſalem, Hieruſalem, quæ ædificatur, vt ciuitas, cuius participatio eius in idipſum. Illuc enim aſcenderunt tribus, tribus Domini teſtimonium Iſrael ad confitendum nomini Domini. Quia illic ſederunt ſedes in iudicio* (vel in iudicium, vt Græcus habet) *ſedes ſuper domum Dauid.* Atque ita deinde vſque ad extrema tempora Iudæorum.

Iudices autem hi è corpore ſenatorum cuiusque ciuitatis videntur fuiſſe lecti. quemadmodum à primis etiã temporibus apud Romanos iudicia à ſenatoribus agitata ſunt. Docet lex ipſa multis in locis. Deuteron. XVIII: *Si fugerit percuſſor ad vnam de prædictis vrbibus, mittet ſenatus ciuitatis illius, & accipiet.* & XIX: *Si fugerit ad vnam de prædictis vrbibus, mittẽt ſeniores ciuitatis illius, & arripient eum de loco effugij.* & XXI: *Quando inuentum fuerit cadauer, & occiſor ignorabitur, exiet ſenatus ciuitatis eius, & metientur à loco cadaueris.* Vnde IIII Ruth: *Tollens Booz decem viros de ſenioribus ciuitatis Bethleem dixit ad eos. ſedete hic, & teſtes eſtote. Reſpõdit populus, qui*

erat

erat in porta, & seniores. Nos testes sumus, & coram eis ac cepit possessionem Elimelech.

Conditiones porro proborum iudicum quattuor ex lege elicuit Philo in libro de Iudice; Vnam, ne vanos au ditus excipiat. Quod in lege interpres vertit XXIII Exo di: *Non suscipies vocem mendacij*: Cuius præcepti Philo hanc rationem reddidit. quia *oculi,* inquit, *rebus ipsis intersunt, & contrectant quodammodo negocia adiuuante luce, per quam illustrantur, deprehendunturq. omnia. aures autem, sicut recte dixit quidam è veteribus, minus fidei habent, quàm oculi, vt quibus non cum rebus ipsis sit commercium, sed cum verbis rerum interpretibus non semper veritatem sectantibus:* Alteram, ne munera accipiant, quod excæcent etiam prudentes, & subuertant verba iustorũ. Nam muneribus induci ad iniustitiam, est scelerati hominis, semimali non reddere ius absque operæ præmio. Sunt enim quidam inter iustos, iniustosq. medij instituti ad tuendos oppressos ab oppressoribus, qui tamen nolũt gratis ferre sententiam pro caussa meliore. oportet autẽ vt sententia iudicis sit non solum legitima, sed etiam in corrupta. Tertiam, vt caussas partium examinent ante iu dicium semoto omni personarum respectu, siue sint ciues, amici, familiares, siue contra. nequid beneuolẽtia, vel odiũ cognitioni officiat. Quartam, ne in iudicio pauperis misericordia moueantur. sic enim inquit lex: *Non misereberis pauperis in iudicio.* cuius dicti rationem hanc idem affert. Pauperes in solo iudicio miserari nefas. nam misericordia debetur infelicibus. quisquis autem sponte male fecit, non infelix, sed iniquus est. iniquis autem pœ na, iustis præmiũ proponitur. Itaque nemini misero propter suam inopiam pæna remittatur, quia non misericor diam, sed iram meretur. & qui ad iudicandum accedit, de bet

bet more boni nummularij naturas negociorum diſcernere, ne turbatis ſignis confundantur proba cum improbis. Hæc de Iudicibus.

Iudicia porro in porta ciuitatum, quæ Iudicij dicebatur, exercita ſunt. Indicat lex Deuteronomij XXI: *Si noluerit accipere vxorem fratris ſui, quæ ei lege debetur, perget mulier ad portam ciuitatis, & vocabit ſenatum.* Item: *Si quis genuerit filium contumacem, qui parentes non audiat, apprehendent eum, & ducent ad Seniores ciuitatis eius, & ad portam Iudicij, & dicent ad eos, Filius veſter inobediens eſt.* & ſequenti: *Si quis odio vxoris obijciat ei, quòd virgo non ſit, parentes ferent ſecum ſigna virginitatis eius ad ſeniores vrbis, qui in porta ſunt.* & XXV: *Perget mulier ad portam ciuitatis, & loquetur ſenioribus vrbis illius.* Quin etiam Ioſue VIII ita ſcriptum: *Stabit ante portam ciuitatis, et loquetur ſenioribus vrbis illius.* & IIII Ruth: *Tollens Booz decem viros de ſenioribus ciuitatis Bethleem dixit ad eos. Sedete hic, & teſtes eſtote. Reſpondit populus, qui erat in porta, & ſeniores. Nos teſtes ſumus. et coram eis accepit poſſeſsionem Elimelech.* Hinc Prouerb. XXII: *Non conteres egenum in porta, quia iudicabit Deus cauſſam eius.* & XXXI: *Nobilis in porta vir eius, quando ſederit cū ſenatoribus terræ.* & Pſalmo CXXVI. *Non confundetur, cū loquetur inimicis ſuis in porta.*

Hæc vero hoc modo peracta ſunt. Qui litem alteri intendere cupiebat, is aliquem ex principibus Iudicum, qui Grammatoiſagogei dicebantur, adibat, & cauſſam ſuam exponebat, ab eoq; vt eam ad iudices introduceret, poſtulabat. Ille vero, ſi controuerſiam recepiſſet, nā & reſpuere poterat, eam ſtatuto die ad iudices introducebat, vnde nomen Introductoris accepit. Hæc autē eo loco probabo, in quo de Principibus Iudicum diſputabo.

bo. neque enim eadem bis repetenda videntur, ſed ſuo quæque loco, eoq. maxime idoneo diſpenſanda. Talmudiſtæ vero rem ita actam eſſe prodiderunt. Qui ius poſcebāt, primū ad iudices ſuæ ciuitatis adibāt. quibus non audiētibus ad propinquioris accedebant. Quod ſi ne illi quidem aures præbuiſſent, tum ad Iudices Hieroſolymitanos ſe conferebant, qui duabus in portis ſedebant. inde ab eis, ſi ne ita quidem voti ſui compotes facti fuiſſent, ad Concilium confugiebant, quod Sanhedrin appellabant. Verba eorū, qualia à Petro Galatino homine aliquādo Hebręo, referuntur, hæc ſunt: *In principio nō erat controuerſia in Iſrael, ſed domus Iudicij* LXXI *Iudicum in diuerſis locis ſedebant. vna enim earum ſedebat in porta montis domus, ideſt templi, altera vero in porta Atrij, reliquæ autem domus Iudiciorum* XXIII *Iudicum ſedebant in ſingulis ciuitatibus Iſrael. Cum vero aliquid poſcendum erat, à domo Iudicij, quæ in ciuitate propria erat, poſcebatur. ſi audiebant, dicebant. Sin minus, ad illum ordinem veniebant, qui in propinquiore ciuitate erat. qui ſi audiebant, dicebant apud eos. Sin minus, ad illum ordinem ibant, qui in porta montis Domini erat. dicebantq. Sic expoſui, & ſic ſocij mei expoſuerunt. ſic docui, & ſic ſocij mei docuerunt. qui ſi audiebant, dicebant apud eos, ſin minus, ad eum ordinem veniebant, qui in porta Atrij domus Domini erat, dicebantq. Sic expoſui, & ſic ſocij mei expoſuerunt, ſic docui, & ſic ſocij mei docuerunt. Qui ſi audiebant, dicebant apud eos, ſin minus, & iſti, & illi ibant ad conſiſtorium Gazith, in quo Sanhedrin à mane vſque ad veſperam ſedebant. in Sabbatis autem, & diebus ſolemnibus in muro ſedebant.* Hactenus Talmudiſtæ.

Porro autem de teſtibus audiendis hæc in lege ſunt. Deut. XVII: *In ore duorum aut trium teſtium peribit, qui inter-*

interficietur.nemo occidatur vno contra se dicente testimonium. & XIX: *Non stabit testis vnus contra aliquem, quidquid illud peccati, et facinoris fuerit, sed in ore duorum, aut trium stabit omne verbum.* atque inde addit de falsis testibus iudicio seuerissimo vindicandis. Vnde eadem explicans dixit Iosephus: *Vni testi fides nō habeatur, sed tribus, aut duobus, quorum vita spectata sit. Mulieribus propter leuitatem, aut temeritatem non credatur, neque seruis propter generis humilitatem. quos aut lucro, aut timore ad testimonium dicendum adduci videtur verisimile. si quis testatus falsum deprehendetur, eadem pœna afficiatur, qua ille afficiendus fuit, pro quo testimonium dixit.* Eadem etiam lege sanctum, nequis damnaretur indicta caussa. sic enim Nicodemus apud S. Ioannem septimo: *Nunquid lex nostra iudicat hominem, nisi prius audierit ab ipso, & cognouerit, quid fecerit?* Extat demum lex de sententia ferenda his verbis Deuteronomij cap. XXV: *Si fuerit caussa inter aliquos, & interpellauerint iudices; quē iustum esse perspexerint, illi iustitiæ palmam dabunt; quem impium, condemnabunt, impietatis. sin autem eum, qui peccauit, dignū viderint plagis, prosternent, & coram se facient verberari. Pro mensura peccati erit et plagarum modus, ita duntaxat, vt quadragenarium numerum non excedant, ne fœde laceratus ante oculos tuos abeat frater tuus.*

De Concilio Hierosolymitano. Cap. VII.

CONSISTORIVM autem Gazith, quod Græci συνέδριον & Cathedram, Latini Concilium, Talmudistæ Sanhedrin nominarunt, fuit tribunal omnium & numero, & dignitate iudicum amplissimum in ea vrbe, quam Deus elegit, ac caput esse sanctitatis, atque Imperij statuit,

tuit,ideſt primum in Silo,deinde Hieroſolymis,ſiue primum in tribu Effraim,deinde Iuda, eo conſilio conſtitutum,vt quæ à Iudicibus Ciuitatum ſingularum variantibus de iure,facto ve ſententijs definiri non poſſent, huc denique referrentur. De hoc vero tribunali acturus primum omnia,quæ à Talmudiſtis dicuntur, exponam, deinde,quid ipſe apud ſacros ſcriptores legendo comperérim,addam. Sic igitur varijs in locis illi: *Tempore Moiſis Dei iuſſu* LXX *ſeniores ætate prouecti,ac ſcientia probati delecti fuerunt,qui ipſius Moiſis in populi regimine coadiutores eſſent.ad quos & omnes legis difficultates declarare, ac definire,& in rebus grauibus, & cauſſis arduis iudicare pertinebat. De quibus illud Deuteronomio ſcriptum eſt: Si difficile, atque ambiguum apud te iudicium eſſe perſpexeris, ſurge, & aſcende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus,vt ibi nomen eius euoces. Hi autem Sanhedrin vocabātur, & ſedebant in conſiſtorio Gazith ad iudicandum iudicia animarum. dicebantur quoque Meokekim,ideſt ſcribæ,ſiue legum latores,eo quòd quidquid tradebant,& ſcribebāt, tanquam lex ab alijs haberetur. Quorum collegium ſceptrum datum à ſpiritu Sancto Iacob domui repræſentabat, & in ipſis ſceptrum ipſum pendebat. Quare non ſolum ſub regibus,et ducibus reſidentes iudicandi poteſtatem exercuerunt,verum nullo etiam rege,aut duce apud Iudæos exiſtente eorum tamen durauit auctoritas. Quattuor autem modi occidendi traditi ſunt eis,lapidare,comburere,occidere, & ſtrangulare. Vnde habebant,quòd quando interfeciſſent animam,ideſt cum aliquem occidendum iudicaſſent,tota die illa nihil guſtarent. Iudicia porro de pecunijs,& bonis mobilibus fiebant per tres iudices,animarū per viginti tres. Nemo autem iudicabat tribum, ſceptrum, pſeudoprophetam, aut ſacerdotem magnum, niſi domus iudicij* LXXI *iudicum,*

nec

nec egrediebatur ad bellum, nisi secundum os domus iudicij LXX *iudicũ, nec addebãt ciuitati, nec salarijs templi nisi per eosdem. nec faciebant Sanhedrioth idest conuentus iudicũ tribubus nisi per eosdem. Collegium magnum erat* LXXI *iudicum, minus* XXIII. *erant autem* LXX *seniores, de quibus Numerorum* XI: *Congrega mihi* LXX *seniores, & vnus Moses. Minor ipsorum Sanhedrin conuentus non poterat, nisi à* LXX *maiorum conuentu ordinari. ipsi nanq. iudices* LXX *ordinabant aliorum iudicum conuentus, qui in alijs ciuitatibus, & locis circunquaque populum regebant, hac tamen conditione, vt vnusquisque cuiusque regionis conuentus magno maiorum conuentui Hierusalem, & in loco Gazith vocato existenti subesset. Iudices autem manuum impositione legebantur, ita vt quinque necessarij essent, qui id munus præstarent. Hos vero Sanhedrin Herodes rex sustulit. Inde alij substituti sunt, sed sine potestate sanguinis. vnde Pilato responderunt: Nobis non licet interficere quenquam. Inde ob falsum Christi iudicium annos quadraginta ante, quã templum à Romanis incenderetur, ex consistorio Gazith expulsi sunt, & in Hamith consederunt. non licebat autem de capite agere nisi in Gazith. vt Deuteronomij* XVII: *Et facies secundum verbum oris, quod nunciabunt tibi de loco illo. Item. Et surges, & ascendes ad locum. Ad extremum hi iudices quoque omnes à Romanis iterum interfecti sunt.* Atque hæc quidem Talmudistæ, qui certam harum rerum sibi notitiam vindicant, Petro Galatino auctore.

Nos autem hæc ad ea, quæ illi quasi oculis comperta scripserunt, ex sacris & veteris, & noui Testamenti thesauris, ac præterea ex Iosephi monumentis adiungimus, quibus institutionem, confirmationem, ius, ac potestatẽ huius Concilij explicemus. In primis ergo hoc tribunal à Deo institutum esse apparet, vt à Iudicio Iudicum ad

Con-

Concilium Seniorum, & Sacerdotum veniretur. vt ſcriptum eſt XVII Deuteronomij. Sic enim ibi Moiſes ad populum ex Dei præſcripto loquitur: *Si vero difficile, atque ambiguum apud te iudicium eſſe perſpexeris inter ſanguinem, & ſanguinem, cauſſam, & cauſſam, lepram, et non lepram, & iudicum intra portas tuas videris verba variari, ſurge, et aſcende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, vt ibi nomen eius euoces, veniesq. ad ſacerdotes Leuitici generis, & ad Iudicem, qui fuerit illo tempore, quaresque ab eis, qui indicabunt tibi iudicij veritatem, & facies quodcunque dixerint, qui præſunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius, ſequerisq. ſententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad ſiniſtram. qui autem ſuperbierit nolens obedire ſacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo ſuo, ex decreto Iudicis morietur homo ille.* Ex his apparet, hoc iudicium mandatum eſſe regi, ſacerdotibus, & ſenioribus populi, hi enim præcipui erant, qui præerant loco, quem elegerat Dominus. Itaque Ioſephus ſic hanc legem reddidit, vt præcipuam ſenatus mentionem fecerit. ſic enim ſcripſit: *Si vero iudices neſciunt de rebus ad ſe delatis pronunciare, integram cauſſam in vrbem ſanctam mittent, & conuenientes pontifex, & propheta, & ſenatus, quod viſum ſit, pronuncient.* Poſt autem Moiſes aperte iudices nominat ipſos, quos diximus, ſacerdotes, XIX inquiens: *Si ſteterit teſtis mendax contra hominem accuſans eum præuaricationis, ſtabunt ambo ante Dominum coram Sacerdotibus, & coram iudicibus, qui erunt in illis diebus.* Ioſephus autem ipſos etiam ſacerdotes commemorauit libro ſecundo ad Appionem, cũ ſcripſit: *Sacerdotes inſpectores omnium, iudices controuerſiarum, punitores damnatorum conſtituti ſunt à Moiſe.*

Quin

Quin etiam Moiſes ipſe in Concilio cauſſam cognouit eius, qui Sabbato ligna collegerat. Leuitici xv. Sic. n. inquit Philo III de vita Moiſis: *Comprehenſum hominem adduxerunt ad principem, cui aſſidebant in Concilio ſacerdotes, aderat vero vniuerſa multitudo ad audiēdum in die ſabbati. Moiſes autem, quo ſupplicio dignus eſſet, ignarus Deum conſuluit, qui lapidibus cædendum eſſe reſpōdit.*

Vt autem hoc tribunal Moiſes inſtituit, ſic poſtea Ioſaphat rex Iudæ ſanciuit, quomodo etiam Iudicia in ciuitatibus confirmarat. ſic enim ſcriptum eſt in ſecundo Paralipom: *In Hieruſalem quoque conſtituit Leuitas, & Sacerdotes, & Patriarchas ex Iſrael, vt iudicium, et cauſſam Domini iudicarent habitatoribus eius, præcepitq. eis dicēs. Sic agetis in timore Domini fideliter, & corde perfecto. Omnem cauſſam, quæ venerit ad vos fratrum veſtrorum, qui habitant in vrbibus ſuis, inter cognationem, & cognationem, vbicunque quæſtio eſt de lege, de cæremonijs, de iuſtificationibus* (in Græca tralatione eſt de præcepto, mandato, iuſtificationibus, & iudicijs) *oſtendite eis, vt non peccēt in Dominum, & ne veniat ira ſuper vos, & ſuper fratres veſtros. Sic ergo agentes non peccabitis. Amarias autem pōtifex veſter in ijs, quæ ad Deum pertinent, præſidebit. Zabadias filius Iſrael, qui eſt dux in tribu Iuda, ſuper ea opera erit, quæ ad regis officia pertinent, magiſtri* (Græce ſcribæ) *Leuitæ erunt coram illis.*

Iniuere ergo hoc Concilium, vt ex his apparet, Rex cū Principibus populi, ac LXX Senioribus populi, & Pontifex cum Principibus ſacerdotum, & Scribis, ideſt legis doctoribus, vt perſpicere liquet ex Euangelijs, vbi agitur de iudicio Chriſti. Voco autē Principes populi duodecim principes tribuum, qui regi aſſidebāt. Seniores vero ipſos, quos dixi, LXX populi ſenatores. Quare Ioſeph

R ab

ab Arimathia, senator, siue decurio nobilis, idem Concilij particeps fuit. siquidem scriptum est, ipsúm cum ceteris assensum damnationi Christi non præbuisse. Principes autem sacerdotum dico illos, qui vicenis quaternis sacerdotum classibus, seu vicibus singuli singulis præerant. Scribas vero ipsos legis doctores, quos prophetas Iosephus vocauit.

Deleto inde Babylonica transmigratione Concilio, cum reuersis in patriam Iudæis reliqua instituta restituerentur, etiam sacerdotibus potestas in Concilio iudicandi est data. quod præmonuit Ezechiel cap. XLIIII mandato Dei inquiens: *Sacerdotes populum meum docebunt, quid intersit inter Sanctum, & Profanum, & inter Impurum, ac Purum iudicabunt eis. & circa iudicium sanguinis ipsi insistent, vt diiudicent, & iustificationes meas iustificabunt, & iudicia mea iudicabunt, & leges meas, & præcepta mea in omnibus diebus festis meis custodient.* idest de caussis religiosis, & capitalibus cognoscent, atque *homines iustificabunt*, idest absoluent, & *iudicabunt*, idest condemnabunt, prout ego in lege faciendum esse præscripsi, vbi qui digni venia, & qui pæna essent, demōstraui. Sunt autem qui hoc Concilium post è familia Dauidis lectū fuisse dicant, atque eos postea ab Herode rege fuisse sublatos. Quod si ita est, videndum est, num eò verba psalmi in restitutione vrbis Hierosolymitanæ, teste S. Athanasio, cātata, referri possint: *Quia illic*, idest in Hierusalē, *sederunt sedes ad iudicium, sedes super domum Dauid.* i. sedes è domo Dauid.

Aduocarunt vero hoc Concilium aut Rex, aut Pontifex, prout crimen delatum aut ciuitatem attigit, aut religionem.

Ceterum ordo rei apud hos iudices peragēdæ ferme fuit

fuit huiusmodi. Qui nomen deferre alterius cupiebat, is ferme aut regem, aut pontificem, aut principes adibat, reumq. denunciabat. Quo facto illi ministros ad hominẽ capiendum mittebant, &, si res tulisset, cohortem etiam à præfecto templi acceptam adijciebant. eumq. ad se adductum ferme in carcere, atque in custodia militari habebant, donec de illo iudicaretur. Inde vniuerso conuocato Concilio opera cognitioni dabatur. Intendebatur autem ab accusatore crimen, & pœna his verbis: *Iudiciũ mortis est viro huic, quia hoc, aut illud fecit*. Repellebatur autem à defensore, his: *Iudicium mortis non est viro huic, quia illud non fecit, aut quia iuste fecit*. Vbi vero perorata vtrinque caussa erat, tum iudicibus suffragia dabantur, atque ille pro numero sententiarum aut cõdemnabatur, aut absoluebatur. Vbi vero res ad Romanos redacta est, Concilio relicta tantum est condemnatio, animaduersio vero erepta, sed procuratori Romano permissa. Quod in iudicio Christi euenit. Nam Concilium damnauit Christũ, & morti addixit, populus vero à Cõcilio incitatus à Pilato procuratore poposcit, vt crucifigeretur. atq. ille, vt ita fieret, iudicauit.

Formula porro intendendi aut repellendi criminis est XXVI Hieremiæ; *Loquuti sunt sacerdotes, & prophetæ ad principes Iuda dicentes, Iudicium mortis est viro huic, quia prophetauit aduersus ciuitatem istam. Et dixere principes ad sacerdotes. Nõ est viro huic iudiciũ mortis, quia in nomine Domini Dei nostri locutus est ad nos*. Formula vero damnationis est apud S. Matthæum XXVI: *Ecce nunc audistis blasphemiam, quid vobis videtur? at illi respondentes dixerunt. Reus est mortis*. Quod Marcus dixit: *Qui omnes condemnauerunt, eum esse reum mortis*. Verum hęc, quæ dixi, omnia clarius cognoscentur, si singula, quę

ab hoc ordine iudicia facta sunt, de quibus litteris proditum sit, exponentur.

Mentio ergo Iudicij, & Concilij fit in psalmo primo: *Ideo non resurgent impij in Iudicio, neque Peccatores in Cõcilio iustorum.*

Primum autem iudicium, quod nominatim peractum a Concilio sit, in ipso Assamoneorum imperio, nempe Hyrcano regnante, apud Iosephum libro XIIII traditur, cum Herodes reus factus est, is, qui postea rex fuit. Quo tempore vigebat lex, cuius idem meminit. Ne cui nocenti vita eriperetur, nisi Concilij, siue, vt Græco vocabulo vtar, Synedrij sententia condemnato. *Herodes,* inquit, *Antipatri filius quosdam latrones sine Concilij sententia interfecerat, ac potentia sua terrorem omnibus inferebat. Quare multi Hyrcanum regem, & populum hortati sunt, vt ipsum caussam dicere in Concilio cogerent, Hyrcanus autem Herodem ad caussam in Concilio dicendam adesse iussit. Ille vero in Concilium cum cohorte sua progressus adeo terruit omnes, vt nemo ad accusandum accedere auderet. Silentibus autem omnibus vnus Sameas, vir iustus, dixit. Viri ex Concilio, & Rex, credo neminem vestrum vidisse vnquam similem huic aliquem in hoc Concilio consistentem. Nam qui huc accedere consueuerunt, vt caussam dicant, humiliter astare, & misericordiam à vobis poscere capillis promissis, & veste atrata soliti sunt. hic vero de cæde caussam dicturus, adest purpuratus, et capite ornato, armisque stipatus, vt si condemnatus ex lege fuerit, nos morte afficiat, ipse vero vi facta veritati euadat. Verum Herodem nõ accuso. siquidem commodo suo, non legi consuluit, sed vos, aut regem, qui ei tantam licentiam tribuistis. Vnum scitote, maximum esse Deum. Quare hic, quem nunc propter Hyrcanum dimittere vultis, quandoque vos, et ipsum regem torque-*

quebit. Hyrcanus autem cum vidisset, iudices ad necem Herodis propendentes, iudicium in posterum diem distulit, & clàm monuit, vt vrbe abiret.

Iudæa inde post Aristobulum victum in potestatem Ro. redacta, ac prouincia facta Antipatrum Herodis patrem procuratorem accepit, eo iure, vt nec pontifex Cõcilium ipso inscio, atque inuito procuratore conuocare, nec Concilium sine auctoritate procuratoris Rom. in damnatum animaduertere possent. vt scribit Iosephus libro vicesimo, vbi de Sancto Iacobo fratre Domini loquitur.

Inde P. Gabinius, vt idem prodit, Syriæ proconsul ab Alexandro Aristobuli filio prouocatus noua victoria parta rursus Iudæam constituit. etenim quattuor Concilijs additis gentem in quinque partes distribuit, quarum vna, teste Iosepho, Hierosolymis egit, altera Gadaris, tertia Amathunte, quarta Hiericunte, quinta Sephoris Galilææ. Quare cum quinque concilia essent, merito Christus ad apostolos dixit x apud S. Matthæũ: *Cauete ab hominibus. tradent enim vos in concilijs.* (Græce εἰς συνέδρια, idest in Concilia) *& in synagogis flagellabunt vos.*

Post autem Herodes rex à Romanis appellatus, ac Hierosolymorum potitus, vt idem tradit Iosephus, epistolas quasdam Hyrcani suspiciosas huic Concilio indicauit, atque illum iam regno orbatum, vt Sameas vaticinatus fuerat, interemit, & LXX se iores morte affecit. atque eis humiliores alios subdidit, vt Talmudistæ quoque cum Philone notarunt. qui scripsit in libro de Temporibus: *Herodes anno XXX principatus sui Sanhedrin ex domo Dauid sustulit.*

Mortuo inde Herode, atque Archelao filio eius rege

ab Augusto Imp. Viennam relegato, Iudæa iterum prouincia Romanorum facta procuratori subiecta, Herode Antipa Herodis regis filio Galileam nomine Tetrarchæ tenente. Quo tempore Pharisæi, & Sadducæi magnas in Concilio opes habuerunt, (hæ duæ hæreses Assamoneorum, vt dixi, temporibus excitatæ tum ciuitatem præcipue obtinebant,) quòd ex senioribus, sacerdotibus, scribis, & principibus alij in vna, alij in altera hæresi versarentur. Quare Christus, qui per hos annos Euangelium docuit, sæpe huius Concilij, & eorum, qui illud inierunt, mentionem fecit. Primum enim cum quodam die sermonem longum in monte instituisset, ac correctionem veteris legis afferret, nouasq. pœnas homicidio constitueret, peritus moris Iudaici spirituales pœnas temporarijs ipsis, quæ tum ex lege vsurpabantur, expressit, Iudicium nominans, & Concilium. Quemadmodum enim dictum erat in psalmo: *Impij non resurgent in Iudicio, neque peccatores in Concilio iustorum*, sic ipse dixit: *Audistis dictum esse antiquis: Non occides, qui autem occiderit, reus erit Iudicio. Ego autem dico vobis, quòd omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit Iudicio. qui autem dixerit fratri suo racha, reus erit Concilio, qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis.* Quibus verbis significauit, malus periculum impendere ei, qui reus ad Concilium adducatur, quàm ei, qui ad Iudicium, quorũ illud συνέδριον, hoc κρίσιν S. Matthæus vocauit. nam vt in Iudicio crimina leuiora, in Concilio grauiora disquirebantur, sic in illo pœnæ leuiores, in hoc acerbiores infligebantur. nam gehẽnam locum fuisse tradunt, quo cadauera damnatorum cremanda proijciebantur. S. autem Augustinus longe aliter interpretatur inquiens: *Tres reatus sunt, iudicij, concilij, & gehennæ ignis. Nam in iudicio adhuc defensioni datur locus. in concilio autem,*

tem, quanquam & iudicium esse soleat, tamen quia interesse aliquid hoc loco fateri cogit ipsa distinctio, videtur ad Concilium pertinere sententiæ prolatio, quãdo nõ iam cum ipso reo agitur, vtrum dãnandus sit, sed inter se qui iudicãt, conferunt, quo supplicio damnari oporteat, quem constat esse damnandum. Apparet autem, ipsum iudicialis rationis Hebraicæ notionem non habuisse. Alio inde loco Christus præmonens, discipulos suos de morte, qua afficiendus esset à Concilio Hierosolymitano, dixit item apud S. Matthæum XVI: *Se oportere ire Hierosolymam, & multa pati à Senioribus, & Scribis, & Principibus sacerdotũ, & occidi, & tertia die resurgere.*

Inde cum prædicatio eius omnibus innotuisset, ac legi veteri officere videretur, præcipue hoc Concilium ei obsistere instititit. Sic enim scripsit S. Lucas XX: *Principes sacerdotum, & Scribæ cum Senioribus quæsiuerunt à Christo: Dic nobis, in qua potestate hæc facis? aut quis dedit tibi hanc potestatem? cumq. eo modo capere non potuissent, obseruantes miserunt insidiatores, qui se iustos simularent, vt caperent eum in sermone, & traderent illum principatui, & potestati præsidis, & interrogauerunt eum dicentes, Licet nobis tributum dare Cæsari, an non?* Et Ioannes XI: *Quidam ex ipsis abierunt ad Pharisæos, & dixerunt eis, quæ fecit Iesus. Collegerunt ergo Principes sacerdotum, & Pharisæi Concilium, & dicebant. Quid facimus? quia hic homo multa facit. si dimittimus eum, sic omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent locum nostrum, & gentem. Vnus autem ex ipsis Caiphas nomine, cum esset pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quidquam, nec cogitatis, quia expedit vobis, vt vnus homo moriatur pro populo, & non tota gens pereat. ab illo ergo die cogitauerunt, vt interficerent eum.* & post: *Dederunt Principes sacerdotum,*

& Pharisæi mandatum, vt si quis cognouerit, vbi sit, indicet, & apprehendant eum.

Inde sequutum est ipsum Concilij iudicium omnium celebratissimum, in quo idem morte condẽnatus, atque affectus est. Id vero pluribus locis Euãgelistarum in vnũ collatis exponetur, quòd ex eo mos huius Iudicij facilius, quàm ex vllo alio, percipi possit. Ordinem autem actæ rei, nullo citato præcipuo loco, quòd singula notissima sint, exequemur. Conuocati quippe sunt Principes sacerdotum, & Scribæ, & Seniores populi in atrium Põtificis, qui dicebatur Caifas, & consilium inierunt, quemadmodum Christum dolo tenerent, & interficerent. Iudas autem vnus de duodecim discipulis Christi accessit ad eos tum, & pollicitus est, se illum traditurum, si sibi triginta denarios darent, & accepta pecunia abijt, quærens opportunitatem tradendi eum sine turbis. Interim Iesus pascha cum discipulis suis celebrauit, cænamq. vltimam fecit, in qua se proditũ iri ab vno eorũ dixit. tũ mysterijs omnibus perfectis exijt cum Petro, & filijs Zebedæi in hortum extra vrbem, atque orationi se tradidit. Tum Iudas ministris, & cohorte à Principibus sacerdotum, & Senioribus populi, & Magistratibus templi acceptis, nocte accessit, atque illum prodidit. Iesus autem dixit ad eos, quæ ad se conuenerant, turbas. Tanquam ad latronem existis cum gladijs, & fustibus, vt me caperetis; cum quotidie essem vobiscum in Templo, in me manus non iniecistis. Cohors autem, & tribunus, & ministri Iudæorum eum corripuerunt, & vinctum adduxerũt ad Caifam, qui erat pontifex illius anni. pontifex autem interrogauit illum de discipulis, & doctrina sua. qui vero tenebant eum, illuserunt ei cædentes eum. alij vero Petrum discipulum eius ad focum stantem varie fatigauerunt:

runt. Vbi vero illuxit, cõuenere Seniores populi, Principes ſacerdotum, & Scribæ cum vniuerſo Concilio, vt eũ morti traderent, & duxerunt illum in Concilium ſuum, quærentes falſum teſtimonium aduerſus eum, & non inuenerunt. Tum dixerunt: Si tu es Chriſtus, dic nobis. Quibus ille. Si dixero vobis, non credetis mihi, neque dimittetis. ex hoc autem erit filius hominis ſedẽs à dextris virtutis Dei. Dixerunt autem omnes. Tu ergo filius Dei es? qui reſpondit. Vos dicitis, quia ego ſum. Tum illi dixerunt. Quid deſideramus teſtimonium? ipſi enim audiuimus ex ore eius. & reum mortis condemnauerunt. Et ſurgens omnis multitudo duxerunt eum à Caipha in prætorium ad Pilatum præſidem, vt eum morti traderent. Exiuit autem Pilatus ad eos foras, & dixit: Quod crimen obieciſtis homini huic? reſponderunt, ſi non eſſet hic facinoroſus, non tradidiſſemus eum tibi. Dixit eis Pilatus: Accipite eum vos, & ſecundum legem veſtram iudicate. Dixere Iudæi. Non licet nobis interficere quenquam. Hunc inuenimus ſubuertentem gentem noſtram, & prohibentem tributa dari Cæſari, & dicentem ſe Chriſtum eſſe regem. Pilatus autem rogauit eum, num eſſet Chriſtus rex Iudęorum? Cui ille. Tu dicis. Pilatus autem ad Principes ſacerdotum, & turbam: Nullum crimen inuenio in hoc homine. At illi inualeſcebant dicentes: Commouet populum docens per vniuerſam Iudæam incipiens à Galilæa vſque huc. Pilatus autem audiens Galilæam rogauit, num Galilæus eſſet, & vt cognouit, eum Herodis ditionis eſſe, miſit ad Herodem, qui Hieroſolymis erat. Herodes autem cum nullum reſponſum ab eo elicere potuiſſet, ſpreuit, & remiſit ad eum indutum veſte alba. Pilatus autem cõuocatis Principibus ſacerdotum, & Principibus, & populo, dixit. Obtuliſtis mihi hominem hunc,

quaſi

quasi auertentem populum, ego vero nullum crimen inuenio, sed neque Herodes. Cum autem moris esset, vt per diem festum præses vinctum vnum populo dimitteret, quem vellent, & latronem insignem in vinculis haberet, nomine Barrabam, rogauit populum, vtrum vellet dimitti, Barrabam, an Iesum? illi à Principibus sacerdotum, & Senioribus incitati, dixere, Barrabam. Tum ille. Quid faciam de Iesu? dixerũt. Crucifigatur. Tum Pilatus. Nullum crimen inuenio in eo. Responderunt. Nos legem habemus, & secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit. Quærente autem Pilato dimittere Iesum, clamauere Iudæi. Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. Omnis enim, qui regem se facit, contradicit Cęsari. Videns autem Pilatus se nihil proficere, sedens pro tribunali, lauit manus coram populo dicens: Innocens ego sum à sanguine huius, vos videbitis. respondit autem vniuersus populus: Sanguis eius super nos, & super filios. Tũc Pilatus volens populo satisfacere, adiudicauit fieri petitionem eorum, vt crucifigeretur. Tunc milites susceperũt Iesum, & eduxerunt eum portantem sibi crucem in Caluariæ locum, & hora sexta crucifixerunt. Ex his apparet, cum dictum est, conuocatum esse summo mane Concilium, atque eos duxisse Christum in Concilium suum, conuocatum esse in Gazit, atq. eò è domo pontificis adductum esse Christum, ibiq. morti obnoxium esse, sancitum. inde à populo mortis genus esse indictum. eaq. Pilati præsidis sententia comprobata.

Tertium inde huius Concilij iudicium, vt ordinem tẽporum persequamur, memoratur in Actis, vbi de S. Petro, & S. Ioanne agitur cap. III, & IIII: *Petrus & Ioannes cum templum ingredientes claudum quendam ab vtero matris sanassent, & mirante populo multa super ea re ver-*

ba

ba facerent, superuenere principes sacerdotũ, magistratus tẽpli, & Sadducæi dolentes, quòd populum docerent, & annũciarent in Iesu resurrectionem mortuorum, & iniectis manibus condiderunt in carcerem. Postridie vero congregati sunt Principes eorum, Seniores, et Scribæ in Hierusalem, & Annas principes sacerdotum, & Caifas, & Ioannes, & Alexander, & quot quot erant ex genere sacerdotali. & statuẽtes eos in medio rogabant, in qua virtute hæc fecissent? & mox: *Iusserunt autem, eos extra Concilium secedere.* Hoc enim in loco Caifas erat pontifex, Anna pontificius, sed potestatem pontificis Caifæ generi sui gerebat, Ioannes, & Alexander, vt supra diximus, erant principes sacerdotum.

Quartum est cap. v. vbi agitur de Apostolis prodigia facientibus: *Exurgens autem pontifex, & omnes Sadducæi qui cum illo erant, repleti sunt Zelo, & iniecerunt manus in apostolos, & posuerunt eos in custodia publica. adueniens inde pontifex, & qui cum eo erant, cõuocauere Concilium, & omnes seniores* (Græce πᾶσαν γερουσίαν) *filiorum Israel. & miserunt ad carcerem, vt adducerentur. vt autem neminẽ in carcere inuentum audiuerunt, magistratus tẽpli, & princeps sacerdotum ambigebant de illis, quidnam fieret. Tunc abijt magistratus cũ ministris, & adduxit illos sine vi, & cum adduxisset, statuerunt in Concilio. quos monuit pontifex, ne verba facerent in nomine Iesu. Cum autem respondisset Petrus, Deo magis, quàm illis, obedire oportere, surgẽs quidam in Concilio Pharisæus, nomine Gamaliel, legis doctor, iussit eos paullulum foras secedere.* Demum: *Et conuocantes apostolos cæsis denunciauerunt, ne omnino loquerentur in nomine Iesu, & dimiserunt eos.*

Quintum iudicium fuit S. Stephani cap. VI: *Tunc submiserunt viros, qui dicerent, se audiuisse eum dicentem verba*

ba blasphemia in Moisen,& Deum.commouerunt itaq. plebem,& seniores,& scribas, & concurrentes rapuerunt eũ, & adduxerunt in Concilium. & statuerunt falsos testes, qui dicerent: Homo iste non cessat loqui aduersus locum sanctum,& legem.& post multa: *Exclamantes voce magna continuerunt aures suas, & impetum fecerunt vnanimiter in eum.*

Sextum extitit S.Pauli cap. XXIII: *Tribunus timuit, postquam audiuit, Paulum ciuem Ro.esse, & vinctum. postridie vero scire cupiens diligentius, cur accusaretur à Iudæis, soluit eum, & iussit principes sacerdotum conuenire, & totum Concilium. intendens autem in Cõcilium Paulus, ait: Viri fratres, ego omni conscientia bona conuersatus sum ante Deum vsque in hodiernum diem. Ananias autem pontifex præcepit astantibus, vt os eius percuterent. Tum Paulus dixit ad eum. Percutiet te Deus paries dealbate. & tu sedens iudicas me secundum legem,& contra legem me percuti iubes. Et qui astabant, dixerunt. Summum sacerdotem Dei maledicis? Dixit autem Paulus: Nesciebam fratres, quia princeps est sacerdotum. scriptum est enim: Principem populi tui non maledices. Sciens autem Paulus, quia vna pars esset Sadducæorum,& altera Pharisæorum, exclamauit in Concilio. Viri fratres, ego Pharisæus sum, filius Pharisæi. de spe,& resurrectione mortuorum ego iudicor. & cum hæc dixisset, facta est dissensio inter Pharisæos, & Sadducæos & soluta est multitudo.*

Septimum fuit S. Iacobi minoris de quo sic Iosephus lib. XX: *Ananus pontifex ab Agrippa rege factus audacia præstitit,& vt Sadducæus, acerbus in iudicijs fuit. putans autem se idoneam occasionem nactum, quia Festus procurator vita cessisset, Albinus vero adhuc in itinere esset, conuocat concilium iudicum,& ad id adducit Iacobum fratrem Iesu,*

Iesu, qui dicebatur Christus, & quosdam alios crimine oblato, quòd legem violassent. Qui vero moribus erant mitioribus, ægre hoc tulerunt, & clam ad regem miserunt, hortantes, vt Ananum ab eiusmodi incæpto reuocaret. Quidam vero eorum etiam Albino obuiam prodierunt, eumq. docuerunt, non licere Anano, iniussu eius concilium conuocare. Quare Albinus mandauit Anano, ne quid tale tentaret, nisi pœnas dare vellet, atque ei propterea pontificatum ademit.

Octauum fuit S. Matthiæ apostoli, vt est in vita eius: *Cum Matthias instantius de Iesu sermonem faceret, Iudæi Zelo repleti duxerunt eum vincientes, & nunciauerũt pontifici, & senioribus. Iesu discipulum comprehendimus, quem subuertentem populum in Synagogis deprehendimus. illi adduci iusserunt. Abeuntes igitur cum ministris adduxerunt in Concilium. Quem multis allocutus est pontifex. cui respondit Matthias, Christi seruus sum. Tunc pontifex obturans aures suas, & stridens dentibus, ait, Blasphemauit Matthias. Audiat legem. Qui blasphemauerit nomẽ Domini morte moriatur, lapidibus obruet eum omnis multitudo. atque ita damnatum ad locum Lapidationis perduxerunt.*

Nonum iudicium est apud Iosephum lib. IIII Belli, vbi scribitur: *Septuaginta plebeiorum honestissimos ex præcepto conuocant ad iudicum speciem, potestate carentes, & apud eos Zachariam, quasi res proderet Romanis, accusant.*

Decimi mentio fit anno eo, quo vrbs Hierusalem à Tito euersa est, apud Iosephum Gorionis. *Conuocauit*, inquit, *Iudices populi, & septuaginta Seniores, qui etiam Sanhedrin dicuntur, dixitq. Iehocanam ad omnes sacerdotes, & seniores, & iudices: Nisi iudicaueritis quoscunq. ad vos addu-*

adducemus, pro arbitrio nostro, omnes moriemini.

Atque hæc quidem de Concilio Hierosolymitano â nobis dicta sint, in quo rei capitalis præcipue apud Hebræos tractata cognitio est.

De Pœnis. Cap. VIII.

HIS expositis, deinceps sequi videtur, vt pœnarum, aut suppliciorum genera demonstremus. Harum vero in lege hæc ferme nomina inueniuntur, restitutio, multa, talio, verberatio, exilium, venditio, mors.

Restitutio, vt Exodi XXII: *Si quis furatus fuerit bouē, aut ouem, & occiderit, vel vendiderit, quinque boues pro vno boue restituet, & quattuor oues pro vna oue.*

Multa, vt ibidem cap. XXI: *Si quis percusserit mulierem prægnantem, & abortiuum quidem fecerit, sed ipsa vixerit, subiacebit damno, quantum maritus mulieris expetiuerit, & arbitri iudicauerint.*

Talio, vt in ijs, quæ ibi subijciuntur: *Sin autem mors eius fuerit subsequuta, reddet animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, adustionem pro adustione, vulnus pro vulnere, liuorē pro liuore.*

De verberatione Deuterono. XXV: *Sin autem qui peccauit, dignum viderint plagis, prosternent, & coram se facient verberari. Pro mensura autem peccati erit & plagarum modus, ita duntaxat, vt quadragenarium numerum non excedant, ne fœde laceratus ante oculos tuos abeat frater tuus.*

Venditio. vt XXII: *Si fur non habuerit, quod pro furto reddat, ipse venundabitur.*

Exilium, vt XXI: *Qui non est insidiatus, sed Deus illū*

tradidit in manus eius, constituam sibi locum, in quem effugere debeat.

Necis autem genera tria in lege nominatim exprimũtur, cõbustio, crucifixio, & lapidatio, reliqua sub hoc nomine generali *Occisio.*

Combustionis mentio fit Leuitici xx: *Qui supra uxorem filiam duxerit matrem eius, scelus operatus est. viuus ardebit cum eis. nec permanebit tantum nefas in medio vestri.*

Crucifixionis lex traditur à Deo, xxi Deuteronomij: *Quando peccauerit homo, quod morte plectendum est, et adiudicatus morti appensus fuerit in patibulo, non permanebit cadauer eius in ligno, sed in eadem die sepelietur, quia maledictus à Deo est, qui pendet in ligno, & nequaquam contaminabis terram tuam, quam Dominus Deus tuus dederit tibi in possessionem.* Inde scriptum est Iosue octauo: *Iosue regem Hai suspendit in patibulo vsque ad vesperam, & solis occasum, praecepitq. Iosue, & deposuerunt cadauer eius de cruce, proieceruntq. in ipso introitu ciuitatis.* Graecus autem interpres neque patibulum, neque crucem nominat, sed lignum geminum vocat, quòd ex duobus lignis crux constitueretur. & x: *Suspendit Iosue quinque reges super quinque stipites, fueruntq. suspensi vsque ad vesperam. cumq. occumberet sol, praecepit socijs, vt deponerent eos de patibulis.* Inde secundo Regum xxi: *Gabaonitae crucifixerunt filios Saulis permittente Dauide rege in monte coram Domino,* idest coram tabernaculo, quod tum erat in Gabaon. & vii Esther: *En lignum, quod parauerat Mardochaeo, stat in domo Aman habens altitudinis quinquaginta cubitos, cui dixit rex. Appendite eum in eo. suspensus est itaque Aman in patibulo, quod parauerat Mardochaeo.* & primo Esdrae cap. vi: *A me positum est decretum, vt omnis*

ho-

homo, qui hanc mutauerit iussionem, tollatur lignum de domo ipsius, & erigatur, & configatur in eo. Et Actuum v de Christo: *Quem vos interemistis suspendentes in ligno.* de qua cruce dixit Dauid psalmo xxi: *Foderunt manus meas, & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea.*

Nullum autem occurrit crucifixionis exemplum iudicio constitutæ, nisi vnum iudicio Dei, alterum vero Concilij. De priore scriptum est xxv Numerorum: *Iratus Dominus contra eos, qui fornicati erant cum filiabus Moab, ait ad Moisem: Tolle cunctos principes populi, & suspende eos contra solem in patibulis, vt auertatur furor meus ab Israel.* De posteriore, quo Christus est condemnatus, agitur in Euangelijs. Nam qui è Concilio erant, postquam iudicarunt eum reum esse mortis, adduxerunt ad Pilatum procuratorem, vt morti traderet, narrantes, eum se regem Iudæorum vocare. *Quibus demum Pilatus dixit: Quid ergo vultis faciam regi Iudaeorum? At illi clamauerunt, crucifige eum. Pilatus autem volens populo satisfacere, tradidit Iesum flagellis cæsum, vt crucifigeretur. & titulum criminis inscripserunt: Rex Iudæorum. & cum eo crucifigunt duos latrones, vnum à dextris, et alium à sinistris. Iudæi ergo, quoniam Parasceue erat, vt non remanerent in cruce corpora Sabbato, rogauerunt Pilatum, vt frangerent eorum crura, & tollerentur. Venerunt ergo milites, & primi quidem fregerunt crura, & alterius, qui crucifixus est cum eo. ad Iesum autem cum venissent, vt viderunt eum iã mortuum, non fregerunt eius crura, sed vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit sanguis, & aqua.* Credo autem eos crucifigi postulasse non legibus suis, sed Romanis, nam qui perduellionis erat compertus, is in crucem agebatur, vt in libris de Iudicijs Romanorum ostendimus. Christum autem maiestatis reum fecerant,

quòd

quòd se regem Iudæorum assereret, cum solus rex esset Cæsar. Mos etiam fuit, vt crucifixi cognatis ad sepulturam concederentur, quod & in Christo seruatum est, & in alijs, vt prodit Philo in Flaccum. *Noui quosdã*, inquit, *iam crucifixos instante festo Augustorum de cruce depositos, & ad sepulturam ex more cognatis redditos.*

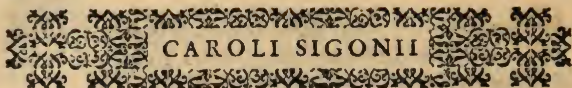
De lapidatione autem hæc inuenimus. Lapidibus præcipue appetiti sunt, qui in Deum deliquerunt, idest qui alienos Deos coluerunt, qui Deo maledixerunt, qui sabbata neglexerunt, & qui adulterium commiserunt. Qui vero eiusmodi rem cõpertam habuit, is testimonio reddito primus lapides iecit, populus vero excipiens hominem lapidibus extra vrbem est persequutus, donec mortem oppeteret. Sic enim præcipitur Leuitici XXIIII: *Educ blasphemum extra castra, & ponant omnes, qui audierunt, manus super caput eius, & lapidet eum vniuersus populus. Nam qui maledixerit Deo suo, portabit peccatum suum, & qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur. lapidibus obruet omnis multitudo populi, siue ille ciuis, siue peregrinus fuerit.* Inde Deuteronomij XIII: *Qui suaserit, vt seruiatur Deis alienis, non parcat ei oculus tuus, & miserearis, & occultes eum, sed statim interficies. sit primũ manus tua super eum, & post te omnis populus mittat manum, lapidibus obrutus necabitur.* Item XVII: *Vir, aut mulier, qui facient malum in conspectu Domini Dei sui, & transgredientur pactum illius, vt vadant, & seruiant dijs alienis, & adorent eos, & hoc tibi fuerit nunciatũ, audiẽsq. inquisiueris diligenter, & verum esse repereris, & abominatio facta est in Israel, educes virum, ac mulierem, qui rem sceleratissimam perpetrarunt ad portas ciuitatis tuæ, & lapidibus obruentur. in ore duorum, aut trium testiũ peribit, qui interficietur. nemo occidatur, vno contra se dicente testimonium.*

monium. manus testium prima interficiet eum, & manus reliqui populi extrema mittetur, vt auferas malum de medio tui. & xv Numerorum: *Cum essent filij Israel in solitudine. & inuenissent hominem colligentem ligna in die sabbati, obtulerunt eũ Moisi, & Aaron, et vniuersæ multitudini. Qui recluserunt eum in carcerem, nescientes, quid super eo facere deberent. Dixitq. Dominus ad Moisem: Morte moriatur homo iste. obruat eum lapidibus omnis turba extra. cumque eduxissent eum foras, obruerunt eum lapidibus, & mortuus est.* De adulteris vero sic Deuteronomij xxii: *Si puellã virginem desponderit vir, & inuenerit eam aliquis in ciuitate, & cõcubuerit cum ea, educes vtrumque ad portam ciuitatis illius, & lapidibus obruentur, puella, quia non clamauit, cum esset in ciuitate, vir, quia humiliauit vxorem proximi sui.*

Hæc ferme de lapidatione scripta in lege reperiũtur. Extra legem etiam aliquot exempla eius memoriæ consecrata sunt. vt blasphemiæ tertio Regum xxi: *Viri diabolici dixerunt contra eum testimonium coram multitudine. Benedixit Naboth Deum, & regem. quamobrem eduxerunt eum extra ciuitatem, et lapidibus interfecerunt.* Benedixit bono vocabulo, pro maledixit vsurpabãt. Itẽ apud Ioannem x: *De bono opere nõ lapidamus te, sed blasphemia.* & vi Actuum de S. Stephano: *Tunc submiserunt viros, qui dicerent, se audiuisse, eũ dicentem verba blasphemiæ in Moisem, & Deum. Commouerunt itaq. plebem, & seniores, & scribas, & concurrentes rapuerunt eum, & adduxerũt in Concilium. & statuerunt falsos testes, qui dicerent: Homo iste non cessat loqui verba aduersus locum sanctum, et legẽ.* & post vbi Stephanus verba fecit, subijcitur: *Exclamantes autem voce magna continuerunt aures suas, & impetũ fecerunt vnanimiter in eum. & eijcientes eum extra ciuitatem*

tem lapidabant. & testes deposuerunt vestimenta sua secus pedes adolescentis, qui vocabatur Saulus. Item de S. Matthia apostolo, qui blasphemasse arguebatur: *Cum conduxissent ad locum Lapidationis, testes duo secũdum legis mãdatum posuerunt manus suas super eum, ac primi lapides iecerunt.* De adultero sic Ioannes VIII: *Adducunt Scribæ, & Pharisæi mulierem in adulterio deprehensam, & statuerunt eam in medio, & dixerunt ei. Magister, hæc mulier modo deprehensa est in adulterio. in lege autem Moises mandauit nobis huiusmodi lapidare. Tu ergo quid dicis? Quibus ille dixit: Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat.* Ergo, vt dixi, condemnatio ad Conciliũ, animaduersio ad populum pertinebat.

Reliqua occisionis genera minus celebrata. vt decollatio. de qua S. Matth. XIIII: *Et decollauit Herodes rex Ioannem in carcere.* nam strangulationis, aut suspendii nulla mentio reperitur, nisi Iudæ proditoris, qui *suspendio crepuit medius.* Ac de iudicijs quidem hæc hactenus.

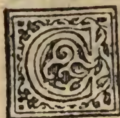

CAROLI SIGONII

DE REPVBLICA HEBRÆORVM LIBER VII.

Qui inſcribitur de magiſtratibus.

De Generibus Magiſtratuum. Cap. I.

ONSILIIS, ac Iudicijs ſubijciuntur ordine magiſtratus. quippe qui Conſilijs, & Iudicijs præfuerunt, aut omnino ſua auctoritate partem publicæ Conſultationis, & Iudicationis aliquam attigerunt. Hi à Græco interprete ἄρχοντες, à Latino Principes conuertuntur. Quoniam autem ἄρχειν eſt non ſolum præeſſe, ac ducem eſſe, ſed etiam imperare, atque iubere, propterea vis in magiſtratu inſita duplex eſt, vna, vt populo præſit, eiq. quæ ſunt facienda præſcribat, altera vt ius dicat, ac iudicet, ſiue, vt ſcriptura loquitur, *iudicium, ac iuſtitiam faciat*. Quare magiſtratus in ſacra hiſtoria aliquādo duces populi, aliquādo Iudices appellantur. Id quod clare perſpici poteſt in Regibus. Hi enim vere & populi duces fuiſſe, & populum iudicaſſe dicuntur. De ducatu elicitur ex primo Regum nono, vbi Deus dixit de Saule: *Vnges eum ducem ſuper populum meum Iſrael.* Et quinto ſecundi ad Dauidem: *Tu paſces populum meum Iſrael, et*

eris

eris dux super Israel. & post Dauid de Salomone primo tertij: *Salomon regnabit pro me, illiq. præcipiam, vt sit dux super Israel, & super Iudam.* De iudicio vero extat primo Regum, vbi dixit populus ad Samuelem: *Constitue nobis regem, vt iudicet nos.* & octauo secundi: *Dauid rex faciebat iudicium, & iustitiam cuncto populo.* Et primo secundi Paralipomenon ad Salomonem: *Iccirco Deus posuit te super Israel regem, vt facias iudicium, & iustitiam.* Vnde Psalmo IX: *Fecisti iudicium meum, & iustitiam meam, sedisti super thronum, qui iudicas iustitiam.* idest præstitisti, quæ tradidi tibi facienda in lege mea. omnibus enim his in locis est Græce κρίσις, δίκη, & δικαιοσύνη, quę respondent illis verbis, quæ mandauit Deus in lege, κρίματα, & δικαιώματα, idest Iudicia, & Iustificationes, quibus ratio præscribitur, qua impius condemnetur, & innocens absoluatur. Est enim magistratus animata, & loquens lex, siue legis executor, & vindex. Atque vtrumque quidem ius in magistratum conuenire, & ducis, & Iudicis, docuit etiam Aegyptius quidam Exodi secundo aduersus Moisem, qui hominem Aegyptium interfecerat, inquiens: *Quis te constituit Principem, aut Iudicem super nos?* Ducatum vero exercuerunt in bello gerendo, & de rep. consultando, iudicationem in iure reddendo.

Hæc autem potestas siue ducendi, siue iudicandi primum Moisi data est in populum Hebræorum, etiam antequam lex scriberetur, tum cum Deus ei mandauit, vt populum seruitute regis oppressum ex Aegypto educeret. Itaque ille primis diebus volentem populum, ac senatum ad consilia aduocauit, & sine iudicibus. aut magistratibus vllis iura eisdem volentibus reddidit. Post autem cum Iethro socer eius ad eum in solitudine agentem primo anno venisset, atque assiduam eius operam in caus

ſis cognoſcendis animaduertiſſet, auctor fuit, vt rerum leuiorum cognitionem præfectis aliquot, viris ſapiẽtia, atque æquitate præſtantibus traderet, ipſe vero ſibi grauiora, in primisq. ad Deum pertinentia reſeruaret. Quã iuriſdictionem ille deinde moriens trãdidit Ioſue Naue filio, ei, qui populum in terram Chananæam induxit. Quo mortuo populus rep. à Deo tradita vti cœpit. Sic enim dixerat Moiſes anno quadrageſimo in terra Moab loquens de iis, quæ facienda eſſent, vbi terram Chananæam obtinuiſſent: *Non facietis ibi, quæ nos hic facimus hodie ſinguli, quod ſibi rectũ videtur. neque enim vſque in præſens tempus veniſtis ad requiem, & poſſeſſionem, quam Dominus Deus veſter daturus eſt vobis.*

Ceterum, cum reſp. triplex fuerit, nimirum vniuerſi populi, ſingularum tribuum, & ſingularum vrbium, propterea magiſtratus in varia diſtributa genera ſunt. Ac magiſtratus quidem vniuerſi populi fuere primum Iudices, deinde Reges, tum Principes, denique iterũ Reges, qui in vrbe metropoli conſederunt. In ſingulis autem tribubus Phylarchi, & Patriarchæ, in ſingulis vero vrbibus Principes ciuitatum, ſiue iudicum, nempe Tribuni, Centuriones, Quinquagenarij, & Decani. de quibus ſingulis res poſtulat vt ſeparatim agatur.

De Iudicibus Iſrael. Cap. II.

QVI ergo primam Hebræorum remp. ideſt ariſtocratiam in terra Chananæa geſſerunt, cum duplicem poteſtatem & ducendi, & iudicandi haberent, tamen non à ducatu Duces, ſed à Iudicio, tãquam à parte potiore vocati Iudices ſunt, ideſt homines condemnandi, & abſoluendi ius, atque auctoritatem ex lege habentes. Quod

vt

vt exprimerent Græci, duo verba adhibuerunt κριτὴν, & δικαςὴν, κρίνειν, & δικάζειν, κρίσιν, & δικαίωσιν, vt duo legis iussa in hoc magistratu præcipue inclusa significarent, Iudicium, & Iustificationem, quæ in lege, vt iam sæpe prore præcipue animaduertẽda monui, κρίμα, & δικαίωμα dicta sunt. siquidem de Othoniele, Aod, & Debora dixerunt, ἔκρινον, idest Iudicarunt Israel, de Samuele vero ἐδίκαζε, & filios eius à patre ad iudicandum constitutos non κριτὰς vt ceteros, sed δικαςὰς appellarunt. & secundo Baruch dicuntur οἱ δικαςαὶ οἱ δικάσαντες ἰσραὴλ.

Ergo horum Iudicum hæc præcipua auctoritas fuit, vt iudiciorum, consiliorum, & bellorũ principatum tenerent. Ac Iudicij quidem potestatem in absoluendo, & condemnando positam hi sine minorum etiam iudicum consilio exercuerunt. quod Moises ex soceri primum auctoritate instituit, deinde lege sua Deus confirmauit, vt supra demonstrauimus. exercuerunt autem non solum in ijs vrbibus, in quibus ipsi domicilium habuerunt (neque enim earum ætate Hierusalem sedes erat Imperij constituta) sed etiam tribus ipsas circumierunt, ac certis in vrbibus conuentus, & fora egerunt, ibiq. iurisdictionem, de qua diximus, absoluerunt. Vnde scriptum est quarto Iudicum: *Debora iudicabat populum illo tempore, & sedebat sub palma inter Rama, & Bethel in monte Effraim, ascendebantq. ad eum filij Israel in omne iudicium.* & septimo primi Regum: *Iudicabat Samuel Israelem cunctis diebus vitæ suæ, & ibat per singulos annos circumiens Bethel, Galgala, & Masphat, & iudicabat Israelem in supradictis locis, reuertebaturque in Ramatha. ibi enim erat domus eius, et ibi iudicabat Israelem. ædificauit etiam ibi altare Domino.* Ius vero necis liberum haudquaquam

habuerunt, quia in omnibus legem ſequuti ſunt. qua deinde ſoluti Reges fuerunt.

De poteſtate vero populi conuocandi, & ſenatus habendi, atque ad vtrumque quæ è rep. videbātur, agendi, obſeruatio obſcurior eſt. Quoniam autem id ius & Moiſes, & Ioſue ante Iudices, & Reges poſt Iudices habuerunt, propterea & eo Iudices inſtructos fuiſſe, credibile eſt. Neque enim hęc ſingula expreſſa ſunt in eo libro, qui Iudicum hiſtoriam continet, quòd ieiune adeo ſcriptus ſit, vt vix ſucceſſionem eorum, ac bella geſta quædam attigerit.

Iam vero, eos belli gerendi auctoritate armatos fuiſſe, argumēto eſt, quod ſcriptum eſt de Iephte Iudice x i: *Perrexerunt ſeniores de Galaad, vt tollerent in auxilium ſui Iephte, dixeruntq. ad eum. Veni, & eſto princeps noſter, & pugna contra filios Ammon.* Omnia certe bella, quæ Iudicum tempore contigerunt, ipſi Iudices, tanquam ſummi duces, adminiſtrarūt, non tamen belli ſuſcipiendi arbitrium habuerunt. alioquin reges ipſos poteſtate æquaſſent, qui poſtea conſequuti ſunt.

Ceterum hic principatus non fuit hereditarius, ſed ſtudijs populi delatus, prout vir fortis indicatus à Deo fuit. quod expreſſum eſt iis verbis: *Deus ſuſcitauit eis Saluatorem.* Quare nec ſemper in eadem familia, nec ſemper in eadem tribu manſit. Cum autem ſcriptum eſt, Deum populo hunc, aut illum Saluatorem excitauiſſe, ſignificat, Deum populo in mentem inieciſſe, vt hunc, aut illum Iudicem belli ducem deſignaret. Nam ad Gedeonem dixit angelus Domini: *Vade in hac fortitudine tua, & liberabis Iſrael de manu Madian, quaſi virum vnum.* & Seniores ad Iephte dixerunt: *Veni, & eſto princeps noſter, & pugna contra filios Ammon.*

Iudices autem fuerũt hi, Othoniel ex tribu Iuda, Aod ex tribu Effraim, Debora ex tribu Effraim, cum Barac ex tribu Nephtalim, Gedeõ ex tribu Manasse. Inde Abimelech filius Gedeonis per vim, occisis fratribus, sed à ciuibus suis delectus, post Thola ex tribu Issachar, tum Iair ex tribu Manasse trans Iordanem, item Iephte, tum Hesebon ex Iuda, inde Ahialon Zabulonites, Labdon Effraimites, Sampson Danites, inde Heli, ac postremo Samuel, vterque Leuites.

De Regibus. Cap. III.

IVDICIBVS inde successere Reges, qui ab eis lõge diuersi fuerunt. quia & ratio creandi fuit alia, & potestas, atque auctoritas multo maior, vt quæ non tam à legibus, quàm ab arbitrio, & voluntate regis profecta sit; nam regem ipsi intellexerunt more Aristotelis, qui solutus legibus plenissimo iure regnaret. Quod autẽ ad creationem pertinet, creatus est primũ suffragijs populi vniuersi, deinde oleo sancto inunctus, & in regali solio magna pompa locatus. Quod vero ad potestatem, primum XII tribuum principatum obtinuit. sic enim dictum est Sauli: *Nonne cum paruulus esses in oculus tuis, caput in tribubus Israel factus es, vnxitq. te Dominus regem super Israel?* deinde iudicauit ipsas tribus & cum Consilijs, & solus, atque omnino vitæ, necisq. potestatem arbitrariam habuit, & quodammodo superior legibus fuit. tum bella pro arbitratu suo & suscepit, & gessit. Hæc autem vt ordine doceam, historiam ipsam regiam à principio repetã, vt quid in Saule primo rege, quid in Dauide secundo, quid in Salomone tertio obseruatum sit, ex sacris volumini-

minibus afferam. Quibus explicitis, facile vnusquisq. quę à me proposita sunt, cognoscere poterit.

Cum ergo Deus à principio prouidisset, fore, vt Hebræi Iudicibus, idest Aristocratia non contenti regiam dominationem optarent, legem inter ceteras sanxit, qua vti Hebræi deberent, si quando Regis habendi cupiditate flagrassent. qua lege & rationem illius creandi, & creati iura præscripsit, his verbis Deuteronomij XVII: *Cum ingressus fueris terram, quam Dominus Deus dabit tibi, & possidebis eam, habitaueris q. in illa, & dixeris: Constituam super me regem, sicut habent omnes per circuitum nationes, eum constitues, quem Dominus Deus elegerit de numero fratrum tuorum. Non poteris alterius gentis hominem regem facere, qui non sit frater tuus: cum autem fuerit constitutus, non multiplicabit sibi equos, nec educet populum in Aegyptum equitatus numero subleuatus. præsertim cũ Dominus præceperit vobis, vt nequaquam amplius per eandē viam reuertamini. non habebit vxores plurimas, quæ alliciant animam eius, neque argenti, & auri immensa pondera. postquam sederit in solio regni sui, describet Deuteronomium legis huius in volumine accipiens exemplar à sacerdotibus Leuiticæ tribus, & habebit secum, legetq. illud omnibus diebus vitæ suæ, vt discat timere Dominum Deum suũ, & custodire verba, & iustificationes eius, quæ in Lege præcepta sunt. nec eleuetur cor eius in superbiam super fratres suos, neque declinet in partem dextram, vel sinistram, vt lõgo tempore regnet ipse, & filij eius super Israel.* Hanc vero legem sic reddidit Iosephus libro IIII Antiquitatum: *Si vero regis cupiditas vos incesserit, is ex eadem gente sit. curam autem gerat iustitiæ, & aliarum virtutum omnino. Caueat vero, ne plus legibus, aut Deo sapiat. nihil antē agat sine pontificis, senatorumq. sententia, neque nuptijs multis*

vta-

ptatur, nec copiam pecuniarū, equorumq. sectetur. quibus partis super leges superbia efferatur. caueat etiam, si quid studio parauerit, ne vtilitate vestra sit potentior. Hæc ille. Quod ergo prospexit Deus fore, vt Hebræi aliquando Regis desiderio ca perentur, id accidit tempore Samuelis prophetæ, & Iudicis, vt enim scriptum est primo Regum, populo offenso iniustis iudicijs filiorum Samuelis Ioel, & Abia, quos ille iam ætate confectus pro se ius dicere iusserat, seniores Samuelem adierunt, atque ab eo regem poposcerunt, qui sibi iura moderaretur, quemadmodum ceteræ gentes habebant. Quibus verbis regem legibus superiorem, siue legibus scriptis solutum flagitarunt. Ea vero res his verbis tradita est: *Dixere seniores. Ecce tu senuisti, & filij tui non ambulant in vijs tuis. Cōstitue nobis regem, vt iudicet nos, sicut vniuersæ habent nationes. Displicuit sermo in oculis Samuelis, & orauit ad Dominū. dixit autem Dominus ad Samuelem: Audi vocem populi. nō enim te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos. Verūtamen contestare eos, & prædic eis ius regis, qui regnaturus est super eos. Dixit itaque Samuel omnia verba Domini ad populum, qui petierat à se regem, & ait: Hoc erit ius regis, qui imperaturus est vobis. Filios vestros tollet, & ponet in curribus suis, facietq. sibi equites, & præcursores quadrigarū suarum, & constituet sibi tribunos, & centuriones, & aratores agrorum suorum, & messores segetum, & fabros armorum, & curruum suorum. filias quoque vestras faciet sibi vnguentarias, & focarias, & panificas. agros quoq. vestros, & vineas, & olineta optima tollet, & dabit seruis suis. sed & segetes vestras, & vinearum redditus addecimabit, vt det eunuchis, & famulis suis. Seruos etiam vestros, & ancillas, & iuuenes optimos, & asinos auferet, & ponet in opere suo. greges quoque vestros addecimabit. vosq. eritis ei serui,*

ui, & clamabitis die illa à facie regis vestri, quem elegistis vobis, & non exaudiet vos Dominus in die illa, quia petistis vobis Regem. Noluit autem populus audire vocem Samuelis, sed dixerunt: Nequaquam. Sed rex erit super nos, et erimus nos quoque, sicut omnes gentes, & iudicabit nos rex noster, & egredietur ante nos, & pugnabit bella nostra pro nobis. Et Samuel retulit verba populi Deo. Dixit autem Dominus ad Samuelem. Audi vocem eorum, & constitue super eos regem. & ait Samuel ad viros Israel. Vadat vnusquisq. in ciuitatem suam. Interim vero duo præcipua, & legitima munera regis detexit, principatum inquam iudiciorum, & belli, cum dixit populus. *Et iudicabit nos rex noster, & egredietur ante nos, & pugnabit bella nostra pro nobis.* Atque hæc quidem ad iura regis confirmanda, quibus Iudices superauit, satis valere possunt. de quibus etiã ante ex Aristotelis sententia diximus.

Nũc de lectione, & vnctione eius cetera subtexamus. His actis Samuel Saulem filium Cis de tribu Beniamin ad se profectum, dum amissas patris asinas indagaret, iussu Domini oleo vnxit, & osculatus est dicens: *Ecce vnxit te Dominus super hereditatem suam in Principem, & liberabis populum tuum de manibus inimicorum eius, qui in circuitu eius sunt. & ipsum se expectare iussit in Galgalis.* Inde conuocauit populum in Masphat, vt regem deligeret. ibi omnes tribus coniecit in sortem. Et exijt tribus Beniamin, & tribus Beniamin sorti commissa est. & exijt cognatio Metri. atque inde peruenit sortiendo vsque ad Saulem filium Cis. & statim misit populus, qui Saulem domi absconditum conuenirent. atque eo Masphat adducto, clamauit: *Viuat rex. Inde loquutus est Samuel ad populum legem regni. & scripsit in libro, & reposuit coram Domino, & dimisit omnem populum, singulos in domum suam.*

ſuam. Deinceps agit de conſecratione illius, quæ vnctione fiebat. vnde rex Chriſtus Domini ſæpe dicitur, vt pſalmo XVII: *Miſericordiam faciens Chriſto ſuo Dauid.* & primo Regum XXIIII. *Ne faciam hanc rem domino meo Chriſto Domini.* Cum autem quidam ſe parituros Sauli negaſſent, dixit Samuel ad populum: *Venite, & eamus in Galgala, & innouemus ibi regnum. & perrexit omnis populus in Galgala, & vnxit Samuel regẽ Saulem, & immolauerunt ibi victimas pacificas.* Quod autem apud Latinum interpretem eſt, *Innouemus ibi regnum,* græce eſt ἐγκαινίζωμεν. eſt autem ἐγκαινίζειν nõ ſolum renouare, ſed etiam conſecrare, ac dedicare. Vnde conſecratio Templi dicitur Encænia. vt IIII primi Maccabæorum, vbi ſcriptum eſt: *Altare holocauſtorum eodem die renouatum eſt, quo fuerat profanatum,* græce eſt ἐνεκαινίσθη, ideſt dedicatum eſt. Vnde paullo poſt ἐγκαινισμός ab interprete dedicatio vertitur.

Saulem inde, quòd contra inſtituta holocauſtum, non expectato ſacerdote, obtuliſſet, Deus reprobauit, & Dauidem filium Ieſſe ex tribu Iuda adhuc puerum, & paſtorem Regem deſtinauit, miſſo Samuele domum Ieſſe, vt inſpectis ſeptem filijs eius illum demum inungeret. Ita Dauid minimus fratrum ſuorum rex inunctus ad Saulẽ Regem, tanquam cytharœdus, accitus acceſſit, & poſt retẽtus multa pro eo fortiter, ac ſtrenue geſſit. præcipue autem Goliam gigantem Philiſtaeum ſingulari certamine prouocantem perculit, ex quo inuidiam Saulis aduerſus ſe concitauit, & propterea perſecutiones eius varias tulit. Occiſo inde Saule, Dauid iterum à viris Iudæ Rex vnctus eſt in Hebron in tribu Iuda. Reliquæ vero tribus Isboſeth filium Saulis vnxerunt. quo deinde à ſuis interfecto, Dauid tertiò ſuper totum Iſrael à cuncto populo vnctus

vnctus eſt, vt ſcriptum eſt deinceps quinto ſecundi Regum: *Venerunt vniuerſæ tribus Iſrael ad Dauid in Hebrō dicentes, Ecce nos os tuum, & caro tua ſumus. Venerūt quoque ſeniores Iſrael ad Regem in Hebron, & percuſſit cum eis fœdus coram Domino. vnxeruntq. eum Regem ſuper Iſrael. Erat triginta annorum, cum regnare cœpit, &* XL *annis regnauit in Hebron ſuper Iudam ſeptem annis, & ſex menſibus. in Hieruſalem autem regnauit triginta tribus annis ſuper omnem Iſrael, & Iudam.* Vbi vero regnum occepit, Iebuſæum, qui Hieruſalem tenebat, armis vrbe deiecit, & arcem in monte Sion conſtruxit, ibiq. habitauit, vnde Ciuitas Dauidis appellata eſt, & arcam fœderis eò tranſtulit, & materiam templo ædificando parauit, & demum Salomonem filium regem ſibi ſubleg it, eumq. inũgi præcepit. ſic enim proditur primo tertij Regum: *Dixit Dauid ad Sadoc Pontificem, Nathan prophetam, & Banaiam. Tollite vobiſcum ſeruos domini veſtri, & imponite Salomonem filium meum ſuper mulam meam, & ducite eũ in Gihon, vt vngat eum ibi Sadoc Sacerdos, & Nathan propheta in regem ſuper Iſrael, & canetis buccina, & dicetis. Viuat rex Salomon, & aſcendetis poſt eum, & venietis, & ſedebit ſuper ſolium meum, & ipſe regnabit pro me. illique præcipiam, vt ſit Princeps ſuper Iſrael, & ſuper Iudam.* Atque hæc omnia ita, vt iuſſit, effecta ſunt.

Mortuo deinde Dauide regnauit Salomon, qui templum condidit, & Arcam in Sancto Sãctorum repoſuit, atq. opibus, & gloria omnes longe ſuperauit, vt ſcriptũ eſt in ſecundo Paralipomenon.

Salomone inde ex humanis rebus exempto conuocatus eſt Iſrael in Sichem, vt Roboam filium eius regem conſtitueret. Verum cum populus petiſſet, vt tributa à patre impoſita tolleret, atque ille reſponſum acerbius red-

reddidiſſet, decem tribus ab eo diſceſſerunt, & Hieroboam filium Nabath ex tribu Effraim ſibi Regem aſciuerunt. Quare regnum in duo diſtractum eſt, vnum tribus Iudæ, cui etiam tribus Beniamin erat adiuncta, alterum decem aliarum tribuum, quod communi nomine regnũ Iſraelis eſt vocitatum.

Regnum inde Iudæ ſemper in eadem tribu, & familia Dauidis manſit, ita vt filio pater ipſum ferme reliquerit. Regnum autem Iſrael ad diuerſias tribus, & diuerſas familias tranſijt, quia in lege Dei non manſit, ſed ad cultũ idolorum ſe contulit. Quamquam autem regnum Iudæ hereditarium fuit, tamen populi quoque ſuffragijs confirmatum eſt. Vnde duodecimo tertij Regum: *In Sichem erat congregatus omnis Iſrael ad conſtituendum Regem Roboam.* Et viceſimo tertio: *Habitatores Hieruſalem conſtituerunt Ochoziam regem filium pro patre.* ſic in ceteris. Inter reges porro Iudæ fuit Ioas, de cuius creatione, quoniam inſignis ad memoriam fuit, hæc placet quoque ex viceſimotertio ſecundi Paralip. promere: *Eduxerunt Ioam filium regis, & impoſuerunt ei diadema, & teſtimonium, dederuntq. in manum eius tenendam legem, & conſtituerunt eum regem, vnxitq. illum Ioada pontifex, & filij eius, imprecatiq. ſunt ei, atque dixerunt. Viuat Rex.* & XXVI: *Tulit populus terræ Ioachaz filium Ioſiæ, & vnxerunt eum, & conſtituerunt eum regem pro patre ſuo.* Deſijt inde regnum Iſraeliticum multo maturius, quàm Iudaicum. nam illud defecit in Oſee, quem Salmanaſſar rex Aſſyriorum victor cũ populo Iſraelitico in Aſſyriã tranſtulit, hoc vero multos poſt annos in Sedecia, qui à Nabucdonoſore rege Babyloniæ in Babyloniam cũ omnibus Iudæis traductus eſt.

Ex hac rerum expoſitione facile cognoſci poteſt, quo modo

modo Iudęorum reges creati,& quo iure ornati fuerint, & vt non ſolum hereditate, ſed etiam ſuffragijs populi ad id faſtigium dignitatis aſcenderint, Quod idem cla-rius etiam vnuſquiſque cognouerit,qui reliquorum quo que regum,res geſtas ſigillatim attenderit.

Iudicauit porro populum Rex tripliciter, vno modo ſolus: vt xv ſecundi Regum: *Omnem virum, qui habebat negocium, vt veniret ad regis iudicium, vocabat Abſalon ad ſe,faciebatq. hoc omni Iſrael veniente ad iudicium, vt audiretur à Rege.* Itaque diximus ſupra, Dauidem cun-cto populo,iuſtitiam,iudiciumq. feciſſe.Quin etiam ipſe Dauid Salomoni regi ſibi ſublecto ſic à Deo precatus eſt: *Deus iudicium tuum regi da, & iuſtitiam tuam filio re gis,Iudicare populum tuum in iuſtitia, & pauperes tuos in iudicio.* neque id iniuria. nam pſalmo xcvi ſcriptum eſt: *Iuſtitia,& iudicium ſunt throni Dei.*& xcviii: *Tu para ſti directiones, iudicium, & iuſtitiam in Iacob tu feciſti.*

Altero modo iudicauit rex, cum vnà cum ſenioribus, & ſacerdotibus iudiciale Concilium inijt, vt ſupra oſten ſum eſt. Tertio,cum ſenioribus, & magiſtratibus aduo-catis cognouit,ac iura dixit, vt paullo poſt demonſtra-bitur,vbi de Principibus tribuum diſſeretur.

Senatum autem ab regibus habitum, & populum ad conciones vocatum ſupra declaratum.

Nam bella eius arbitratu ſuſcepta,& ductu geſta, libri ipſi Regum,Prætermiſſorumq. oſtendunt,qui regiorum bellorum expoſitionibus pleni ſunt. Quibus illud addi-tur,quod dixere Hebræi poſtulantes regem: *Et iudicabit nos rex noſter,& egredietur ante nos. & pugnabit bella no ſtra pro nobis.*

De

De Principibus Iudæorum, & Regibus vltimis. Cap. IIII.

ATQVE Effraimitæ quidem nũquã postea patrias sedes repetiuerunt, nec potestatem regiam receperunt. Iudæi vero post septuaginta seruitutis annos permissu Cyri regis Persarum domum ex Babylonia terra reuersi, Principatum, teste Iosepho, suis pontificibus mandauerunt, cum reges primũ Persarum, deinde Aegyptiorũ, tum Syrorum Iudæam cum imperio obtinerent, ac tributa à Iudæis exigerent. Tum exorta inter domesticos de Pontificatu ipso seditione, Antiocho Epiphane Syriæ regi, libertate, ac religione orbati, per paucorum mẽsium spatium seruierunt. Qua indignitate permoti Assamonei, ex tribu Leui homines, rem Iudæorum armis, consilioq. recuperarunt, ac primum nomen sibi Principis, deinde Regis asciuerunt. Principem vero cum dixerunt, belli ducem, & litium iudicem intellexerunt. sic.n. scriptum est secundo primi Maccabæorum, cum ad Matthatiam Principatum detulerunt: *Tunc descenderunt multi quærentes iudicium, & iustitiam.* recte. cui enim potestas iustitiæ, ac iudicij faciendi tribuitur, is Princeps, siue Archon declaratur. Matthatiam inde Principem excepit Iudas Maccabæus filius, qui Principatui pontificatum adiunxit. quem sequutus est Ionathas frater. de quo ita scriptum est: *Nunc te hodie elegimus esse pro Iuda nobis in Principem, & ducem ad bellandum bellum nostrum. et suscepit Ionathas illo tempore principatum.* Inde Simon frater, de quo ita: *Tu esto dux noster loco Iudæ, & Ionathæ fratris tui, pugna prælium nostrum, & omnia quæcunque dixeris nobis, faciemus.* Item paullo post: *Iudæi, & sacerdotes eorum consenserunt, Simonem*

esse ducem suum, & pontificem in æternum, donec sur-gat propheta fidelis, & vt sit super eos dux, & vt cura sit illi pro Sanctis, & vt constitueret præpositos super ope-ra, & super regionem, & super arma, & super præsidia. & vt audiatur ab omnibus, & scribantur in nomine eius omnes conscriptiones in regione, & vt operiatur pur-pura, & auro, nec liceat vlli ex populo, & ex sacerdoti-bus irritum facere aliquid horum, & contradicere ijs, quæ ab eo dicuntur, aut conuocare conuentum in regio-ne sine ipso, & vestiri purpura, & vti fibula aurea. qui autem fecerit extra hæc, aut irritum fecerit aliquid ho-rum, reus erit. Et complacuit omni populo statuere Simo-nem, & facere secundum verba ista. Et suscepit Simon, & placuit ei, vt summo sacerdotio fungeretur, & esset dux, & princeps gentis Iudæorum, & sacerdotum, & praees-set omnibus. et scripturam istam dixerunt ponere in tabulis æneis, & ponere eas in peribolo Sanctorum, in loco celebri. Exemplum autem eorum ponere in ærario, vt habeat Simō, & filij eius. Demetrius inde rex Syriæ remisit eis omnia tributa. Atque ita Iudæi prorsus in antiquā sub regibus suis libertatem sunt vindicati. qua de re sic in eodem libro: *Remittimus ignorantias, & peccata vsque in hodiernum diem, & coronam, quam debebatis, et siquid aliud erat tributarium, & sit inter nos pax*. Inde sic infertur: *Anno centesimo septuagesimo ablatum est iugum gentium ab Israel, & cæpit populus Israel scribere in tabulis, & Actis publicis. Anno primo sub Simone pontifice, duce, & principe Iudæorum*. Inde Antiochus Demetrij filius alia iura adiunxit, sic scribens: *Statuo tibi omnes oblationes, quas remiserunt tibi ante me omnes reges, & quæcunque alia dona remiserunt. Etiam promitto tibi facere percussuram propriam numismatis in regione tua, Hierusalem autem san-*

ctam

ctam esse, & liberam, & omnia arma, quæ fabricata sunt, et præsidia, quæ construxisti, quæ tenes, maneant tibi, & omne debitum regis, & quæ sunt futura regi, ex hoc etiam in totum tempus remittuntur tibi.

Successit inde Simoni Ioannes filius, & Ioanni Aristobulus. qui, vt inquit Iosephus, Principatum ad regiam dignitatem prouexit, primusq. sibi diadema imposuit, post CCCCLXXI annos, & tres menses, ex quo captiuitate Babylonica populus exemptus domum repetiuit. Post Aristobulum inde frater eius Alexander Ianneus à Solina, siue Alexandra Aristobuli coniuge, quæ illi se connubio sociarat, euectus est. Quo vita functo, ipsa Alexandra regnũ obtinuit, & post eã Hyrcanus filius, quem frater eius Aristobulus expulit. Pompeius autem dux Romanus, cum bellum Mithridaticum gereret, Syria in potestatem redacta, atque Aristobulo rege capto, Iudæam occupauit, & in prouinciæ formulam redegit, atque ei procuratorem Antipatrum Ascalonitam imposuit. Cum autem mox Antigonus Aristobuli filius vrbe recepta regnum rursus inuasisset, Romani aduersus eum Herodem Antipatri filium regem appellauerunt, qui magnis rebus gestis decessit, ac regni partem filio reliquit Archelao. Hoc Herode regnante Iesus Christus iampridem à Deo promissus est natus. Archelao inde Viennam ob immodica imperia relegato ab Augusto Imperatore Iudæa iterũ in prouinciæ formulam est adducta, & procuratoribus commissa. Quare mox Pontio Pilato procurante Christus est crucifixus. Inde Agrippa Herodes Aristobuli filius, Herodis N. à Claudio Imperatore Rex Iudææ appellatus est. quo mortuo tertium Iudæa prouinciali more à procuratoribus Romanis administrata est. quo tempore imperante Vespasiano, & Gessio Floro procuran-

te vrbs cum gente,& templo deleta est. Nomina vero regum,& Principum hæc fuerunt.

REGES IVDAE, ET ISRAEL.

SAVL	rex primus, filius Cis ex tribu Beniamin.an. 20.
DAVID	Iesse F. ex tribu Iuda.an.40.
SALOMON	Dauidis F. an. 40.

REGES IVDAE EX FAMILIA DAVID.

ROBOAM	Salomonis F. an. 17.
ABIA	Roboami F. an. 3.
ASA	Abiæ F. an. 4.
IOSAPHAT	Asæ F. an. 25.
IORAM	Iosaphat F. an. 8.
OCHOZIAS	Iorami F. an. 1.
ATHALIA	vxor Ioram. an. 7.
IOAS	Ochoziæ F. an. 40.
AMASIAS	Ioæ F. an. 29.
AZARIAS,	siue Ozias Amasiæ F. an.5.
IOATHAM	Azariæ F.an.16.
ACHAZ	Ioathæ F. an 16.
EZECHIAS	Achazis F. an. 29.
MANASSES	Ezechiæ F. an. 15.
AMMON	Manassis F.an.2.
IOSIAS	Ammonis F. an. 31.
IOACHAZ	Iosiæ F.mens. 3.
ELIACIM,	siue Ioacim Iosiæ F. an. 11.
IOACHIM,	siue Ieconias Ioacim F.mens. 3.
SEDECIAS	Iosiæ F. an. 11.

Transferfitur Iudęi in Babyloniam,& post annos LXX restituti parent pontificibus suis. inde Principatus Assamoneorum instituitur sub Antiocho Epiphane Syriæ rege.

PRIN-

PRINCIPES.

MATTHATIAS	Assamoneus. an. 1.
IVDAS	Maccabæus Matthatiæ F. an. 4.
IONATHAS	Matthatiæ F. an. 18.
SIMON	Matthatiæ F. an. 8.
IOANNES	Hyrcanus Simonis F. an. 36.

REGES ITERVM.

ARISTOBVLVS	Io. Hyrcani F. se regem appellauit. an. 1
ALEXANDER	Ianneus Io. Hyrcani F. an. 27.
SOLINA,	seu Alexandra vxor Alexandri. an. 9.
HYRCANVS	Alexandri F. mens. 3.
ARISTOBVLVS	Alexandri F. pulso Hyrcano fratre. an 6.

IVDAEA SVB ROMANIS.

ANTIPATER	Ascalonita Iudææ procurator. an. 3.

REGES TERTIVM.

ANTIGONVS	Aristobuli F. erepta vrbe Romanis, vltimus ex Assamoneis. an. 3.
HERODES	Magnus Antipatri Ascalonitæ F. rex à Romanis contra Antigonum factus. an. 37.

IESVS CHRISTVS NASCITVR.

ARCHELAVS	Herodis Magni F. rex Iudææ. an. 9. Herodes Antipas frater tetrarcha Galilææ. an. 34.

IVDAEA ITERVM SVB ROMANIS.

C. COPONIVS	procurator Iudææ ab Augusto datus (an. 2.
M. AMBIVIVS.	item. an. 1.
ANNIVS RVFVS.	item. an. 1.
VALERIVS GRATVS	proc. à Tiberio Imp. missus an. 11.
PONTIVS PILATVS.	item. an. 10.

IESVS CHRISTVS PATITVR.

MARCELLVS.	item. an. 3.

REGES QVARTVM.

AGRIPPA Herodes { Ariſtobuli F. Herodis Magni N. rex Iudææ à Caio Imp. factus. an. 10.

IVDAEA SVB ROMANIS TERTIVM.

CVSPIVS Fadus procurator à Claudio Imp. miſſus. an. 3.
TIBERIVS Alexander item. an. 2.
CVMANVS item. an. 3.
ANTONIVS Felix item. an. 3.
PORCIVS Feſtus à Nerone miſſus. an. 3.
ALBINVS. item. an. 3.
GESSIVS Florus item. an. 3.

Vrbs Hieruſalem cum Templo a Tito Cæſare euertitur Imp. Veſpaſiano patre.

De Principibus tribuum, ſeu Phylarchis. Cap. V.

SECVNDA Reſp. principes tribuũ, & familiarũ complexa eſt, de quibus deinceps diſſerendum eſt. Principes autem tribuum fuere, qui ſingulas tribus duxerũt, earumq. rationes adminiſtrarunt. Quare vt duodecim tribus, ſic duodecim earum principes, extiterunt, quibus nominatis Numerorum quinto ſic additur: *Hi ſunt, quos numerauerunt Moiſes, & Aaron, & duodecim principes Iſrael ſingulos per domos cognationum ſuarum*. & quarto: *Recenſuerunt Moiſes, & Aaron, & principes ſynagogæ filios Cahat*. & tertiodecimo: *Egreſſi ſunt Moiſes, & Eleazar ſacerdos, & omnes Principes ſynagogæ*. Synagoga enim eſt vniuerſi populi concio. & Ioſue XXII: *Miſerunt ad filios Ruben, & Gad decem principes ſingulos de ſingulis tribubus*. Quoniam autem tribus φυλαὶ dictæ ſunt, propterea Principes earum à LXX interpretibus φύλαρχοι, ἀρχίφυλοι,

ἄρχοντες

ἄρχοντες, & ἀρχηγοὶ τῶν φυλῶν dicti sunt, atque ijdem etiam Principes Israel appellati. Nam vi Numerorum, vbi Latina translatio habet, *Principes Israel,* Græca refert, *duodecim Principes Israel, Principes tribuum.* Vnde Philo dixit in libro de profugis: *Principes generis duodecim sunt, qui Phylarchi dicuntur.* Licet autē xxvii primi Paralip. duo principes nominentur tribus Manassis, & vnus princeps tribus Leui, quibus adiunctis essent quattuordecim, rotūdus tamē numerus magis celebrat̄, nēpe duodecim.

Hi vero hæc consecuti iura sunt. Astitere lateribus regis, & cum eo sedentes partim consilia inierunt, partim ius singulis tribubus reddiderunt, & cum rege se obligarunt, siquid iureiurando publico sanciendum putarunt. De illis ad consilium adhibitis hęc sunt documento. Numerorum xxx: *Loquutus est Moises ad principes tribuum filiorum Israel.* & quinto Deuteronomij: *Accessistis ad me omnes principes tribuum, & Seniores.* & xxxi: *Aduocate ad me Phylarchos vestros, & Seniores vestros.* Latinus autem minus apte: *Congregate ad me omnes maiores natu per tribus vestras.* & xxix: *Vos statis hodie cuncti corā Domino Deo vestro Principes vestri, & tribus, & maiores natu.* Græce ἀρχίφυλοι. & xxviii primi Paralip: *Congregauit Dauid rex omnes Principes Israel, duces tribuum.* & quinto secundi: *Conuocauit Salomon rex omnes Seniores Israel, & omnes Principes tribuū.* & octauo tertij Regum: *Congregati sunt omnes Seniores Israel cum Principibus tribuum.* Huc autem allusit etiam Dauid, cum de se rege creato loquens dixit: *Quis, sicut Dominus Deus noster, qui in altus habitat, & humilia respicit in cælo, & in terra. Suscitans à terra inopem, & de stercore erigens pauperem, vt collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui.* idest, vt sedere regem faciat inter duodecim principes

tribuum illi assidentes. Sic enim Græce sonat.

De iure autem ab eis reddito hæc erunt testimonio. Psalmo cxxi, vbi agitur de Hierusalem, quæ restituta post cladem Babylonicam erat: *Illuc.n.ascenderunt tribus, tribus Domini, testimoniũ Israel, ad confitendũ nomini Domini. quia illic sederũt sedes in iudicio, sedes super domũ Dauid.* Quo eodem allusit etiam Isaias tertio: *Sed iam stabit ad iudicium Dominus, & sistet ad iudicium populum suum, ipse Dominus ad iudicium veniet, cum senioribus populi, & cum principibus eius.* & xxxii: *Ecce rex iustus regnabit, & Principes cum iudicio imperabunt.* Habuerunt autem singuli sedem suam, vnde ius suæ quisque tribui dixit. Quod clarissime docuit Christus, cum huc intuens dixit, se, tanquam regem, in cælesti throno maiestatis sessurum, duodecim autem apostolos, tanquam duodecim phylarchos, super sedes duodecim, ipsas duodecim tribus iudicaturos. neque enim aliò, quàm ad veterem Hebræorum remp. respexit, quę Dauidis tempore floruit. sic autem dixit Matthæi xix: *Amen dico vobis, quòd vos, qui sequuti estis me, in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel.*

Locum autem his Iudicijs tributum in templo à Salomone, apparet ex septimo tertij Regum, vbi scriptũ est: *Porticum quoque fecit, in qua tribunal est, & domuncula, in qua sedebatur ad iudicandum, erat in media porticu.* Græcus enim interpres habet pro tribunali thronos, idest sedes, & locum ipsum vocat κριτήριον, idest Iudicatorium.

De iureiurando porro liquet ex Iosue nono decimo: *Iosue fecit fœdus cum Gabaonitis iurans, et simul principes synagogæ.* idest populi. Ceterum decem tribubus ab ipso

reip. corpore auulsis, ac postmodum in Assyriæ regiones translatis, Iudæi tamen ipsum duodecim principum tribuum numerum, vt etiam LXX seniorum, retinuerunt. Ostendit locus sexto primi Esdræ: *Iudæi Babylone reuersi duodecim hircos sacrificant pro peccatis totius Israel, iuxta numerum tribuum Israel.* in septimo vero tertij, vbi eadem res refertur, inquit: *Iuxta numerum phylarchorum, idest principum tribuum Israel.* & sequenti: *Et separaui ex phylarchis, et sacerdotibus duodecim viros.* Quare merito Christus etiam dixit, *apostolos, tanquam XII phylarchos, duodecim tribus iudicaturos.* Vt autem hi Principes Concilij participes essent, supra ostensum est.

De Principibus Familiarum, seu Patriarchis. Cap. VI.

PRINCIPIBVS inde tribuum adhærere Principes familiarum. Vt autem quinam hi sint, cognoscatur, prius, quæ familiæ dictę sint, cognoscendum. Vt ergo populus Israelitarum in XII tribus fuit diuisus, sic singulæ tribus in multas familias, atque vt totus populus nomē accepit ab Israele, & singulæ tribus à filijs Israelis, sic singulæ familiæ a nepotibus eius. Has vero familias Latinus interpres nominibus diuersis expressit. Nam generationes, gentes, cognationes, domos, & familias vertit. pro quibus Græcus hēt γενέσεις, συγγένειας, δήμους, οἴκους, & πατρίας: vt primo Numerorum: *Capite summam congregationis filiorum Israel secundum cognationes eorum, & domos familiarum eorum. De Ruben per generationes, & familias, & domos suas, & nomina capitum singulorum numerati quadraginta millia quingenti.* Nomina vero familiarum, quæ ex singulis filijs Israelis manarunt, hæc XXVI

Nu-

Numerorum traduntur. Ex Ruben Henochitę, Phalluitæ, Hesronitæ, Charmitæ. Ex Symeon Namuelitæ, Iaminitæ, Iachinitæ, Zareitæ, Saulitæ. Ex Gad Sephonitæ, Aggitæ, Sunitæ, Oznitæ, Heritæ, Aroditæ, Arielitæ. Ex Iuda Solaitæ, Pharesitæ, Zareitæ, Hesronitæ, Hamulitę. Ex Issachar Tholaitæ, Phuaitæ, Iasubitæ, Semranitæ, Ex Zabulon Sareditæ, Elonitæ, Ialelitæ. Ex Manasse Machiritę, Galaaditæ, Iezeritæ, Helecitæ, Asrielitæ, Sechemitæ, Semidaitæ, Hepheritæ. Ex Effraim Suthalaitæ, Becheritæ, Thehenitæ, Heranitę. Ex Beniamin Belaitę, Asbelitę, Achiramitæ, Suphamitæ, Huphanitæ, Heredirę, Noemanitę. Ex Dā Suhamitę. Ex Aser Iemnaitæ, Iessuitæ, Brieitæ, Heberitæ, Melchielitæ. Ex Nephtali Iesielitæ, Gunitę, Ieseritę, Sellemitę. Ex Leui Gersonitę, Cahatitę, Meraritæ. Hinc scriptū est VII Iosue: *Congregamini omnes mane per gētes. & quācūq. tribū ostenderit Dominus, producetis viritim. Et mane surrexit Iosue. produxitq. populū per tribus suas, ostensaq. est ei tribus Iudæ, & productus est per cognationes Iudas, ostensaq. est ei cognatio Zaræ. & producta est cognatio Zaræ, & ostensa est familia Zabdi viritim.* & XIX: *Exijt sors prima filiorum Beniamin per familias. Exijt sors secūda filiorū Simeō per cognationes suas.* & XVII Iudicū: *Fuit adolescens in Bethleem Iuda ex cognatione populi Iudæ.* & X primi Regum: *State coram Domino per tribus vestras, & familias. & produxit Samuel omnes tribus Israel, & exijt sors tribus Beniamin. & produxit tribum Beniamin, & cognationes eius, & exijt cognatio Mattari, & peruenit vsque ad Saulem filium Cis.*

Hæ igitur sunt familię Israelitarum, quæ in solitudine floruerunt. quarum aliæ postea interierunt, aliæ succreuerunt. siquidem inter alias in tribu Iuda fuit familia Dauid, quæ postea est exorta. vnde ipse dixit primo Paralip-

lip. XXVIII: *Deus de Iuda elegit principes, porro de domo Iuda domum patris mei.* Perierunt autem omnes ferme ex decem tribubus in Aſſyriaco exilio. conſeruatæ autem ſunt reliquæ in Babylonico. vnde regreſſæ domũ populum Iudæorum reſtituerunt.

Hac diuiſione ſic conſtituta, familias, ſiue quo alio nomine voces, partes tribuum eſſe, ſequitur, vt, quemadmodum aliqui fuere principes tribuum, ſic quidam etiam extiterint principes familiarum, qui item varijs nominibus appellati ſunt δήμαρχοι, ἄρχοντες τῶν γενέσεων, ſiue συγγενιῶν, πατριάρχαι, ἀρχιπατριῶται, ἄρχοντες τῶν πατριῶν, & τῶν οἴκων. ideſt principes populorum, generationum, cognationum, familiarum, & domorum, atque vno nomine Patriarchæ. Horum vero etiam mentio frequentiſſima eſt. vt Numerorum primo: *Eruntque nobiſcum principes tribuum, ac domorum in cognationibus ſuis.* & VI: *Obtulerunt principes Iſrael, & capita familiarum, qui erant per ſingulas tribus, præfecti earum, qui numerati fuerunt.* & XXXVI: *Acceſſerunt principes familiarum Galaad, locutique ſunt Moiſi coram principibus Iſrael.* & Ioſue XIIII: *Principes familiarum per tribus Iſrael.* & XIX: *Hæ ſunt poſſeſſiones, quas ſorte diuiſerunt principes familiarum, ac tribuum filiorum Iſrael in Silo.* & XXI: *Acceſſerunt principes familiarum Leui ad Eleazarum ſacerdotem, & ad Ioſue filium Nun ad duces cognationum per ſingulas tribus.* Græce ἀρχιπατριῶται, & ἀρχίφυλοι πατριῶν. & primo Paralipomenon XXIIII: *Diuiſit filijs Eleazar principes per familias ſexdecim, & filijs Ithamar per familias, et domos ſuas octo.* & VIII loquens de Beniamitis: *Hi ſunt patriarchæ, et cognationum principes, qui habitauerunt in Hieruſalem.* Hactenus quæ fuerint familiæ, & qui principes familiarum, ſit dictum.

Offi-

Officium vero eorum, (nam hoc explicandum relinquitur.) fuit, vt familias, quibus pręerant, conuocarent, ad easq. referrent, quæ ad remp. pertinerent, & duces earum in bello essent. pręterea à regibus & ad consilia, & iudicia peragenda adhibiti sunt. De relatione liquet ex eo, quòd soli ex omnibus magistratibus in exilio Babylonico principatum suum aliqua ex parte retinuerunt, vt cum familijs quisque suis agerent, quę è rep. essent. Quare cum populus fuit ex Babylonia reducendus, soli principes familiarum appellati, atque exciti per tribus dicuntur, quę tres tantum erant Iuda, Beniamin, & Leui. vt in tertio Esdrę proditum est, vbi varie in Gręca historia nominantur. nam cap. II scribitur: *Archiphyli familiarum Iudæ, & Beniamin, & sacerdotes, et Leuitæ conuocati sunt.* & V: *Electi sunt, vt ascenderent duces domorum familiarũ secundum tribus suas.* Item: *Hæc nomina sunt eorum, qui ascenderunt secundum familias suas ad principatum partis*, idest μεριδάρχιαν. Item: *Qui præsident in familijs*. Item: *Qui præcedunt in familijs suis*. Quam sententiam Latinus interpres non expressit, pro familijs pagos reddens. at vero VII Nehemię scriptum est: *Et congregati sunt principes familiarum vniuersi populi, sacerdotes, et Leuitæ ad Esdram scribam, vt interpretaretur eis verba legis.* De ducatu militari apparet ex eo, quòd, vt post dicetur, in exercitu tribuni militum fuere Patriarchę. Principes autem familiarum ad consilia à regibus fuisse adhibitos, elicitur ex quinto secundi Paralipomenon, in quo scriptum est: *Cõuocauit Salomõ rex omnes seniores Israel, et omnes Principes tribuum, & præfectos familiarum filiorum Israel.* ad iudicia vero ex capite XIX: *Iosaphat rex constituit Leuitas, & sacerdotes, & patriarchas ex Israel, vt iudicium, & caussam Domini iudicarent.*

De

De Principibus Ciuitatum Tribunis, Centurionibus, Quinquagenarijs, & Decanis. Cap. VII.

TERTIA vero Resp. quę singularum ciuitatum descriptionem continuit, proprios cuiusque ciuitatis magistratus, siue principes habuit. Vt enim post tribus sequuntur familiæ, quæ partes earũ fuerũt, sic familias excipiũt ciuitates, in quas partes familiarum coniectæ sunt. vt .n. supra diximus, singulæ tribus multas nactæ sunt ciuitates, in quas ipsæ eius tribus familiæ dispertitæ sunt. Ciuitatibus vero qui præfuerunt, ij principes ciuitatum vocati, vt nono Iudicum, vbi de Effraim vrbe Sicima agitur: *Zebul princeps ciuitatis auditis sermonibus Galaad iratus est.* & mox: *Erat turris excelsa in media ciuitate, ad quam confugerunt simul viri, & mulieres, & omnes principes ciuitatis.* & vicesimo quarto: *Iosue princeps ciuitatis.* idest vnus ex principibus ciuitatis.

Hi vero Principes multi fuerunt, nempe Chiliarchi, ecatõtarchi, pentecontarchi, & decadarchi, ad id instituti, vt consilijs, iudicijsq. pręessent. Quare aliquãdo Principes ciuitatum, aliquando Principes Iudicum dicti sunt. Septenos autem in singulis ciuitatibus fuisse, Iosephus adiecit. Chiliarchi porro fuere præfecti mille hominum, ecacõtarchi centum, pentecontarchi quinquaginta, decadarchi decem. quos Latinus interpres more Romano vertit tribunos, & centuriones, quinquagenarios, & decanos.

Hos Moises primum instituit in Deserto, ac populo, & Iudicibus præesse iussit primum consilio Iethro soceri sui, deinde etiam iussu Dei. Consilium datum est octa

uo

uo decimo Exodi, repetitum vero a Moiſe primo Deuteronomij, loco ante citato: *Dixi vobis illo tempore: Non poſſum ſuſtinere negocia veſtra, & pondus, & iurgia. date ex vobis ipſis viros ſapientes, & gnaros, & prudentes in tribus veſtras, vt ponam eos praeſſe vobis. Et reſpondiſtis mihi. Bona res eſt, quam facere vis. ſumpſiq. ex vobis viros ſapientes, & gnaros, & prudentes, & conſtitui eos praeſſe ſuper vos chiliarchos, et ecatontarchos, et pētecōtarchos, & decadarchos, & grammatoiſagogeos iudicibus veſtris.* Hæc nunc ex Græca verſione expreſſa ſunt. quæ aliquando clarior eſt, quàm Latina. Cum autem inquit: *Cōſtitui praeſſe vobis chiliarchos, & ecatontarchos, & pentecontarchos, & decadarchos,* vnum principatum eorum in populum declarauit. Cum autem addidit, *& grammatoiſagogeos iudicibus veſtris,* alterum principatum eorumdem in iudices indicauit. Ex quo efficitur, officium eorum fuiſſe duplex, vnum, vt Conſilijs ciuitatum præeſſent, alterum, vt Iudicijs. Ceterum cum priore munere fungebantur, ſenatum conuocabant eius ciuitatis, in qua erant, eumq. de rebus publicis conſulebāt. atque eatenus principes ciuitatum appellabantur; cum poſteriore, ad aliquot eorum ſenatorum, tanquam ad legitimos iudices cauſſas iudicandas introducebant. atque eo tempore Iudicum Principes, & Grammatoiſagogei, ſiue litium introductores nominabantur. Hanc vero doctrinam nobis præſtantius Græca, quàm Latina tralatio, reddit. Quod ex vtriuſque collatione liquebit. De Principibus Iudicū ſic Exodi XVIII: *Moiſes electis viris ſtrenuis de cuncto Iſrael conſtituit eos principes populi, tribunos, et centuriones, & quinquagenarios, & decanos, qui iudicarent plebem omni tempore.* & primo Paralip. XXVIII: *Conuocauit Dauid omnes principes Iſrael, duces tribuum, & præpoſitos turmarum.*

rum. Græca autem plenius: *Conuocauit omnes Principes Iſrael, Principes iudicum, & tribuum, & omnes principes diuiſionum ephemeriarum.* De Grammatoiſagogeis ſic primo Deuteronomij: *Conſtitui Principes tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, qui docerent vos ſingula.* & XVI: *Iudices, & magiſtros conſtitues tibi in omnibus ciuitatibus tuis.* & Deuteronomij XXIX: *Vos ſtatis hodie coram Domino Deo veſtro Principes veſtri, & tribus, ac maiores natu, atque doctores.* & XXXI: *Congregate ad me omnes maiores natu per tribus veſtras, atque doctores.* & XXIII Ioſue: *Vocauit omnem Iſraelem, maioresq. natu, ac Principes, duces, & magiſtros.* & XXIIII: *Vocauit maiores natu, & Principes, & duces, & magiſtros.* Hæc autem eadem in Græca tralatione ſic expreſſa ſunt: *Conſtitui præeſſe grammatoiſagogeos iudicibus veſtris.* Item: *Iudices, & grammatoiſagogeos conſtitues tibi in omnibus ciuitatibus tuis.* Item: *Vos ſtetiſtis hodie coram Domino Deo veſtro archiphyli veſtri, & ſenatus veſter, et iudices veſtri, & grammatoiſagogei veſtri.* Item: *Aduocate ad me omnes phylarchos veſtros, & ſeniores veſtros, iudices veſtros, & grammatoiſagogeos veſtros.* Item: *Vocauit omnem Iſraelē, ſeniores, Principes, & iudices, & grāmateos.* Itē: *Vocauit Seniores, & Principes, & iudices, & grammateos.* Ex quibus apparet, ſine dubio magiſtratum fuiſſe vnum, qui iudicibus præpoſitus grammatoiſagogeus dictus fuerit. Qui vero hi γραμματοεισαγογεῖς fuerint, adhuc parum cō pertum, vt video, fuit. Ceterum S. Auguſtinus in ſecundo Quæſtionum ſuper Exodum ſic ſcriptum reliquit: *Quos autem dicat* γραμματοεισαγογεῖς *poſt decuriones, nō facile ſciri poteſt, quoniam hoc nomen in nullo vſu habemus vel officiorum, vel magiſteriorum. Nam quidam doctores interpretati ſunt, vt intelligantur vtique litterati, qui intro-*

troducant in litteras, ſicut reſonat Græcum vocabulum. Hoc ſane ſignificatur, quòd ante legem datam habuerunt Hebræi litteras, quæ quando cæperint eſſe, neſcio, vtrum va leat indagari. nonnullis enim videtur, à primis hominibus eas cæpiſſe, & perductas eſſe ad Noe, atque inde ad parentes Abrahæ, & inde ad populum Iſrael, ſed vnde hoc proba ri poſſit, ignoro. Et libro XVIII, cap. XXXIX de ciuitate Dei: *Denique Moiſes in populo conſtituit, qui docendis litte ris praeſſent, priusquam diuinæ legis vllas litteras noſſent. Hos appellat ſcriptura grammatoiſagogeos, qui latine dici poſſunt litterarum inductores, vel introductores, eo quòd eas inducant, vel introducant quodammodo in corda diſcẽtium, vel potius in ipſos, quos docent.* Ex his videtur S. Augustinus grammatoiſagogeos accepiſſe pro grãmaticis, qui populum litteras docuerint. quò eodem alluſiſſe tra latio antiqua videtur, cum vertit, *doctores, magiſtros, & qui docerent omnia.*

Quoniam vero hi non omni populo, vt ſentire videtur S. Auguſtinus, doctores conſtituti ſunt, ſed ex locis ſupra allatis iudicibus tantummodo, propterea rectius grammatoiſagogei erunt doctores, & magiſtri iudicum. Quæ expoſitio ſi cui fortaſſe minus arriſerit, is paullisper ab ea recedendo dicere poterit, Grammatoiſagogeos fuiſſe, non qui litteras iudices docerent, ſed qui cauſſas ad eos introducerent, & principatum, vt diximus, in eos tenerent. Hoc autem innuere videtur lex Dei ſupra poſi ta: *Iudices, & grammatoiſagogeos conſtitues tibi in omnibus ciuitatibus tuis, & iudicabunt populum iuſto iudicio.* Quam ſic explicuit Ioſephus: *Imperent in ſingulis ciuitatibus ſeptemuiri virtute, & iuſtitiæ ſtudio eminentes. vnicuique vero principi duo viri miniſtri dentur ex tribu Leui.* itẽ tertio Eſdræ: *Conſtitue iudices, & præſides, qui iudi cent*

cent omni populo. præsides, idest iudicij moderatores.

Hi vero illa erant auctoritate ornati, vt caussas, quæ ad se deferrentur, recipere, & reijcere possent, & quas re cepissent, ad Iudices introducerent. Vnde dixit Isaias capite primo: *Principes omnes diligunt munera, sequuntur retributiones, pupillo non iudicant, & caussa viduæ non ingreditur ad illos.* Græce hoc quoque loco apertius, & aptius: *Et litem viduarum non accipiunt.* Hanc vero vocē LXX interpretes ab Athenienfibus acceperunt, qui similes magistratus habuerunt, quos εἰσαγωγεῖς τῶν γραφῶν appellarunt. prout nos latius in libris de rep. Atheniensium scripsimus, ita vt quas illi γραφὰς vocant, hi γράμματα verterint. Fuere enim magistratus, qui caussas, seu accusationes ad iudices ei iudicio destinatos introduxerunt. Qua locutione vsus est etiam Cęsar libro primo Belli Ciuilis. *Quascunque,* inquit, *controuersias inter se milites habuerunt, sua sponte ad Cæsarem introduxerunt.*

Quæ si ita sunt, sane ordo actionis, vt supra diximus, sic constitutus fuisse videtur. Qui litem alicui intendere cupiebat, is aduersarium ad aliquem horum Principum adducebat, & quodammodo in ius rapiebat. qui si litem aut nomen recepisset, rem ad iudicium introducebat. Iudices vero cognita caussa aut absoluebant reum, aut dānabant. damnatum autem exactori tradebant, qui illum in carcerem conijciebat. reus vero ibi manebat, donec solueret. Vnde Christus dixit XII apud S. Lucam: *Cum vadis cum aduersario tuo ad Principem, in via da operam liberari ab illo, ne forte trahat te ad Iudicem, & Iudex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerem. vnde nō exibis, nisi ad vnum quadrantem persolueris.* Fuere ergo tribuni, centuriones, quinquagenarij, & decani magistratus, qui inter cetera ipsorum munera iudicibus præpositi

caussas ad eos introduxerunt, & fortasse etiam docuerunt, quod hodie quoque Venetijs faciunt, quos Aduocatores Communis dicunt. vnde scriptum est primo secundi Paralip: *Praecepit Salomon vniuerso Israeli, tribunis, & centurionibus, & Iudicibus.*

Tertium inde horum Principum munus fuit, vt à rege aduocati cum eo, & ceteris Principibus de rebus publicis consultarent, & cum eodem quasdam etiam caussas iudicarent. De Consilijs hæc testimonio sunt, quæ supra in aliam sententiam quoque prolata sunt. Deuteronomij XXIX: *Vos constitistis hodie cuncti coram Domino Deo archiphyli vestri, & senatus vester, et iudices vestri, & grammatoisagogei vestri.* & XXXI: *Aduocate ad me phylarchos vestros, & grammatoisagogeos vestros.* & XIII primi Paralip: *Dauid de reducenda arca consilium cum tribunis, & centurionibus, & vniuersis Principibus inijt.* & XXVIII: *Vocauit Dauid omnes magistratus Israel, Principes Iudicum, & tribuum.* & primo secundi: *Salomon aduocauit inter ceteros Principes tribunos, ac centuriones iturus ad sacrificium faciendum.* De iudicijs significatur XXIX eiusdem libri Paralip: *Ezechias rex aduocauit omnes Principes Hierusalem, & ascendit in domum Domini.* Item apud Hieremiam XXXVI: *Cum Michæas detulisset ad Principes sedentes in domo regis ad Gazophylacium, se audisse Baruch legentem vaticinium Hieremiæ de excidio proximo vrbis, Principes Barucho accito mandarunt, vt librum legeret. quo audito obstupefacti ad regem Ioacim accesserunt, remq. totam exposuerunt, regique cupienti volumen illud exuri, aliquot è Principibus restiterunt, sed nihil profecerunt.* Item XXXVII: *Comprehendit Ierias Hieremiã, quasi fugeret ad Chaldaos; & adduxit ad Principes. Quamobrẽ cuncti Principes Hieremiam cæsum miserunt in carcerem,*

deinde dixere regi: Rogamus, vt occidatur homo iste. Quibus Sedecias rex. Ecce in manibus vestris. nec enim fas est, regem vobis quidquam negare. & XVIII secundi Paralip: *Rex Achab misit Michæam ad Ammon Principẽ Ciuitatis, vt eum in carcerem traderet.* & XX S. Lucæ: *Miserunt insidiatores, qui se iustos simularent, vt caperent eum in sermone, & traderent eum principatui, & potestati præsidis.* Principatum enim cum dixit, magistratus Iudæorum intellexit, cum præsidem, Romanum procuratorem.

Si ergo vnus ex Prĩcipibus ciuitatis fuit Chiliarchus, idest princeps mille hominum, hinc declaratur locus insignis apud Michæam prophetam de Bethleem, vbi, & vnde Christus erat oriturus. cap. V: *Et tu Bethleem Ephrata paruulus es in millibus Iuda. ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israel.* apertius autem Græce: *Et tu Bethleem domus Euphratha paruulus es, vt sis in millibus Iuda. ex te mihi exibit, vt sit in principem Israelis.* hoc enim significat. Tu Bethleem, licet parua vrbs adeo sis, vt mille homines non habeas, & præfectum mille hominum, siue Chiliarchum, creare nõ possis, tamẽ ex te exibit Christus archon, idest Princeps non solum ciuitatis vnius, sed etiam totius Israel.

De Scribis, idest notarijs. Cap. VIII.

IAM vero Scribas fuisse iurisperitos, qui legem populo interpretarentur, Græce γραμματεῖς appellatos, supra scripsimus, cum de religione tractauimus. Nũc illud necessario addimus, scribas quoque fuisse homines, qui scriptum fecerunt, ac scribendo operam magistratibus, populo, & senatui præstiterunt. Scriptum fecisse, docet Psalmus XLIIII: *Lingua mea calamus scribæ velociter*

scribentis. Et Hieremias xxxvi. vbi inquit, se dedisse prophetiam suam scribendam, & recitādam Baruch scribe, regem autem Ioacim, vbi illam audiuit, ipsam scalpello ipsius scribæ discidisse. Et viii, vbi dixit: *Vere mendacium operatus est stylus scribarum mendax*. Num vero hi ex eorum quoque numero fuerint, qui legem interpretati sint, an aliud quoddam quasi corpus confecerint, parū compertum. illos certe publicos legis expositores fuisse, hos uero notarios quasi aliquos extitisse, apparet. Vnusquisque vero cognitis scripturæ locis iudicium suum adhibebit. Antiquissima porro scribarum memoria est Numerorū quintodecimo. dixit Deus ad Moisem: *Cōgrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel, & scribas, & duces ad ostium Tabernaculi*. Altera Deuteronomij vicesimo: *Loquentur scribæ ad populum*. vbique græce pro scribis est γραμματεῖς. An vero eodem modo dati sint populo, & senatui, & magistratibus, & an ius suggesserint, siue acta eorum in scripta, litterasq. rettulerint, nō liquet. certe eis apparuisse, operamque commodasse suam videntur.

Ac primum quidem regem habuisse scribas, indicat Saraias, qui fuit scriba Regis Dauidis, & Elioseph, & Abia, qui Salomonis, & Sobna, qui Ezechiæ. & xii quarti Regum: *Cumq. viderent nimiam pecuniam esse in gazophylacio, ascendebat scriba regis, & pontifex, effundebantq. & numerabant pecuniam, quæ inueniebatur in domo Domini*. Item sæpe alias. Iosephus quoque ostendit, Principibus tribuum affuisse scribas, cum inquit libro septimo Antiquitatum: *Ioab præfectus Dauidis regis descripturus numerum Hebræorū sumpsit phylarchos, & scribas, & lustrauit totum Israel.*

De Principibus vero ciuitatis idem testatur in recitan

da

da lege, cum inquit: *Singulis Septemuiris principibus ciuitatis adsint duo ministri ex tribu Leui*. Ministros enim nimirum intellexit duos scribas, qui acta referrent. Eos vero ex tribu Leui fuisse, ostendit etiam primus Paralipomenon. Vbi *monitores, & scribæ ex tribu Leui* nominantur.

De scribis populi illa sunt argumento Deuteronomij vicesimo: *Lo quentur scribæ ad populum.* Et Iosue primo: *Præcepit Iosue scribis populi, vt imperarent populo sibi præparare cibaria.* Item tertio: *Transierunt scribæ per castra, vt sequerentur Leuitas portantes arcam.*

Fuisse autem qui populo ministrarint, & qui senatui, illud est documento, quòd primo Paralipomenon vicesimoseptimo scriptum est: *Tribuni, centuriones, & scribæ, qui ministrant populo.* Et Iosephus libro v belli nominat Aristæum, virum insignem, scribam Senatus. Et Hieremias LII nominat de Hierusalem abductum *scribam, principem militum, qui probabat tyrones.* græce τὸν γραμματέα τῶν δυνάμεων τὸν γραμματεύοντα τῷ λαῷ πάσης τῆς γῆς, idest scribam copiarum scriptum facientem populo totius terræ. Ceterum cum in Græca versione sit vbique vna vox γραμματεῖς, Latina tamen variat, ac *duces*, & *Principes*, & *Præcones*, vertit. Ex quo apparet, ne ipsi quidem interpreti satis constitisse, quid essent γραμματεῖς, neque ibi pro legis doctoribus accepisse. Fieri autem potuit, vt scriba idem, qui scriptum faciebat, multis alijs officijs publicis inseruiret.

De Re Bellica. Cap. IX.

HACTENVS tradita sunt, quæ domi aut à populo, aut à Senatu, aut à Magistratibus peragenda fuerunt.

nunc res postulare videtur, vt quæ foris, idest militiæ ratio rei gerendæ fuerit, exponamus. siquidem vt sacerdotes, & iudices, sic etiam Imperatores partes præcipuæ sunt optimę ciuitatis, vt Aristoteles litteris prodidit. Neque vero de hac re multa dicentur, quòd sacrę litteræ non multa suppeditent, quæ dicantur. Primum autem quę belli gerendi pręcepta Deus reliquerit, deinde per quos res gesta sit, tum quę bella ab Hebręis administrata sint, exequemur. De bello igitur gerendo sic Deus pręcepit Deuteronomij xx: *Si exieris ad bellum contra hostes tuos, & videris equitatus, & currus, & maiorem, quàm tu habeas, aduersarij exercitus multitudinem, non timebis eos, quia Dominus Deus tuus tecum est, qui eduxit te de terra Aegypti. Appropinquante autem iam prælio, stabit sacerdos ante aciem, & sic loquetur ad populum, Audi Israel, vos hodie contra inimicos vestros pugnam committitis, non pertimescat cor vestrum, nolite metuere, nolite cedere, nec formidetis eos: quia Dominus Deus vester in medio vestri est, & pro vobis contra aduersarios dimicabit, vt eruat vos de periculo. Duces quoque per singulas turmas audiente exercitu proclamabunt. Quis est homo, qui ædificauit domum nouam, & non dedicauit eam? vadat, & reuertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, & alius dedicet eam. Quis est homo, qui plantauit vineam, & necdum fecit eam esse cōmunem, de qua vesci omnibus liceat? vadat, & reuertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, & alius homo eius fungatur officio. Quis est homo, qui despondit vxorem, & non accepit eam? vadat, & reuertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, & alius homo accipiat eam. His dictis addent reliqua, & loquentur ad populum. Quis est homo formidolosus, & corde pauido? vadat, & reuertatur in domum suam, ne pauere faciat corda*

da fratrum suorum, sicut ipse timore perteritus est. Cumq. siluerint duces exercitus, & finem loquendi fecerint, vnusquisque suos ad bellandum cuneos præparabit. Si quando accesseris ad expugnandam ciuitatem, offeres ei primum pacem. Si receperit, & aperuerit tibi portas, cunctus populus, qui in ea est, saluabitur, & seruiet tibi sub tributo. Sin autem fœdus inire noluerit, & ceperit contra te bellum, oppugnabis eam. Cumq. tradiderit Dominus Deus tuus illam in manu tua, percuties omne, quod in ea generis masculini est, in ore gladij, absque mulieribus, & infantibus, iumentis, & ceteris, quæ in ciuitate sunt. Omnem prædam exercitui diuides, & comedes de spolijs hostium tuorum, quæ Dominus Deus tuus dederit tibi. Sic facies cunctis ciuitatibus, quæ à te procul valde sunt, & non sunt de his vrbibus, quas in possessionem accepturus es. De his autem ciuitatibus, quæ dabuntur tibi, nullum omnino permittes viuere, sed interficies in ore gladij, Hethæum videlicet, & Amorrhæum, & Chananæum, Pherezæum, & Heuæum, & Iebusæum, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus, ne forte doceant vos facere cunctas abominationes, quas ipsi operati sunt Dijs suis, & peccatis in Dominum Deum vestrum. Quando obsederis ciuitatem multo tempore, & munitionibus circumdederis, vt expugnes eam, non succides arbores, de quibus vesci potest, nec securibus per circuitum debes vastare regionem, quoniam lignum est, & non homo, nec potest bellantium contra te augere numerum. si qua autem ligna non sunt pomifera, sed agrestia, & in ceteros apta vsus, succide, & instrue machinas, donec capias ciuitatem, quæ contra te dimicat. Ex his, inquit Philo, *liquet, Iudæorum gentem amicam esse omnibus pacem amantibus, non contemnendam tamen, vt cui satis animorum sit ad repellendam iniuriam, si quis vltro velit lacessere. discernit autem in bello, qui sibi infesti*

ſunt, & qui non. nam cædibus ſæuire in immeritos, aut leui ter noxios, immanis eſt ferociæ, & iiſdem cladibus mulieres cum viris inuoluere. tantus porro amor iuſtitiæ eſt, vt ne agros quidem hoſtiles vaſtare liceat, & arbores cædere ad fructuum interitum.

De Principe militiæ. Cap. X.

INTER magiſtratus autem, qui operam rei militari dederunt, primum locum tenuit Imperator, ideſt dux belli. is enim poſt regem ſummam in caſtris poteſtatem eſt naƈtus. Hic vero à Latino interprete Princeps militiæ dictus eſt, à Græco vero ἀρχιστρατηγὸς τῆς δυνάμεως, & ἄρχων πάντων ἀρχόντων τῆς δυνάμεως. i. primarius dux exercitus. Talis vero princeps principū omnium exercitus fuit Abner ſub Saule rege. nā Regū ſecundo cap. II: *Abner filius Ner princeps exercitus Saul* dr̄. Et tertio: ὁ ἡγούμενος μέγας. i. dux magnus à Dauide appellat̄. Talis ſub Dauide Ioab, & Amaſa, qui in eodem libro *principes militiæ Iſrael, & ſuper omnē exercitū* fuiſſe dicūtur. De Ioab ſic XXIIII: *Dauid Ioab principi militiæ mādauit, vt vniuerſum populū Hebræorum recenſeret, & ſummam militum conciperet*. Ad Amaſam vero XIX dixit ita: *Hæc faciat mihi Deus, et hæc addat, ſi non magiſter militiæ fueris omni tempore*. Quin etiam XXIIII quarti ſcriptum eſt, Nabuzardan ducem Nabucdonoſoris tranſtuliſſe Babylonem Sopher principem exercitus, qui probabat tyrones de populo terræ. At Gręcus habet, *ſcribam principis exercitus recēſentem populum terræ*. Multum vero valuiſſe apud regem ipſum militię Principem, indicauit Heliſæus, cum in quarto Regum quarto dixit ad viduam: *Habes negotium? vis vt loquar regi, aut Principi militiæ?*

De

De Tribunis, & Centurionibus. Cap. XI.

IMPERATORI porro paruere Chiliarchi, Ecatontarchi, Pentecõtarchi, & Decadarchi. Hos vero instituit Moises, vt præfecti essent mille hominibus, centum, quinquaginta, & decem. quos Latinus, vt dixi, interpres transtulit tribunos, centuriones, quinquagenarios, & decanos. Ex ijs autem ferme fuere, qui principatum familiarum gesserunt. sic enim scriptum est primo Numerorũ: *Phylarchi secundum familias suas sunt Chiliarchi Israel.* quasi vero dicat, ex eorum numero maxime euectos esse ad Chiliarchatum, qui in suis tribubus essent patriarchæ. neque enim omnes patriarchæ tribuni fuerunt. Chiliarchi vero dicuntur etiam ἄρχοντες, & ἀρχηγοί τῶν χιλιάδων, idest Principes Chiliadum, vt XII primi Paralipo: *Transfugerunt ad Dauid de Manasse Eduas, & Iezabud Principes Chiliadum.* & XXIIII: *Dauid conuocauit Principes Chiliadum, vt arcam reduceret.* Chiliadis porro militaris mentio est in libro Iudicum. Nam cum Gedeon vocatus esset ad Principatum, eum respuit dicens: *Chilias mea humilis est in Manasse, et ego in familia mea infirmus sum.* item apud Michæã: *Et tu Bethleem paruulus es, vt sis in millibus*, idest vt Chiliadem, & Chiliarchum creare possis.

Centuriones autem, qui ἑκατοντάρχοι à Græco interprete versi sunt, ijdẽ etiam ἄρχοντες τῶν ἑκατοντάδων, idest Principes Centuriarum vocati, vt XXVIII secundi Paralipom. Vbi dicitur, Dauid conuocasse Principes Chiliadum, & Centuriarum, idest tribunos, & Centuriones. Tribunorum porro, & Centurionum belli caussa mẽtio fit sæpe. vt Dauid exercitum contra Absalon filium emissurus XVIII secundi Paralipom. cõsiderato populo suo con-

constituit super eos tribunos,& centuriones,& fecit tres partes populi sub tribus ducibus exercitus totius. Et quarto Regum XI: *Ioiada vt Athaliam reginam opprimeret, centuriones acciuit*, pro quibus in secundo Paralipo. XXIII, Principes familiarum aduocati dicuntur. Et XXV: Amasias rex bellum moturus *congregauit Iudam, & excitauit eos per domos familiarum suarum in tribunos, & centuriones in vniuerso Iuda, & Hierusalem, & numerauit eos à viginti annis, vt supra. & inuenit eos trecentas Chiliadas, qui exire ad bellum possent.* Et tertio primi Maccabæorum, Iudas princeps bellum illaturus dicitur constituisse, qui ducerent populum, tribunos, & centuriones Atque hos quidem etiam ἄρχοντας τῆς δυνάμεως, & στρατηγούς, idest principes exercitus aliquando scriptura vocauit. vt Numer. XXXI: *Iratus est Moises principibus exercitus, tribunis, & centurionibus*, licet Græce non principibus, sed episcopis, idest inspectoribus scriptum sit. Et XXIIII secundi Regum: *Egressusque est Ioab, & Principes exercitus à facie regis, vt numerarent populum Israel.*

De Quinquagenarijs, & Decanis. Cap. XII.

PENTECONTARCHI vero, & Decadarchi memoria vsurpatur non solum in Exodo, vbi instituuntur à Moise, sed etiam primo quarti Regum, cum inquit: *Ochozias rex Iudæ misit ad Heliam prophetam Quinquagenarium principem cum quinquaginta militibus, inde alterum, inde tertium*. Item primo Maccabæorum: *Iudas constituit super populo tribunos, centuriones, pentecontarchos, & decadarchos.*

Hi vero omnes pro arbitratu designabantur à rege.

De

De principe militię liquet xe eo, quod ſupra de Amaſa ſcriptũ eſt. De tribunis; & centurionibus illa ſunt documento. VIII primi Regum: *Rex conſtituet ſibi filios veſtros tribunos, & centuriones.* & XXVIII: *Saul fecit ſibi Dauidem tribunum.* & XVIII ſecundi: *Dauid conſtituit ſuper populo ſuo tribunos, & centuriones.* & poſt: *Stetit rex iuxta portam, egrediebaturq. populus per turmas ſuas centeni, et milleni.* & primo Paralipom. ſecundo: *Dauid dixit: Qui percuſſerit Iebuſæum, is erit mihi in principem, & ducem.* Græce εἰς ἄρχοντα, καὶ στρατηγὸν, ideſt principem in ciuitate, & ducem in exercitu faciam. & XXV ſecundi: *Amaſias rex conſtituit Iudæos per familias tribunos, & centuriones.* Græce *excitauit per domos familiarũ ſuarum in tribunos, & centuriones.* Ex quo apparet, non ſemper ex familiarum principibus tribunos eſſe delectos, ſed ex familijs ipſis. & primo Maccabæorum tertio: *Iudas conſtituit, qui ducerent populum, tribunos, centuriones, pentecontarchos, & decarchos.*

De Magiſtratu Templi. Cap. XIII.

EX præfectis porro militaribus quidam fuere, qui Græce προστάται, & στρατηγοὶ τοῦ ἱεροῦ dicti ſunt, ideſt præſides templi, & præfecti exercitus templi. Hi vero præſidio templi præfuerunt, quod olim Iudas Maccabæus impoſuit, itemq. turris Antoniæ, quam cum templo iunctã illius poſteri condiderunt. De præſidio Templi ſic ſcriptum eſt primo Maccabæorum: *Iudas ædificauit montem Sion, & per circuitum muros altos, & turres firmas, ne quando venirent gentes, & conculcarent eum, ſicut ante fecerant, & collocauit illic exercitum, vt reſeruaret eum.* De Turri ſic Ioſephus: *Principes Aſſamonei turrim templo cõtinen-*

tinentem præcipue communierunt, quam Barim dixerunt, atq. ibi stolam pontificiam asseruari iusserũt. quam turrim Herodes rex postea ad templi custodiam confirmauit, & in gratiam M. Antonij Triumuiri amici sui Antoniam appellauit. Habuisse autem Iudæos eiusmodi custodiæ caussa milites, indicat etiam S. Matthæus XXVII. cum enim petissent Iudæi à Pilato, vt iuberet custodiri sepulchum Christi vsque in tertium diem; respondit Pilatus: *Habetis custodiam, ite, custodite, sicut scitis*. Huic vero præsidio præerat tribunus militum vnus, aut fortasse etiam plures cum cohortibus suis, vt mox apparebit.

Præter milites vero, qui templum custodiebant, erãt quoque ministri, idest lictores, quos ad comprehendendos reos iussu Principum sacerdotum, & populi adhibebant. Quod si qui rei violati templi, aut contemptæ religionis, aut grauioris alicuius flagitij essent, aut eis opibus præditi, vt eos timerent, tum lictoribus custodes etiam milites adiungebant, lictores aduocantes, vt manum inijcerent, atque vincirent, milites, vt vim, si cunde forte ingrueret, propulsarent. Probantur hæc omnia historia Christi. Primum enim Iudas proditor accessit ad Principes sacerdotum, & se, si sibi pretium darent, Christum illis proditurum esse, professus est, inde cum aliquot eorũ adijt ad tribunum militum, & cohortem accepit, tum ministros sumpsit. demum cum his omnibus contendit ad Christum capiendum. Loca Euangelij proferam, si lectorem ante monuero, Latinum interpretem στρατηγὸν magistratum videri parum apte vertisse, primum, quia militarem principatum non expressit, qui in voce στρατηγὸς continetur, deinde, quia confudit hunc cum principibus populi, qui post cum Senioribus eidem iudicio affuerunt, & eodem Magistratus nomine afficiuntur, cum Græce

non

non στρατηγοὶ, sed ἄρχοντες nominentur. Matthæus XXVI, & Marcus XIIII: *Abijt Iudas ad Principes sacerdotum, et ait illis. Quid vultis mihi dare, & ego eum vobis tradam?* Lucas autem ipsis Principibus sacerdotum etiam Principes populi adijcit, quos interpres Magistratus appellat, inquiens: *Abijt Iudas, & locutus est cum Principibus sacerdotum, & Magistratibus, quemadmodum illum traderet eis.* Ioannes autem XVIII: *Iudas, cum accepisset cohortem, et à Principibus sacerdotum, ac Pharisæis ministros, venit illuc.* & mox: *Cohors autem, & Tribunus, & ministri Iudæorum comprehenderunt Iesum, & ligauerunt eum.* Lucas XXII: *Dixit autem Iesus ad eos, qui venerant ad se, Principes sacerdotum, & Magistratus templi, & Seniores.* Græce pro magistratus templi στρατηγοὺς τοῦ ἱεροῦ. Ostendit idem historia apostolorum, Actuum IIII: *Loquentibus autem apostolis ad populum, superuenerũt sacerdotes, magistratus templi* (idest στρατηγὸς τοῦ ἱεροῦ) *& Sadducæi.* Et V: *Vt audierunt hos sermones Magistratus templi, & Principes sacerdotum, ambigebant de illis, quidnam fieret. tũc abijt Magistratus cũ ministris, et adduxit illos vi.* ex quibus liquet, Magistratus templi duces militares fuisse ad reos capiendos adhibitos. Atque hæc quidem mea est de Magistratu têmpli sententia, quæ si vera est, sequitur vt errẽt illi, qui his eisdem auctoritatibus fulti eos iudices fuisse, qui in templo iudicarent, asseruerunt.

De Bellis Iudæorum. Cap. XIIII.

HIS expositis sequitur, vt eorum etiam satisfaciam voluntati, qui bella ab Hebræis gesta summatim cognoscere cupiunt. Hæc vero in magna varietate versata sunt. Primum enim armis contendere Hebræi per Arabiam transeuntes duce Moise cum ipsis Arabiæ incolis, antequam

quam ad Iordanem transirent, vt cum Amalecitis, Arad rege Chananæorum, Seon rege Amorrhæorum, & Og rege Basan, cum Moabitis, & Madianitis. Deinde postquam Iordanem transierũt, Iosue duce cum Amorrhęis, Chananæis, Gergesęis, Hettęis, Heuęis, Iebusæis, & Phe rezæis, qui terram Chananæam à Deo sibi promissam habitabant, eisque magna mole deuictis eam in sortem coniecerunt. Diuisa inde terra, ac sedibus in ea collocatis bella vicinorum diu passi sunt regis Mesopotamiæ, Chananæorum, Madianitarum, Moabitarum, Ammonitarum, & Philistæorum, qui vltimi perpetui hostes fuerunt vsque ad tempora Dauidis, cum quinque vrbes ad mare Syriacum obtinerent versus Aegyptum, Gazam, Ascalonem, Accaronẽ, Geth, & Azotum. Atq. hęc ferme Iudicibus rerum potientibus. Saul inde rex primus Naas regem Ammonitarum deuicit, Philistæos fatigauit, & Agag regem Amalecitarum, licet longe positum, iussu Dei oppressit. Inde Dauid certauit cum Isboseth filio Saulis rege à suis contra se acclamato, cũ Iebusæis, quos vrbe Hierusalem pepulit, cum Moabitis, & Ammonitis, cum filio Abſalon, & Siba, quorum à se vterque defecerat, & quater cum Philistęis. quibus profligatis, ac Syria Damasci, & Idumęa ad regnum adiuncta imperium ex omni parte pacatũ filio Salomoni reliquit. sub quo pax solida fuit. Diuiso inde post obitum eius in duas partes regno, quarum vna Iudę, altera Israel appellata est, vtra que sępe arma inter se ciuilia contulerunt. Externos vero hostes pertulerunt, eos reges, qui tum opibus excelle bant, Aegypti, Assyriorum, Babylonię, ac Syrię. Quibus cum resistere propter peccata non possent, Israelitę demum, qui decem tribus obtinebant, ab Assyrijs translati sunt Niniue, Iudęi vero à Babylonijs Babylonem. Post-
quam

quam autem Iudęi concessu Cyri regis Persarum antiquum patrię solum recuperarunt, primum Persis, deinde Macedonibus Alexandri Magni successoribus Aegypti, ac Syrię regibus tributarij paruerunt. ad extremum ab Epiphane libertate, ac religione mulctati captis armis tandiu reges ipsos Syrię fatigarunt, donec libertatē integram receperunt. Tum vero subactis Idumęis, Samaritis, Ituręis, Moabitis, & Galaaditis, cum inter se contendere de regno cœpissent, arma contra se Romanorū traxerunt. tria vero pręcipua ab eis bella perpessi sunt, vnum Cn. Pompeij, qui vrbem cepit, alterum C. Sosij, qui Aristobulo rege vrbe pulso Herodem intulit, tertium Titi Cęsaris, à quo vrbs euersa, gensque ipsa deleta est.

Ex quibus intelligi potest, & ducibus, & scientia militari opus Iudęis fuisse, vt tantam molem, varietatem, ac perpetuitatē bellorū egregie sustinerēt. Bellis vero alienis Iudęi non affuerunt, nec gētium stipendia meruerūt, aut suis eas stipendijs asciuerunt, quia quocunque modo commercium cum gentibus habere prohibiti lege sunt. Itaque Tiberius Cęsar, vt eos sibi militare propter patrię legis custodiam abnuere vidit, summis tormētis affecit, vt Iosephus XVIII libro mandauit.

De Statu Iudęorum extremo. Cap. XV.

His explicitis, nunc quę de statu Iudęorum extremo Philo scriptum reliquerit, addam, atque hac quoque parte illustrata huic commentario finem imponam. In primis ergo quanta per omnes terras Imperante Caio Iudęorum esset diffusa multitudo, docuit in libro de legatione ad Caium: *Populosa*, inquit, *est Iudaeorum natio, nō, vt aliae, comprehensa vnius regionis spatio, sed totum pene*

orbem

orbem passim incolens. diffusa est enim per continentis prouincias omnes, atque insulas, adeo vt non multo pauciores sint indigenis. absque eo quòd ipsam Iudaeam innumera multitudo incolit, Babylon etiam, & multae aliae satrapiae ab eis tenentur, qui singulis annis sacram pecuniam mittunt in templum primitiarum nomine, quanquam per vias difficiles. Adijcit inde de colonijs à Iudęis in varias regiones deductis, hoc modo: *Sancta ciuitas metropolis est non vnius regionis Iudaea, sed et multarum propter colonias inde olim deductas vel propius in finitimam Aegyptum, Phanicem, Syriam tum ceteram, tum eam, quae Caele dicitur, vel longius in Pamphyliam, Ciliciam, pleras que Asiae partes vsque in Bithyniam, & Ponti sinus intimos, pari modo in Europa Thessaliam, Bœotiam, Macedoniam, Aetoliam, Atticā, Argos, Corinthumque Peloponnesi partes praecipuas. nec tātum continentis prouinciae plenae sunt colonijs Iudaicis, sed & insularum celeberrimae Euboea, Cyprus, Creta, ne quid dicam de Transeuphratensibus. excepta enim parua parte Babylonis, & aliarum praefecturarum, omnes vrbes, quae bonum agrum habent, à Iudaeis incoluntur.* Inde de Templi maiestate sic intulit: *Templum iam inde ab initio nullam admisit manufactam effigiem, cum sit Dei domicilium. pictorum enim, atque statuariorum opera sunt sensibilium Deorum imagines. illum autem inuisibilem pingere, aut fingere, nefas duxerunt nostri maiores. Agrippa illud inuisit, & honorauit. Augustus per litteras iussit, vndecunque illuc mitti primitias, instituto ibi etiam quotidiano sacrificio. Non Graecus, nō barbarus, nō rex, satrapa ve vllus vel infensissimus, non seditio, non bellum, non captiuitas, non vastatio, non alia res vlla tantam cladem intulit, vt contra veterem morem effigies manufacta in id importaretur. quamuis .n. infensos haberet accolas, semper tamen sua religione tutum fuit,*

fuit, vt sacratum conditori, patriq; rerum omnium. sciebāt .n. violationem eius expiatam sæpe grauissimis calamitatibus. Postremo subijcit, & de synagogis hoc modo: *Augustus cognito, quòd negligerentur sacræ primitiæ, per litteras mandauit prouinciarum Asiæ procuratoribus, vt sinerēt, Iudæos solos in synagogis cœtus facere. non .n. hoc esse Bacchanalia, vel seditiosorū conuenticula turbandæ pacis caussa, sed scholas iustitiæ, tēperantiæq;, in quibus studium virtutis floreat; primitias verò quotannis conferri, vnde fiant sacrificia, missa in hoc sacra legatione ad templum Hierosólyma. deinde edixit, ne quis sit impedimento Iudæis cœtus, collectasue facientibus, aut Hierosólyma eas mittentibus more patrio.* Vt autem Iudæi ritus patrios coluerint, idem etiam non dissimulat, inquiens: *Omnes gentes libenter seruant ritus patrios, sed Iudæi præ ceteris. Cum .n. leges suas credant oraculis proditas, easq; discant à pueritia, in animis circunferunt harum expressas imagines, & semper intuendo admirantur, vt honestissimas, alienigenas quoque harum obseruatores amplectuntur pro suis ciuibus. osores autem earum, aut vituperatores habent pro hostibus, & in tantum abhorrent à quauis re suis legibus vetita, vt omnibus fortunis, felicitatibusq; humanis ad præuaricationem adduci nequeant. sed nihil religiosius, quàm templum, colunt, vel hoc argumento, quòd certissima mors proponitur vltra septum interius penetrantibus. nam intra exterius recipiunt vndecunque venientes suæ gentis homines.* Hinc Rutilius in Iudæos post Titi victoriam vbique dispersos scripsit.

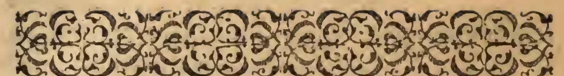
Atque vtinam nunquam Iudæa subacta fuisset
Pompeij bellis, imperioque Titi,
Latius excisæ pestis contagia serpunt,
Victoresq; suos natio victa premit.

ATQVE hæc quidem de rep. Hebræorum inuenimus, quæ quàm planiſſime, ac diſtinctiſſime potuimus, explicuimus. Quibus diligenter mente, ac ratione perceptis, ſi quis iterum ſe ad ſacra volumina perluſtranda contulerit, nę ille multo clarius multa ante tetra caligine merſa perſpexerit, ac liquidiore illius doctrinæ hauſtu conceptam viſceribus cęleſtis ſcientiæ ſitim ſedarit. Ceterum ſi in his opportuna ſacrarum litterarum aucto ritate firmandis paucis fortaſſe in locis Græcam interpretationem attulimus, aut aliquid ex tertio Eſdræ libro teſtimoniorum deprompſimus, id nobis cenſemus vitio verti non oportere. ſic enim fecimus cum ob nimiã rerum, quas tractabamus, obſcuritatem, quę plane alia dilucidari ratione non poterat, illuſtrandam, tum propter ſanctorum patrum auctoritatem, qui ſeptuaginta in terpretes adhibuere, prodendam, & quidem cum non de dogmate vllo, ſed de ſola antiquitate diſputaremus. quin etiam in veteribus inſtitutis, ac moribus declarandis lucẽ nos ex antiquiſſimo quoque monumento poſſe petere iudicauimus. quo conſilio Philonis etiam, & Ioſephi, doctiſſimorum virorum, fidem ſępiſſime implorauimus, vt à quibus multa, eaq; inſignia priſcę memoriæ pręſidia, ac ſupplementa ſanctos quoq; patres cognouimus accepiſſe. Sed hęc, & eiuſmodi alia vtcunq; animad uerſa prorſus exactę Eccleſiæ cenſurę, iudicioq, remittimus. Illud quidem certe non dubitamus, quin vt multo plura deſideraturi ſunt, qui ſemel ad tantas admiſſi epulas haud plane ſaturati diſceſſerint, meliora vero parituri, qui his quęſtionibus excitati præclara ſua ingenia ad eiuſmodi generis alia indaganda contulerint; ſic multo felicius arcana, quæ his continentur, myſteria venaturi ſint, qui faces eiuſmodi ſecum ad abditas eorum

rum latebras perſcrutandas prætulerint. Myſteria vero intelligo, cæleſtem vitam, atque æternam, quam S. Auguſtinus hac prænotatam rep. docuit, aſſerens populum Hebræum in vnam eſſe remp. congregatum, quæ æternæ vitę ageret ſacramentum. omnes.n.inquit, prophetię, omnia pręcepta vitę,ſacra demum, ſacerdotia, cæremonię, dies feſti, ſignificata, & pręnunciata ſunt, quæ propter ęternam vitam fidelium in Chriſto & impleta credimus, & impleri cernimus, & implenda confidimus. Vtinam autem Deus ipſe pro ſua incredibili miſericordia faxit, vt quam nos ciuitatem viui deſcripſimus in terris, eius poſt mortem conſpectu perfruamur in cælis, vt læti ob ea, quæ nobis dicta ſunt, fore, vt in domum Domini veniremus, vere tandẽ dicere cum propheta poſſimus: *Sicut audiuimus, ſic vidimus in ciuitate Domini virtutum, in ciuitate Dei noſtri. Beati, qui habitant in domo tua Domine, in ſæcula ſæculorum laudabunt te.*

F I N I S.

RERVM, ET VERBORVM INDEX.

Arolri-

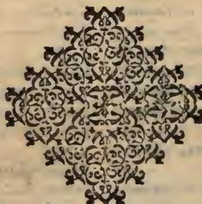
E

I

Neemi

Reges

FINIS.

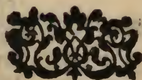

Errata ſic corrigenda.

10	7	aſgnata	aſsignata
14	12	reges	rege
15	13	Quare	Qua re
18	28	ab abſolutionem	ad abſolutionem
26	32	Quibus Herodes	quibus Herodes
27	26	Princeps . tribus	Princeps tribus
28	25	προσύλυτοι	προσήλυτοι
65	22	prima	primas
80	28	hebdodes	hebdomades
83	18	er ergo	ergo
84	13	Deuteromij	Deuteronomij
114	26	mox alijs	alius
122	15	dimittetur illis	illi
143	28	gignat	gignit
160	11	riaram	tiaram
160	26	tintinetnabula	tintinnabula
192	27	ab occidentem	ad
192	28	exubias	excubias
200	25	uiſi	diuiſi
209	22	ventura	venturæ
213	6	filij	fili
215	26	vobis Moiſes	nobis
276	31	Syriæ	Syria
230	4	primam	primum
230	30	dixerant	dixerint
231	9	eam filium	eum
237	21	vniuerſum domum	vniuerſam
240	22	vocari	vocare
248	2	pererigrinus	peregrinus
287	9	diuerſias	diuerſas
289	12	Epiphane	Epiphani
307	16	Euphratha	Ephrata
311	21	peccatis in Dominum	peccetis
263	5	es damnandum	eſſe
264	14	ad eos, quæ	eas
267	6	principes	princeps

Errata grauiora.

39	3	& altare aureum Thymiamatis	tolle hoc totum, vt superfluum
88	19	Leuitici xxxv.	xxv
102	31	collecta frugum	fructuum
117	13	σωτήριον, θυσία εἰρηνικὴ dicitur.	legè σωτήριον dicitur.
118	10	comedens	comedetis
122	7	calumniam fuerit	fecerit
128	20	cxxxix	ex xxix
136	12	emittet in eum.	emittet eum
147	26	inquem	in quam
149	21	ascendet caput	super caput
153	3	Dicebant	Dicebam
153	29	LXIII	LVIII
154	6	carnem suam	tuam
174	13	Ioiada pontificis	Ioiadæ
210	8	octauo	septimo
214	6	tum rex Hieroboam	tum prophetes quidam
221	13	Actuum xi	xv
230	22	habebant	habuerunt
230	28	xxii	xxiii
248	7	constituit	constitui
257	23	filius Israel	Ismael
263	26	multa facit	multa signa
270	32	xxi: Qui	xxi Exodi:
271	1	tibi locum	sibi
272	23	frangerent	frangerentur
274	23	sed blasphemia	sed de
279	33	ti altare	ibi altare
281	23	in oculus	oculis
279		ιοραὴλ	ἰσραὴλ

c̄. 12. v. 9.

in p.ª editione erat

ex tribu Levi fuisse. quod S. Augustinus
et S. Gregor.s Nazianzenus scripsere, etc.